

**AKTÖRLER ARASI İLİŞKİLER, SORUNLAR VE SONUÇLAR
BAKIMINDAN TÜRKİYE'DE KALKINMA AJANSLARI: GÜNEY
EGE KALKINMA AJANSI (GEKA) ÖRNEĞİ**

İsmet AKBAŞ

**Kasım 2015
DENİZLİ**

**AKTÖRLER ARASI İLİŞKİLER, SORUNLAR VE SONUÇLAR
BAKIMINDAN TÜRKİYE'DE KALKINMA AJANSLARI: GÜNEY
EGE KALKINMA AJANSI (GEKA) ÖRNEĞİ**

Pamukkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Doktora Tezi

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

İsmet AKBAŞ

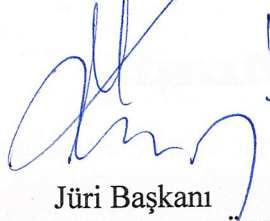
Danışman: Prof. Dr. Hüseyin ÖZGÜR

Kasım 2015

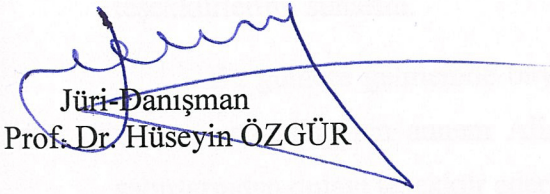
DENİZLİ

DOKTORA TEZİ ONAY FORMU

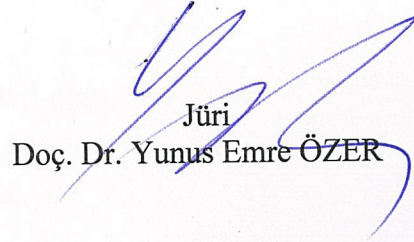
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı doktora programı öğrencisi İsmet AKBAŞ tarafından Prof. Dr. Hüseyin ÖZGÜR yönetiminde hazırlanan “AKTÖRLER ARASI İLİŞKİLER, SORUNLAR VE SONUÇLAR BAKIMINDAN TÜRKİYE’DE KALKINMA AJANSLARI: GÜNEY EGE KALKINMA AJANSI (GEKA) ÖRNEĞİ” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 20/11/2015 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı
Prof. Dr. Muhammet KÖSECİK

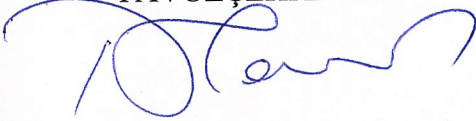

Jüri Danışman
Prof. Dr. Hüseyin ÖZGÜR

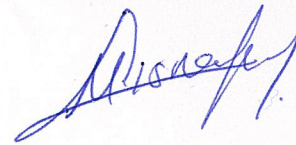

Jüri
Doç. Dr. Yunus Emre ÖZER

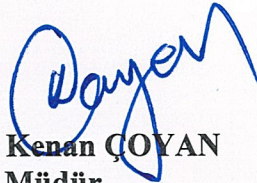
Jüri
Yrd. Doç. Dr. Pınar SAVAŞ
YAVUZÇEHRE

Jüri
Yrd. Doç. Dr. Mısra CİĞEROĞLU
ÖZTEPE

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 10/12/2015 tarih ve 25/16.... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

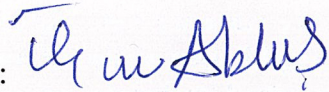
Prof. Dr. Kenan ÇOYAN
Müdür

TEŞEKKÜR

Tez çalışmasının hazırlık ve yazımı sırasında bilgi, tecrübe ve yardımlarını benden hiç esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Hüseyin ÖZGÜR'e, tez çalışmasında değerli katkı ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Dr. Muhammet KÖSECİK ve Yrd. Doç. Dr. Pınar SAVAŞ YAVUZÇEHRE'ye teőekkürlerimi sunarım.

Bu günlere gelmemde büyük emekleri olan, maddi ve manevi destekleriyle her zaman yanımda olan annem Alime AKBAŞ'a ve babam Salih AKBAŞ'a destek ve sabırlarından dolayı teşekkür ederim.

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza:

Öğrenci Adı Soyadı: İsmet AKBAş

ÖZET

AKTÖRLER ARASI İLİŞKİLER, SORUNLAR VE SONUÇLAR BAKIMINDAN TÜRKİYE'DE KALKINMA AJANSLARI: GÜNEY EGE KALKINMA AJANSI (GEKA) ÖRNEĞİ

Akbaş, İsmet

Doktora Tezi

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hüseyin Özgür

Kasım 2015, 255 Sayfa

1980'lerden itibaren bölgesel kalkınmaya ilişkin yaklaşımlarda yaşanan dönüşümler beraberinde yukarıdan aşağıya merkezi örgütlenme içerisinde tasarlanan ve merkez odaklı bölgesel ve yerel kalkınma çabaları yerini aşağıdan yukarıya, yerel dinamiklerin ve içsel potansiyelin harekete geçirildiği etkileşimli ve çok karmaşık bir yapıya dönüşmüştür. Kalkınma ajansları kamusal yada yarı kamusal misyon üstlenen, özel kanun ve tüzüklerle kurulmuş ve bölgedeki tüm şirket, sivil toplum kuruluşları ve yerel otoriteler ile işbirliği hedefleyen ve böylece faaliyetlerini daha da etkin hale getirmeyi amaçlayan yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA) kavramının gelişimiyle birlikte kalkınma politikalarının gelişimiyle yerel ve bölgesel iktisadi kalkınma faaliyetlerini yönetim anlayışı doğrultusunda bir bütün olarak ele alan, kalkınmada Avrupa anlayışı çerçevesinde Türkiye'de bölgesel kalkınmaya yönelik kurumsal bir yapı oluşturulmuştur.

Türkiye'de kalkınma ajanslarının yönetim ilkesi doğrultusunda yerinde uygulama ilkesi doğrultusunda kamu, özel, STK'ları biraraya getiren, işbirliği, koordinasyon, diyalog ve ortaklık ortamı oluşturan; dinamik, esnek yapıya sahip ve katılımcı örgütlenmeye sahip destekleyici ve koordinatör kurumlar olmaları beklenmektedir. Bu çalışmada GEKA örneği çerçevesinde yönetim ilkesi doğrultusunda, kalkınma ajanslarının kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek ve ilgili tarafların karar alma ve uygulama süreçlerine daha etkin katılmaları gerektiğinden hareketle aktörler arasında yaşanan sorunların tespiti ve sorunların çözümüne yönelik önerilerde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma Ajansları, Yönetişim, Bölgesel Kalkınma, Çok Düzlemli Yönetişim

ABSTRACT

RELATIONS BETWEEN ACTORS, ISSUES AND RESULTS

IN TERMS OF DEVELOPMENT AGENCIES IN TURKEY: SOUTH AEGEAN DEVELOPMENT AGENCY (GEKA) EXAMPLE

Akbaş, İsmet

Doctoral Thesis

Political Science and Public Administration Department

Adviser of Thesis: Prof. Dr. Hüseyin Özgür

November 2015, 255 Pages

Since the 1980s along with transformations taking place in the approach to regional development designed in the center of the organization from top to bottom and center-oriented regional and local development efforts in place from the bottom up, interactively by mobilizing local dynamics and internal potential and has become a very complex structure. Development agencies, public or semi undertaking public mission, established by special laws and regulations and all companies in the region, civil society organizations and as more structures aimed at making effective targeted cooperation with local authorities and so activities emerges. Regional Development Agencies (RDAs) with the development of development policy with the development of the concept of local and regional economic development activities in the governance approach as a whole dealt with in the direction of development in has created an institutional framework for regional development in Turkey in the European sense.

Public in accordance with the principle of on-site application of governance principles in line with development agencies in Turkey, private, NGOs bringing together, cooperation, coordination, dialogue and partnership-forming environment; dynamic, flexible structure and are expected to be supportive and coordinating agency with a participatory organization. In line with good governance principles within the framework of the GEKA sample in this study, public sector development agencies, offers suggestions for the private sector and civil society to improve cooperation between institutions and decision-making of the concerned party and the implementation process of the determination of the problems in a more effective participation of the necessary movement actors and solving problems.

Keywords: Development Agencies, Governance, Regional Development, multi-level governance

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	İ
ABSTRACT.....	İİ
İÇİNDEKİLER.....	İİİ
TABLolar DİZİNİ.....	V
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	İX
KISALTMALAR	X
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

YEREL VE BÖLGESEL KALKINMAYA DAİR TEMEL KAVRAMLAR VE POLİTİKALAR

1.1. Bölge Kavramı ve Özellikleri	21
1.1.1. Homojen Bölge ve İstatistikî Bölge Birimi	23
1.1.2. Polarize Bölge Plan Bölge ve Coğrafi Bölge	25
1.1.3. Gelişmişlik Açısından Bölge Ayrımı	26
1.2. Bölgesel Kalkınma Kavramı	27
1.3. Kalkınma Ajansı ve Bölgesel Kalkınma Ajansı Kavramları	29
1.4. Türkiye’de Kalkınma Ajansları Kavramı	31
1.5. Yönetişim ve Bölgesel Kalkınma Yönetişimi Kavramları	36
1.6. Yönetişim ile Yerel ve Bölgesel Kalkınma İlişkisi	44
1.7. Avrupa Birliğinde Yönetişim Kavramı ve Çok Düzlemli Yönetişim	46

2. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNDE, AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ ÜLKELERDE VE TÜRKİYE’DE –AKTÖRLERARASI İLİŞKİLER ÇERÇEVESİNDE-- KALKINMA AJANSLARININ GELİŞİM SÜRECİ

2.1. Avrupa Birliğinde Yerel ve Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Araçları	52
2.2. Avrupa Birliği’nde Kalkınma Ajansları ve Örnekleri.....	56
2.3. AB Perspektifinde Kalkınma Ajansları ve Çok Düzlemli Yönetişim.....	63
2.4. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikalarının Tarihsel Gelişimi	65
2.4.1. Planlı Kalkınma Öncesi Bölgesel Kalkınma Politikaları.....	66
2.4.2. 1960–1980 Arası Planlı Kalkınma Dönemi	67
2.4.3. Avrupa Birliği Adaylığı Öncesinde Türkiye’de Bölge Planlaması ve Kalkınması Uygulamaları	74
2.5. Türkiye’de Kalkınma Ajansları ve İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması	79
2.6. Türkiye’de Kalkınma Ajanslarına Yönelik Sorunlar ve Eleştiriler	90
2.7. Türkiye’de Yerel/Bölgesel Gelişme ile Kalkınma Ajanslarının Analizi.....	92

3. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TÜRKİYE'YE VERDİĞİ YEREL VE BÖLGESEL KALKINMAYA YÖNELİK MALİ YARDIMLARIN GELİŞİMİ

3.1. Avrupa Birliği Genel Bütçe Harcamaları Çerçevesinde Sağlanan Mali Yardımlar.....	102
3.2. Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerine Sağlanan AB Mali Yardımları	106
3.3. Türkiye'ye Adaylık Öncesi ve Adaylık Statüsünün Verilmesinden Sonraki AB Mali Yardımları	111
3.4. AB Bölgesel Kalkınma Fonu ve IPA Kapsamında Türkiye'de Yerel ve Bölgesel Kalkınma.....	115

4. BÖLÜM

GÜNEY EGE KALKINMA AJANSI ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

4.1. Güney Ege Kalkınma Ajansının Kuruluş Süreci ve Yönetim Yapısı.....	123
4.2. Araştırmanın Tanıtımı.....	128
4.2.1. Alan Araştırmasına Dayalı Literatürün Özeti.....	130
4.2.2. Alan Araştırmasının Evreni.....	131
4.3. Verilerin Değerlendirmesi	134
4.3.1. Anket Örnekleme İlişkin Genel Bilgiler.....	134
4.3.2. GEKA'nın Örgütlenmesi ve Yerel/Bölgesel Kalkınma Konusunda Diğer Kurumlarla İlişkiler.....	137
4.3.3. Kalkınma Ajanslarının Başarısı Açısından Olguların Önem Derecesini Değerlendirilmesi.....	182
4.3.4. Ankette Yer Alan Genel Değerlendirme Soruları.....	192
4.3.5. Alan Araştırması Sonucunda Elde Edilen Bulgular.....	197

5. BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	204
KAYNAKÇA	218
EKLER.....	241
ÖZGEÇMİŞ.....	245

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. NUTS (İBBS) Düzenlemesinde NUTS Bölgeleri İçin Nüfus Aralığı	25
Tablo 1.2. Yerel Yönetim ve Yerel Yönetişim	46
Tablo 2.1. SAPARD Programının Bütçesi (1999 Yılı Sabit Fiyatları İle)	55
Tablo 2.2. BKA'ların Kuruluş Yılları	56
Tablo 2.3. AB'de Kurulan Bazı BKA'ların Yönetim Yapısı	59
Tablo 2.4. Kalkınma Ajansları Kuruluş Bilgileri.....	85
Tablo 3.1. 2007–2013 Döneminde IPA Bileşenleri Kapsamında Türkiye'ye Yapılan Mali Yardımların Yıllara Göre Dağılımı (Milyon Euro)	117
Tablo 3.2. Mali Yardımın Sektörel Dağılımı (Milyon Avro).....	119
Tablo 3.3. Avrupa Birliği 2020 Stratejisi ve 2014–2020 Dönemi Programı (Finansal Perspektif) ..	122
Tablo 4.1. GEKA İşbirliğini Geliştirme ve Destek Sağlamada Bölgedeki Diğer Projeleri Desteklemektedir	137
Tablo 4.2. GEKA İllerinin (Aydın, Denizli, Muğla) Bir Arada Olması Kalkınma Ajansını Olumlu Etkilemektedir	138
Tablo 4.3. GEKA Olarak Bölgeyle İlgili Güvenilir ve İhtiyaçlara Cevap Verebilecek Verilere Ulaşılmaktadır	139
Tablo 4.4. GEKA Kalkınma Kurulu Toplantılarına Katılım ve Dolayısıyla İyi Yönetişim Yüksek Düzeydedir.....	140
Tablo 4.5. GEKA Kalkınma Kurulu Üyeleri Ajans Faaliyet Alanı Konularında İşbirliği Yapmaktadır	142
Tablo 4.6. GEKA Kalkınma Kurulu gündemi üyelerin / üye kuruluşların görüş ve önerileri de dikkate alınarak katılımcı yaklaşımla belirlenmektedir.....	143
Tablo 4.7. GEKA Kalkınma Kurulunda sivil ve özel sektör, üniversite, odalar, yerel yönetimlerden gelen üyelerin toplam içindeki dağılımı (temsili) uygundur.	144
Tablo 4.8. GEKA Kalkınma Kurulu Üyesi Kamu-Özel Sektör Aktörlerinin Dağılımı Dengelidir .	145
Tablo 4.9. GEKA Bölge Planları İlgili Aktörler ve Yerel Birimlerce Dikkate Alınmaktadır.	146
Tablo 4.10. GEKA, Bölge Planlarının Hazırlanmasında Yerel Kuruluş ve Aktörlerden Destek Almaktadır.	147
Tablo 4.11. GEKA'nın Hazırladığı Bölge Planlarına Yerel ve Bölgesel Aktörler Etkin Katılmaktadır.	148
Tablo 4.12. GEKA'da Bölge Planlarının Hazırlanması, Uygulanmasında Yerel Aktörlerin Planları Sahiplenmesi ve İlgili Tüm Aktörlerin Aktif İşbirliği Önemlidir	149
Tablo 4.13. GEKA'nın Eylemleri Kamu-Sivil-Özel Sektör Arasında Ortaklık ve İşbirliğini Geliştirmektedir	150
Tablo 4.14. GEKA Sorumluluk Alanındaki İller Arasında Ortaklık ve Uzlaşma Sağlanmaktadır	151

Tablo 4.15. GEKA'nın Çalışmalarında Aktörler Arası İlişkiler Bakımından Mevzuat Uygunudur ve Yeterlidir.	152
Tablo 4.16. GEKA'nın Kalkınma ve/veya Yönetim Kurullarına Üye Veren Diğer Aktörlerle Yetki ve Görev Dağılımı Yerel Ve Bölgesel Kalkınma Açısından Uyumludur	153
Tablo 4.17. GEKA'nın Kalkınma ve/veya Yönetim Kurullarına Üye Vermeyen Ancak Yerel/Bölgesel Kalkınmayla İlgili Diğer Aktörlerle Görev ve Faaliyet Alanları Kalkınma Açısından Uyumludur.	154
Tablo 4.18. GEKA Kalkınma Faaliyetlerini Desteklemede Yeterli Teknik ve Mali Kaynaklara Sahiptir	155
Tablo 4.19. GEKA'nın Yerel Düzeyde Proje Yararlanıcılarına Sağladığı Teknik ve Mali Destekler Yeterlidir	156
Tablo 4.20. GEKA Sorumluluk Alanında Yer Alan İllerdeki İlgili Kurum ve Kuruluşlar Ajansın Mali Desteklerden Yararlanmada İşbirliği ve/veya Ortaklık İki Taraf İçin de Yeterli Düzeydedir.....	157
Tablo 4.21. GEKA İyi Yönetişim Anlayışı Doğrultusunda Ortak Aklın ve Kaynakların Esnek ve Dinamik Biçimde Harekete Geçirilmesini Sağlayan Bir Kurumdur	158
Tablo 4.22. GEKA Küresel Rekabette Avantajlar Sağlayacak Stratejiler Geliştirmeye Katkı Sağlamaktadır	159
Tablo 4.23. GEKA Kalkınma, Büyüme, Rekabet Gücü, İstihdam ve Benzeri Ekonomik Gelişmeleri Olumlu Etkileyen ve Destekleyen Bir Ağyapıdır / Network Kuruluşudur	160
Tablo 4.24. GEKA Kentsel Ve Çevresel Sorunların Çözümü Gibi Bölgesel ve Ulusal Unsurların İç İç Geçtiği Alanlarda Olumlu Katkı Veren ve Destekleyen Bir Ağyapıdır / Network Kuruluşudur.....	161
Tablo 4.25. GEKA Yerel Yönetimlerin ve Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Projelerine Verilen Mali Desteklerle Bölgenin İçsel Kaynaklarını Harekete Geçirmektedir	162
Tablo 4.26. GEKA'nın Faaliyetleri ve Bunların Sonuçları Konusunda Yerel Aktörler ve Yöreeye Yatırım Yapmayı Düşünen Yatırımcılar Etkin Şekilde Bilgilendirilmektedir	163
Tablo 4.27. GEKA Olarak Yürütülecek Faaliyetlerde Bölgedeki Diğer Yerel/Bölgesel Kalkınmayla İlgili Kurum ve Kuruluşlarla İşbirliği Sağlanmakta	164
Tablo 4.28. Kalkınma Ajanslarının Odaklandığı Konular Yerel Aktörlerin İşbirliği ve Koordinasyonlarını Zorunlu Kılar.....	165
Tablo 4.29. Her İlin (Aydın, Denizli, Muğla) Kendine Özgü Sorunları, Farklı Sosyo-Ekonomik Özellikleri Dikkate Alınarak GEKA'nın Örgütlenme Yapısı Gözden Geçirilmelidir	166
Tablo 4.30. Ajansın Desteklediği Projelerde Satın Alma ve İhale İşlemleri Proje Yararlanıcıları Açısından Bürokratik Yapı ve Zorluklar Yaşatmaktadır.	167
Tablo 4.31. Ajansın Mali Destek Fonksiyonunun Ön Planda Olması Aktörler Arasında Katılımı ve İşbirliğini Zorlaştırmaktadır.....	168
Tablo 4.32. Kalkınma Ajansları Yerel Dinamikler ve İçsel Potansiyelin Harekete Geçirilmesinde Başarılıdır	169

Tablo 4.33. GEKA Yerel Dinamikler ve İçsel Potansiyelin Harekete Geçirilmesinde Başarıldır. .	170
Tablo 4.34. Türkiye’de İBBS (İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması) Yeniden Gözden Geçirilmelidir.	171
Tablo 4.35. GEKA’da İBBS Kapsamı (Hangi İllerin Dahil Olacağı) Yeniden Gözden Geçirilmelidir	172
Tablo 4.36. Kalkınma Ajanslarının Görevlerinin Genişliği Yerel Düzeyde Benzer Görev ve Yetkilere Sahip (TKDK ve Belediyeler Gibi) Diğer Kuruluşlarla Eşgüdüm ve İşbirliğini Olumsuz Etkilemektedir.....	173
Tablo 4.37. GEKA’nın Görevlerinin Genişliği Yerel Düzeyde Benzer Görev ve Yetkilere Sahip (TKDK ve Belediyeler Gibi) Diğer Kuruluşlarla Eşgüdüm ve İşbirliğini Olumsuz Etkilemektedir	174
Tablo 4.38. Kalkınma ajansları bölgesel sahiplenme bakımından yeterlidir	175
Tablo 4.39. GEKA bölgesel sahiplenme bakımından yeterlidir.....	175
Tablo 4.40. Yerel Düzeyde İyi Yönetişimin Gelişiminde Kalkınma Ajansları Önemli İşlevlere Sahiptir	176
Tablo 4.41. Yerel Düzeyde İyi Yönetişimin Gelişiminde GEKA Önemli İşlevlere Sahiptir	177
Tablo 4.42. Kalkınma Ajansları Yerel ve Bölgesel Kalkınma Politikalarının Ulusal Düzeyde Yürütülmesini Olumlu Etkiler	178
Tablo 4.43. GEKA Yerel ve Bölgesel Kalkınmaya Dair Ulusal Politikaların GEKA Sorumluluk Alanındaki İllerde Yürütülmesini Olumlu Etkiler	178
Tablo 4.44. Kalkınma Ajansları Aşağıdan Yukarıya Katılımcı Yaklaşımla Bölgesel Kalkınmaya Katkı Sağlar.....	179
Tablo 4.45. GEKA Aşağıdan Yukarıya Katılımcı Yaklaşımla Bölgesel Kalkınma Katkı Sağlar....	180
Tablo 4.46 Ajanslar ve GEKA Açısından Mevzuat Uygunudur ve Yeterlidir	181
Tablo 4.47. Rekabet ve İyi Yönetişim Gibi Temel Konularda Ortak İlgi ve Farkındalığın Arttırılması	182
Tablo 4.48. Bölgede Kalkınmaya Yönelik Kurumsal Yapının Geliştirilmesi / Güçlendirilmesi	183
Tablo 4.49. Yerel veya Bölgesel Ortaklıkların Kalkınma Odaklı Olarak Gelişimine Destek Verilmesi.....	184
Tablo 4.50. Projelerin Seçim Aşamasında Daha Bağımsız, Kaliteli ve Tarafsız Değerlendirme Yapılması	185
Tablo 4.51. Ajanslardan Beklenen İşlevlerin Yerine Getirilmesinde İnsan Kaynağı Kalitesinin Yükseltilmesi	186
Tablo 4.52. Kalkınma Ajanslarının Performansa Dayalı Bir İstihdam Politikası Benimsenmesi...	186
Tablo 4.53. Kalkınma Ajanslarının Özerk Kuruluşlar Olması	187
Tablo 4.54. Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınma İçin Yerel Şirketlere Danışmanlıklara Odaklanması.....	188
Tablo 4.55. Kalkınma Ajanslarının İyi Yönetişim Modeli Doğrultusunda Katılım, Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik Gibi Alanları Geliştirmesi	189

Tablo 4.56. Kalkınma Kurullarının İşlevlerinin Arttırılması	190
Tablo 4.57. Yerel ve Bölgesel Aktörlerin Ajansların Karar Alma Sürecine Etkin Katılımının Sağlanması	191

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Kalkınma Ajansları ve Yerel Kalkınma	45
Şekil 2.1. Bölgesel Kalkınma Stratejisi.....	64
Şekil 2.2. Kalkınma Planı Stratejisi.....	73
Şekil 2.3. Kalkınma Ajanslarında Teşkilat Yapısı	89
Şekil 3.1. 2014–2020 AB Bütçesinin Genel Dağılımı	104
Şekil 3.2. Aday Ülkelerde Gerçekleştirilen Eşleştirme Projelerinin Ülkelere Göre Dağılımı (1998–2005).....	108
Şekil 3.3. 2006–2009 Döneminde Aday Ülkelerle Yürütülen Eşleştirme Projelerinin Ülkelere Göre Dağılımı	109
Şekil 3.4. MEDA -II Kapsamında Yapılan Yardımların Değerlendirme Alanı	114
Şekil 3.5. MEDA -II Kapsamında Yapılan Mali Yardımları Sektörlere Göre Dağılımı	115
Şekil 3.6. 2007–2013 Döneminde Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Yapılan Mali Yardımların Dağılımı	117
Şekil 3.7. IPA -II Yasal Yapısı	121
Şekil 4.1. GEKA Teşkilat Yapısı	125
Şekil 4.2. Yıllara Göre Proje Başvuru Sayıları ve Kabul Edilen Proje Sayıları	126
Şekil 4.3. Yıllara Göre İl Bazında Proje Başvuru Sayıları.....	126
Şekil 4.4. GEKA'nın Personel Sayısı.....	127
Şekil 4.5. Ajans Bünyesinde Çalışan Personelin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	127
Şekil 4.6. Kalkınma Kurulunun Temsil Ettiği İl Ve Toplam Katılımcı Dağılımı	134
Şekil 4.7. Kalkınma Kurulunda Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz.....	135
Şekil 4.8. Kalkınma Kurulu İl ve Sektör Karşılaştırması	135
Şekil 4.9. Kalkınma Kurulu Üyelerinin Eğitim Düzeyi.....	136
Şekil 4.10. Kurumunuzda Kaç Yıldır Çalışıyorsunuz.....	136
Şekil 4.11. Ajansların Başarısı Açısından Olguların Önem Derecesine Göre Değerlendirilmesi....	192

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AB	Avrupa Birliği
BKA	Bölgesel Kalkınma Ajansı
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EURADA	The European Association of Development Agencies (Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği)
EUROSTAT	Avrupa İstatistik Enstitüsü
GEKA	Güney Ege Kalkınma Ajansı
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu = UPF)
IPA	Instrument for-Pre Accession (AB Katılım Öncesi Yardım Araçları)
İBBS	İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması
KA	Kalkınma Ajansı
SAPARD	Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Kalkınma ajansları belli bir alanda faaliyette bulunan yerel ve bölgesel işbirliği sağlayarak o bölgenin ekonomik kalkınmasını sağlamaya dönük olarak ilgili mevzuata dayalı kurulan kurumlardır (Koçberber, 2006: 37). Kalkınma ajansları bir ülkenin belli bir coğrafi bölgesi içerisindeki özel ve kamu, yerel otoriteler ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlayarak o bölgenin ekonomik kalkınmasını hedefleyen ve yasal bir hükme dayanarak kurulan yapılardır (Koçberber, 2006: 37; Hughes, 1998: 620). Kalkınma ajanslarının amacı, bölgesel stratejileri uygulama, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, altyapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olma, özel sektörün yakın geleceği için yerel-bölgesel çözümler araştırma ve bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve hizmet üretimi için finansal destekler arayan birimlerdir (Halkier ve Danson, 1997: 241).

Örneğin planlama bağlamında AB'nin bölgeleri, kent, metropol, geniş bir alana yayılan kırsal yerleşim öbeklerini içeren farklı boyutlardadır. AB ülkelerindeki bölgelerin bir kısmı ekonomik, sosyal, kültürel açıdan homojen alanlardır. Küreselleşme sürecinde yeni anlamlar yüklenen bölge kavramı, ilişki ağı ile belirlenen, mekânsal süreklilik koşulu olmayan yerellerin oluşturduğu, uluslararası ilişkileri gelişmiş, sınırları değişken bir birim olarak (Lagendijk, Kayasu ve Yaşar, 2009: 384) karşımıza çıkmaktadır. Özetle, günümüzde planlama amaçlı bölge kentten daha geniş, ülkeden daha küçük, etkileşim açısından ulus devletin yönetsel sınırlarını aşabilen, yerinden yönetim ilkelerinin uygulandığı, demokratik katılımcı bir yönetim ve bütçeye sahip bir planlama ve yönetim birimi olarak görülmektedir.

Bölge kavramı özellikle ulusal kalkınma politikalarının uygulandığı dönemlerde ulusal kalkınma planlarının hazırlanmasında kent ve bölge planlanması alanlarında kullanılan bir kavram olarak ta kullanılmaktadır. Bölge kavramı, günümüzde değişik ülkelerde farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Örneğin bölge, Belçika'da, "federe devlet" anlamına gelirken, İspanya'da "özerk toplulukları" ifade etmekte, Fransa'da ise, bir yerel yönetim kuruluşu'dur.

Bölgeselleşme ve Avrupalılaştırmanın da etkisiyle yönetim çok farklı mekânsal düzlemlerde farklılaşmasıyla birlikte bölgesel, yerel, ulusal ve ulus-ötesi düzeyde incelenmesini yol açmıştır. Bu gelişmeler beraberinde çok düzlemlili yönetim

kavramının da beraberinde gelişim göstermesine neden olmuştur. Avrupalılaşıma, yönetim olgusuna ulusüstü aktörlerin de etkin aktörler olarak girmesini sağlamaktadır. AB'nin meydana getirdiği ulusüstü düzeyde bölgesel lobcilik, Brüksel'in bölgesel kalkınma amaçlı AB fonları için bölgesel temsilcilik merkezi olmasına yol açarak bölgesel kalkınma ve yönetim konularını ulusüstü alana taşımaktadır.

Dünyada ilk bölgesel kalkınma ajansı 1933 yılında Amerika'da kurulmuş olup Avrupa'da ise II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan gelişme ve bunalımlar sonrasında bölgesel kalkınmayı sağlamak üzere ajanslar kurulmaya başlanmıştır. Kalkınma ajanslarına ilk örnek 1933 yılında ABD Tennessee Valley Authority'tir. Avusturya, Belçika, İrlanda ve Fransa kalkınma ajansları ile ilk kez 1950'li yıllarda, Almanya, Hollanda, İngiltere ve İtalya 1960'lardan sonra, Yunanistan, İspanya, Finlandiya ve Danimarka 1980'lerde tanışmıştır. Bugün sayıları oldukça fazla olan bölgesel kalkınma ajansları dünyada çok çeşitli yapı ve statülerdedir. Dünyadaki bölgesel kalkınma ajanslarında, kamu kurumu, yarı özerk kamu şirketi, kâr amacı gütmeyen kamu kuruluşu, vakıf veya limitet şirket şeklinde yapılanmalar görülmektedir. Bu ülkelerde, kalkınma ajansı konusundaki politikalar önce altyapı ve tarım, ardından sanayide ileri teknolojilerin desteklenmesi ve girişimciliğin desteklenmesine doğru değişim süreci göstermiştir.

Eski AET şimdiki AB içerisinde bölgeler çok önemli birimler haline gelmiştir. AB'nin bu konudaki genel politikası, bölgelerin ekonomik gelişme politikaları yönünde giderek özerkleşmesi ve bölgelerin yabancı yatırımcıları kendi bölgelerine çekme yoluyla bir bölgesel kalkınmada rekabet ortamı oluşturacak şekilde oluşturulmuştur (Övgün, 2010: 238). AB'nin bölgeselleşme sürecinin tarihi gelişim süreci 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması ile üretim faktörlerinin serbest dolaşımının sağlandığı, ortak gümrük tarifelerinin uygulandığı, tarım, ulaşım sağlık, güvenlik ve bölgesel kalkınma alanlarında ortak politikaların kabul edilmesiyle başlamıştır (Can ve Kocagül, 2008: 9; Farrell, 2004: 931; Reeves, 2006: 40). Roma Antlaşması ile bölgelerin kalkındırılması, ekonomik ve toplumsal ilerlemenin sağlanması, yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve bu çerçevede bölgeler arası refah farklılıklarının giderilmesi öngörülmüştür.

Avrupa Birliğine üye ülkeler arasında bölgelerarası dengesizliği ortadan kaldırmak ve geri kalmış bölgelerin birliğin sağladığı mali yardımlardan yararlanmalarını ortak bir zeminde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla üye ülkeler içerisinde 1988

yılında bölge sistemi kurulmuştur. Bu sistemle her bölgeye ait verilerin karşılaştırılabilir nitelikte olması ve bölgelerarası farklılıkların belirlenmesi hedeflenmektedir. Bu çerçevede istatistikî bölge birimleri oluşturulmuş ve İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması (İBBS), Avrupa İstatistik Ofisi (EUROSTAT) tarafından bölgesel istatistiklerin sağlanması amacıyla taşımaktadır. Bu amaçla istatistikî bölge birimleri oluşumu konusundaki temeller 1958’de kurulan Avrupa İstatistik Ofisi (EUROSTAT) kurulması ile atılmış daha sonra ise 1988 yılında yapısal fonların İBBS ile ilişkilendirilmesi, yasal çerçevesinin 2003 yılında oluşturulması sonucunda Avrupa Birliği içerisinde oluşum sürecini tamamlamıştır (Michelis ve Chantraine, 2003: 14). AB içerisinde İBBS bölgeleri yerel idarelere ve yerel topluluklara verilen görevlere, bu görevleri etkin ve ekonomik olarak yürütecek nüfus büyüklüğüne, tarih, kültürel ve diğer faktörlere göre belirlemektedir. Bölgeler özellikle bölgesel politika ile ilgili olarak, kamu yönetiminin yönetsel kademelemesine denk düşmektedir. İBBS’nin üye ülkelere uygulanması birkaç aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak ülkenin idari yapısının analizi yapılmış, sonra mevcut idari düzeylerde verilerin toplanıp toplanmadığına bakılmıştır. Daha sonra da, mevcut idari düzeyler nüfus büyüklüğü açısından incelenmiş ve İBBS hiyerarşisinde nereye karşılık geldiğine bakılmıştır.

Bu amaçları gerçekleştirebilmek için AB içerisinde beş düzeyli İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması (İBBS) kurulmuştur. Düzey 1 kapsamında ülkeler en büyük alanları kapsayacak şekilde bölgelere ayrılmış, bu bölgeler kendi içerisinde bölgelere ayrılarak Düzey 2 bölgeleri oluşmuştur. Düzey 2 kapsamındaki bölgeler de kendi içerisinde bölgelere ayrılarak Düzey 3 bölgeleri şekillenmiştir. Düzey 4 ve Düzey 5 ise yerleşme yönetimlerini kapsadığı için yerel kademeler olarak kabul edilmektedir (Michelis ve Chantraine, 2003: 17). AB içerisinde kalkınma ajansları oluşturulan İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması (İBBS) üzerinde şekillenmiştir. Kamu yönetiminde ve bölgesel kalkınma politikalarında yaşanan gelişmelerle birlikte Türkiye’de de değişim süreci hızlanmıştır. Geline noktada ülkeler arasında rekabet ortamı artık kendini yerel düzeyde rekabete bırakmıştır. Yerel dinamiklerin yeni oluşan rekabet koşullarına kendilerini uyumlaştırabilmesi ve gerekli altyapıyı hazırlamak için kurumsal yapılara ihtiyaç duyulmuştur. Özellikle Kuzey Amerika ve Avrupa’da kalkınma ajanslarının çok sayıda örneğine rastlanmaktadır.

AB bölgesel politikalarına paralel olarak daha çok AB programlarını uygulamak ya da bu programların desteklediği projeleri hazırlamak üzere faaliyet gösteren ve kamu

kaynaklarıyla finanse edilen pek çok yeni kalkınma ajansı kurulmuştur (Hırvatistan Bosna Hersek vb.). AB, aday ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda Birlik politikaları doğrultusunda üyeliğe hazırlık süreçlerini başarılı şekilde tamamlayabilmeleri için çeşitli mali yardımlarda bulunmaktadır. Aday ülkeler dışında AB, üye ülkelerde bulunan farklı bölgeler arasındaki sosyal ve ekonomik dengesizlikleri azaltmak, AB içerisinde dengeli kalkınmayı sağlamak amacıyla mali yardımlara büyük önem vermektedir. Genişleme süreciyle birlikte AB içerisinde ekonomik açıdan güçlü ve zayıf ülkelerin biraraya gelmesiyle, üye ülkeler arasında belirginleşen gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi, AB bölgesel politikasının önemini artırmıştır. Birlik içinde üye ve aday ülkelere yapılan mali yardımlar, temel olarak AB bütçesinden karşılanan hibe yardımlarından ve Avrupa Yatırım Bankası (AYB) tarafından sağlanan ayrıcalıklı kredilerden oluşmaktadır.

AB, ekonomik ve sosyal açıdan bütünleşmeyi sağlayabilmek ve ortak politika hedeflerine ulaşabilmek için çeşitli mali kaynaklara ve harcamalara ihtiyaç duymuştur. Bu gelir ve harcama kalemleri, üye ülkelerin ulusal bütçe sistemleri haricinde, bağımsız bir Topluluk bütçesinin varlığını gerekli kılmıştır. 1970 yılına kadar olan dönemde, Avrupa Ekonomik Topluluğu üye ülkelerin katkıları ile finanse edilmekte iken, bu tarihte Konsey tarafından getirilen düzenlemeyle öz kaynaklar sistemine geçilmiştir. Bu sisteme göre, üye ülkelerin bütçelerinden ayrı bir AB bütçesi oluşturulmuştur. Üye ülkelerin katkı ve kararlarından bağımsız bir AB bütçesinin varlığı, Birliğin finansal bağımsızlığı ve dolayısıyla AB kurumlarının üye ülkeler ile AB vatandaşları arasındaki ilişkileri şekillendirebilmesi açısından önem taşımaktadır. AB bütçesinin harcama kalemleri tarım harcamaları, yapısal harcamalar ve diğer harcamalardan oluşmaktadır. Tarım harcamaları kapsamında, ortak tarım politikası çerçevesinde çeşitli tarım ürünlerine yönelik destekler verilmekte ve tarım sektörüne ayrılan fonlar, Avrupa Tarımsal Yön Verme ve Garanti Fonu (ATYGF) aracılığıyla yapılmıştır.

Yapısal harcamalar, AB'nin geri kalmış bölgelerini kalkındırmaya yöneliktir. Yapısal Fonlar, AB Komisyonu tarafından belirlenen, ekonomik bütünleşmeyi sağlamaya yönelik hedefleri gerçekleştirmek için oluşturulmuştur. Bu amacı gerçekleştirmeye yönelik altyapıyla, ekonomik kalkınma, eğitim ve istihdam, turizmi geliştirme alanlarındaki ilgili program ve projelere mali yardımlarda bulunmaktadır. Genel olarak, kamu kurumları tarafından (ulusal, yerel ve bölgesel yönetimler, diğer kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları vb.) önerilen projelere fonlardan finansman

sağlanmaktadır. 1986'da imzalanan Tek Avrupa Senedi ile bu amaçla bir uyum politikası öngörülmüştür. 1957–1988 yılları arasında oluşturulan Avrupa Sosyal Fonu (ASF, 1958'den itibaren), Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (ATYGF, 1962'den itibaren), Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF, 1975'den itibaren) Yapısal Fonlar olarak üye ülkelerin projelerine destek sağlamıştır. Bu dönemde özellikle tarım, endüstriyel değişim ve yapısal işsizlikten kaynaklanan bölgesel dengesizlikleri gidermek için ABKF'den aktarılan finansmanla üye ülkelerin projeleri desteklenmiştir. ASF, işsizliği, özellikle uzun süreli, azaltmaya, yeni iş sahaları açmaya, mesleki eğitim sağlamaya ve istihdam imkânlarını arttırmaya yönelik projeleri desteklemiştir.

1980'lerin başında, Topluluk fonlarının kullanımında “verimlilik” önemli bir sorun haline gelmiştir. 1986 yılında “Tek Pazar” Programının uygulanmaya başlaması, Yunanistan'dan sonra İspanya ve Portekiz'in üyeliği, kapsamlı bir “uyum politikası”nı gerekli kılan başlıca nedenler olmuştur. Uyum (Convergence) az gelişmiş üye ülkelerin ekonomik uyum sürecini hızlandırmak amacına odaklanmaktadır. Bu hedefin finansmanı, ABKF, ASF ve Uyum Fonu tarafından sağlanmıştır. İnsan sermayesine ve fiziksel sermayeye yatırım yoluyla büyüme ve istihdam imkânlarının iyileştirilmesi ve hızlandırılması, bilgi toplumunun geliştirilmesi ve inovasyon, ekonomik ve sosyal değişime uyumu destekleme, çevrenin korunması ve idari verimliliğin artırılması, enerji, ulaşım, eğitim, sağlık, kültür ve turizm bu amacın gerçekleştirilmesini sağlayacak araçlar olarak görülmektedir.

AB, üye ülkelerle aday ülkeler arasında Topluluk politikalarına ilişkin farklı alanlardaki işbirliğini teşvik etmek, “Avrupalılık” bilincinin, yenilikçilik ve girişimcilik anlayışının yerleşmesini desteklemek, Topluluk politikalarının ve mevzuatının uygulanmasına ve Birliğin karşılaştığı sorunlara ortak çözümler yaratılmasına katkı sağlamak amacıyla kabul edilmiş bir faaliyetler bütünü olarak çeşitli Topluluk programları da yürütmektedir.

Merkezi Doğu Avrupa (MDA) Ülkelerinin (Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Slovenya, Slovakya, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Malta Romanya ve Bulgaristan) AB'ye katılım hazırlıklarına yönelik olarak, Katılım Öncesi Yardımlar başlığı altında, ISPA, SAPARD ve PHARE adlı programlar oluşturulmuştur (Gençkol, 2003: 1–6). Bu programlar yoluyla söz konusu ülkelerin Birliğe üyelik için gerekli yapısal uyum hedeflerinin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

Türkiye’de uygulanan bölgesel kalkınma politikalarını ve bu konudaki kurumsal gelişmeleri, Planlı kalkınma dönemi öncesi ve sonrası olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Çünkü 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı’nın kuruluşu ile başlayan planlı kalkınma dönemi, ulusal planları hazırlanması kadar bu planların içerisinde bölgesel kalkınma politikalarına yön vermesi açısından da son derece önemlidir. Fakat her ne kadar ülkemiz 1960’lı yıllarla beraber planlı kalkınma dönemine geçmiş olsa da, bölgesel kalkınma çalışmaları ve bölgesel kalkınmaya yönelik kurumsal faaliyetlerin Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuyla başladığı söylemek mümkündür (Bayramoğlu, 2005: 52; Güler, 2009: 57). Bölgesel kalkınma fikrine yönelik ülkemizdeki gelişmelere bakıldığında 1980’lerin sonuna kadar, bölgelerin planlı gelişmesine ilişkin olarak etkili bir program uygulanmamıştır. Genelde ülkemizde bölgesel planlamaya yönelik olarak, daha çok kamu hizmet ve yatırımlarına ilişkin politika, karar, ilke ve araçları tanımlanmış bölgesel planlar, merkezi planlama içerisinde uygulanmıştır. Diğer bir ifadeyle, Türkiye’de bölgesel kalkınmaya dönük çalışmalar daha çok, önemli görülen sektörlerin geliştirilmesine yönelik kamu kaynaklarının kullanılmasına dayanmaktadır. Bu bağlamda sosyo-ekonomik, fiziki planlar arasında geçişlerin yaşanabildiği GAP, Doğu Anadolu Bölgesi Projesi, Doğu Karadeniz Bölgesi Gelişme Projesi gibi örneklerin olduğu çalışmalar yapılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarını ve tek partili siyasal hayatı kapsayan dönemde, tarım ve ticaret sermayesi birikimine dayalı gelişme, iç pazarın bütünleştirilmesini amaçlayan iktisadi politikaların yanısıra ülke sınırlarını güvence altına almayı hedefleyen iç ve dış politikaların uygulanmaya çalışılmıştır. Dönemin egemen yönetsel anlayışı güçlü bir merkezîyetçiliktir. Devletin taşra örgütlenmesinin ilçe esasına oturtulması ve yerel yönetimler üzerindeki güçlü vesayet, bu anlayışın somut sonucudur. Bölge ölçeğinde örgütlenmelerin, dönemin kendine özgü siyasal yapısına bağlı olarak, önemli bir siyasal gerekçe olan güvenlik kaygısıyla ortaya çıkmıştır. 1950’li yıllarda dünyada planlı kalkınma modelleri önem kazanmış, devlet ekonomik faaliyetlerde önemli görevler üstlenmiştir. Hızlı sanayileşme ve bununla birlikte görülen şehirleşme, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de bölgesel planlama politikalarının gündeme getirmiştir (Bayramoğlu, 2005: 49). Sanayinin yoğunlaştığı şehir ve bölgelerde nüfus yoğunluğunun da artması, sanayinin ülke coğrafyasına dengesiz dağılımı bölgesel kalkınmışlık farklarının belirgin şekilde ortaya çıkarmaya başlamıştır (Keleş ve Mengi, 2013: 186–191). Böylece, bölgeler ve şehirlerarasındaki

gelişme farklarının dengeli kalkınmayı engellemesi ihtimali, dengeli kalkınma için bölgesel planlamanın zorunlu görülmesine yol açan içsel dinamikler olarak görülmesine yol açmıştır.

1960 yılında iktidarın el değiştirmesi ve yeni anayasanın hazırlanmasıyla planlama açısından yeni bir döneme geçilmiştir. Bu gelişmelerin en önemli göstergesi 1960'da DPT'nin kurulmasıdır. 1963 yılından itibaren DPT tarafından hazırlanan ulusal kalkınma planları uygulanmaya başlanmıştır. 1960'larda tüm ülke için bölgesel planların hazırlanması gerekliliği, Türkiye'deki planlı kalkınma fikrinin önemli ideallerinden birisi olmuştur. Bölgesel planlama, bölgelerarası kalkınmışlık düzeyinin eşitsizliklerini çözecek bir araç olarak görülmüştür (Dinçer v.d., 2003: 132; Güler, 2009: 56–57). Fakat çalışmalarda daha çok bölgesel planlama yerine kalkınmada öncelikli yöreler uygulaması tercih edilmiştir.

DPT tarafından hazırlanan ulusal kalkınma planlarının hemen hepsinde bölgesel kalkınmaya yönelik politikalara yer verilmiştir. Kalkınma planlarında yer alan bu politikaları, 1980 öncesi ve 1980 sonrası şeklinde iki ayrı dönemde ele almak daha doğru olacaktır. Çünkü 1980 öncesi ekonomi politikaları ile 1980 sonrası ekonomi politikaları arasındaki farklılık kalkınma planlarına ve bu planlarda yer alan politikalara da yansımıştır. 1963–1980 döneminde Türkiye ekonomisinde “İthal İkameci Sanayileşme Stratejisi”nin uygulandığı ve bu çerçevede dört adet beş yıllık kalkınma planı hazırlanmıştır. I. ve II. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında bölgesel planlama ön görülmüş, ancak 3. BYKP'nda bu görüş terk edilerek kalkınmada öncelikli yörelerin geliştirilmesine yer verilmiştir. 3. Planda bölge sözcüğü yerine yöre sözcüğü kullanılmıştır. 4. BYKP'nda kalkınmada öncelikli yöre görüşü aynen benimsenmiş, özellikle geri kalmışlık açısından öncelikli bölgeler olarak dikkat çeken Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinin kalkınmasına yönelik politika ve uygulamalarda kalkınmada öncelikli yöreler kavramı çerçevesinde çözüm aranmıştır.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, kalkınmada öncelikli yöre politikalarının önemi vurgulanarak, Potansiyel Gelişme Bölgeleri, Geri Kalmış Bölgeler ve Büyük Şehir Bölgeleri şeklinde ayırma gidilmiştir. Plan, geri kalmış bölgelere devletin yapacağı altyapı ve sosyal hizmet yatırımlarıyla bölgesel dengesizliklerin azaltılması, çeşitli bölgelerin iktisadi ve sosyal durumlarını gösteren verilerden hareketle yatırım ve hizmetlerin dağıtılmasında geri kalmış bölgelere öncelik tanınması amaçlamıştır. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, bölge planlamasının önemi vurgulanmış, söz konusu

planın ilgili bölümlerinde kırsal kesimde köylerin grup merkezleri teşvik edilerek, kamu yatırımlarının bu merkezlere yönlendirilmesi; altyapının tamamlanmasıyla, özel sektör yatırımlarının da bu yörelere çekilmesi planlanmıştır. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, bölgesel kalkınma politikaları “Kalkınmada Öncelikli Yörelere” kavramı çerçevesinde değerlendirilmeye alınmıştır. Bu çerçevede bölgesel planlama konusunda yapılacak çalışmalara yön verecek şekilde, kalkınmada öncelikli yörelere belirlenmesi için, bölgelerin gelişme potansiyeli bulunan doğal ve beşeri kaynaklarını saptanma suretiyle, bu yörelere gelişmişlik düzeylerini belirleyen sosyo-ekonomik göstergelere dayalı endeksler yardımıyla gelişmişlik sıralamasının yapılması amaçlanmıştır. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, ekonominin gelişme ve kalkınmanın sektörler ve bölgelerarası bağların güçlenmesine, mal ve hizmet akımlarının ülkenin tamamında yoğunlaşmasına bağlı olduğunu, birbirine bağlı ve aralarında belli toplumsal ve ekonomik işbölümü olan yerleşme merkezlerinde gerçekleşecek pazarlama düzenini içeren bir örgütlenme yapısının benimsenmesi gereği üzerinde durmuştur.

1980 sonrası dönem dışı açılma dönemi olarak adlandırılan bu dönem, Türkiye ekonomisinde köklü politika değişikliklerinin olduğu bir süreçtir. Dönemin en önemli politik değişikliği, 1980 yılına kadar ekonomi politikalarına yön veren ithal ikameci sanayileşme stratejisinin terk edilerek 24 Ocak ekonomik istikrar kararları doğrultusunda ihracata yönelik sanayileşme stratejisinin benimsenmesidir. Bu strateji değişikliğiyle Türkiye ekonomisi dışı açık bir yapıya dönüşmeye başlamıştır. Bu politika değişimi, ilgili dönemde hazırlanan kalkınma planlarında ve bu planlarda yer alan politikalarda da kendini göstermiştir. 1980 sonrası dönemde hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarının ilki olan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bölgesel gelişme farklılıkları dikkate alınarak, gelişme potansiyeli olan bölgeler için farklı teşvik tedbirlerinin geliştirilmesi, tarıma uygun alanlarda sanayi tesislerinin kurulmasının engellenmesi, ekonomik olarak geri kalmış bölgelerde kurulacak sanayi işletmelerine yönelik vergi teşviklerini uygulanmasına yönelik politikalarda planda yer almaktadır. 6. Planda bölge planlamasının, Kalkınmada Öncelikli Yörelere yönelik olarak yapılması öngörülmüş, daha önceki planlarda yer alan bölgesel kalkınma hedeflerinin yanısıra, bu dönemde Kalkınmada Öncelikli Yöreleredeki kamu kaynaklarının tahsisi ve teşvik tedbirleri açısından yerleşme merkezlerinin kademeli yapısı dikkate alınarak, bölge merkezlerinin ekonomik ve sosyal cazibe merkezleri haline getirilmesi amaçlanmıştır.

Hazırlanan bölgesel kalkınma projelerinin önemli bölümü uygulamaya konulamamış, uygulamaya konularının önemli bir kısmı ise başarısız olmuştur. Bu başarısızlığın en önemli nedeni ise hazırlanan projeleri uygulayacak kurumsal altyapının oluşturulamamasıdır. Ekonomi politikalarını dolayısıyla bölgesel kalkınma politikalarını hayata geçirecek olan ülkeyi yöneten siyasi iradedir, siyasi iradedeki istikrarsızlık diğer politikalarda olduğu gibi bölgesel politikalarda da hedeflere ulaşılamamasına yol açmıştır. Ayrıca, merkeziyetçi devlet yapısı da bölgesel gelişme stratejilerine ilişkin uygulamaların başarısız olmasına neden olmuştur.

Türkiye’de kalkınma ajanslarına yönelik ilk yaklaşımlar 1990’lı yıllarda başlamıştır. Bu sürecin başlatılmasındaki amaç yurtiçinde beklenen yerelliklerin kendi içsel kalkınma dinamiklerinin harekete geçirilmesinin yanısıra Avrupa Birliğine katılma sürecini hızlandırmaktır. GAP Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi (GİDEM), GAP Bölgesi’nde bölgesel kalkınmayı sağlamak ve bölge illeri arasında var olan sosyo-ekonomik eşitsizliklerin azaltılmayı hedeflemekteydi. Bu amaçlara yönelik olarak hazırlanan program çerçevesinde 15 Eylül 1997 tarihinde Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin illerinde GİDEM’ler hizmete girmişti. Bu Proje 31 Mart 2002 tarihinde tamamlandı (Berber ve Celepçi, 2005: 152; Zibel, 2009: 682). GİDEM’lerin amacı bölgelerinde yatırımcılığı ve girişimciliği özendirmek, yerli ve yabancı sermayeyi bölgeye çekebilmek açısından gerekli danışmanlık hizmeti vermektir.

Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı Ege Bölgesini Geliştirme Vakfı (EGEV) tarafından oluşturulmuştur. Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı 1992 yılında İzmir İlinin ve Ege Bölgesinin ekonomik gelişmesini hızlandırmak, yerli ve yabancı yatırımcıların bölgeye ilgisini arttıracak tanıtım çalışmaları yapmak amacıyla kuruldu. Mersin Ticaret ve Sanayi Odası (MTSO) bünyesinde, Türkiye’de yerel ve ulusal ölçekte kalkınma stratejileri belirlemek amacıyla kurulmuştur. Mersin Kalkınma Ajansı 1886 yılında kurulan ve Türkiye’nin en eski ticaret ve sanayi odalarından birisi olan Mersin Ticaret ve Sanayi Odası’nın bünyesinde Haziran 2002’de faaliyete geçti. Mersin Kalkınma Ajansı kurulma aşamasında EURADA, Info Murcia, Shannon ve Alsace Kalkınma Ajanslarından danışmanlık ve bilgi desteği aldı. Bu ajansın temel amacı Mersin’in ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan canlanma ve gelişmesini sağlamak ve yaşam kalitesini yükseltmektir.

Türkiye’nin Aralık 1999 Helsinki Zirvesiyle işlerlik kazanan kalkınma ajanslarının kurulması sürecinin bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi ve

farlılıkların azaltılması amaçlanmaktadır. Avrupa Birliğinin Türkiye'nin üyelik stratejisi belirlediği Katılım Ortaklığı Belgesinde kalkınma ajanslarının kurulması yönündeki beklentiler açıkça dile getirilmişti. 2001 yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde bölgesel politika ve yapısal unsurların eşgüdümü alt-başlığı ile yer alan kısımlarda, kısa vadede Topluluk kurallarına uygun olarak bir NUTs (istatistik amaçlarla bölgesel birimler) sınıflandırmasının hazırlanması, etkin ve bölgesel politika geliştirilmesi için strateji benimsenmesi, Türkiye'nin planlama sürecinde proje seçimi bakımından bölgesel politika kriterleri oluşturulmasına başlanması; orta vadede de ülke içi farklılıkları en aza indirmek amacıyla, ekonomik ve sosyal dayanışmayı sağlamak için bir ulusal politikanın geliştirilmesi hedefleri yer almaktaydı (Katılım Ortaklığı Belgesi 2001: 6; Turan, 2005: 160; Demir, 2009: 708).

Bu çerçevede Avrupa Birliğine katılım sürecinde Türkiye de yerleşme merkezlerinin kademelendirilmesi, illerarası fonksiyonel ilişkiler, coğrafi koşullar, istatistik toplama ve plan yapma amacına uygunluğu da dikkate alınarak, AB İstatistikî Bölge Birimleri sınıflandırılmasına (NUTS) paralel olarak, üç düzeyde İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırılması (İBBS) oluşturulmuş ve 28.08.2002 tarih ve 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulmuştur. Bu çerçevede Bakanlar Kurulu kararında, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların belirlenmesi ve AB Bölgesel İstatistik Sistemi ile karşılaştırılabilir veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde üç düzeyde istatistikî bölge birimleri oluşturulmuştur. Avrupa Birliği'nin bölgesel düzeyde uyguladığı müktesebata uyum çerçevesinde; DPT (bugünkü Kalkınma Bakanlığı) koordinasyonunda ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığının (bugünkü TÜİK'in) da katkılarıyla İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması çalışması tamamlanmıştır. Bu çalışma sonucunda; Düzey 1 olarak 12, Düzey 2 olarak 26 ve Düzey 3 olarak da 81 il İstatistikî Bölge Birimi tanımlanmıştır.

Türkiye'de idari yapılanmada bölge esaslı bulunmamakla beraber bölge kavramı, ülkenin topografya ve iklim koşulları esasına göre geliştirilmiştir. Türkiye yedi coğrafi bölgeye ayrılmış durumdadır. AB'de ise bölge tanımlaması kişi başına GSYİH, nüfus büyüklüğü ve nüfus yoğunluğu gibi istatistikî kriterlere dayanılarak yapılmaktadır. Türkiye'nin katılım öncesi süreçte AB Bölgesel Politikasına uyum sağlamak ve AB'nin bölgesel kalkınmaya sağladığı mali destekten yararlanabilmek için her aday ülke gibi AB kriterlerine uygun olarak bölgeler yukarıda açıklandığı şekliyle belirlenmiştir.

2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi'nde bölgesel politika ve yapısal araçların koordinasyonu ile ilgili olan kısa vadeli hedefler; ulusal kalkınma planı ve NUTS 2 düzeyinde bölgesel kalkınma planları hazırlanması suretiyle, bölgesel farklılıkları azaltmayı amaçlayan bir ulusal ekonomik ve sosyal uyum politikasının geliştirilmesi; bu başlık altındaki müktesebatın uygulanmasını kolaylaştıracak yasal çerçevenin kabul edilmesi; bölgelere yönelik kamu yatırımlarına ilişkin öncelik kriterlerini ortaya koyan çok yıllık bütçeleme usullerinin oluşturulması; bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapıların güçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Demir, 2009: 709; Kaya vd, 2007: 386; Turan, 2005: 161). Bu bağlamda, bölgesel kalkınma planlarını uygulamak üzere, NUTS 2 Düzeyinde birimlerin kurulması gerektiği belirtilmekteydi.

Bu gelişmelerden sonra kalkınma ajanslarının kurulmasıyla ilgili hukuki zemin hazırlanmış ve bir çerçeve yasa olarak nitelendirilen 5449 sayılı Kanun 08.02.2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Fakat bu Yasanın çıkmasıyla tüm kalkınma ajansları hemen veya kısa zamanda kurulmadı. Bu kapsamda dönemin hükümeti pilot bölge olarak seçtiği İzmir ile Adana ve Mersin illerinde kalkınma ajansları kurulmasına dair kararlaştırdı. 6.7.2006 tarih ve 26220 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı" ile Adana ve Mersin illerinde Çukurova Kalkınma Ajansı ve İzmir ilinde İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA) kuruldu.

5449 sayılı Kanunun Genel Gereğesinde ulusal kalkınmanın, çeşitli toplum kesimleri ve bölgeler arasında dengeli bir işbölümü ile gerçekleştirilmesi ve buna paralel olarak kalkınmanın getirilerinin de kesimler ve bölgeler arasında dengeli dağılımı hükümet programları ve kalkınma planlarının en öncelikli konuları arasında yer almıştır. Ekonomik refahın, toplum kesimleri ve iller, bölgeler arasında dengeli dağılımının sağlanması, günümüz toplumlarında sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Bu politika, aynı zamanda ekonomik ve sosyal uyum ile toplumsal istikrarın önemli unsurları arasında yer almaktadır.

Yerel ve bölgesel ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme alanında yaşanan yapısal dönüşümün ve sürdürülebilir kalkınmanın en önemli kurumları arasında yer alan kalkınma ajansları Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) koordinasyonunda kuruldu.

Bu çerçeve ve saptamalardan yola çıkarak kalkınma ajansları ile ilgili üç ana unsur öne sürülebilir: 1) Kamu gücüne dayanması, 2) ekonomik kalkınmayı hedeflemesi, 3) coğrafi bölgeyi kapsamaması.

Türkiye’de kalkınma ajanslarının kuruluşu Avrupa Birliğine üyelik sürecinde hız kazandı. Avrupa Birliği, her ülkenin bölgeler belirlemesini öngörmekte ve yapacağı yardımları bu çerçevede sağlamaktadır. Türkiye’de kalkınma ajanslarının kurulması Avrupa Birliğine üyelik sürecinde ortaya çıkan bölgesel farklılık ve gelişmişlik düzeylerinde dengesizlikleri azaltmayı amaçlamaktaydı. Türkiye’de kalkınma ajanslarının yönetim ilkesi doğrultusunda kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere kalkınma ajansları kurulmuştur. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, kalkınma ajansları bölgesel dengesizliklerinin azaltılmasında önemli yapılardır. Avrupa Birliği de bu yapıların Türkiye’de kurulmasına ayrı bir önem vermekteydi.

Türkiye’nin bugüne kadar kapsamlı ve başarıyla uygulanabilmiş bir bölgesel planlama çalışmasının bulunmayışı, planlama sistemi içinde bir bölge mevzuatına ya da bütüncül bir bölge planlama anlayışına sahip olmayışı, Avrupa Birliği’ne (AB) uyum sürecinin önemli başlıkları arasında yer almaktaydı. AB, sosyo-ekonomik kalkınma ve bölgesel dengesizliklerin çözümünde bölge ölçeğini öne çıkaran bütüncül bir politika anlayışını ortaya koyarak, bu anlayışın temel aracını da kalkınma ajansları ve çeşitli uyum fonları olarak belirlemiştir. Avrupa Birliği’ne üye ve aday ülkeleri kapsayan bu süreç, Türkiye’nin AB’ye uyum aşamasında planlama anlamında özellikle bölge düzeyinde yapısal ve kurumsal düzenlemelerin yapılmasını sağlamıştır.

Ankara Anlaşması’nın 1.12.1964 tarihinde yürürlüğe girmesiyle Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye arasında bir ortaklık ilişkisi kurulması sonucunda Avrupa Birliği’nin sağladığı mali yardımlardan Türkiye de yararlanmaya başlamıştır. Ankara Anlaşması’ndan 1996 yılında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması’na kadar geçen dönemde Türkiye’nin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunmak amacıyla çeşitli mali yardımlarda bulunulmuştur. 1964’ten 1986’ya kadar imzalanan dört ayrı Mali Protokol aracılığıyla Türkiye’nin ekonomik ve sosyal gelişimine katkı sağlanmıştır. Birinci mali protokolle sağlanan yardımlarla kamu ve özel sektörün geliştirdiği sanayi ve altyapı projeleri desteklenmiştir. 1982–1986 dönemini kapsayan

dördüncü Mali Protokol Yunanistan'ın vetosu nedeniyle kullanılamamıştır. Bu dönemde AB-Türkiye mali ilişkilerinin durağan bir döneme girmiştir.

1992 yılında Maastricht Antlaşmasının imzalanmasıyla Avrupa Topluluğunun Avrupa Birliğine dönüşümü gerçekleşmiş, üye ve aday ülkeler arasındaki işbirliği derinlik kazanmıştır. Böylece Topluluk sözcüğünün yerini de Birlik almıştır.

1992–1996 yılları arasında Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası (YAP) kapsamında Avrupa Birliği'nden (Birlik, AB) mali destek alan Türkiye, bu Programın devamı olan Avrupa-Akdeniz İşbirliği Programı (MEDA Programı) altında 1996–1999 döneminde de mali yardımlar almıştır. Akdeniz havzasındaki ülkeleri kapsayan MEDA Programı kapsamında Akdeniz havzasında serbest ticaret bölgesinin kurulması amacıyla Birlik, Akdeniz ülkelerine teknik ve mali yardımlar yaparak, bu ülkelerdeki ekonomik ve sosyal reformlarına destek vermiştir (Schumache, 2004: 90; Martin, vd., 2004: 307; Çokgezen ve Yıldırım, 2007: 151). MEDA Programı'ndaki hedefler, siyasi istikrar ve demokrasinin güçlendirilmesi, bir Avrupa-Akdeniz Serbest Ticaret Alanı'nın kurulması, insani ve kültürel boyut dikkate alınarak, ekonomik ve sosyal işbirliğinin geliştirilmesi konularında ortak menfaatlere ilişkin girişimlere katkıda bulunulmasıdır.

Birliğin MEDA -I Programının uygulandığı dönemde Türkiye'ye yapılan yardımlar istenilen düzeyde olmamıştır. MEDA kapsamında sağlanan hibe yardımlarının kullanılmasında AB birçok sayıda bürokratik engel çıkarmıştır. Bu engeller nedeniyle, Türkiye'nin hazırlayıp AB'ye sunmuş olduğu 300 kadar projenin hibelerden yararlanması mümkün olmamıştır. Avrupa Yatırım Bankası (AYB) tarafından da Türkiye'ye kredi şeklinde mali yardımlarda yapılmıştır. AYB, Türkiye'de özellikle çevre, altyapı, enerji ve telekomünikasyon alanlarındaki projelere mali destek vermiştir. AYB, Türkiye'de özellikle çevre, altyapı, enerji ve telekomünikasyon alanlarındaki projelere mali destek vermiştir.

Birliğin Aralık 1999'daki Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylık statüsünü kazanmasıyla diğer aday ülkeler gibi, mali yardımlardan yararlanma olanakları artmıştır. Bu yardımlar esas olarak, Türkiye'nin adaylık sürecinde tam üyeliğe hazırlanmasını kolaylaştırmaya yönelik eylemlerde kullanılmaktadır. 1999 Helsinki Zirvesi ile birlikte AB-Türkiye ilişkilerinde pek çok alanda olduğu gibi mali yardımlar alanında da kapsamlı değişiklikler olmuştur. Bu dönemde Türkiye, adaylık statüsü çerçevesinde diğer aday ülkeler gibi PHARE, ISPA ve SAPARD programlarından yararlanmayı beklerken, söz konusu programların bütçelerinin kesinleşmesi ve

değiştirilmesinin mümkün olmaması gibi gerekçelerle bu programlardan yararlanamamıştır (Gençkol, 2003: 172–173). Bu nedenle, Türkiye, Katılım Öncesi Mali Yardımların bir parçası olmayan MEDA -II (2000–2006) programına dâhil edilmiş ve 2000–2006 döneminde MEDA -II ve Katılım Öncesi Mali Yardım Programlarından yardım almıştır. 2002–2006 yılları arasını kapsayan bu dönemde kullanılan mali yardımlar, Katılım Ortaklığı Belgelerinde (2001, 2003, 2005), her yıl düzenli olarak yayımlanan ilerleme raporlarında, Ulusal Programlarda (2001, 2003) ve Ön Ulusal Kalkınma Planında (2004–2006) yer alan hukuki, idari, ekonomik ve sosyal önceliklere, diğer bir ifadeyle AB’ye uyum amacına uygun olarak hazırlanan projelere verilmiştir. Bu dönemde desteklenen projeler, üç hedef çerçevesinde desteklenmiştir: (i) Müktesebat uyumu (siyasi ve ekonomik kriterlere uyum konuları ve STK’lara sağlanan destekler de dâhil olmak üzere); (ii) Müktesebat uyumu için gerekli idari kapasite oluşturulması ve bunun için gerekli yatırım ihtiyacı; (iii) Ekonomik ve sosyal uyum projeleri (bölgesel kalkınma, sınır ötesi işbirliği ve KOBİ projeleri).

Türkiye’de MEDA -II Programı çerçevesinde verilen hibelerle, altyapı (atık su), eğitim, yapısal uyum, bölgesel gelişme ve kalkınma, çevre, merkezi idare içinde yer alan kurum ve kuruluşlarının modernizasyonu, kamu ve yerel yönetim hizmetlerinde reform, idari işbirliği ve küçük ve orta ölçekli işletmeler konularındaki projeler finanse edilmiştir. Bu projelerin uygulayıcıları, merkezi idare içinde yer alan çeşitli bakanlıklar ve ilgili bağlı/ilgili kuruluşlar ve bankalar ile belediyelerdir. Bölgesel kalkınmaya yönelik olarak MEDA -II kapsamında Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP), TRB2 İstatistik Bölge Birimi Düzey 2 Bölgesini oluşturan Bitlis, Hakkâri, Muş ve Van illerini kapsayan, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı koordinasyonunda yürütülen bir programdır. Program, Türkiye’nin katılım öncesi öncelikleri ve ulusal hedefleriyle uyumlu olarak, bölgesel gelişme projelerinin uygulanması için bölgede kapasite oluşturulması suretiyle sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınmayı desteklemeyi ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltma amacıyla hibe yardımı almaya hak kazanan projelere mali yardım sağlanmıştır.

2007 yılından itibaren AB’ye üyelik yolunda ilerleyen ülkelere mali yardımların yapılması konusunda her ülkeye ayrı ayrı mali işbirliği programı uygulamak yerine, mali yardımların etkinliğini arttırmak için tek bir hukuki çerçeve oluşturmak amacıyla ve 2007–2013 dönemini kapsamak üzere 2006 yılında yeni bir Tüzük kabul edilmiştir. AB Konseyi, 1085/2006 sayılı Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı’nı (Instrument for

Pre-Accession Assistance / IPA) düzenleyen Tüzüğü 17.7.2006 tarihinde kabul etmiştir.¹ Tüzük ile daha önce uygulamada olan PHARE, ISPA, SAPARD, CARDS ve Türkiye için uygulanan Katılım Öncesi Mali Yardım Programları, Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı altında toplanmıştır. Oluşturulan Katılım Öncesi Mali Yardım Aracının temel amaçları aday/potansiyel aday ülkelere yönelik katılım öncesi mali yardımları tek bir çatı altında birleştirmenin yanısıra, aday ülkelerin AB müktesebatına uyum ve uygulama çalışmalarının desteklenmesi, aday ülkelerin AB Yapısal Fonlarının uygulanmasına hazırlanması ve AB politikalarına ve sosyo-ekonomik düzeyine yaklaştırılması olarak özetlenebilir (Trauner, 2008: 17–18; Bache, 2010: 6–7).

IPA'nın temel amacı aday ülkenin AB'ye üye olma yolundaki ihtiyaç ve önceliklerine hizmet eden projelerin desteklenmesidir. Projeler aracılığıyla kullanılan fonlar, AB müktesebatına uyumu ve bu uyum için gerekli idari kapasite oluşturulmasını hedeflemektedir. Bununla beraber, ekonomik ve sosyal uyumun sağlanmasına (bölgesel kalkınma, tarımsal ve kırsal kalkınma, sınır ötesi işbirliği ve KOBİ projeleri) yönelik projeler de mali yardımlar içerisinde gün geçtikçe artmaktadır. IPA kapsamında Bölgesel Kalkınma Bileşeni doğrultusunda, bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltarak, çevre ve ulaştırma altyapısını güçlendirerek ve rekabet edebilirliği artırarak bölgesel kalkınmayı hızlandırmaktır. IPA bileşenleri; Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma, Sınır Ötesi İşbirliği, Bölgesel Kalkınma, İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi, Kırsal Kalkınmadır (IPARD).

Özetle, 1980'lerden itibaren küreselleşme ile birlikte bölgesel kalkınmaya ilişkin yaklaşımlarda dönüşümler yaşanmaktadır. Yukarıdan aşağıya merkezi örgütlenme içerisinde tasarlanan ve merkez odaklı bölgesel ve yerel kalkınma çabaları yerini aşağıdan yukarıya, yerel dinamiklerin ve içsel potansiyelin harekete geçirildiği etkileşimli ve çok karmaşık bir yapıya dönüşmüştür. Bundan dolayı, kalkınma, büyüme ve rekabet gücü gibi ekonomik ve istihdam olanaklarının, kentsel ve çevresel sorunların çözümü, bölge halkının yaşam standardının yükseltilmesi gibi sosyal amaçlara ulaşılmasında yerel, bölgesel ve ulusal unsurların içiçe geçtiği birbirini etkileyen ve destekleyen bir ağ yapısının varlığı söz konusudur. Bu yapı bireysel girişimin yanında iyi yönetim anlayışı doğrultusunda katılımcılığı destekleyen ve ortak aklın ve kaynakların esnek ve dinamik biçimde harekete geçirilmesini sağlayacak kurumsal bir yapının

¹ Council Regulation (EC) No 1085/ 2006 of 7 July 2006 Establishing an Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA), Official Journal L210, 31/07/ 2006, P. 0082–0093.

oluşturulmasını gerekli kılmıştır. Bu nedenle, son dönemlerde kalkınma literatüründe çok düzlemli yönetim olarak ifade edilen bu yaklaşım ile gerek kamu kurumlarının gerekse diğer kesimlerin (özel sektör, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları, vb.) kurumsal birikimlerini ve tecrübelerini paylaşmaya dönük diyaloga açık, iyi organize olmuş işbirliğine dayalı proaktif örgütlenme modellerinin varlığını ortaya koymaktadır.

Avrupa Birliğine üyelik sürecinde mali yardımların etkin verimli ve yerinde kullanılmasını sağlayarak bölgesel kalkınmayı sağlamak ve bölgesel rekabet ortamını oluşturulması amacıyla ülkemizde kalkınma ajanslarının kurulması gündeme gelmiştir. Avrupa'daki örneklerine bakıldığında esnek ve yerel aktörlerin katılımını amaçlayan bir kurumsal yapıda organize olmaya çalışan kalkınma ajansları, birçok ülkede idari sisteme, değişen kalkınma yaklaşımlarına veya ülkenin gelişmişlik düzeyine göre yapısını ve odaklandığı coğrafi alanı zaman içerisinde değiştirdiği görülmektedir. Bu nedenle kalkınma ajanslarının bazen bölgesel veya yerel düzeyde bazen de hem yerel hem de bölgesel düzeydeki kalkınma ajansları birlikte faaliyet göstermektedir. Kalkınma ajansların üzerinde odaklandığı konu yerel aktörlerin işbirliği ve koordinasyonlarının geliştirilmesi ve bu yapının kurumsallaştırılması olmuştur. Bu nedenle kalkınma ajanslarını başarı ölçütü kalkınma rekabet gibi temel konularda sorumluluk alanlarında ortak ilgi ve farkındalığın yaratılması, sosyal sorumluluk düşüncesinin geliştirilmesi ve bölgede kurumsal yapının geliştirilmesiyle yakından ilişkilidir. Bu anlayış çerçevesinde ülkemizde de kalkınma ajansları yerinde uygulama ilkesi doğrultusunda kamu, özel, STK'ları biraraya getiren, işbirliği, koordinasyon, diyalog ve ortaklık ortamı oluşturan; dinamik, esnek yapıya sahip ve katılımcı örgütlenmeye sahip destekleyici ve koordinatör kurumlar olarak tasarlanmış ve kurulmuştur. Kalkınma ajansları yoluyla Avrupa Birliği bölgesel fonlarının kullanımındaki dağınıklığın da azaltılması amaçlanmaktadır. Ancak bu yeni yapılanma yeni bürokratik mekanizmaları ve çıkar gruplarını ortaya çıkarmaktadır.

Yerel düzeyde insan kaynağının geliştirilmesi, teknik kapasitesi yüksek vasıflı insan gücünün yetiştirilmesi, yeterli miktarda ve nitelikte projelerin geliştirilmesi, girişimciliğin desteklenmesi ve yerel düzeyde içsel potansiyelin geliştirilmesi konusunda kalkınma ajanslarına önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu sorumluluklarını yerine getirilmesinde bölgesel kalkınma stratejilerinin katılımcı bir yaklaşımla yerelde hazırlanmasında, fonların kullanılmasının ve yönetimi, kurumsal ve teknik kapasitenin güçlendirilmesi, projecilik anlayışının yaygınlaştırılması konularında nitelikli ve etkin

kurumlar olması beklenmektedir. Projecilik anlayışı da kalkınma ajanslarının kaynak paylaşımında temel aktör olmakta bölgesel kalkınmada kurumsallaşma açısından önemli bir unsurdur. Ajansların yerel düzeyde planlama, programlama, proje üretme ve uygulama kapasitesini arttırması beklenmektedir. Başarılı projelerin yürütülebilmesi içinde gerek proje seçim sürecinde ortaklık ve işbirliği teşvik edilmesi gerekse projelerin uygulama süreçlerinde çok taraflı diyalog ortamının oluşturulması gerekmektedir. Bununla birlikte ajanslar, bir taraftan küresel düzeyde yaşanan gelişmeleri yerel düzeye aktarırken, diğer taraftan da yerel potansiyeli, küresel pazarlara taşıyacak, uluslararası düzeyde yapılacak tanıtımlara her türlü desteği sağlayacaktır. Ajansların başarısı sinerji, işbirliği, koordinasyon, yönetim, kurumsallaşma, ortak aklın ve eylemlerin geliştirilmesine dayanmaktadır.

Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA) kavramının ve kalkınma politikalarının gelişimi ile yerel ve bölgesel iktisadi kalkınma faaliyetlerini *yönetişim* anlayışı doğrultusunda bir bütün olarak ele alan, kalkınmada Avrupa anlayışı çerçevesinde Türkiye’de bölgesel kalkınmaya yönelik kurumsal bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. AB ve Türkiye’deki örnekleri incelendiğinde kalkınma ajanslarında ortak temel özellikleri belirlemek mümkün olsa da ülkeler ve bölgeler arasındaki farklılıklar ve BKA’ların rollerinin zaman içinde değişmiş olması nedeniyle, Türkiye’de kalkınma ajanslarının bölgelerindeki rollerinin incelenmesi gereklidir.

İngiltere’de kalkınma ajanslarının iktisadi sonuçlar bağlamında gösterdiği performans eleştirilmiş ve 2012 yılında İngiltere’de kalkınma ajansları kapatılmıştır. İngiltere’de bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılması amacıyla kurulan ajanslar bölgesel dengesizlikleri daha da arttırmıştır. İngiltere’de kalkınma ajanslarının bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını kapatmasının ancak sadece geri kalmış bölgelerde kurulacak kalkınma ajanslarıyla mümkün olabileceği vurgulanmaktaydı. Bu gelişmeler bölge kademesinin ortadan kalkması anlamına gelmektedir. Kalkınma ajansları örgütlenmesinde tüm bölgelere uygun olmadığını, yetersiz, verimsiz ve bazı yerlerde tümüyle gereksiz olduğunu, gelişmeyi yavaşlattığını ileri süren muhafazakârlar, standartlaştırma, merkeziyetçi ve çok daha liberal bir politikaya yöneceklerini vurgulamışlardır. Çünkü yeni yerelcilik veya başka bir deyişle Yerel Girişim Ortaklıkları (YGO, New Localism) anlayışı doğrultusunda yerel yönetimler ile özel sektörü içine alan bir yapının kurulması öngörülmüştür. Ülkemizde genelde kurumsal dinamiklerin alttan-yukarıya doğru gerçekleşmesi planlanmasına rağmen mevcut hukuki

düzenlemeler içerisinde kendilerinden beklenenleri gerçekleştirmek konusunda zorluklar yaşanmaktadır.

Birliğe üyelik doğrultusunda Türkiye'ye sağlanan mali yardımların amaçları arasında bölgesel dengesizliklerin azaltılması ve rekabet ilkeleri içerisinde sürdürülebilir bir kalkınmanın yerine getirilmesi de vardır. Bu amaçların gerçekleştirilmesinde kalkınma ajansları yönetim ilkeleri doğrultusunda işbirliği ve ortaklıklar geliştirilmesinde yeterince başarılı olamamıştır. Ajanslar Türkiye'de yeterli nitelikte ve sayıda projelerin geliştirilmesinde ve desteklenmesinde de başarılı olamamış, yerel/bölgesel kalkınma sorununu çözmede kendisinden beklenen performansı yerine getirememiştir. Kalkınma ajanslarının kendi faaliyet alanlarıyla ilgili yerel aktörler arasında koordinasyon ve iletişim sorunları çözememektedir. Bu durum yerel/bölgesel ihtiyaçlar çerçevesinde yeterli nitelikte ve sayıda projenin geliştirilmesini engellemekte ve mali kaynaklardan yararlanma düzeyinin sınırlı kalmasına yol açmaktadır.

Kalkınma ajanslarından kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmesi beklenmektedir. Merkezin güdümünde yapılan mali destekler ve bölgesel planlamalar özerk yapılar olması gereken kalkınma ajanslarının merkezin taşradaki uzantısı olarak algılanmasına yol açmakta ve ajansların klasik kamu kurumuna dönüşme tehlikesini de beraberinde getirmektedir. Ajanslarla yerel ve bölgesel kalkınmaya yönelik diğer kurumlar arasındaki görev ve yetki sorunları dikkat çekmektedir. Bu kurumların (yerel ve bölgesel kalkınma) amaçları ortak olsa bile kurumlar arası güç çatışmaları yaşanabilmektedir.

Bu çalışma AB'nin hedefleri çerçevesinde bölgesel dengesizliklerin çok aktörlü ortaklıkların da desteğiyle azaltılması için yapılan yasal düzenlemelere rağmen kalkınma ajanslarının aktörler arası ilişkilerde yaşadığı yönetsel sorunların ortaya konulmasına odaklanmaktadır. Kalkınma ajanslarının koordinasyonunda kamu kesimi, özel kesim, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliği ve ortaklıkların kurulmasına dair sorunların tespit edilmesi ve bu konularda çözüm yollarının ortaya konulması çalışmada önemli bir yer tutmaktadır. Yerel ve/veya bölgesel kalkınmaya yönelik EGEV gibi diğer kurumlar ile ajanslar arasındaki görev ve yetki konusunda yaşanan sorunların da tespit ve sistematize edilmesi çalışmanın amaçları arasındadır. Bu amaçla örnek olarak seçilen Güney Ege Kalkınma Ajansı üzerine bir alan araştırması yapılmıştır. GEKA kalkınma kurulu üyelerine uygulanan anket çalışmasıyla katılımcıların ajanslarla ilgili kamu kesimi, özel kesim ve sivil

toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirme gereğinden hareketle aktörler arasında yaşanan sorunların tespiti ve sorunların çözümüne yönelik olarak görüşlerin belirlenmesi ve analizler araştırmanın alan araştırması kısmında yer almaktadır.

Bu tez çalışması beş bölümden oluşmaktadır. İlk üç bölüm, literatür ve ikincil veriler çerçevesinde oluşturulurken, dördüncü bölüm anket çalışması yoluyla elde edilen birincil verilerden oluşmakta ve beşinci bölümde sonuç ve değerlendirmeler yer almaktadır. Birinci bölümde bölge kavramı ve özellikleri, bölgesel kalkınma kavramı, yönetim ve bölgesel kalkınma yönetimi kavramları, yönetimin temel özellikleri ve türleri, yönetim ile yerel ve bölgesel kalkınma ilişkisi, Avrupa Birliğinde yönetim kavramı ve çok düzeyli yönetim kalkınma ajansı ve bölgesel kalkınma ajansı kavramları ve Türkiye’de kalkınma ajansları kavramı alt başlıkları incelenmektedir.

İkinci bölümde Avrupa Birliğinde, Avrupa Birliği üyesi ülkelerde ve Türkiye’de aktörlerarası ilişkiler çerçevesinde kalkınma ajanslarının gelişim süreci çerçevesinde Avrupa Birliğinde yerel ve bölgesel kalkınma politikaları ve araçları Avrupa Birliği’nde kalkınma ajansları örnekleri, AB perspektifinde kalkınma ajansları ve çok düzeyli yönetim alt başlıkları bulunmaktadır. Ardından Türkiye’de bölgesel kalkınma politikalarının Türkiye’de bölgesel kalkınma politikalarının tarihsel gelişimi dönemler itibariyle ortaya konulmuş ve Türkiye’de kalkınma ajansları ve istatistiki bölge birimleri sınıflandırması, Türkiye’de kalkınma ajanslarına yönelik yapılan genel eleştirilere ve analizlere yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, AB’nin bölgelerarası rekabet ve sürdürülebilir kalkınma politikalarını üye ve aday ülkelerde gerçekleştirmek için ulusaltı yapılarda büyük miktarda mali destek sağlamış ve bunu da bölgesel örgütler aracılığıyla yapılması üzerinde odaklanılmıştır. Bu yolla yerel ve bölgesel kalkınmada yönetimin sağlanması için mali yardımlar önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Türkiye’deki KA’lar da ve birliğe katılan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerindeki KA’lar için en önemli finansman kaynağı AB fonlarıdır. Bu amaçla Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine sağlanan AB mali yardımlar, Türkiye’ye yapılan AB mali yardımlarının başlangıcı ve gelişimi, Türkiye’ye adaylık statüsünün verilmesinden sonraki AB mali yardımları ve AB bölgesel kalkınma fonu ve katılım öncesi mali yardım programı kapsamında yerel ve bölgesel kalkınma üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde örnek olarak seçilmiş Güney Ege Kalkınma Ajansı kalkınma kurulu üyelerine yapılan alan araştırmasının verilen cevapların dağılımları yer almakta ve bulguların değerlendirilmesi yapılmaktadır. Kalkınma kurulu üyelerine uygulanan anket çalışmasıyla katılımcıların ajanslarla ilgili kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek ve ilgili tarafların karar alma ve uygulama süreçlerine daha etkin katılmaları gerektiğinden hareketle aktörler arasında yaşanan sorunların tespiti ve sorunların çözümüne yönelik olarak görüşler belirlenmekte ve analizler yer almaktadır.

Beşinci bölümde sonuç ve değerlendirme kısmında da tezin amaçları doğrultusunda elde edilen sonuçlar özetlenmekte, literatür ve alan araştırması açısından temel bulgular vurgulanmaktadır. Kalkınma ajanslarının başta kalkınma kurulları olmak üzere organlarının işlevselliği sorunu ajansın nitelikli ve etkin kurumlar olabilmesi için yereldeki hedef kitleleri olan farklı kesimlere mensup paydaşlarca kaynakların en iyi şekilde kullanılmasını sağlamak üzere çok taraflı diyalog oluşturulması konusunda sorunlar ve öneriler ele alınmaktadır. Ayrıca kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek ve ilgili tarafların karar alma ve uygulama süreçlerine daha etkin katılmaları konusunda ajanslar, ilgili yerel ve bölgesel aktörlere önerilerde bulunulmuştur. Bu konuda yapılacak bilimsel araştırmalar için öneriler de sonuç kısmında yer almaktadır.

1. BÖLÜM

YEREL VE BÖLGESEL KALKINMAYA DAİR TEMEL KAVRAMLAR VE POLİTİKALAR

Bölge kavramı, coğrafi alanın çeşitli parçalara ayrılması anlamı dışında mekânın belirli parçalara ayırmayı ifade eden farklı özelliklerinin de incelenmesini gerekli kılmaktadır. Son yıllarda yaşanan küreselleşme ve bölgeselleşme anlayışlarının gelişimiyle birlikte Post-Fordist üretime geçiş, Postmodernizm, bilginin yükselen değeri, ekonomik, sosyal, teknolojik ve politik alandaki değişimler geleneksel bölge kavramının sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. Klasik görüşe göre bölge biraraya getirilmiş yerel birimlerin alansal bütünlüğü ile oluşan, ulusüstüne kapalı, merkezin yönetim kontrolünde, yetkileri sınırlandırılmış ve vesayet altındaki birimler olarak belirtilmiştir. Günümüzde bölge ise, ilişki ağı ile belirlenen, mekânsal sürekliliğin olmadığı yerellerin oluşturduğu, ulusüstü etkilere açık, değişken mekânlar olarak görülmektedir.

Bölgesel kalkınma, bir bölgenin sürdürülebilirlik bağlamında politik, sosyo-ekonomik ve demografik göstergelerin eskisine göre ileri duruma gelmesi ve bu bölgede yaşayanların yaşam kalitesinin artması olgusudur. Bölgesel dengesizlik, bir ülkede bazı bölgelerin diğer bölgelere göre sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetler açısından daha az gelişmesi olarak tanımlanabilir. İktisadi kalkınmanın belli bir bölgede başlayabilmesi için, bu bölgenin zengin yeraltı kaynaklarına sahip olması, yeni bir buluş, bölgenin bulunduğu coğrafi konum gibi sebeplerin biri veya birkaçının bir arada bulunması gerekir. Bölgesel gelişme ya da bölgesel kalkınma kavramının klasik tanımında, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının en aza indirilmesi ve geri kalmış bölgelerin kalkındırılmasına vurgu yapılmıştır.

1.1. Bölge Kavramı ve Özellikleri

Bölge coğrafi, bir yönetim kademesi ve bir yerel yönetim birimi olarak da tanımlanmaktadır (Bulut, 2002b: 18). Bölge, fonksiyonel veya politik amaca uygun olarak oluşturulan birimler ifade edilmektedir (Keleş ve Erbay, 1999: 6). Bölge kavramı yeryüzü, iklim, bitki örtüsü, sosyal ve ekonomik unsurların dikkate alındığı alanlardır

(Sanır, 2000: 49). Bölge ülkenin, nüfus yapısı, doğal kaynakları, ihtiyaçları bakımından, bir arada yer almalarının olumlu olarak değerlendirilen alanlardır (Keleş, 1998: 29).

Bölgeler ekonomik, sosyal, kültürel açıdan benzer kısımların fonksiyonel açıdan uyumluluk gösteren birimlerdir (DPT, 2000: 7–8). Küreselleşme ve bölgeselleşme, post-Fordist üretime geçiş, post-modernizm, teknolojinin gelişimi, ekonomik, sosyal, değişimler, bölge kavramını sorgulanmasına yol açmıştır. Aktörlerarası ağyapının özelliği ve yoğunluğu bölgenin gelişmişliğini etkilemektedir. Yerel aktörler, ekonomik ve bölgesel kalkınmanın desteklemektedir (VIII. BYKP, 2000: 7). Bölge; işbirliği açısından ulusötesi olan planlamada ve karar almada katılımcı yapıya sahip (Bulut, 2002a: 255) olarak tanımlanmaktadır.

Bölge kavramı özellikle ulusal kalkınma politikalarının uygulandığı dönemlerde ulusal kalkınma planlarının hazırlanmasında kent ve bölge planlanması alanlarında kullanılan bir kavram olarak ta kullanılmaktadır. Bölge kavramı, günümüzde değişik ülkelerde farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Örneğin bölge, Belçika’da, “federe devlet” anlamına gelirken, İspanya’da “özerk toplulukları” ifade etmekte, Fransa’da ise, bir yerel yönetim kuruluşuna karşılık gelmektedir (Nalbant, 1996: 40). Bölge, merkezi ve yerel aktörler arasında yetkilerinin paylaşıldığı yeni bir yönetsel, siyasal ve kültürel bir kavramdır (Bayramoğlu, 2005: 38). Yerel aktörlerin, küresel düzeyde üstlendiği ekonomik ve politik rolle geleneksel bölgenin önemini kaybetmemekte aksine bölgesel ortaklıklar ve işbirlikleri, bölge dışında, bölgeler arası rekabette önemli bir yere sahiptir (VIII. BYKP, 2000: 7). Avrupa Parlamentosunun 1988’de kabul ettiği Bölgeselleşme Şartında bölge kavramını ihtiyaçlarını karşılayabilen ve nüfus, dil, kültür ve birimler olarak tanımlamaktadır (Keleş, 1988: 8).

Avrupa Birliği kuruluşundan buyana Topluluk içerisinde bölgesel dengesizliklerin ve farklılıklarının giderilmesiyle ilgili bölgesel politikalarını ortaya koymuştur. Avrupa Birliğinde (AB) plânlama bağlamında bölgeler, kent ve anakent alandan, çok daha geniş kırsal alanlara kadar çeşitli boyutlardadır. Avrupa’daki bölgelerin ortak özellikleri bölgelerin illerden büyük olması, devlet olarak tanımlanmaması ve hukuki açıdan bağımsız olmaması (Bayramoğlu, 2005: 38–39). Türkiye’de daha çok merkezin taşra yapılanması olarak ifade edilen bölge; birden fazla ilin biraraya gelmesiyle oluşan, geniş ölçekli bir coğrafi alanlardır (Bulut, 2002a: 256). İllerden daha geniş coğrafi-yönetsel bir birim olma uygulamasına örnek olarak,

Karayolları Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün taşra örgütlenmesi örnek olarak verilebilir (Bulut, 2002b: 19).

1.1.1. Homojen Bölge ve İstatistikî Bölge Birimi

Birbiriyle uyumlu özellikler gösteren bitişik alanlar homojen bölgeyi, oluşturmaktadır (Dinler, 2001: 77). Homojen bölgeler, birbirine benzer özellikler sergileyen yakın alanların kümelenmesinden oluşan bölgelerdir (Tekeli, 2008: 175). Bir ülkede, aynı gelişmişlik düzeyindeki iller gruplaştırılarak, homojen bölge ayrımı yapılabilir (Dinler, 2001: 96). Benzer şekilde “homojen bölge özellikleri birbirine olabildiğince yakın olan birimlerden meydana gelen sürekli bir mekândır” (Polatkan, 1968: 20) şeklinde belirtilmektedir. Homojen bölge, benzer niteliklere sahip yerel birimlerin kümelenmesidir.

Homojen bölge, farklılıkları kolaylıkla belirlemede ve bölgeler arası dengesizliklerin azaltılması politikaları için kullanılmıştır (Erkan, 1990: 17). Benzer gelişmişlik düzeyine sahip olan bitişik alanlar, gelişmişlik açısından benzer özellikleri taşıyan homojen alanları oluştururlar (Dinler, 2001: 77–78). Bu bağlamda bir ülkede çeşitli bölgeleri birbirleriyle kıyaslayarak homojen alanları tespit edebilmek için kentleşme, eğitim, sağlık, işsizlik oranı, gibi unsurlar sayılabilir (Ergüder, 2004: 99). 1963–1970 dönemindeki elde edilen veriler çerçevesinde sosyo-ekonomik gelişmeler bağlamında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından Homojen bölge planlamasında yapılan çalışma sonucunda iller kalkınma düzeyleri doğrultusunda sekiz homojen bölge oluşturulmuştur (Gündüz, 2006: 4).

İstatistikî bölge birimi uygulaması, Avrupa İstatistik Enstitüsü (EUROSTAT) tarafından, bölgesel istatistiklerin sağlanabilmesi için tek bir bölgesel bölümlenme belirlemek amacıyla kurulmuştur. 1988'den beri uygulanan bu sistemin yasal çerçevesi 2003 yılında oluşturulmuştur. Avrupa Birliğine üye ülkeler arasında bölgelerarası dengesizliği ortadan kaldırmak ve geri kalmış bölgelerin Birliğin sağladığı mali yardımlardan yararlanmalarını ortak bir zeminde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla üye ülkeler içerisinde bölge sistemi kurulmuştur. Bu çerçevede istatistikî bölge birimleri oluşturulmuş ve İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması (İBBS), Avrupa İstatistik Ofisi (EUROSTAT) tarafından bölgesel istatistiklerin sağlanması amacını taşımaktadır. Bu amaçla istatistikî bölge birimleri oluşumu konusundaki temeller 1958'de kurulan Avrupa İstatistik Ofisi kurulmasıyla atılmış daha sonra ise 1988 yılında

yapısal fonların İBBS ile ilişkilendirilmesi, yasal çerçevesinin 2003 yılında oluşturulması sonucunda Avrupa Birliği içerisinde oluşum sürecini tamamlamıştır (Michelis ve Chantraine, 2003: 14). Avrupa Birliği uyum sürecinde, yerel düzeyde yönetimlerin yeniden yapılandırılmasını gerekli kılmıştır (Arıkan, 2004: 39).

EUROSTAT'ın, Kömür ve Çelik Topluluğunun gereksinimlerini karşılamak üzere 1953 yılında kurulan ve yıllar içinde görev alanı genişletmiştir. Avrupa Topluluğu 1958 yılında kurulduğundan buyana EUROSTAT'ın anahtar rolü Komisyona ve diğer Avrupa Kurumlarına istatistikleri, tanımlamak, uygulamak ve Topluluk politikalarının analizlerini yaparak veri temin etmektir. EUROSTAT, genişleme süreci için veri toplama ve AB üyeliği için aday ülkelerin istatistik sistemlerinin geliştirilmesinde önemli işlevleri yerine getirmektedir.

AB içerisinde İBBS bölgeleri yerel idarelere ve yerel topluluklara verilen görevlere, bu görevleri etkin ve ekonomik olarak yürütecek nüfus büyüklüğüne, tarih, kültürel ve diğer faktörlere göre belirlemektedir. İBBS'nin üye ülkelere uygulanması birkaç aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, ilk olarak ülkenin idari yapısının analizi yapılmış, sonra mevcut idari düzeylerde verilerin toplanıp toplanmadığına bakılmıştır. Daha sonra da mevcut idari düzeyler nüfus büyüklüğü açısından incelenmiş ve İBBS hiyerarşisinde nereye karşılık geldiğine bakılmıştır. EUROSTAT'ın İBBS uygulaması ile amaçları şu şekilde özetlenebilir:

- Avrupa Birliği bölgesel istatistiklerin toplanması ve birbiriyle uyumlaştırılması,
- Bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik analizleri ve sonuçları ortaya koymak,
- Birlik içerisinde bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesidir (European Commission EUROSTAT).

Bu amaçları gerçekleştirebilmek AB içerisinde beş düzeyli İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması (İBBS) kurulmuştur. Düzey 1 kapsamında ülkeler en büyük alanları kapsayacak şekilde bölgelere ayrılmış, bu bölgeler kendi içerisinde bölgelere ayrılarak Düzey 2 bölgeleri oluşmuştur. Düzey 2 kapsamındaki bölgeler de kendi içerisinde bölgelere ayrılarak Düzey 3 bölgeleri şekillenmiş; Düzey 4 ve Düzey 5 ise yerleşme yönetimlerini kapsadığı için yerel kademeler olarak kabul edilmiştir (Michelis ve Chantraine, 2003: 17).

Düzyey 1 bölgelerinin AB bölgeseel politikalarının (Gümrük Birliği ve ekonomik uyum) analizinde kullanılması gerektiği ve düzyey 3 bölgelerinin ise ekonomik analizler için çok küçük birimler oldukları, bu nedenle daha çok özel bölgeseel politika tedbirlerinde kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Sınıflandırmanın bir amacı da Birlik bölgeseel politikalarının çerçevesinin belirlenmesidir. AB uyum politikası kapsamında yapısal fonlardan yararlanabilecek bölgeler Düzyey 2 bazında belirlenmiştir (European Commission, EUROSTAT).

Tablo 1.1. NUTS (İBBS) Düzenlemedinde NUTS Bölgeleri İçin Nüfus Aralığı

SEVİYE	ASGARİ	MAKSİMUM
NUTS 1	3.000.000	7.000.000
NUTS 2	800.000	3.000.000
NUTS 3	150.000	800.000

Kaynak: European Communities, EUROSTAT, *European Regional and Urban Statistics Reference Guide (2008)*, Luxembourg, s. 6

NUTS sınıflandırılması bir üye ülkeye uygulanması birkaç aşamada gerçekleştirilmektedir. Öncelikle ülkenin idari yapısının analizi yapılmakta, sonra da mevcut idari düzeyde veri toplanıp toplanmadığı saptanmaktadır. Mevcut idari düzeyler genellikle nüfus büyüklükleri açısından incelenmekte ve NUTS hiyerarşisinde hangi düzyeye karşılık geldiğine bakılmaktadır (Turan, 2005: 152).

1.1.2. Polarize Bölge Plan Bölge ve Coğrafi Bölge

Homojen bölge ayrımı, bölgeseel kalkınma politikaları için ihtiyaç duyulan, bir bölgenin diğer bölgelerle olan ilişkilerinin boyutunu dikkate almadığı için dinamik bir yaklaşıma sahip polarize bölge kavramı ön plana çıkmaktadır (Dinler, 2001: 77). Polarize bölge farklı yaşama örneklerini bir arada yer aldığı merkezlere bağlı birçok bölgeyi içine alan, bölgeyi merkezle ilişkilendiren ağların, sosyal ve ekonomik bağları zayıflayan içyapısı olan alanlardır (Polatkan, 1968: 20). Bölgeseel kalkınma politikaları belirlenirken ve uygulanırken bölgelerarası ilişkilerin yoğunluğu göz önünde bulundurulmalıdır (DPT, 2000: 64). Polarize bölgeler, bölgeler arası ilişkilerin tespitinde ve belirlenmesini yani merkez ile alt birimler arasındaki fiziksel ve ekonomik ilişki ve ortaklığın bulunduğu bölgelerdir (Mengi, 2001: 31).

Polarize bölge, çeşitli bölümleri tamamlayan ve kendi aralarında benzer bir bölge olarak ve bir merkez ile bu merkeze bağlı olan yerleşim alanları arasındaki etkileşimi gösteren dinamik (Aktakas, 2006: 10) bir kavramdır. Polarize önemli

unsurlarından biriside bölgeler arasında işlevsel ilişkilerin bulunması ve metropol, orta ölçekli yerleşim yeri ya da köy gibi hiyerarşisine sahip olmasıdır (Ergüder, 2004: 100).

Plan bölgeler, bölgelerin bölgesel kalkınma politikaları belirlemek ve bölgesel istatistikleri sağlamak amacıyla tanımlanan bölgelerdir (Loughlin, 1996: 141). Plân bölgeler, kalkınma plânlarının hazırlanmasını ve uygulanmasını kolaylaştırmak, bölgenin kalkınmaya desteğini sağlamak amacıyla oluşturulmuş ve kaynakların en iyi şekilde kullanılmasına yardımcıdır (Erkal, 1990: 28–29). Plan bölgeler, bölgesel kalkınma politikalarının uygulamakla görevli aktörlerin görev alanına dahil bölgelerin birarada yer aldığı alanlardır (Dinler, 2001: 108). Bu nedenle plan bölgeler, yerel kaynakları etkin ve verimli şekilde kullanılmasını sağlayarak dengeli bir kalkınmayı amaçlayan örgütlerce kullanılmaktadır (Ergüder, 2004: 100).

Plan bölgeleri tespit edilirken uygulanan planların bölgesel kalkınma planına göre farklılık taşımakta ve bölgesel plânlamanın amacı, geri kalmış bölgenin sorunlarını çözüm bulmak için hızlı sanayileşme ve göçün olumsuz sonuçlarının giderilmesi, yerel kaynakların harekete geçirilmesi amacıyla yapılmaktadır (Dinler, 2001: 108; Gündüz, 2006: 8). Türkiye’de bölgesel plânlama çerçevesinde GAP, DOKAP, Doğu Marmara Bölgesi, Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi, Zonguldak Bölgesi gibi plân bölgeler oluşturulmuştur.

Coğrafi bölgeler, yeryüzünde doğal ve sosyo-ekonomik özellikleri yönünden çoğunlukla bütünlük sağlayan geniş alanların, doğal alanlar ile sosyo-ekonomik alanların biraraya gelmesidir (Özçağlar, 2003: 12). İktisadi açıdan coğrafi bölge, coğrafi ölçütlere göre aynı özellikleri sahip bölgelerin gruplaştırılmasıyla oluşan birimlerdir (Dinler, 2001: 79). Coğrafi bölgeler, fizikî ve beşerî coğrafya özellikleri açısından az da olsa benzerlik gösteren belli büyüklükteki coğrafi birliklerdir (Doğanay, 1993: 98).

1.1.3. Gelişmişlik Açısından Bölge Ayrımı

Bir ülkede bölgelerarasında ekonomik açıdan kalkınma düzeylerinde farklılıklar oluşabilmektedir. Ekonomik kalkınmanın zamanla belli alanlarda yoğunlaşması, bölgelerarasında gelişmişlik farklılıklarının ortaya çıkarmaktadır. Ülkelerin kalkınma düzeyleri açısından gelişmişlik farklılıkları ülkeler arasında olabileceği gibi gelişmiş ve az gelişmiş bölgeler bulunmaktadır (Aktakas, 2006: 8). Gelişmiş bölge, gelir oran yüksek olan, eğitim, sağlık, altyapı yatırımları yeterli seviyede bulunan, üretime dönük ekonomik yatırımlara da sahip olan bölgeler olarak tanımlanmaktadır (Erkal, 1990: 21).

Az gelişmiş bölgeler, sanayileşmesini tamamlayamamış ülkelerde olabileceği gibi sanayileşmesini tamamlamasına karşın Avrupa Birliği üyesi ülkelerde de görülmektedir. Özellikle Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Avrupa Birliği'ne üyelikleriyle bu farklılıklar açıkça ortaya çıkmıştır.

1.2. Bölgesel Kalkınma Kavramı

Kalkınma, istenen düzeyde ekonomik kalkınmanın sağlanması amacıyla, ekonominin genel olarak ele alınması geniş anlamıyla, ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda istenen değişimler ve gelişmeler olarak (Tüylüoğlu ve Çeştepe, 2004: 29) tanımlanabilir. Bölgesel kalkınma, bir bölgenin sürdürülebilirlik bağlamında politik, sosyo-ekonomik ve nüfus yapısında meydana gelen olumlu gelişmeler ve bu bölgede yerel düzeyde yaşam standardının yükselmesidir. Bölgesel kalkınma, bölgesel yönetim yapıları değişen kapsamında bölgeselleştirilmiş ilişkisel ağları ve küresel üretim ağları arasındaki karmaşık etkileşimin dinamik bir sonucu olarak kabul edilmektedir (Coe, vd., 2004: 469). Bölgesel dengesizlik, bir ülkede bazı alanların diğerlerine göre sosyal, siyasal ve ekonomik faaliyetler açısından daha az gelişmesi olarak tanımlanabilir. Ekonomik kalkınmanın belli bir bölgede başlayabilmesi için, zengin yeraltı kaynaklarına sahip olması, bulunduğu coğrafi konum gibi sebeplerin birkaçının bulunması önemlidir (Aydın, 2008: 306–307). Nitelikli işgücünün, sermayenin bölgelerarası dağılımının dengesizliği, nüfus artış hızının yüksek olması, kamu yatırımlarının dağılımı, iç pazarın büyüklüğü, yaşam standartlarının bölgelere göre farklılıklar göstermesi ve coğrafi faktörler bölgelerarası farklılıklara yol açmaktadır (Kaya, 2007: 33–35). Kalkınma kavramı görecelidir; sadece yaşamın zorunluluğu olarak değil, aynı zamanda kapasite olarak ulaşılmaması gereken bir hedef olarak, büyüyen ve değişen bir kavram olarak algılanmaktadır (Gant, 2006: 260).

Kalkınma ve az gelişmiş olma sorunun çözümünde önemli bir yere sahip bölge unsurunun, kalkınma politikalarının oluşturulmasında bölgelerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bölgeyle ilgi gerçekçi ve doğru verilere ulaşılması ve verimli şekilde kullanılması, büyük ölçekli ulusal planların başarı şansını artıracaktır (Erkal, 1990: 26). Bölgesel kalkınma kavramı, bölgelerin ulusal, ulusaltı ve ulusüstü karşılıklı etkileşimi ile oluşan bölgeyi amaçlayan katılımcılığın ve insan kaynağının geliştirilmesi, yerel/bölgesel potansiyelin daha etkin kullanılmasıyla bölgesel kalkınmayı amaçlayan faaliyetlerin tamamıdır (DPT, 2003: 250). Bölgesel kalkınma, küreselleşme ile yerel,

bölgesel, bölgeselleşme ve bölgecilik kavramlarını içine alan, kalkınma boyutunu bölgesel düzeyde inceleyen bir kavramdır (Eceral, 2006: 458). Bölge, kalkınmanın ve yerleşmenin odağı haline gelmiştir ve günümüzde bölgesel kalkınma, geçmişte uygulanan merkezin kontrolünde yukarıdan aşağıya doğru bir etkileşim yerine, yerel/bölgesel, ulusal ve ulusüstü aktörlerin katılımıyla gerçekleşecek bir oluşum olarak ortaya çıkmaktadır (Demiral ve Tutar, 2007: 65; Gant, 2006: 278–280).

Sanayi Devrimiyle üretimde piyasa hakim güç olurken devletin müdahalesi sınırlı kalmıştır. Üretimde sermaye ve emeğin öneminin dışında önemli olan diğer bir nokta doğal kaynaklara ve hammaddeye yakınlıktır. Üretimin daha çok doğal kaynaklara yakın olduğu yerlerde gerçekleşmesi, üretim faktörlerinin de bu alanlarda yoğunlaşmasına yol açmıştır. Bu durum ülkeler arasında ve bölgeler arasında bölgesel dengesizliklerin oluşmasına yol açmıştır. 1929 yılında ABD’de yaşanan ve birçok ülkeyi ciddi şekilde etkileyen Büyük Buhranla ortaya çıkan ve önemli hale gelen bölgesel dengesizliklerin sorgulanmasına neden olmuş ve Keynes’in ekonomiye devletin müdahalesini öngören çözümünün de kaynağını oluşturmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında söz konusu bölgesel dengesizlikler artarak devam etmiş ve devletlerin bu konuya duyarlılıkları da artmıştır. Bölgesel kalkınma, herhangi bir bölgenin istihdam, gelir seviyesinin arttırılmasına ek olarak sosyal ve ekonomik yaşam kalitesinde artışın eklenmesiyle genişletilmiştir (Taşdan, 2004: 7). Toplumda yerelliğin ve katılımcılık ilkesinin öne çıkması biçiminde gözlenen toplumsal değişmeler, bölgesel gelişme politikalarında önemli değişmelere yol açmıştır (Sarıca, 2001: 154–155). Bu çerçevede bölgesel planlama ve gelişme sürecinde aktörlerarası işbirliği ve karşılıklı bağımlılık dikkate alınmalı, ulusal ve yerel ihtiyaçları karşılanmalı, bölge politikaların belirlenmesinde yerel katılım sağlanmalıdır.

Bölgesel gelişme ya da bölgesel kalkınma kavramının klasik tanımında, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve bölgesel dengesizliklerin giderilmesi vurgulanmıştır. Buna göre, altyapı yatırımları ve mali kaynaklar az gelişmiş bölgelere aktarılmış ve bu uygulama ülkemizde tüm ulusal programlarda planlı kalkınma dönemine geçişle birlikte ve tüm kalkınma planlarında yer almıştır (Akın, 2006: 295).

1.3. Kalkınma Ajansı ve Bölgesel Kalkınma Ajansı Kavramları

Kalkınma ajansları bölgesel kalkınmanın sağlanması için tasarlanmış kurumlardır. Kalkınma ajansları, bölgesel kalkınma politikalarının katılımcı bir yaklaşımla yerel düzeyde belirlendiği ve uygulandığı yerinden yönetimci kurumlardır. Kalkınma ajansları yerel/bölgesel düzeyde görevler üstlenen ve bölgedeki özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve yerel aktörlerle işbirliğini amaçlayan ve faaliyetlerini bu amaçla etkin hale getirmeyi hedefleyen yapılardır. Kalkınma ajanslarının faaliyet alanı, ölçek olarak belirli bir bölgeyi kapsamakta ve özelliği kullanıldığı alana göre farklılık göstermektedir.

Bölge planı kavramının gelişiminde İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki gelişmeler etkilidir. Bölgesel kalkınma konusundaki ilk örnekleri ABD’de görülen amacıyla ekonomik kalkınma birimleri bölgeye dışarıdan yatırım çekmek ve bölge içinde yatırımları desteklemek amaçlarıyla oluşturulmuştur. 1954–1959 döneminde İtalya, İspanya, Almanya, Fransa, İngiltere’de hem bölgesel kalkınma planları uygulanmış hem de kalkınma ajanslarının kurulmasına yönelik çalışmalar başlamıştır. Bu ülkelerde, kalkınma ajansı konusundaki politikalar önce altyapı ve tarım, ardından sanayi ve girişimciliğin desteklenmesine doğru değişmiştir. Avrupa’daki bölgesel kalkınma ajanslarının yapı ve statüleri çeşitlilik göstermektedir. AB’deki kalkınma ajansları, kamu kurumu, yarı özerk kamu şirketi, kâr amacı gütmeyen kamu kuruluşu, vakıf veya limitet şirket şeklinde yapılanmaktadır.

AB bölgesel politikalarına uygun olacak şekilde AB uyum programlarını uygulayacak, bu programların desteklediği projeleri yürütecek ve kamu kaynaklarından mali desteklerin aktarıldığı yeni kalkınma ajansı kurulmuştur. 1990’lara kadar sayılarında hızlı bir artış olmasa da, AB yapısal fonların kullanılmasıyla birlikte, (PHARE, ISPA ve SAPARD) üye ve aday ülkelerde kalkınma ajanslarının sayısında hızlı bir artış yaşanmıştır.

Dünyada ilk bölgesel kalkınma ajansı 1933 yılında Amerika’da kurulmuş olup Avrupa’da ise II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan gelişme ve ekonomik kriz sonrasında bölgesel kalkınmayı sağlamak üzere ajanslar kurulmaya başlanmıştır (Çavuşoğlu, 1992: 75). Tennessee Vadisi, 1929’da Amerika Birleşik Devletleri’nde başlayan ekonomik krizden en fazla etkilenen bölge olup çoğunlukla kırsal nüfusa sahip bölgede krizin etkisiyle yoğun bir göç hareketi görülmüştü (Dinler, 2001: 96;

Çavuşoğlu, 1992: 81). Söz konusu bölgesel kalkınma idareleriyle, sanayi yatırımları için bölgenin avantajları arttırılmış, tarım ve sanayi yatırımlarını bölgeye çekerek bölge ekonomisi canlandırılmıştır.

Kalkınma ajansları belli bir alanda faaliyette bulunan yerel ve bölgesel işbirliği sağlayarak o bölgenin ekonomik kalkınmasını sağlamaya dönük olarak ilgili mevzuata dayalı kurulan kurumlardır (Koçberber, 2006: 37). Kalkınma ajansları; özerk bir idari yapıda bölgenin yerel potansiyeli harekete geçiren ve katılımcı bir yaklaşımla bölgesel kalkınmayı amaçlayan sağlamak amaçlayan kuruluşlardır. Kalkınma ajanslarının amacı, bölgesel kalkınma stratejilerini uygulama, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, yerel aktörlerin ihtiyaçları doğrultusunda yerel-bölgesel çözümler bulma ve projelere için finansal destekler sağlamaktır (Demirci, 2003: 17; Lagendijk, Kayasu ve Yaşar, 2009: 384). Kalkınma ajansları, faaliyet alanı içinde yer alan bölgedeki yerel aktörlerin katılımıyla oluşan, yerel/bölgesel aktörler tarafından finansal desteklerin sağlandığı kurumlardır (Halkier ve Danson, 1997: 242; Hughes, 1998: 620). Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliğinin (EURADA) tanımına göre; BKA, bölgeyle ilgili genel kalkınma problemlerini belirleyen, bunların çözümüne yönelik çözümler üreten ve geliştiren projeleri desteklemektedir (The European Association of Development Agencies). Kalkınma ajanslarının amaçları bölgesel kalkınma hedeflerinin belirlenmesi ve uygulanması, yerel girişimciliği destekleme ve yerel/bölgesel ihtiyaçlara uygun politikaların geliştirilmesi amacıyla finansal destekler sağlamak (Güneşer Demirci, 2005: 182–183) olarak tanımlanabilmektedir. Dört alanda önemli işlevler yerine getiren KA'ların bölgesel düzeyde, ekonomik işlevi, liderlik işlevi, yönetim ve koordinasyon işlevi ve uygulama işlevi (Clark, 2005: 23) bulunmaktadır.

Yukarıdaki tanımlar dikkate alındığında, yerel düzeyde ve bölgesel kalkınma anlayışı doğrultusunda planlamaların yapılması ve yerel kaynakların kullanımı kalkınma ajanslarının temel hedefleridir. BKA'lar sınırları belirlenmiş olan bölgelerin çok taraflı kalkınmasını sağlamaya yönelik alternatif politikaları belirlemektedir. KA'lar yerel/bölgesel dinamikler ile merkezi hükümetle bağlantı kuran, ayrıca ilgili bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişimine katkıda bulunan yerel/bölgesel potansiyelin harekete geçmesini sağlayan kurumsal yapılardır.

1.4. Türkiye’de Kalkınma Ajansları Kavramı

1960’lardan itibaren Türkiye’nin, bölgesel kalkınma ve gelişmesini, bölgesel farklılıkları azaltmak, bölgelerarasında gelişmişlik açısından dengeyi sağlamak amacını taşıyan “Beş Yıllık Kalkınma Planları” üzerinden yürütmüştür. Planlı ekonomiye geçişle ülkenin çeşitli bölgelerindeki kalkınmayı canlandırmak amacıyla, ulusal ekonomik kalkınmaya katkıda bulunacağı düşünülen farklı bölgesel planlar hazırlanmıştır (Göymen, 2005: 185). Bu planların uygulanması ve izlenmesi görevi de Devlet Planlama Teşkilatına (DPT) verilmiştir. DPT tarafından hazırlanıp uygulanan beşer yıllık kalkınma planlarının ilk dördü, toplumu yeniden şekillendirerek kalkınmayı hedeflemiştir. 24 Ocak 1980 kararlarına göre serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte, kalkınma planlarında devletin rolünü piyasayı denetlemek olarak belirlenmiş ve devleti yeniden yapılandırmak amaçlanmıştır (Apan, 2007: 199).

Kalkınma planlarına rağmen bölgesel eşitsizlik sorunu Türkiye’de her zaman varlığını sürdürmüştür. Yığılma ve büyüme İstanbul veya Ankara gibi çekim bölgelerinde yoğunlaşmıştır (Lagendijk, Kayasu ve Yaşar, 2009: 386). 1990’lı yıllarda Türkiye’de kalkınma ajanslarının kurulmasına yönelik ilk örnekler ortaya konmuştur. Bu sürecin başlatılması yerelde içsel potansiyeli harekete geçirmenin yanında Avrupa Birliğine katılma sürecini destekleme amacını da taşımaktadır. Türkiye’de bölgesel kalkınma politikaları çerçevesinde GAP - Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi, Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı, Mersin Kalkınma Ajansı, Doğu Anadolu Projesi Ekonomik Kalkınma Ajansıdır. Küçük ölçekli ve sosyal amaçlı projeler yürütülerek girişimcilere ve özel sektöre yapılan teknik bilgi aktarımları dışında bölgenin özellikleri ve yerel kaynakların kullanılmasıyla yeni iş olanakları geliştirilmiştir (Berber ve Celepçi, 2005: 152; Lagendijk, Kayasu ve Yaşar, 2009: 387).

Türkiye’nin Aralık 1999 Helsinki Zirvesiyle işlerlik kazanan kalkınma ajanslarının kurulması sürecinde bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi ve farklılıkların ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Avrupa Birliğinin Türkiye’nin üyelik stratejisi belirlediği katılım ortaklığı belgesinde kalkınma ajanslarının kurulması yönündeki beklentiler açıkça dile getirilmiştir. 2001 yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde; Türkiye’nin AB’ye uyum sürecinde bölgesel kalkınmayla ilgili politikalarının hem Topluluk rekabet politikalarına hem de AB İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırmasına (İBBS) uygun İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması (İBBS) ve sonuç itibarıyla AB fonlarının kontrolünü sağlayacak birimlerin kurulması gerekliliği belirtilmiştir.

(Lagendijk, Kayasu ve Yaşar, 2009: 387; Turan, 2005: 160). Bu taleplerden ilk ikisi hızlı şekilde yerine getirilmiştir. Avrupa Birliğine katılım sürecinde Türkiye’de yerleşme merkezlerinin kademelendirilmesi, iller arası fonksiyonel ilişkiler, coğrafi koşullar, istatistik toplama ve plan yapma amacına uygunluğu da dikkate alınarak, AB İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırılmasına (İBBS, NUTS) paralel olarak, üç düzeyde İBBS yapılmış ve 28.08.2002 tarih ve 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konmuştur. Bu çerçevede Bakanlar Kurulu kararında, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların belirlenmesi ve AB Bölgesel İstatistik Sistemi ile karşılaştırılabilir veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde üç düzeyde istatistikî bölge birimleri oluşturulmuştur. Avrupa Birliğinin bölgesel düzeyde uyguladığı müktesebata uyum çerçevesinde; DPT (bugünkü Kalkınma Bakanlığı) koordinasyonunda ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığının (bugünkü Türkiye İstatistik Kurumu, TÜİK) da katkılarıyla İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması çalışması tamamlanmıştır. Bu çalışma sonucunda; Düzey 1 olarak 12, Düzey 2 olarak 26 ve Düzey 3 olarak da 81 İstatistikî Bölge Birimi tanımlanmıştır. Türkiye’de idari yapılanmada bölge esaslı bulunmamakla beraber bölge kavramı, ülkenin topoğrafya ve iklim koşulları esasına göre geliştirilmiş ve ülke 7 coğrafi bölgeye ayrılmıştır. AB’de ise bölge tanımlaması kişi başına GSYİH, nüfus büyüklüğü ve nüfus yoğunluğu gibi istatistikî ölçütlere dayanılarak yapılmakta ve Türkiye’nin katılım öncesi süreçte AB Bölgesel Politikasına uyum sağlamak ve AB’nin bölgesel kalkınmaya sağladığı mali destekten yararlanabilmek için her aday ülke gibi AB kriterlerine uygun olarak bölgeleri belirlenmektedir. 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde ise Düzey 2 kapsamında bölgesel kalkınma planları hazırlanması ve bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapıların oluşturulması öngörülmüştür (DPT, Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi, 2003: 15).

AB’ye uyum süreci çerçevesinde kalkınma ajanslarının kurulması ile ilgili ilk olarak, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların belirlenmesi ve NUTS sistemine geçilmesi olarak belirtilebilir (Turan, 2005: 161). Bu gelişmelerden sonra ise kalkınma ajanslarının kurulmasıyla ilgili yasal zemin hazırlanmaya başlanmış ve bir çerçeve yasa olarak nitelendirebilecek 5449 sayılı Kanun 08.02.2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Fakat bu Yasanın çıkmasıyla tüm kalkınma ajansları hemen kurulmamıştır. Bu kapsamda dönemin hükümeti pilot bölge olarak seçtiği İzmir ile Adana ve Mersin

illerinde kalkınma ajansları kurulmasına dair kararı alarak Türkiye'nin ilk iki kalkınma ajansının kurulması gerçekleştirilmiştir. 06.06.2006 tarih ve 26220 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı" ile Adana ve Mersin illerinde Çukurova ve İzmir ilinde İzmir Kalkınma Ajansları kurulmuştur. Kalkınma ajanslarının çalışma usul ve esaslarıyla ilgili yönetmelik ve kalkınma ajansları personel yönetmeliği Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bölgesel ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme alanında yaşanan yapısal dönüşümün ve sürdürülebilir kalkınmanın en önemli kurumları arasında yer alan kalkınma ajansları Devlet Planlama Teşkilatı koordinasyonunda kuruldu. Yasa DPT'yi kalkınma ajanslarının koordinasyon ve dış fonların tahsisinden sorumlu kuruluş olarak tanımlamıştır. Bölgesel ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme alanında yaşanan yapısal dönüşümün ve sürdürülebilir kalkınmanın en önemli kurumları arasında yer alacak kalkınma ajansları Devlet Planlama Teşkilatı koordinasyonunda 2006 yılında kabul edilen 5449 sayılı Yasa uyarınca peyderpey kurulmuş ve faaliyete geçmiştir. Bu çerçevede kalkınma ajanslarıyla ilgili üç ana unsur saptamak mümkündür (Koçberber, 2006: 37): 1) Kamu gücüne dayanması, 2) ekonomik kalkınmayı hedeflemesi, 3) coğrafi bölgeyi kapsamaması.

5449 sayılı Kanunun genel gerekçesinde ulusal kalkınmanın, çeşitli toplum kesimleri ve bölgeler arasında dengeli işbölümü ile gerçekleştirilmesi ve buna paralel olarak kalkınmanın getirilerinin de kesimler ve bölgeler arasında dengeli dağılımı hükümet programları ve kalkınma planlarının en öncelikli konuları arasında yer almıştır. Ekonomik refahın, toplum kesimleri ve iller, bölgeler arasında dengeli dağılımının sağlanması, günümüz toplumlarında sosyal devlet anlayışının gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Bu politika, aynı zamanda ekonomik ve sosyal uyum ile toplumsal istikrarın önemli unsurları arasında yer almaktadır. Türkiye'nin kalkınmışlık düzeyi bağlamında uluslararası açıdan gelişmişlik düzeyinin istenen düzeyde olmamasının yanında bölgelerarası gelişmişlik farklarının ve gelir dağılımında bozulmanın yaşanması da kalkınma ajanslarının kurulmasındaki nedenler arasındadır. Devlet Planlama Teşkilatı kalkınma ajanslarının amaçlarını şu şekilde sıralamaktaydı:

- Bölgesel kalkınma ve bölge planlarının uygulanabilirliğini ve başarısının yükseltilmesini; bölgelerin ülkemizin genel büyümesine, gelişmesine, refahına ve istikrarına katkısının artırılmasını; sosyal uyum ve adaletin

güçlendirilmesini ve değişen küresel rekabet şartlarına adaptasyonun hızlandırılmasını sağlamak;

- Yüksek nitelikli personeli, esnek kaynak ve istihdam yapısı ile kurum, kuruluş ve şahıslara sağladığı idari, mali, teknik desteklerle başta girişimciler olmak üzere bütün yerel aktörlerin kalkınma çabalarına katılımını teşvik etmek;
- Sağlayacağı proje ve faaliyet desteklerinde kişi, kurum ve kuruluşların eş finansmana dayalı ortak proje üretme ve yönetme kültürü ve yeteneğini geliştirecek; sahiplenme ve işbirliği duygusunu güçlendirecek; bölgenin girişimcilik potansiyelini harekete geçirecek ve sürekli olarak yükseltecek,
- Yerel potansiyeli, dinamikleri, özgünlükleri, kaynak ve imkânları ortaya çıkararak harekete geçirecek ve ulusal, uluslararası pazarlarda ekonomik, sosyal, kültürel birer değer haline dönüştürmek;
- Hem ulusal, hem de bölgesel-yerel düzeyde başta istihdam ve gelir olmak üzere ekonomik ve sosyal göstergelerin iyileştirilmesine, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılmasına ve dolayısıyla ülkenin genel refahının artırılması ve istikrarının pekiştirilmesine olumlu katkılar sağlamak.

Ajansların teşkilat yapısı; kalkınma kurulu, yönetim kurulu, genel sekreterlik ve yatırım destek ofislerinden oluşmaktadır. Kalkınma kurulu en fazla yüz üyeden oluşur ve bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere oluşturulmuştur (5449 sayılı Kanun, Madde 8). Yönetim kurulu ajansın karar organıdır. Yönetim kurulu, tek ilden oluşan bölgelerde vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden; birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, büyükşehir belediye başkanları veya büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşur (5449 sayılı Kanun, Madde 10). Ancak, birden fazla ilden oluşan bölgelerdeki illerde; ticaret ve sanayi odalarının ayrı ayrı kurulmuş bulunması halinde, yönetim kurulunda yer alacak temsilci Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu tarafından belirlenir.

Yönetim kurulunun başkanı validir. Birden fazla ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulu başkanlığı; ilk yıl ajans merkezi olarak tespit edilen ilin valisi tarafından, müteakip yıllarda illerin alfabetik sırasına göre bölgedeki valiler tarafından birer yıl süreyle dönüşümlü olarak yürütülür (5449 sayılı Kanun, Madde 10). Genel sekreterlik ajansın icra organıdır (5449 sayılı Kanun, Madde 12). Genel sekreterliğin ve yatırım destek ofislerinin en üst amiri genel sekreterdir. Genel sekreter yönetim kuruluna karşı sorumludur. Bölge illerinde, yönetim kurulu kararı ile biri koordinatör olmak üzere, en çok beş uzmandan oluşan yatırım destek ofisleri oluşturulmaktadır.

Yatırım destek ofisleri görevleriyle ilgili olarak genel sekreterliğe karşı sorumludur. Yatırım destek ofislerinde yatırımcılara sunulan hizmetler tamamen ücretsizdir (5449 sayılı Kanun, Madde: 15). Ajansların gelirlerinin en önemli kısmı genel bütçe ve yerel yönetim bütçeleri ile bölgedeki sanayi ve ticaret odaları bütçe gelirlerinden aktarılacak paylardan oluşmaktadır. Ayrıca AB ve uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar ile ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarınca yapılacak bağış ve yardımlar da ajansların gelirlerini ve yöneteceği fonları oluşturmaktadır.

5449 sayılı Kanunda kalkınma ajanslarına verilen görev ve yetkiler şunlardır:

- Bölgesel kalkınmaya yönelik plan ve stratejilerin belirlenmesinde yerel düzeyde koordinasyonu sağlamak,
- Bölgesel kalkınmaya yönelik hazırlanan projelere teknik ve mali destek sağlamak,
- Bölgesel kalkınma için gerekli olan yerel düzeyde analitik çalışmaları yapmak ve stratejiler hazırlamak,
- Kamu, özel sektör ve STK'lar arasında işbirliğini oluşturmak,
- Girişimciliği desteklemek ve girişimcilere yatırım kararlarını almada yardımcı olmak ve gerekli teknik desteği sağlayarak bürokratik işlemlerin azaltılmasına yardımcı olmak,
- Bölgeye yatırımları çekebilmek için bölgenin sahip olduğu iş ve yatırım imkânları konusunda ulusal ve uluslararası tanıtımlar yapmak,
- AB fonlarının ve ulusal fonların kullanımında ve yönetiminde aracılık ve koordinasyon yapmak ve desteklenen projelerin izlenmesi ve değerlendirmesini yapmaktır.

5449 sayılı Yasaya göre ajansların gelirleri şu şekildedir: Merkezi yönetim bütçesinden aktarılan paylar, il özel idarelerinden aktarılan paylar, belediyelerden aktarılan paylar, sanayi ve ticaret odalarından aktarılan paylar, Avrupa Birliği ve diğer uluslararası fonlardan sağlanan kaynaklar, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlar faaliyet gelirleridir (5449 Sayılı Kanun, Madde: 19). Avrupa Birliği ve Dünya Bankası tarafından sağlanan gelirler fon şeklinde olup düzenli bir gelir değildir. Ancak kalkınmayı destekleyen projeler karşılığında AB ve diğer uluslararası fonlardan faydalanılmaktadır.

Kalkınma ajanslarının kaynakların yetersizliği ve AB'nin bölgesel politika ilkelerinin yeterince benimsenmemesi ajansların daha proaktif roller üstlenmelerini kısıtlamaktadır. Bu nedenle kalkınma ajansları, bölgesel gelişme stratejileri, proje koordinasyonu ve mali kaynak sağlamada yetersizdir. Sadece tanımlanan görevler, açıkça yazılı olmayan diğer kuruluşlar tarafından uygulanan bölgesel planlar kapsamında ajansların projeleri desteklemesi, KOBİ'lere doğrudan destek sağlamak ve diğer kuruluşlar arasında işbirliğini oluşturma açısından yeterli değildir. Ajansların yönetim kurulu, geniş bir bölgesel destek ve meşruiyet kazanmak için faaliyet göstermektedirler.

1.5. Yönetişim ve Bölgesel Kalkınma Yönetişimi Kavramları

Kamu yönetimi açısından bakıldığında yönetim kavramı değişen devlet-vatandaş ilişkilerini açıklamada kullanılmaktadır. Klasik yönetim yaklaşımı, devlet ve yurttaş ilişkilerini açıklamakta yetersiz kalması sonucu yönetim kavramı, bu eksikliği ortadan kaldırmak için geliştirilmiş ve ulusal, ulusaltı ve ulusüstü aktörler de göz önüne alınarak yeni bir kavramsal çerçeve oluşturulmuştur (Çukurçayır, 2003: 260; Göymen, 2000: 6). İlk kez Dünya Bankası tarafından Afrika'nın kalkınmasına ilişkin hazırlanan Raporda kullanılan yönetim, ülke politikalarının oluşturulmasında, yönetiminde uluslararası ilişkilerde siyasal boyutun kullanımı olarak tanımlanmıştır (World Bank, 1989: 60). OECD, yönetim kavramını bir ülkenin ekonomik ve sosyal kaynaklarının kalkınma amaçları doğrultusunda yönetime biçimi olarak tanımlanmaktadır (Aktan, 2003: 173; Çukurçayır, 2003: 261). Yönetişim, ülke meselelerinin yönetiminde siyasî, ekonomik ve yönetsel gücün paylaşılması olarak tanımlanmakta; girift ilişkileri, süreçleri ve kurumları gerektirmekte; ilgili aktörler süreçler aracılığıyla çıkarlarını korurken aynı zamanda farklılıkları uyumlaştırmaktadır (UNDP, 1997: 9-10).

Yönetişim bir toplumsal-siyasal sistemdeki ilgili bütün aktörlerin arasında ortaklık ve işbirliğiyle ulaşılan sonuçlara dayalı yapılar (Bozkurt, vd., 1998: 274) olarak tanımlanmaktadır. Genel kabul gören tanımında yönetim, kamu ve özel sektör ayrımının belirsizleştiği yönetim biçimlerini göstermekte ve daha iyi yönetim amacıyla ilişkilerin yeniden yapılandırılmasına vurgu yapmaktadır (Stoker, 1998: 17–18). Yönetişim bir toplumun kendi kendini yönetmesi, yönetme tarzı ve biçimleri, süreci olarak da tanımlanmaktadır (Jessop, 1998: 29–30; Rosell, 1992: 23). Yönetişim özel sektör ve sivil toplum aktörlerini, gücün paylaşımı ve politika alanının genişletilmesinde yönetim ağlarına dâhil etmek (Gibson, 2011: 4) olarak yansıtılmaktadır. İlgili aktörler arasında gayriresmi ve hiyerarşik olmayan bir yapı içerisinde ortak kaynak bağımlılıkları oluşturulmuştur (Börzel ve Risse, 2000: 13).

Yönetişim birbirine bağlı olan durumların ve aktörler arasında çıkar çatışmalarının yer aldığı ve aktörler arasında ağyapılarının yönetildiği süreçler (Cope, vd., 1997: 448) olarak da görülmektedir. Çünkü toplumdaki aktörleri ortaklar olarak gören yönetim toplumdaki ekonomik ve siyasal aktörlerin karşılıklı işbirliği ve etkileşimiyle ortaya çıkaran iletişim ağlarının önemli süreçlerinden (Tekeli, 1996: 52–53) birisidir. Yönetim biçimi olarak ağyapının kurulabilmesi bazı kriterleri yerine getirmeyi gerektirir. İlk olarak, kamu ve özel aktörlerin ortak kaynak bağımlılıkları olmalıdır ve/veya gönüllü anlaşmaların eylemlerinin uyumlaştırıldığı gayri resmi müzakere sistemi oluşturulmalıdır (Börzel ve Risse, 2000: 13). İkincisi, gönüllü anlaşmalar topluca bağlayıcı olmalı ve bu anlaşmalara ilgili tüm aktörler uymalıdır. Kamu aktörlerinin rolü değişmekte, kamu giderek çeşitli aktörler arasında arabuluculuk rolü üstlenmektedir. Yönetişimin uluslararası sermayenin önündeki engelleri kaldırmak amacıyla oluşturulduğu yönündeki eleştirel yorumlara rağmen yönetim zamanla yönetimde yeni bir süreç ve yol (Rhodes, 1996: 652–653; Göymen, 2000: 7; Zabcı, 2002: 152–153) haline gelmiştir.

Günümüzde yönetim terimi, kamu, özel sektör ve sivil toplumu içine alan ilgili aktörler arasında girift bir yapıda ve aktörler arasında ilişkiler ağını ve karşılıklı etkileşimini ifade etmektedir. Bu süreçte kamu ve yerel birimleri, sivil toplum örgütlerini, STK'ları içine alan geniş bir aktörlerarası ilişki ağını oluşturan ve bunların yönetim sistemine dahil edilmesi (Eryılmaz, 2000: 28) olarak tanımlanmaktadır. Yönetişim iktidar gücünün sınırlarına ve hükümet dışı örgütlerin rolüne ilişkin yeni bir bakış açıdır. Dünya ekonomisinde çok uluslu şirketlerin, üretim tekniklerinde gelişim,

iletişimde yaşanan teknolojik değişimler yönetim kavramının ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Yüksel, 2000: 147). Yönetişim çok aktörlü yapılarda karşılıklı etkileşimle söz konusu aktörlerin ortak noktada uzlaşmasını ve ilgili aktörlerin biraraya gelmesini sağlayan bir yönetim şeklidir. Yönetişim kamusal kararların alınmasında ve uygulanmasında merkezi yönetimin egemen ve belirleyici güç olmaktan çıkarak yerel, bölgesel, ulusal ve ulusüstü birçok aktörün sürece dâhil edilmesi ve çok taraflı bir diyalog ortamı oluşturulmasını (Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2007: 4) ifade eder.

Weber'in bürokratik örgütlenme modeli 1980'lere gelinceye kadar geniş bir uygulama alanı bulmuş; ancak Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi ile birlikte liberal Batı demokrasilerinde siyasal alanda pasif halk tipi ortadan kalkarak aktif ve hareketli vatandaş tipi ortaya çıkmıştır (Page, 2005: 714). Devletin kamusal etkinlikleri artarken sosyal ve ekonomik alana müdahalesi de söz konusu olmuştur. 20. Yüzyılın son çeyreğine kadar etkili olan bu anlayış kamu kurumlarının büyümesi ve çeşitlenmesi ile hizmetlerin tür ve hacim olarak artmasına neden olmuştur. Refah devleti anlayışının gelişmesiyle birlikte devlet her alana müdahale eder hale gelmiştir.

1970'lerin sonundan itibaren yönetim anlayışındaki değişimlerle geleneksel anlayışın yerini yeni kamu yönetimi anlayışı almaya başlamıştır. Devletin rolü, vatandaş ile bürokrasi arasında ilişkileri yeni bir anlayışla yeniden düzenlemeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede devletin küçülmesini ama nitel anlamda etkin ve verimli kılmak, vatandaş katılımını artırmak, devleti esas işlevine geri döndürmek amaçlanmıştır. Bu yeni akımla birlikte kamu hizmetlerindeki etkinlik, verimlilik, yeni kamu işletmeciliği, yönetim, yönetime katılma, yönetimde açıklık gibi kavramlar da birlikte bu yeni akımla birlikte ortaya çıkmış ve gelişim fırsatı bulmuştur (Gray ve Jenkins, 2006: 553–555). Geleneksel anlayış kamu hizmetlerinde verimliliği ve etkinliği sağlayacağı düşüncesiyle kuralcı, katı hiyerarşik ve merkeziyetçi yapıyı savunur, devletin kamusal hizmetleri doğrudan kendisi yürütmesi gerektiği düşüncesindedir. Bununla birlikte, politika belirleme yetkisi siyasalere bırakılmış; bu durum kamu yönetiminin (bürokrasinin) denetim altına alınmasına ve siyasalere karşı sorumlu olmalarına yol açmıştır. Kamu yönetimi anlayışı, kamu yöneticilerinin sonuçlar elde etmek veya daha önce hükümet tarafından yerine getirilen hizmetlerin özelleştirilmesi için yeni ve yenilikçi yollar bulmak için zorlanmaktadır (Denhardt ve Denhardt, 2007: 13).

Geleneksel kamu yönetiminde, kamu yararı, verimlilik, tanımlanmış görev ve otorite yapısı, hiyerarşi, idari sorumluluk, kontrol ve sonuçlar öncelikliken, Yeni Kamu

İşletmeciliği ise post-bürokratik anlayış çerçevesinde vatandaşın talep ve istekleri doğrultusunda kalite ve verimlilik, sorumluluk sahibi, hesap verebilen kamu yönetimi anlayışını benimsemiş ve özel sektör benzeri yönetim anlayış ve tekniklerine öncelik vermiştir (Genç, 2010: 148; O'Flynn, 2007: 354–355). Katı kurallar, düzenlemeler ve yavaş ilerleyen karar alma süreçlerine yol açan geleneksel kamu yönetimi söyleminin aksine, yeni kamu işletmeciliği, kararlılık ve eylemler için dinamik bir düşünce eğilimi anlamına gelir. Bu bağlamda, yeni kamu işletmeciliği özel sektör yönetim uygulamalarının dünyasından aldığı müşteri odaklı, performans ölçütlerinin dikkate alındığı ve sonuç odaklı bir yönetim tarzını benimsemektedir (Savoie, 2006: 594; Dunleavy, vd., 2005: 13–21; Kaboolian, 1998: 189–190; Page, 2005: 713).

1980'lerdeki yeni kamu işletmeciliği bayrağı altında gelişen yönetimi yeniden yaratma düşüncesi, seçmen, bürokrat, milletvekili, ilgi grupları arasındaki siyasi rolleri, piyasa anlayışı çerçevesinde modellemiştir (Christensen ve Lægheid, 2011: 127–130; Pollitt, 2006: 779–780; Self, 1993: 3). Yeni Sağ olarak adlandırılan akımın etkisiyle kamu yönetime getirilen eleştiriler devletin küçülmesi gerektiği ve yönetim yapısının değiştirilmesi gerektiği yönündeki düşünce geliştirdi (Hood ve Peters, 2004: 268; Lynn, 2006: 581).

Kamu yönetimi alanında yaşanan bu dönüşümün sonuçları ise devletin rolünün değişmesi, devletin tek hakim aktör olmaktan uzaklaşması, piyasa mekanizmasının egemen olması, teknoloji sayesinde kamu hizmetlerine daha kolay ulaşabilme ve politika oluşturma sürecinde özel sektör, sivil toplum örgütleri, baskı grupları tarafından oluşturulan siyasa ağlarının (policy networks) artması ve önemli aktörler olmalarına neden olmuştur (Genç, 2010: 147–148). Politika ağları kavramı, ilişkiler bağlamında bir yaklaşımla kamu politikasının oluşturulması sürecinde aktörler arasında ilişki ağlarına ele almaktadır (Sobacı, 2013: 133–134; Usta, 2013: 81–83; Üstüner, 2003: 54–56). Yeni Kamu İşletmeciliği daha önce hükümet tarafından sağlanan fonksiyonları özelleştirilmesi için yeni ve yenilikçi yollar bulmak ve kamu hizmeti sunumlarında piyasa mekanizmasını hakim kılmak, kamu, özel sektör ve STK'ları içeren bir ortak yapıyı süreci olarak kamu yararının oluşturulmasıdır (Caiden, 2006: 531; Denhardt ve Denhardt, 2007: 17; Guoxian, vd., 2012: 446–448). Küreselleşmeyle birlikte, piyasa mekanizmasının üstünlüğü ve devletin ekonomiye müdahalelerinin sınırlanması gerektiği görüşünün egemen olmasıyla birlikte küçük devlet, güçlü piyasa anlayışı uygulamaya geçmiştir (Kalfa ve Atay, 2008: 230).

1990'lı yıllara gelindiğinde, özel sektör yönetim anlayışı ve müşteri odaklı bir yönetim anlayışı kamu işletmeciliği anlayışında istenen sonuçların alınamaması sonucunda yönetilemezlik krizi olarak nitelendirilen, kamu işletmeciliği yaklaşımı krizinden (Aygül, 1997: 233; Özdek, 1999: 28) söz edilmeye başlanmıştır. Kamu işletmeciliği doğrultusunda yapılan kamu reformların güven kaybı, parçalanmışlık, devletin etkisinin azalması gibi istenmeyen sonuçların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Kamu hizmetlerinde yaşanan piyasalaşmanın olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için yönetim modeli oluşturulmuştur. Kamu yönetiminin piyasalaşmasının olumsuz etkilerini ortadan kaldırabilmek için hesap verebilir ve şeffaf bir kamu yönetimine ulaşmada güvene dayalı bağımsız yönetim ağlarına bir geçiş olmuştur (Rhodes, 2000: 352–353). Aynı dönemde toplumlar ve devletler daha fazla biraraya gelerek küresel işbirliği oluşturma amacıyla küresel yönetişimin temellerini atmaya çalışmış ve bütün devletler için küresel aktörlerin dahil olduğu işbirlikçi bir yönetim anlayışı iddiası ortaya atılmıştır (Çukurçayır, 2003: 263–264).

OECD ve Dünya Bankası gibi kurumlar yönetişimi, sosyal ve ekonomik kalkınma için kaynakların etkin ve verimli kullanımı ile ilgili aktörler arası ilişkiler ağı olarak ele almakta ve kamu-özel kuruluşlar arasındaki sınırlar belirsiz hale gelmektedir (Kooiman ve van Vilet, 1993: 264). Yeni Kamu İşletmeciliği kapsamında yapılan köklü reformların kamu yönetiminin sisteminin de güven kaybına yol açtığı, devletin etkisinin azaldığı yönünde eleştiriler yöneltilmiştir. Yönetişim bu noktada kamu sektörünün piyasalaşmasının olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla oluşturulmuştur.

Yönetişim ile yeni kamu işletmeciliği arasında benzerlikler ve farklılıklar da bulunmaktadır. Her iki yaklaşımda devletin doğrudan hizmet sunmasından daha çok kamu politikalarını oluşturulması süreci de etkinliği üzerinde durmaktadır (Rhodes, 1996: 655). Kamu ve özel sektör arasındaki farklılıklar gözardı edilmektedir. Yeni Kamu İşletmeciliği piyasa benzeri mekanizmaları kullanarak rekabet olgusu üzerine odaklanırken yönetişimde kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında ortaklık ve işbirliği ortamını oluşturulması üzerine odaklanmaktadır. Her iki yaklaşım da süreçleri kontrol etmek yerine sonuçlara odaklanmaktadır (Peters ve Pierre, 1998: 232).

Yönetişim kavramı demokratik katılımı ön planda tutarken; yeni kamu işletmeciliğinde vatandaş katılımından daha çok etkinlik, verimlilik ve ekonomiklik ön plandadır. Yönetişim örgütlerarası kamu-özel sektör-sivil toplum kuruluşları arasındaki

ilişkilerin nasıl olması gerektiği konusunda odaklanılmaktadır. Yönetişim kavramında ise merkezi yönetim karar alma ve uygulama süreçlerinde aktörlerden sadece birisine dönüşmektedir (Peters ve Pierre, 1998: 233–236). Yönetişimin temel özellikleri şu şekilde belirtilebilir:

1) Yönetişim tek yönlü ve merkezi yönetimin belirleyici olduğu yönetim anlayışının aksine çok yönlü ve merkezli yönetim anlayışını geçişi ifade etmekte ve kamu politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında merkezi yönetim belirleyici değildir (Kooiman, 1998: 7; Peters ve Pierre, 1998: 225).

2) Devlet tamamen işlevsiz hale gelememekte kamu yönetiminin kamu gücünü doğrudan kullanmadan iş yatırabilme kapasitesini ön plana çıkarmakta ve kamu, özel sektör, STK'lar yönetim ağlarının bir parçası olarak karşılıklı olarak bağımlıdırlar (Peters ve Pierre, 1998: 227).

3) Devletin politikaların belirlenmesi ve uygulanmasında azalan rolü ile birlikte devlet ile sivil toplum arasındaki sorumlulukların yeniden belirlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu yeni durumla birlikte daha önce devlet tarafından yerine getirilen bazı kamusal hizmetlerin özel sektöre ve sivil topluma ve daha da önemlisi vatandaşlara devredildiği görülmektedir (Stoker, 1998: 22). Kamu ve özel sektör arasındaki sınırın belirsizleşmesi üçüncü sektör kuruluşlarının gelişmesine katkı vermektedir.

4) Son olarak kamu, özel sektör sorunların çözümünde yeterli kaynak ve güce sahip olamadıkları için sürekli olarak kaynak ve karşılıklı güç paylaşımına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bağlamda yönetim interaktif bir süreçtir (Göymen, 2000: 8; Stoker, 1998: 22).

Yönetişimin yaygın kullanımına rağmen, üzerinde uzlaşılan ortak bir tanımın geliştirilemediği görülmektedir. Yönetişimin en az altı ayrı kullanım alanı bulunmaktadır (Rhodes, 1996: 652–654). Bunlar; minimal devlet olarak yönetim, şirket yönetimi olarak yönetim, yeni kamu yönetimi olarak yönetim, iyi yönetim olarak yönetim, sosyo-sibernetik sistem olarak yönetim, kendiliğinden organize olan ağlar (networks) olarak yönetim olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde şirket yönetimi kavramı kamu yönetiminde yer bulmuştur. Şirket yönetimi kavramının ortaya çıkışında yeni kamu işletmeciliğinin istenmeyen sonuçlarını önlemek ve aynı zamanda esneklik, yaratıcılık ve girişimciliği sağlamak amaçlanmıştır (Ryan ve Ng, 2000: 11). Özetle şirket yönetimi şirketlerin idare ve kontrol edildiği mekanizmalar

olarak tanımlanmıştır (Rhodes, 1996: 654). Şirket yönetişimi, iç ve dış denetimler yoluyla etkinliğin sağlanmasına izin veren anlayışı savunmaktadır. Kurumsal yönetişim, özel sektör ve kamu kesimi için ortak sayılabilecek bazı noktaları ifade etmektedir.

Minimal devlet olarak yönetişim devlet müdahalesinin boyutlarını yeniden tanımlayan ve kamu hizmetini sunmada piyasa mekanizmalarının kullanım ölçülerini yeniden tanımlayan sınırlı bir devlet olarak karşımıza çıkmaktadır (Rhodes, 1996: 653). Minimal düzeyde hizmet sunan devlet için yapılması gereken kamu çalışanlarının sayısı, kamu harcamalarının miktarı ve kamunun faaliyet alanında yer alan kurum ve kuruluşların sayısının azaltılmasıdır. Devletin büyüklüğü özelleştirme ve kamu hizmetinde kesintilerle azaltılmıştır (Stoker, 1998: 24). İyi yönetişimi ilk kez kullanan Dünya Bankasının iyi yönetişim tanımına göre, bir devlet yönetiminin işleri için siyasi güç kullanımınıdır (Rhodes, 1996: 656). Dünya Bankası'na göre iyi yönetişim için şu faktörler önem taşımaktadır: Bağımsız bir yargı düzeni, hesap verebilir ve şeffaf bir yönetim, hukukun üstünlüğünü kabul etmiş ve insan haklarına saygılı bir yönetim halkın katılımı arttıracak ve sesinin duyulmasını sağlayacak demokratik mekanizmaların oluşturulması olarak belirlenmiştir (World Bank, 2000: 15).

Yönetişim bir toplumun üretimi dağıtma ve hayatta tabi olduğu siyasi ve önemlisi ekonomik ilişkiler ve kural yapılarını gösterir, siyasi ve sosyo-ekonomik ilişkiler veya daha gevşek, bir sistemi ifade eder. Yönetişim başkanlık veya parlamenter sistemlerde yürütme gücünün kontrol etmek en azından etkileme, kapasitesine sahip, serbestçe ve düzenli seçilmiş temsili yasama organı ile çoğulcu bir yönetim biçimini öngörür (Leftwich, 1994: 371–372). Sonuçta, dar bir idari bakış açısından, iyi yönetişime ve etkin, bağımsız, hesap verebilir, açık kamu hizmetine geçiş söz konusudur. Yönetişim politikanın giderek karmaşıklaşması ve bağımlılıkların artmasından dolayı, bilgi toplumunun artan ihtiyaçlarını karşılamak, daha iyi bir bilgi yönetimi sağlamak, halkın katılımını ve devlete kamunun güvenini sağlamak, daha fazla şeffaflık ve hesap verebilirlik yönündeki talepleri karşılamak ve farklı çıkarlar arasında denge kurmaktır (Maliye Bakanlığı, 2003: 34). İyi yönetişim, bir ülkenin sosyo-ekonomik kaynaklarının açıklık, şeffaflık, hesap verebilirlik ve adalet ilkeleri doğrultusunda yönetilmesidir (Lyon, 2000: 88).

AB tarafından hazırlanan Beyaz Kitap'ta (European Governance: A White Paper) Avrupa Yönetişimi olarak nitelendirilebilecek kendi yönetişim anlayışını bu belgeyle ortaya koymayı amaçladığı söylenebilir. SIGMA (Support for Improvement in

Governance and Management - Yönetişim ve Yönetimi Geliştirmek için Destek) programıyla AB'ye üyelik doğrultusunda idari alanda geliştirmek ve Topluluk müktesebatının iyi yönetişimin genel ilkelerine bağlı kalarak AB'nin belirlediği idari standartların sağlanması amaçlanmıştır (Köseçik, 2004: 9–10). Beyaz Kitap'ta iyi yönetişimin beş temel ilkesi olduğundan söz edilmektedir. Bunlar; açıklık, katılım, hesap verebilirlik, etkinlik ve tutarlılık (coherence) olarak sayılmaktadır (Commission of the European Communities, 2001: 10). Söz konusu ilkeler daha sonraki başlıklarda daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Sosyo-sibernetik sistem olarak yönetim sibernetik yapının ekonomik alt sistemlere uygulanması olarak tanımlanmaktadır. İki tip sibernetik sistemden biri olan düzenleyici - lineer modelde belli bir hedef norm veya veri olarak kabul edilir ve hedeften sapmalar karşısında güç kullanılırken; ikincisi tip sibernetik sistem olan yönetim modelinde ise alternatif durumlar için çekişme ve mücadele sistemi ayakta tutulmaktadır (Coşkun, 2003: 44). Sosyo-sibernetik yaklaşımda tek bir egemen otorite artık yoktur; onun yerine, sosyal-siyasi, idari aktörler arasında her politika alanında bağımlılık, ortak hedeflere özgü aktörlerin çokluğu; kamu, özel ve gönüllü sektörler arasında sınırların kalktığı; eylem, müdahale ve kontrolün arttığı yeni formların oluşmasıdır (Rhodes, 2000: 346).

Kendiliğinden organize olan ağlar olarak yönetim, politikaların oluşturulma süreçlerine ilişkin olarak karar alma süreçlerinde ve kamu hizmetlerinin sunulmasında yönetim ağları oluşturularak kamu-özel-gönüllü kuruluşların etkin şekilde sürece dahil olmalarına işaret etmektedir. Yönetişim ağlarında aktörler birbirlerine bağımlıdır. Bu aktörler tek başlarına karar alamaz ve kaynak değişimine ihtiyaç duymaktadır. Kaynak değişimine duyulan ihtiyaç ve politikaları belirlemek amacıyla sürekli bir pazarlık hali söz konusudur ve aktörler arasında karşılıklı güven bulunmaktadır. Bu ağyapı bağımsız hareket eder, kendiliğinden organize olur ve devlete hesap vermez (Rhodes, 2000: 346). Rhodes kendiliğinden organize olan yönetim ağlarının özellikle 1980'lerden sonra kamu sektörüne hakim olan piyasa mekanizmalarının sonuçlarından birisi olarak değerlendirmektedir. Bu durum rekabetin artmasına, böylelikle parçalanmış yapıda işbirliğine dayalı yeni ağların oluşmasına neden olmuştur. Böylece, piyasa mekanizmasının hakim olmasıyla yeni yönetim ağlarının ve ağlar arasında güvene dayalı işbirliğinin gelişmesini sağlamıştır (Rhodes, 2000: 349).

1.6. Yönetişim ile Yerel ve Bölgesel Kalkınma İlişkisi

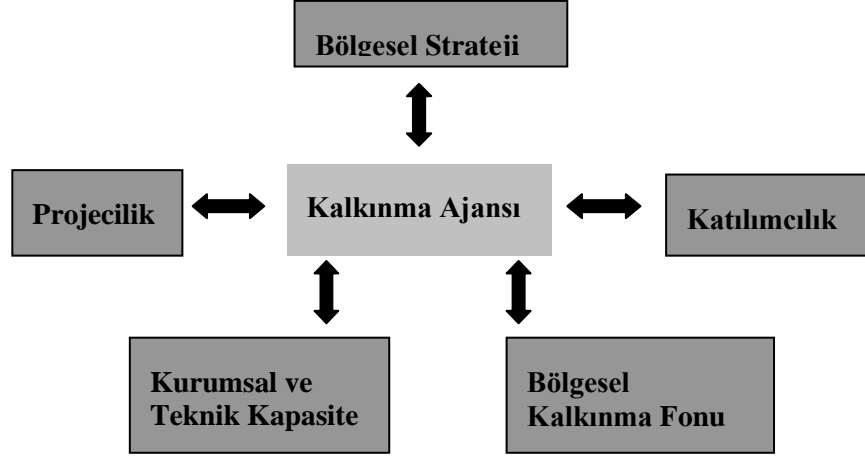
1980'lerden itibaren küreselleşme ile birlikte bölgesel kalkınmaya ilişkin yaklaşımlarda dönüşümler yaşanmaktadır. Yukarıdan aşağıya merkezi örgütlenme içerisinde tasarlanan ve merkez odaklı bölgesel ve yerel kalkınma çabaları yerini aşağıdan yukarıya, yerel dinamiklerin ve içsel potansiyelin harekete geçirildiği etkileşimli ve çok karmaşık bir yapıya bırakmıştır. Bundan dolayı, kalkınma, büyüme ve rekabet gücü gibi ekonomik ve istihdam olanaklarının, kentsel ve çevresel sorunların çözümü, bölge halkının yaşam standardının yükseltilmesi gibi sosyal amaçlara ulaşılmasında yerel, bölgesel ve ulusal unsurların içiçe geçtiği birbirini etkileyen ve destekleyen bir ağ yapının varlığı söz konusudur (Yaman, vd., 2009: 58). Bu yapı bireysel girişimin yanında iyi yönetim anlayışı doğrultusunda katılımcılığı destekleyen ortak aklın ve kaynakların esnek ve dinamik bir yapı içerisinde kullanımını teşvik eden kurumsal bir çatının oluşturulmasını gerekli kılmıştır. Bu nedenle, son dönemlerde kalkınma literatüründe çok düzlemli yönetim olarak ifade edilen bu yaklaşım gerek kamu kurumlarının gerekse diğer kesimlerin (özel sektör, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları vb.) kurumsal birikimlerini ve tecrübelerini paylaşmaya dönük, diyaloga açık, iyi organize olmuş işbirliğine dayalı proaktif örgütlenme modellerinin varlığını ortaya koymaktadır (Yaman, vd., 2009: 59).

Yerel yönetimle, bölgesel kalkınmada yerel düzeyde insan kaynağının geliştirilmesini, teknik kapasitesi yüksek vasıflı insan gücünün yetiştirilmesini, yeterli miktarda ve nitelikte projelerin ortaya çıkmasını, girişimciliğin desteklenmesini ve yerel düzeyde içsel potansiyelin yükseltilmelidir. Yerel yönetim, yerinden yönetileştirme ve demokrasi kavramlarını da kapsayıcı nitelikte önemli yetkilerin, siyasal özgürlükleri ve yasal hakları eksiksiz kullanma yeteneğine sahip vatandaşların kolayca ulaşabileceği hesap verebilir özelliklere sahip yerel yönetimlerin oluşturulduğu yönetimi anlatmaktadır (Palabıyık, 2001: 74). Bu sorumlukların yerine getirilmesinde bölgesel kalkınma stratejilerinin katılımcı yaklaşımla yerelde hazırlanması, fonların kullanılması ve yönetimi, kurumsal ve teknik kapasitenin güçlendirilmesi, projecilik anlayışının yaygınlaştırılması konularında nitelikli ve etkin kurumların varlığı beklenmektedir. Kalkınma ajanslarının kaynak paylaşımında unsurlardan birisi olan projecilik anlayışı bölgesel kalkınmada kurumsallaşma açısından önemlidir.

Günümüzde Fordist ve Post-Fordist rekabete dayalı küresel kapitalist sistem çerçevesinde ulus devletler giderek güç kaybetmekte, yetkilerinin bir kısmını ulusüstü

aktörlere devrederken, diğer yandan da ulusaltı aktörlerin etkinliği artmaktadır. Devletler daha fazla yatırım çekebilmek ve yerel/bölgesel rekabet edebilirlik düzeyini arttırabilmek amacıyla “devlet küçülerek” yetkilerin bir kısmını yönetim kavramına dayalı olarak yerel-bölgesel kalkınma ajanslarına devretmiştir.

Şekil 1.1. Kalkınma Ajansları ve Yerel Kalkınma

Ekonomiyle ilgili ulusüstü örgütler, yönetim anlayışı doğrultusunda rekabetçi bir yaklaşımla küresel ekonominin gereklerini hayata geçirmeye yönelik düzenleyici ulusal ve bölgesel örgütlerin oluşturulmasına dönük çalışmalar desteklemektedir. Yerel yönetişimin temel boyutları; merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında yeni işbölümü, merkezi yönetim ve aktörler arasında işbölümü, uluslararası bazı kavram ve değerlerin ulusal ve yerel/bölgesel düzeylere aktarılması için ulusüstü aktörlerle ve yerel aktörler arasında işbirliğidir (Göymen ve Kaya, 2004: 52).

Avrupa Birliği ulusal ve yerel/bölgesel aktörler arasında yeni işbölümünü, ortaklıkların kurulmasını, görev, yetki, kaynakların yerel/bölgesel yönetimlere devredilmesini desteklemektedir. AB yerel yönetimleri halka en yakın yönetim biçimi olarak görmektedir. Yerel düzeyde sağlanacak iyi yönetim sadece bölgelerarası farklılıkların giderilmesi değil; ülkelerin sürdürülebilir kalkınma sağlaması açısından önemli bir yer tutmaktadır. Yerel yönetimlerin devraldıkları bazı görev, yetki ve sorumlulukların yereldeki paydaşlarla paylaşılması beklenmektedir. Böylelikle demokratik, katılımcı bir yerel yönetim gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

Kurulacak işbirliği ve ortaklıklarla aktörlerin sahip oldukları tecrübe ve deneyimler, yerel/bölgesel sorunların çözümünde önemli katkılar sağlayabilir. Yerel

yönetişim sürecinden kastedilen de, birçok aktörün rol aldığı ve aralarında hiyerarşik yapının bulunmadığı karşılıklı etkileşim içinde ortaklık ve işbirliklerinin kurulduğu “yönetim süreci”dir. Devletin bu aşamada görevi süreçleri düzenleme ve çok taraflı aktörlerin üstünlük kurmadan karşılıklı iletişime geçebilmeleri ve işbirliği kurabilmeleri koşulunu hazırlamaktır (Ökmen, vd., 2004: 49).

Tablo 1.2. Yerel Yönetim ve Yerel Yönetişim

Klasik yerel yönetim	Yerel yönetişim
Devlet odaklı, Toplum odaklı	Devlet odaklı, Toplum odaklı
Yönetim katmanları arasında hiyerarşik ilişki	Eşitler arası, paydaşlar arası gönüllülük esasına dayalı işbirliği
Emir kumanda zinciri, buyurma – itaat etme ilişkisi	Birlikte karar oluşturma, demokratik katılım, proje demokrasisi
Merkeziyetçi	Yerinden yönetimci
Bizzat kendi yapan doğrudan üreten	Başkalarını (paydaşları) yapabilir kılan, onlara yönlendirici destek veren
Genel kuralcı / tek tipçi	Yerel farklılıklara ve önceliklere duyarlı
Gizlilik eğilimli sınırlı bilgi paylaşımı	Saydam bilgiyi erişilebilir kılan
Genel üretim ve hizmet standartlarını katı, tepeden indirimeci belirleyen	Hizmet tüketicisinin ve yurttaşın tercih ve önceliklerine duyarlı
Şekilci ve genel denetim	Çok – yönlü yerel hesap verebilirlik

Kaynak: Göymen, K., *Yerel Kalkınma Önderi ve Paydaşı Olarak Belediyeler*, <http://research.sabanciuniv.edu/1427/1/KorelGoymen.pdf> (10.03.2014).

Bölgesel kalkınma kavramıyla, bölgeler arası dengesizlikler ortadan kaldırmak, farklılıkları ortadan kaldırarak ve az gelişmiş bölgelerin kalkındırılmasına vurgu yapılmıştır. Bu tanım çerçevesinde Türkiye’de de bölgesel kalkınma hedefleri ve beklentileri öncelikli yöreler politikalarıyla uyumlu olacak şekilde tespit edilmiş ve uygulanmıştır. Ülkemizde planlı kalkınma dönemiyle birlikte kalkınma planları uygulamıştır. AB üye ve aday ülkeler arasında dengesizlikleri ortadan kaldırabilmek, ülkelerin kendi içindeki bölgesel kalkınma farklılıklarının azaltılması, yerel/bölgesel potansiyelin ve dinamiklerin harekete geçirilerek bölgesel kalkınmayı amaçlanmaktadır.

1.7. Avrupa Birliğinde Yönetişim Kavramı ve Çok Düzlemli Yönetişim

Çok düzlemli yönetim ulusal devletlerdeki aktörlerden daha geniş kapsamlı olarak ulusal, ulusüstü ve ulusaltı aktörleri de içine alan ve çok taraflı aktörlerin arasındaki ilişkileri ifade etmektedir. Çok düzlemli yönetişimin hiyerarşik bir yapı dışında karşılıklı müzakere sistemine bağlı olarak hareket edilmesidir (Peters ve Pierre, 2004: 81). Çok düzlemli yönetişimde merkezi bir güç tarafından otorite yukarıya, aşağıya ve yanlara doğru dağıtılarak çeşitli aktörlerce paylaşılmış olur (Hooghe ve

Marks, 2004: 16). Çok düzlemli yönetim otorite sahibinin farklı derecelerde yer alan aktörlerin karar alma sürecine dahil edilmesidir. Çok düzlemli yönetimle farklı düzlemlerde yer alan aktörlerin zamanla daha girift bir yapıda ve aktörler arasındaki sınırın belirsizleştiği bir yapıdır (Eckerberg ve Joas, 2004: 407).

Çok düzlemli ve çok aktörlü yönetim sistemine ilişkin farklı tanımla merkezi otoritenin yetkilerini yukarıya, alta ve yanlara doğru diğer aktörlere dağıtması ve ağyapıların oluşması (Hooghe ve Marks, 2001: 3; Scharpf, 2009: 10–11) ortak noktasında birleşmektedir. Bu bağlamda çok düzlemli yönetimi iki gruba ayırılır. Bunlardan ilki farklı düzlemlerde yer alan otorite sahipleri aktörler arasında belli yetkilerin dağılımını sağlar (Hooghe ve Marks, 2003: 7; Conzelmann, 2008: 2). Sonuç olarak, I. Tip yaklaşım, federalizm için altyapı oluşturmaktayken II. Tip çok düzlemli yönetim ise belli amaçlara yönelik ortaklıkların bulunduğu ve kısa vadeli ihtiyaçlara çözüm bulan yönetimleri ifade etmektedir (Hooghe ve Marks, 2003: 8–10). Bu tür aktörler birçok düzlemde dinamikliğe sahip olabilirler.

Çok düzlemli yönetimin II. Tipi AB bağlamında ele alındığında, çok düzlemli yönetimde karar alma ve uygulama ağlarının AB'nin ikincil mevzuatlarının net olarak ifade etmediği görevleri üstlendikleri söylenebilir (Hooghe ve Marks, 2003: 11; Conzelmann, 2008: 2). Yapısal fonların kullanılmasına ilişkin ortaklık anlaşmaları bu noktada örnek olarak gösterilebilir. Yerel politikaların belirlenmesinde AB önemli bir aktör haline gelmesi, Avrupalılaştırma süreciyle birlikte yerel ve bölgesel yönetimler açısından “çok düzlemli yönetim” modelinin kuvvetlenmesi, yaşana dönüşüm sürecinin önemli aşaması haline gelmiştir (Kösecik, 2010: 148–150). Çok düzlemli yönetim, AB organları (ulusüstü), ulus devlet ve ulusaltı yönetimler arasındaki yetki paylaşımını ve sonuç olarak klasik devlet yapısında değişikliklere yol açmış ve sonuç olarak iç ve dış politikaların belirlenmesinde diğer aktörlerinde etkin olmasıyla iç ve dış politika arasındaki ayrımı belirsizleştirmiştir (Aalberts, 2004: 28; Piattoni, 2009: 165–167; Roe, 2009: 43–45; Sutcliffe, 2012: 142–143). Bu bağlamda, AB yapısal fonları, bölgesel kalkınmanın gelişiminde ve yönetim mekanizmasının bölge düzeyine indirilmesinde önemli bir araç haline getirilmiş; ancak bölgesel örgütlenmesi zayıf yapıya sahip olan ülkeler fonlardan yararlanmada zorluklarla karşılaşmıştır (Furst, 2011: 153).

Çok düzlemli yönetim AB ve ulus-devlet arasındaki otoritenin dağılımıyla birlikte ulusüstü, bölgesel ve yerel aktörlerle yetki paylaşımını öngörmektedir. Bununla

birlikte, çok düzlemli yönetim uluslararası alanda devletlerin halen ne kadar önemli olduğu görüşünü desteklemekte ve bölgesel-yerel aktörlerle işbirliğinin geliştirilmesinde önemli bir işlevi yerine getirerek sadece ulusüstü değil yatay yönetim doğrultusunda yetki paylaşımını da ifade etmektedir (Jachtenfuchs ve Kohler, 2004: 102). Bu konudaki yazın bu yetki paylaşımının hangi düzeyde ve nasıl olacağına odaklanmaktadır.

AB uyum sürecinin sonuçlarını inceleyen çalışmalar, Avrupalılaşıma (Europeanization) kavramında AB uyum ya da AB kurumlarının üye ülkelerin iç işleyişlerini ve yapılarını etkileme süreçlerinin ve sonuçlarına odaklanmaktadır (Köseçik, 2008: 259; Köseçik, 2004: 14). Avrupalılaşımanın etkisiyle kurumsal yapının transfer edilmesi ve idari mekanizmalara ve ilgili aktörler arasındaki ilişkilere yönetimin kurumsal ve örgütsel olarak aktarılması üzerinde durulmaktadır (Okçu, 2005: 260–263).

Avrupalılaşıma, Avrupa Birliği ülke içinde toplu varlıkları çeşitli formları arasındaki etkileşimi, işbirliği ve bütünleşme sürecinde siyasal sistemlerin değişiklikleri kurumsallaştırmasıdır (Maurer, vd., 2000: 2). Avrupalılaşıma istihdam iç siyasi yapıları üzerinde bir odak noktası ile kurumsal ve politika analizini, yeni politika ağlarını, koalisyonları ve idari yenilikleri içermektedir (Dede, 2012: 245; Ladrech, 2001: 3; Sedelmeier, 2011: 29–31). Bunun sonucu olarak, AB'nin politik ve ekonomik dinamikleri ulusal siyasetin ve politikanın inşasında örgütsel olarak bir parçası haline gelmektedir. Avrupa Birliği'nin siyasal, sosyal ve ekonomik bileşenlerinin yerel birimlere, siyasal yapılara ve kamu politikalarına hâkim olan süreçler bütünüdür (Gwiazda, 2002: 6; Radaelli, 2000: 7; Radaelli, 2003: 34–36; Radaelli, 2004: 4–5). Avrupalılaşıma, AB boyutunda kurumsallaşımanın yerel düzeyde değişime neden olduğu süreç ve mekanizmaları ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, Avrupalılaşıma organların ve kurumların uyumlaştırılması veya AB üyeliği, etkileri ve taleplerine uyumlaştırma süreçleridir (Börzel ve Risse, 2000: 3–4; Smith, 2003: 2). Çok düzlemli yönetim için gelişim süreci AB içerisinde yasal yönetimin yükselişiyle başlamıştır. Avrupa kurumlarının yetkilerinin ve hedeflerinin arttığı 1980'lerde tek pazar programı ile Avrupalılaşıma başlamıştır. Çok düzlemli yönetim Avrupa'ya uyum sürecinde uluslararası antlaşmalar içinde büyük önem kazanmıştır.

AB kamu politikalarının hazırlanması sürecinde belirlenen ve sonra da üye devletlerin iç siyasal söylemlerinin, kimliklerinin, siyasal yapılarının ve kamu

politikalarının mantığına aktarılan resmi ve resmi olmayan kuralların, prosedürlerin, politika paradigmalarının, iş yapma yöntemlerinin ve paylaşılan inançların ve kuralların oluşum, yayılma ve kurumsallaşma sürecidir (Radaelli, 2000: 8–12). Sonuç olarak, Avrupalılaştırma Birlik içinde üye/aday ülkelerde ve birlik dışında Avrupa kurumlarının yaygınlaşması olarak tanımlanmakta, ulusaldan ulusüstüne ilginin kayması olarak ta kavramsallaştırılmaktadır.

AB uyum politikası AB'deki sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin amaçlayan çeşitli finansman araçlarıyla yakında ilgilidir. Bu Tek Pazar uyum bağlamında dezavantajlı bölgeleri geliştirmek amacıyla yapısal fonlar bu amaçla başlıca finansal araçlar olmuştur. 1990'ların başlarından itibaren yapısal fonlar alt ulusal kurumlara ve aktörlere AB karar sürecine resmi bir yön veren bölgelerin desteğiyle şekillenmektedir.

Bölgeselleşme ve Avrupalılaştırmanın etkisiyle ve yönetimin çok farklı mekânsal düzlemlerde farklılaşmasıyla bölgesel, yerel, ulusal ve ulusötesi düzeyleri içeren çok düzlemlili yönetim kavramı da gelişim göstermektedir (Okçu, 2005: 271–272). Avrupalılaştırma, yönetim olgusuna ulusüstü aktörlerin de dahil olmasını sağlamaktadır. AB'nin meydana getirdiği ulusüstü düzeyde bölgesel lobcilik, Brüksel'in bölgesel kalkınma amaçlı AB fonları için bölgesel temsilcilik merkezi olmasına yol açarak bölgesel kalkınma ve yönetim konularını ulusüstü alana taşımaktadır.

Avrupa Birliği vatandaşlarının kendilerini AB'li hissetmemesi, AB kurumlarına yeterince güvenmemesi, Birliğin yaşam kalitesinin yükseltilmesine katkısının olmadığı düşüncesi, Birliğin karmaşık sisteminin ve Birlik kurumlarının her birinin ne iş yaptığının tam olarak bilinmemesinden kaynaklanmaktadır (Okçu, 2007: 301–303; Kesim, 2004: 70). Avrupa Komisyonu kendi yönetim anlayışını oluşturmuş ve Avrupa Yönetişimi Beyaz Kitabı olarak adlandırılan belgede buna ayrıntılı yer verilmiştir. 2001 yılında Komisyon tarafından hazırlanan Beyaz Kitap yönetişimi yetkilerin AB düzeyinde yürütülme biçimini etkileyen kurallar, süreçler ve davranışlar olarak tanımlamakta, yönetişimin açıklık, katılımcılık, hesap verebilirlik, etkililik ve tutarlılık olmak üzere beş ilkedен oluştuğunu ifade etmektedir.

Bu beş ilke Komisyon tarafından şu şekilde açıklanmıştır (Commission of the European Communities, 2001: 10–11): AB kurumları daha açık şekilde çalışmalıdır (açıklık). Üye devletlerle AB'nin aldığı kararlar konusunda aktif olarak iletişim kurmalıdır. Kararlarda halk tarafından anlaşılabilir bir dil kullanılmalı ve kararlar halk tarafından ulaşılabilir olmalıdır. Bu ilke halkın AB kurumlarına olan güveninin

artırılması için önemlidir. Katılımcılık AB politikalarının etkililiği ve kalitesi politika zinciri boyunca geniş katılımın sağlanmasına bağlıdır. Yasama ve yürütme süreçlerine ilişkin roller açık ve net olmalıdır. Her bir AB Kurumu ne iş yaptığını açıklamalı ve sorumluluk almalıdır. Politikalar etkili olmalı ve zamanında yapılmalı, açıkça belirlenmiş hedeflere uygun olarak hayata geçirilmeli, gelecekte oluşması muhtemel olan etkiler ve geçmişte yaşanan tecrübeler değerlendirilmelidir. Etkililik AB politikalarının orantılılık ilkesine uygun olarak ve en uygun seviyede oluşturulmasına ve uygulanmasına dayanmaktadır. Tutarlılık, politikalar ve eylemler birbiriyle tutarlı olmalı ve kolayca anlaşılabilir olmalıdır. Bu beş ilkenin her biri ayrıca önemli olup birbirini tamamlamaktadır. İlkeler, aynı zamanda orantılılık ve yerindelik ilkelerini desteklemektedir. Buna göre, eylemin yerine getirileceği seviyenin ve kullanılacak araçların seçimi, izlenecek hedeflerle orantılı olmalıdır. Ayrıca, bir girişimde bulunmadan önce, kamusal eylemin gerçekten gerekli olup olmadığı, kamusal eylem gerekli ise, AB düzeyinde gerçekleştirilmesinin en uygun yol olup olmadığı, seçilen araçların hedeflerle orantılı olup olmadığı kontrol edilmelidir.

AB politika üretme aşamalarına vatandaşların katılımını sağlamak amacıyla bölgesel ve yerel demokrasi yoluyla vatandaşlara ulaşmayı öngörmektedir. AB vatandaşlarının sağlıklı ve doğru bilgiye ulaşabilmesi için vatandaşların politika yapım aşamaları takip edebilmesi gerekmektedir (Commission of the European Communities, 2001: 11–12). Bu bağlamda, AB'nin ulaşmayı amaçladığı yönetsel model çok düzlemli yönetim (*multi-level governance*) modelidir.

2. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNDE, AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ ÜLKELERDE VE TÜRKİYE'DE –AKTÖRLERARASI İLİŞKİLER ÇERÇEVESİNDE-- KALKINMA AJANSLARININ GELİŞİM SÜRECİ

Kalkınma ajansları kamusal ya da yarı kamusal misyon üstlenen, özel kanun ve tüzüklerle kurulmuş ve bölgedeki tüm şirket, sivil toplum kuruluşları ve yerel otoriteler ile işbirliği hedefleyen ve böylece faaliyetlerini daha da etkin hale getirmeyi amaçlayan yapılardır. Kalkınma ajanslarının yürürlük alanı ölçek olarak belirli bir bölgeyi kapsamaktadır. Bölgenin ifade ettiği mekân biriminin boyutu ve içeriği kullanıldığı alana göre farklılık göstermektedir. Örneğin, AB planlama bağlamında bölgeler, kent ve anakent alalarından daha geniş kırsal bölgeye kadar çeşitli boyutlardadır. Bir kısmı ekonomik, sosyal, kültürel açıdan homojen alanlar olarak göstermektedir. Bölgesel kalkınma konusundaki ilk örnekleri ABD'de görülen ekonomik kalkınma birimleri dışarıdan yatırımcı çekmek ve kendi bölgelerinde girişimciliği desteklemek amacıyla oluşturulmuştur. Ayrıca 1954–1959 döneminde İtalya, İspanya, Almanya, Fransa, İngiltere'de bölgesel kalkınma planları uygulanmıştır. Bu ülkelerde, kalkınma ajansı konusundaki politikalar önce altyapı ve tarım, ardından sanayide ileri teknolojilerin desteklenmesi ve girişimciliğin desteklenmesine doğru bir değişim süreci göstermiştir. AB içerisinde bölgeler çok önemli birimler haline gelmiştir.

AB'nin bu konudaki genel politikası, bölgelerin ekonomik gelişme politikaları yönünde giderek özerkleşmesi ve yabancı yatırımcıları kendi bölgelerine çekme yoluyla kalkınmada rekabet ortamı oluşturacak şekilde oluşturulmuştur. Türkiye'de kalkınma ajanslarına yönelik ilk yaklaşımlar 1990'lı yıllarda başlamıştır. Bu sürecin başlatılmasındaki amaç yurtiçinde beklenen yerelliklerin kendi içsel kalkınma dinamiklerinin harekete geçirilmesinin yanısıra Avrupa Birliğine katılma sürecini hızlandırmaktadır.

2.1. Avrupa Birliğinde Yerel ve Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Araçları

AB'nin başlıca bölgesel politikaları; sosyal, ekonomik ve mekânsal bütünleşme, çevrenin korunması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, taşımacılık, telekomünikasyon ve enerjide Trans-Avrupa ağı kurularak Birliğin çevre bölgelerinin merkez bölgelerine bağlanması, bütünleşik bir sosyo-ekonomik ve coğrafi bilgi sisteminin kurulması şeklinde özetlenebilir (DPT, VIII. BYKP, 2000: 60). 1980'li yıllardan itibaren bölgeselleşme politikaları yapısal politikaların önemli bir aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgesel politikaların uygulanmasına yönelik gelişmeler AB kurucu antlaşmalarında da görülmektedir. AB'nin bölgesel politikaları ilk olarak 1958 yılında uygulamaya giren Roma Antlaşmasında yer almaktadır. Roma Antlaşmasıyla Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından ekonomik entegrasyonu sağlamak ve bölgeler arasındaki farklarını azaltacak uyumlu bir kalkınmayı hedeflenmişti (Can ve Kocagül, 2008: 9; Farrell, 2004: 931). Roma Antlaşmasında ekonomik faaliyetlerde sürdürülebilir ve uyumlu kalkınma anlayışıyla, üye ülkelerde yaşam standardını, ekonomik ve sosyal uyumu sağlamaya yönelik hedefler belirlenmiştir (Reeves, 2006: 40). 1970'li yıllarda, ulusal araçları koordine etmek için Birlik bünyesinde oluşturulan ortak çabalara ve Topluluk/Birlik bütçesinden düşük gelirli bölgelere yardımda bulunma amacıyla 1975'de oluşturulan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'ndan istenen sonuçların alınamaması ve yaşanan ekonomik durgunluk, Birlik içinde bölgelerarasında farklılıkların giderilmesini olumsuz yönde etkilemiştir (İncekara ve Savrul, 2011: 406; Keleş ve Mengi, 2013: 59; McCann ve Argiles, 2012: 426–427).

1986 Tek Avrupa Senedinde ekonomik ve sosyal entegrasyon, ortak pazarı gerçekleştirmek amacıyla bölgesel farklılıkları gidermek için üye ülkeler arasında uyum politikalarına önem verilmiştir (Farrell, 2004: 931; Kösecik ve Koçak, 2004: 1–2; Çiçekoğlu, 2001: 184). 1992 Maastricht Antlaşması, ekonomik, parasal ve sosyal bütünleşmeyi, AB politikalarının halka yakın birimlerde oluşturulması ve AB entegrasyonunun hedeflerinden birisi olarak belirlenmiştir (Bayramoğlu, 2005: 101; Karluk, 2005: 107–115; Keleş ve Mengi, 2013: 59). Maastricht Anlaşmasıyla birlikte Yapısal Fonlar'a yönelik 1993 yılında gerçekleştirilen reformla İsveç ve Finlandiya'nın Birliğe üye olmasıyla birlikte düşük nüfus yoğunluğuna sahip bölgelere verilecek desteklerle ilgili yeni bir düzenleme yapılmıştır.

Bu dönemde bölgesel politikanın AB'nin önemli politikalarından birisi olarak bölgesel kalkınmayı hızlandırmak için Yapısal Fonlarla birlikte Uyum Fonları oluşturulmuştur. AB tarafından yapılan bu Antlaşmayla 1994 yılında yeni bir yapısal fonla, Balıkçılığı Yönlendirme Mali Aracı balıkçılık sektöründeki mevcut sorunları çözmek için destek sağlamıştır (Ergüder, 2004: 32; Can ve Kocagül, 2008: 9). 1997 Amsterdam Antlaşması ile Birlik vatandaşlarının ve işçilerin haklarının geliştirilmesi, Birliğin kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesi, uluslararası alanda daha güçlü konuma gelmek için politikalar geliştirilmesi ve üretimin önündeki engellerin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır (Karluk, 2005: 85). 2000 yılındaki Nice Antlaşması ile de Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Birliğe üye olabilmeleri, genişleme sonrası kurumların işleyişi ve eylem usulleri için gerekli kurumsal değişiklikler ve düzenlemeler yapılmıştır.

1957 Roma Antlaşması'nın önsözünde, üye ülkeler arasındaki ekonomik ve sosyal dengesizliklerin giderilmesi, geri kalmış bölgelerin kalkındırılması ve bölgelerarası mevcut farklılıkların giderilmesi öngörülmüştür. 1957–1988 yılları arasında kullanılan Avrupa Sosyal Fonu (ASF, 1958'den itibaren), Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (ATYGF, 1962'den itibaren), Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF, 1975'den itibaren) Yapısal Fonlar olarak üye ülkelerin projelerine destek vermiştir (European Union Regional Policy, 2008: 9; Çiçekoğlu, 2001: 185; Rodriguez-Pose ve Fratesi, 2004: 99–100). ASF, işsizliği, özellikle uzun süreli azaltmaya, yeni iş sahaları açmaya, mesleki eğitim sağlamaya ve istihdam imkânlarını arttırmaya yönelik projeleri desteklemiştir. ATYGF = Yön Verme Kısmı, tarım sektöründe yapılan yapısal değişiklikleri desteklemek amacıyla oluşturulmuştur (Kösecik ve Koçak, 2004: 3; Dinçer: 2001: 198). Topluluk fonlarının kullanımında verimlilik, 1980'lerin başında, önemli bir sorun haline gelmiş ve 1986 yılında Tek Pazar programının uygulanmaya başlaması, Yunanistan'dan sonra İspanya ve Portekiz'in üyeliği, kapsamlı bir uyum politikasını gerekli kılan başlıca nedenler olmuştur (European Commission Regional Policy, History). Yapısal Fonları uyum politikası kapsamında entegre eden ilk düzenleme 1988 yılında yapılmıştır. Yapısal Fonlar, AB Komisyonu tarafından belirlenen, ekonomik bütünleşmeyi sağlamaya yönelik hedefleri gerçekleştirmek için oluşturulmuştur. 1988 Reformu Yapısal Fonların kullanımını için beş hedef belirlemiştir (European Union Regional Policy, 2008: 10): Hedef 1: Geri kalmış bölgelerin kalkındırma ve yapısal uyumunu desteklemek, Hedef 2: Sanayi sektörünün

gerilemesinden önemli ölçüde etkilenen bölgeleri iyileştirmek, Hedef 3: İşsizlikle mücadele, Hedef 4: Genç insanların mesleki uyumu kolaylaştırmak, Hedef 5: Tarımsal yapıların uyumunu hızlandırmak ve kırsal bölgelerin kalkınmasını desteklemektir.

1992’de imzalan Maastricht Antlaşması ile uyum konusu, Topluluğun parasal ve ekonomik Birliğin avantajlarından tam olarak yararlanabilmesi için öngörülen tedbirlerin arasında Yapısal Fonların arttırılması ve Birliğin en az gelişmiş bölgelerine destek amacıyla, çevre ve taşımacılık alanındaki projeleri desteklemek üzere, Uyum Fonu oluşturulması kararlaştırılmıştır (Kaya, vd., 2007: 384–385). Uyum Fonu, yapısal fonlara ek olarak işlemek üzere oluşturulmuştur. 1999 yılına kadar gerçekleştirilmesi hedeflenen Ekonomik ve Parasal Birlik kapsamında Avrupa Para Birliği’nin bölgesel eşitsizlikleri daha da derinleştirmesi tehlikesinin ele alınmasına karar verilmiştir. Maastricht Antlaşmasında, bütçe açıklarının GSYİH’nin %3’ünü geçmemesinin öngörülmesi, daha yoksul ülkelerin daha zengin ülkelere yetişmek için yatırım yapma imkânlarını sınırlamaktaydı. Bundan dolayı, Antlaşma, mali yardımların, kişi başına GSYİH düzeyleri AB ortalamasının %90’ından daha az olan Birliğin en yoksul dört ülkesine (Yunanistan, Portekiz, İrlanda ve İspanya) yönlendirilmesi için yeni bir fon olarak Uyum Fonu’nu kurmuştur (European Union Regional Policy, 2008: 14–15). 1993 yılında Yapısal Fonlarla ilgili düzenlemelerle Uyum Fonu’nun yanısıra, üç yapısal fona ilave olarak, dördüncü bir fon daha oluşturulmuştur; Balıkçılığı Yönlendirme Mali Aracı (BYMA). Ayrıca yapılan düzenleme ile beş hedefte değişiklik yapmamış, bunlara Birliğin 1995 genişlemesinden sonra Kuzey Avrupa’nın düşük yoğunluklu bölgelerin kalkınması ve yapısal uyumu için Hedef 6’yı eklemiştir.

Merkezi Doğu Avrupa (MDA) ülkelerinin, AB’ye katılım hazırlıklarına yönelik olarak, Katılım Öncesi Yardımlar başlığı altında, ISPA, SAPARD ve PHARE adlı programlar oluşturulmuştur. Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Birliğe üye olma sürecine paralel olmak üzere uyum politikasının işleyişinin ve prosedürlerinin basitleştirilmesi amacıyla bu programlar oluşturulmuştur. 2000–2006 döneminde Yapısal Fonların ve Uyum Fonu’nun işleyişini düzenleyen 1999 reformları, yapısal fonların kullanımı için aranan hedeflerin sayısını altıdan üçe (önceki hedeflerden Hedef 2 ve Hedef 5 ile Hedef 3 ve 4 birleştirilerek) düşürülmüştür (European Union Regional Policy, 2008: 19). Bunlar; Hedef 1: Geri kalmış bölgelerin kalkınmasını ve yapısal uyumunu sağlamak, Hedef 2: Yapısal sorunları olan bölgelerin (endüstriyel, kırsal, kentsel ve balıkçılık alanlarının) ekonomik ve sosyal uyumunu desteklemek, Hedef 3:

Eğitim, mesleki eğitim ve istihdam sistemlerinin uyumunu ve modernizasyonunu desteklemektir. PHARE Programı 1990 yılından itibaren uygulanmıştır. ISPA ve SAPARD Programları ise 2000 yılından itibaren işlerlik kazanmış çevre, ulaşım, tarım gibi konularla ilgilenirken; PHARE Programından bu alanlar çıkartılarak, ekonomik ve sosyal uyum gibi yeni hedefler bu programa dâhil edilmiştir (Gençkol, 2003: 126). PHARE (Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies), Doğu Bloğunun yıkılmasından sonraki dönemde Polonya ve Macaristan'daki ekonomik dönüşümün teşvik edilmesi hedeflenmiş, daha sonra yapılan düzenleme ile Merkezi ve Doğu Avrupa'nın diğer ülkelerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Bilgili, 2006: 70; eliktaş, 2006: 40). 2000–2006 yıllarında uygulanan ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession), Programının amacı, aday ülkelerin çevre ve ulaştırma alanlarında yürürlükte olan AB mevzuatına uyumunu hızlandırmak amacıyla aday ülkelere mali destek sağlamak olmuştur (Bilgili, 2006: 70). ISPA kaynakları, programdan faydalanan ülkeler arasında nüfus, kişi başına GSYİH ve ülke yüzölçümü dikkate alınarak paylaştırılmaktadır (Kösecik ve Koçak, 2004: 5). 2000 yılında uygulamaya giren SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) Programının amacı, aday ülkelerin tarımsal ve kırsal gelişimine yönelik olarak katılım öncesi yardımlar çerçevesinde Ortak Tarım Politikası ile diğer tarımsal önceliklere ilişkin AB müktesebatının uygulanmasına katkıda bulunmaktı (Bilgili, 2006: 70; Karabacak, 2004: 88). PHARE, SAPARD ve ISPA Programları 2007 sonrasında Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (Instrument for Pre-Accession = IPA) altında toplanmıştır.

Tablo 2.1. SAPARD Programının Bütçesi (1999 Yılı Sabit Fiyatları İle)

Ülkeler	Milyon Euro
Bulgaristan	51.124
ek Cumhuriyeti	22.063
Estonya	12.137
Macaristan	38.054
Litvanya	29.829
Letonya	21.848
Polonya	168.683
Romanya	150.636
Slovenya	6.337
Slovakya	18.289
Toplam	520.000

Kaynak: SAPARD Questions and Answers, http://ec.europa.eu/agriculture/external/enlarge/back/brief_en.pdf (15.02.2014).

AB uyum ve bölgesel farklılıkları azaltmak amacıyla üye ülkelere ve genişleme sürecinde Türkiye, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine yapılan mali yardımlar

(PHARE, SAPARD, ISPA ve IPA) kalkınma ajanslarının kuruluş sürecini hızlandırmış ve desteklemiştir. Örneğin Çek Cumhuriyeti'nde ve Slovakya'da kurulan BKA'lar PHARE programının yardımıyla kurulmuştur (McMaster, 2006: 367; Kayasü ve Yaşar, 2006: 202–204). Yapısal Fonlardan yararlanmak için yerel aktörler, kamu kurumları ve AB kurumları arasında işbirliğini gerekli kılan planlama sistemine ve çok katmanlı bir yönetim modeli benimsenmiştir (Kayasü ve Yaşar, 2006: 201). Bu nedenle aday ülkeler ve hatta bazı üye ülkeler bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasına dönük yasal ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirmiştir.

2.2. Avrupa Birliği'nde Kalkınma Ajansları ve Örnekleri

AB tarafından aday ve üye ülkelerden fonlarının kullanımı konusunda yere/bölgesel katılımı sağlayacak kurumsal bir yapının kurulması istemiştir. 1950'lerde kalkınma ajansları Avusturya, Belçika, İrlanda ve Fransa'da, 1960'ların sonlarına doğru Almanya, Hollanda, İngiltere ve İtalya, 1980'lerin başında Yunanistan, İspanya, Finlandiya ve Danimarka'da kurulmuşlardır (Akın ve Yıldız, 2005: 39; Zibel, 2009: 680–681). AB bölgesel kalkınmaya dönük politikalarıyla birlikte, AB programlarını uygulamak ve fonlardan yararlanmak için projeler geliştirecek hazırlamak amacıyla faaliyetlerini yürüten çok sayıda yeni kalkınma ajansı kurulmuştur.

Tablo 2.2. BKA'ların Kuruluş Yılları

YILLAR	ÜLKELER
1930	ABD
1950	Brezilya, Avusturya, Belçika, Fransa, İrlanda, Japonya
1980–1990	Yunanistan, İspanya, Finlandiya, Danimarka,
1960–1970	Almanya, İngiltere, İtalya, Hollanda
1990–	Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Polonya, Portekiz, Slovakya, İsveç, Ukrayna

Kaynak: European Association of Development Agencies, <http://www.eurada.org> (14.01.2014).

1990'lı yıllarda Avrupa Birliği'nin üye ve aday ülkelerarasındaki bölgesel dengesizlikleri ortadan kaldırmak için bölgesel kalkınma yönelik geliştirilen fonların geliştirilmesiyle birlikte KA'ların sayısında hızlı artış yaşanmıştır. Bu dönemde Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Polonya, Portekiz, Slovakya, İsveç ve Ukrayna gibi ülkelere BKA kurmaları konusunda AB tarafından sağlanan fonlarla desteklenmiştir (Yılmaz, vd., 2007: 157–158). 1991 yılında Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği (European Association of Development Agencies = EURADA) kurulan ajansları ortak bir yapı içinde bir araya getirmek ve bir

ağyapı oluşturma ihtiyacıyla kurulmuş ve günümüzde Avrupa Birliği genelinde 70 bölgesel kalkınma ajansının bu Birlikte üyeliği bulunmaktadır (EURADA, Overview and Missions, n.d.). Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği oluşturduğu ağ ile kalkınmayı desteklemek için AB’de ve dünyanın diğer bölgelerinde yer alan ajanslar arasında ortak projeler geliştirmek ve teknik destek vermek olarak tanımlanmıştır (EURADA, Overview and Missions, n.d.).

Avrupa Birliği içinde kurulan kalkınma ajansları öncelikle bölgelerin altyapı ve sanayi faaliyetlerini geliştirmeye yönelmiş, daha sonra Ar-Ge çalışmalarına önem verilmiştir. Bölgeyi ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtmakta bölgenin sahip olduğu fırsatları yatırımcılara aktarmaktadır. Avrupa Birliğine üye ülkeler kalkınma ajansları 1950’li yıllardan itibaren bölgesel ve ekonomik gelişmeyi sağlamaya amacıyla, yatırımın desteklenmesi ve örgütlenmesi için çaba göstermişlerdir.

AB bölgesel politikasının önemli kısmı oluşturan bölgesel kalkınma ve bölgesel rekabet edebilirlik, kalkınma ajanslarının faaliyetlerinin temelini oluşturmaktadır. AB içerisinde kalkınma ajansları üye ülkelerin özellikleri, ihtiyaçlarına göre farklı yapı ve işleyişe sahiptirler. Yunanistan ve İspanya’nın AB üyeliği ile bölgelerarası farklılıkların daha hissedilir hale gelmesiyle %5 seviyesinde olan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonlarının bütçe içindeki payını arttırarak %37’lere çıkarmıştır (Allen, 2002: 44). Kalkınma ajansları 1970’lere kadar geçen süreçte AB ülkelerinde merkezi yönetimin kontrolünde yukarıdan aşağıya doğru bir yapılanma içinde bulunmasına karşın, 1980’lerde yerel aktörlerin etkinliklerinin artmasıyla birlikte AB içerisinde bölgesel kalkınmada önemli kuruluşlar haline gelmiştir (Halkier, 2006: 23–24). 1990’larda kalkınmanın belirli alanlarda toplandığı ve sonuçta bölgelerarası farklılığın arttığı, MDA ülkelerinin üyelik sürecinin başlatılması, yeni bir boyut eklemiştir (Bachtler, 1999: 8). Bu çerçevede kurulan kalkınma ajansları ekonomik gelişme ve yenilenme oluşturma, işgücünün geliştirilmesi, bölgeye yatırımların çekilmesi amacıyla kurulmuşlardır.

Avrupa Birliği’ne üyelere bölgesel farklılıkları ortadan kaldırmak ve geri kalmış bölgelerin Birliğin sağladığı mali yardımlardan yararlanmalarını ortak bir zeminde gerçekleştirmelerine katkı vermek amacıyla üye ülkeler içerisinde bölge sistemi kurulmuştur. Bu çerçevede istatistikî bölge birimleri oluşturulmuştur. İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması (İBBS), Avrupa İstatistik Ofisi (EUROSTAT) tarafından bölgesel istatistiklerin sağlanması amacıyla taşımaktadır. Bu amaçla istatistikî bölge

birimleri oluşumu konusundaki temeller 1958'de Avrupa İstatistik Ofisinin (EUROSTAT) kurulmasıyla atılmış; daha sonra ise 1988 yılında yapısal fonların İBBS ile ilişkilendirilmesi, yasal çerçevesinin 2003 yılında oluşturulması sonucunda Avrupa Birliği içerisinde oluşum sürecini tamamlamıştır (Michelis ve Chantraine, 2003: 14). AB içerisinde İBBS bölgeleri yerel idarelere ve yerel topluluklara verilen görevlere, bu görevleri etkin ve ekonomik olarak yürütecek nüfus büyüklüğüne, tarih, kültürel ve diğer faktörlere göre belirlemektedir. Bölgeler özellikle bölgesel politika ile ilgili olarak, kamu yönetiminin yönetsel kademelenmesine denk düşmektedir. İBBS'nin üye ülkelere uygulanması birkaç aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, ilk olarak ülkenin idari yapısının analizi yapılmış, sonra mevcut idari düzeylerde verilerin toplanıp toplanamadığına bakılmıştır. Daha sonra da mevcut idari düzeyler nüfus büyüklüğü açısından incelenmiş ve İBBS hiyerarşisinde nereye karşılık geldiğine bakılmıştır. Avrupa İstatistik Ofisi'nin (EUROSTAT) İBBS uygulamasına dair amaçları şu şekilde özetlenebilir:

- Avrupa Birliği bölgesel istatistiklerin toplanması ve birbiriyle uyumlaştırılması,
- Bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik analizleri ve sonuçları ortaya koymak,

Birlik içerisinde bölgesel politikalarının çerçevesinin belirlenmesidir (European Commission EUROSTAT) Bu amaçları gerçekleştirebilmek amacıyla AB içerisinde beş düzeyli İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması (İBBS) kurulmuştur. Düzey 1 kapsamında ülkeler en büyük alanları kapsayacak şekilde bölgelere ayrılmış, bu bölgeler kendi içerisinde bölgelere ayrılarak Düzey 2 bölgeleri oluşmuştur. Düzey 2 kapsamındaki bölgeler de kendi içerisinde alt bölgelere ayrılarak Düzey 3 bölgeleri şekillenmiş; Düzey 4 ve Düzey 5 ise yerleşme yönetimlerini kapsadığı için yerel kademeler olarak kabul edilmiştir (Michelis ve Chantraine, 2003: 17).

Tablo 2.3. AB’de Kurulan Bazı BKA’ların Yönetim Yapısı

Ülke	BKA Adı	Kamu Kurumları	Birlikler	Ticaret ve Sanayi Odası	Özel Sektör	Bankalar	Diğer
B	IDELUX	x	x	-	x	x	-
	GOM Vlaams-Brabant	x	x	x	-	-	-
D	W.F. Rhein-Erft	x	-	-	-	x	-
DK	Storstrøms BDC	x	x	x	x	-	x
E	IMADE (Madrid)	x	-	-	-	-	-
	SODENA (Navarra)	x	-	-	-	x	-
F	CDDE Haute-Garonne	x	x	x	x	x	x
	ARD Nord-Pas-de-Calais	x					
GB	Great Western Enterprise	x	x	x	x	-	-
	Greater London Enterprise	x	x	-	x	-	x
	West Midlands Ent. Board	x	-	-	-	-	x
	West London TEC	x	x	x	x	x	x
GR	Dev. Agency Kalamata	x	-	-	-	x	x
IRL	Shannon Development	-	-	-	x	-	x
	Údarás na Gaeltachta	x	-	-	-	-	x
NL	Industriebank LIOF	x	x	x	x	x	x
P	CDR Setúbal	x	-	x	-	-	x
S	ALMI Företagspartner	x	x	x	x	x	x
BG	Burgas RDA	x	-	x	-	x	x
	Smolian RDA	x	x	x	x	x	x
EE	Narva BDC	x	-	x	-	-	x
	Tartu BAS	-	-	x	-	-	x
H	Fejér Enterprise Agency	x	x	-	x	x	x
PL	RDA Gdansk	-	-	-	x	x	x
	Lodz RDA	x	x	x	x	x	x
	Lublin Foundation	x	x	x	x	x	x
	Rzeszow RDA	x	-	-	x	-	x
RO	EURODEC Ploiesti	x	-	x	x	-	-
SK	RDA Zilina	x	-	x	-	-	x
UA	Zaporizhya RDA	x	-	-	x	-	x

Kaynak: EURADA, Creation, Development and Management of RDAs, EURADA, (1999), s. 26.

Avrupa’daki ajanslar; Almanya’da yarı özerk kamu şirketleri, İspanya’da özel hukuka tabi kamu kurumları, Fransa’da karma ekonomi şirketleri, Belçika’da belediyeler arası ajanslar, Romanya ve Danimarka’da vakıflar, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovakya ve Polonya’da kamu-özel sektör ortaklığında şirketleri, İsveç’te limitet şirket, Hollanda, İtalya, İrlanda ve Portekiz’de kamu limitet şirketleri, İngiltere’de Bakanlık dışı kamu kurumu ve özerk örgütler olarak kurulmuştur (Halkier, 2006: 22–23). AB içindeki KA’lar arasında hem insan kaynakları hem de finansal varlıklar bakımından farklılıklar vardır. İngiltere Advantage West Midland Bölge Kalkınma Ajansı, bölgesel kalkınma, bölgeye yarımaları çekmek, işgücü olanaklarını geliştirmek, kalkınmayı desteklemek, işgücünün geliştirilmesi, sürdürülebilir kalkınmaya destek sağlama konularına odaklanmıştır (Allen, 2002: 44). İngiltere’de kalkınma ajansları merkezi yönetim kontrolünde ve kamu kaynaklarıyla desteklenmiş

ancak daha sonra AB fonlarından ve yerel düzeyde geliştirdikleri mali kaynaklarla bölgesel kalkınmayı sağlamaya çalışmışlardır (Allen, 2002: 13; Demiral, 2013: 123–125; Erzi, 2005: 26; Harding, 2006: 142).

Fransa Alsace Kalkınma Ajansı (ADA), Fransa'nın kuzeydoğusundaki bulunan Alsace 1,8 milyon nüfusuyla ve nüfus yoğunluğu bakımından Fransa'nın üçüncü büyük bölgesidir. Gelişmişlik bakımından Paris ve Lyon'dan sonra gelen Alsace'ın GSYİH 55 milyar Euro, Alsace'de kişi başı gelir 35.000 Euro'dur (Upper Alsace Development Agency, n.d.). Ajansın genel kurulu 145 kişiden oluşmakta ve yerel temsilcilerin sayısı 23 kişidir ayrıca 50 kişilik ayrı bir kurulu daha bulunmakta ve kurulda özel sektör temsilcilerinin sayısı 25'den fazladır (Uzay, 2005: 87–88). ADA, bölgeyle ilgili projeler geliştirmek ve projelerin finansmanı için mali kaynaklar bulmak ve yerel aktörlere proje hazırlama aşamalarında teknik destek vermektedir. Bölgesel kalkınmaya dönük olarak yerel/bölgesel rekabeti artırma ve uluslararası diğer yatırımcılarla yerel aktörler arasında işbirliği ve ortaklıkların kurulmasında network kurmaktadır (Upper Alsace Development Agency, n.d.).

Almanya'da kalkınma ajansları 1970'lerden itibaren gelişim göstermeye başlamış ve kamu hukukuna bağlı organizasyonlar ve sınırlı sorumlu şirketler şeklinde örgütlenmiş olan kalkınma ajansları kamu ve özel sektörden aktarılan kaynaklarla desteklenmeye çalışılmıştır (Koçak, 2009: 731). 1995 yılında kurulan Stuttgart KA bölgesel ekonomik kalkınmayı teşvik ve ilgili tüm faaliyetleri koordine etmekte amacıyla şirketleri, araştırma enstitüleri, yerel yönetimler, ekonomik kalkınma çevreleri, odalar ve STK'lar yoğun işbirliği içinde proje tabanlı olarak faaliyetlerini yürütmektedirler (The Stuttgart Region Economic Development Corporation). Bölgenin kalkınması amacıyla özel sektör temsilcileri, üniversiteler, STK'lar ve kamu kurumlarını içine alan bir iletişim ağı oluşturarak bölgenin katılımcı bir anlayışla yatırımları çekebilmek ve işgücünü gelişmesi için çalışmalar yürütmektedir (The Stuttgart Region Economic Development Corporation).

Birleşik Krallık'ta 1965'den itibaren İskoçya, Galler, Adalar ve Kuzey İrlanda bölgelerinde bölgesel kalkınma ve planlamaların yapılması için kurulan bölgesel kuruluşlar kurulmuş; ancak İngiltere'de 1998 yılında Bölgesel Kalkınma Ajansları Yasasıyla KA'ların kuruluşu süreci başlamış; ilk aşamada 1999'da sekiz kalkınma ajansı kurulmuş ve son ajans 2000' yılında Londra'da kurularak süreç tamamlanmıştır (Blackman ve Ormston, 2010: 377–378; Harding, 2006: 139). Londra dışında kurulan

tüm ajanslar bakanlık dışı kurumlar olarak örgütlenmişler ve özerk kurumlar olarak tasarlanmışlardır (Roberts ve Lloyd, 2000: 76; Blackman ve Ormston, 2010: 379). Bölgesel Kalkınma Ajansları Yasasıyla İngiltere’de ajanslar bölgesel kalkınmayı sağlayarak bölgesel dengesizlikleri ortadan kaldırmak, bölgesel planlamaları yapmak, katılımcı bir yaklaşımla yönetim ilkeleri doğrultusunda yerel aktörleri karar verme sürecine dahil etme amacıyla kurulmuşlardır (Blackman ve Ormston, 2010: 381; Harding, 2006: 146). Ayrıca ilgili yasal düzenlemeyle il meclislerinin ve bölge planlarını hazırlayan kurumların yetki ve sorumlulukları ajanslara aktarılmış ve bölgesel düzeyde faaliyete bulunan diğer kurumlar ile ortaklık ve işbirliğinin kurulması görevi de KA’larına bırakılmıştır (Karasu, 2005: 208–210).

Bu gelişmelere karşın İngiltere’de kalkınma ajanslarının yarattığı iktisadi sonuçlar bağlamında gösterdiği performans açısından eleştirilmiş ve 2012 yılında İngiltere’de kalkınma ajansları kapatılmıştır. İngiltere’de bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılması amacıyla kurulan ajanslar bölgesel dengesizlikleri daha da arttırmıştır. Bu veriler çerçevesinde getirilen eleştiriler doğrultusunda Birleşik Krallık’ta kalkınma ajanslarının bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını kapatmasının ancak geri kalmış bölgelerde kurulacak olan kalkınma ajanslarıyla mümkün olabileceği vurgulanmıştır. 2010 yılında yapılan genel seçim sonrasında, yeni Muhafazakâr / Liberal Demokrat Koalisyon Hükümeti ortak yerel yönetim-özel sektör kuruluşlarının yerel kalkınmayı teşvik için yerel birimler tarafından oluşturulacak Yerel Girişim Ortaklıklarının (Local Enterprise Partnerships, YGO) BKA’ların yerini alacağı açıklamıştı. 2014 yılı itibariyle İngiltere genelinde 39 Yerel Girişim Ortaklığı bulunmaktadır. Bu gelişmeler bölge kademesinin ortadan kalkması anlamına gelmektedir. Kalkınma ajansları örgütlenmesinin tüm bölgelere uygun olmadığını, yetersiz, verimsiz ve bazı yerlerde tümüyle gereksiz olduğunu, gelişmeyi yavaşlattığını ileri süren muhafazakârlar, standartlaştırma, merkeziyetçi ve çok daha liberal bir politikaya yöneleceklerini vurgulamışlardır. Çünkü YGO yeni yerelcilik (New Localism) anlayışı doğrultusunda içinde yerel yönetimler ile özel sektörü içine alan bir yapının kurulması öngörülmüştür.

İtalya, tarihsel olarak 1900’lerden itibaren devlet tarafından desteklenen ve özellikle 1950’li ve 1960’lı yıllarda kalkınma hamlesi büyük kamu yatırımlarıyla gerçekleştirilmiştir (Özen, 2005: 14). 1990’lardan itibaren AB Yapısal Fonlarından daha etkin ve verimli biçimde yararlanmak için kalkınma ajansları oluşturulmuştur.

Sviluppo İtalya Ulusal Kalkınma Ajansı bölgenin rekabet edebilirliğini arttırabilmek ve bölgeye yabancı yatırımcıları çekme amacıyla kurulmuş ve merkezi bütçeden desteklenen ve hükümete bağlı olarak çalışmaktadır (The National Agency to Attract Investments). 1990'lerden itibaren İtalya'da merkezi yönetimin kontrolün de kuzey ve güney bölgeler arasında bölgesel dengesizliklerin artması nedeniyle AB bölgesel kalkınma fonlarının desteği ile kurulmaya başlanmıştır. Sviluppo İtalya merkezi yönetim kontrolünde ulusal düzeyde kurulan bir ajans olarak İtalya'nın 16 bölgesinde gereksinimler doğrultusunda ajansa bağlı yerel irtibat büroları kurulmuştur (Özen, 2005: 16). Sviluppo İtalya ülkenin diğer bölgelerinde faaliyette bulunan şirketlere kaynak aktararak ortak olmakta ve kamu yararına çalışan diğer kurumları ile diğer yerel aktör arasında koordinasyon ve işbirliği sağlamaktadır (Italian Development Cooperation). Sviluppo İtalya, kamu kaynaklarının bölgesel kalkınmayı sağlamak ve iş olanaklarını arttırmak amacıyla kamu, özel sektör, yerel/bölgesel yönetimler ve STK'lar arasında işbirliğini geliştirerek kaynakların dengeli dağıtılmasını sağlamaktadır. Ajansın amacı İtalya'da yatırımları arttırmak, yeni yatırımcıları ve girişimcileri desteklemek, yerel/bölgesel aktörlerinin bölgesel kalkınma konusunda yönetsel kapasitelerini geliştirmek olarak özetlenebilmektedir.

Polonya'da kalkınma ajansları 1990'lı yıllardan itibaren kurulmaya başlanmış ve kamu-özel sektör işbirliğinin sağlanması açısından önemli bir işlevi yerine getiren kalkınma ajansları anonim şirketler şeklinde örgütlenmiştir (Kayasü ve Yaşar, 2006: 204; Koçak, 2009: 731). Polonya'daki KA'ların amaçları; bölgesel gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak, bölge halkının kalkınmaya katılımını sağlamak, bölgesel yatırımları arttırmak, iş geliştirmek, yeni işletmelerin açılmasını sağlamak, bölgesel ve yerel kalkınma stratejisi hazırlamak, inovasyon ve teknoloji transferi yapmak, işletmeleri uluslararası pazarlara açmaktır. KA'ların anonim şirket yapısında olduğu, finans kaynaklarının ise; kamu kaynakları, özel sektör katkıları, faaliyet gelirleri ve uluslararası kaynaklar olduğu görülmektedir. Polonya Bölgesel Kalkınma Ajansı (PARD), Sanayi Kalkınma Ajansı (IDA) ve Bölgesel Kalkınma Ajansları Ulusal Birliği'nin (NARDA), merkezi hükümet düzeyinde örgütlenmiş KA'ların işlevinden sorumludur (TEPAV, n.d.). PARD, AB fonlarının KA'lar arasında dağıtımını koordine eden kamu otoritesi olarak görev yapmaktadır.

Üye ülkelerde kurulan kalkınma ajanslarını ortak bir çatı altında buluşturma ihtiyacıyla 1991 yılında Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği kurulmuştur. Esas

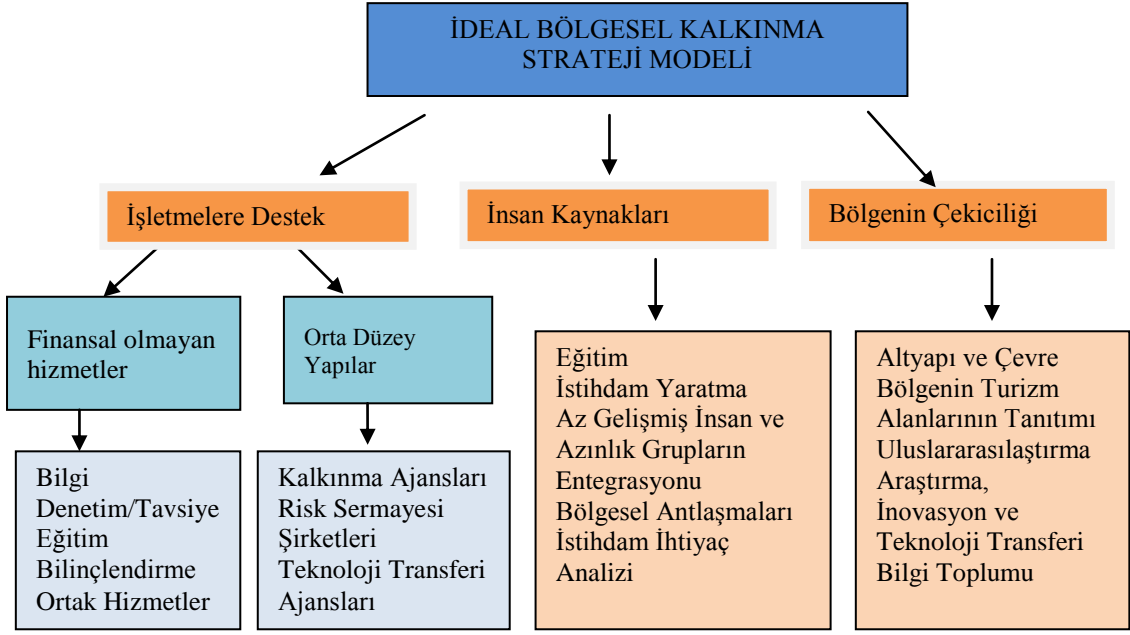
görevi Avrupa Birliği genelinde yaklaşık 130 bölgesel kalkınma ajansının üye olduğu EURADA, AB'deki BKA'lar ile dünyadaki BKA'lar arasında ortak projeler yürüterek AB adına danışmanlık hizmeti vermek olarak tanımlanmıştır (The European Association of Development Agencies = EURADA).

2.3. AB Perspektifinde Kalkınma Ajansları ve Çok Düzlemli Yönetişim

AB içerisinde 1950'li yıllardan itibaren bölgesel kalkınma amacıyla birçok üye ülkede bölgesel kalkınma ajansları kurulmuştur. AB tarafından yürütülen bölgesel politikalar ve bölgesel kalkınma için oluşturulan fonların kullanımı, BKA'lar tarafından belirlenen stratejiler ve önceliklerin tanımlandığı programlarla gerçekleştirilmiştir (Özmen, 2008: 331; Tiftikçigil, 2010: 55). İkinci Dünya Savaşından sonra savaşın olumsuz sonuçları ve teknolojik gelişmeler Avrupa ülkelerinin kendi içlerinde bölgelerarası farklılıkların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Fransa'da Paris bölgesi ve diğer bölgelere göre daha fazla büyüme göstermiş, İtalya'da Kuzey-Güney bölgeleri arasındaki dengesizliklerin artması, İngiltere, İskoç ve Galler'de eski sanayi yapısının işlerliğini kaybetmesi Avrupa ülkeleri bölgesel kalkınma politikalarını, rekabetçi ve özerk bir kurumsal altyapının kurulmasına ihtiyaç duyulmuştur (Sayın, 2005: 267; Tuncel ve Bakır, 2010: 28). Küreselleşme ve yerelleşme düşüncesi çerçevesinde ortaya çıkan yeni bölgecilik anlayışının stratejik bir aracı olan bölgesel kalkınma ajansları, hukuki altyapının hazırlanması ve bölgesel bilincin sağlanmasında ile yerel aktörlerin işbirliğinde gerçekleştirilen yapılardır (Halkier ve Danson, 1997: 241-242; Özmen, 2008: 328).

Avrupa Birliği içerisinde bölgesel kalkınma ajansları bölgenin gelişme stratejilerinin oluşturulmasında önemli bir yere sahiptir. BKA'lar, ekonomik gelişmenin daha ileri götürülmesi ve bölgesel yenilenme, işletmelerin verimliliğini ve rekabet etme gücünü artırma, işgücünün geliştirilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amacıyla kurulmaktadır. Bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasında bölgesel yönetim önem taşımaktadır. Bu çok düzeyli yönetim içerisinde sivil, kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşları yer almaktadır. Yerel düzeyde yer alan aktörler arasında aktörler, bölgeyi oluşturan anahtar unsurlar olarak; bölgesel işletmeler ve ticaret odaları, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, sendikalar yer almaktadır.

Şekil 2.1. Bölgesel Kalkınma Stratejisi

Kaynak: EURADA, *Creation, Development and Management of RDAs*, EURADA, 1999, s. 15.

Avrupa Birliğinde 1970'lerin sonlarında bölgesel politikaların belirlenmesinde merkezi hükümet etkiliydi. Yukarıdan aşağıya politikalar belirlenip ve uygulanıyordu. Bu dönemdeki bölgesel dengesizliklerin giderilmesi için özellikle işsizliğin yüksek olduğu bölgelere ekonomik yönden gelişmiş bölgelerden yatırımın kaydırılmasıyla, ekonomik büyümenin yeniden dağılımı ile bölgelerarası dengesizlik giderilmeye çalışılmıştır (Halkier, 2006: 23). Politika programları genellikle belirli endüstrilere (imalat) veya şirket tiplerine odaklanmadan, sadece mekânsal olarak seçiciydiler ve bu programlar hükümetler ile re-aktif bir yaklaşımda belirli bir yatırıma yönelik finansal destek için belirli şirketlerden başvuru yapanlara odaklandılar (Halkier, 2006: 24–25). 1980'lerin sonundan itibaren merkezi hükümetlerle birlikte hem KA'lar hem de Avrupalı aktörler önemli roller üstlendi ve ayrı kalkınma organlarının kurulmasında etkili olan belirli bölgelere özel yaklaşımlar gibi aşağıdan yukarıya olarak bilinen bölgesel politikalarda artışlar yaşanmıştır. 1990'lardan sonra liberalleşme politikalarının artışı ve yoğunlaşması yanında, küreselleşme olgusuyla birlikte, bölgelerarası dengesizlik ve eşitsizliklerin giderilmesi ve yerel birimlerin ekonomik gelişiminin sağlanması, yerel birimler ve bölgelerin birbirleri arasında iletişim/etkileşimlerinin artırılması yeni yönetim teknikleri gerektirmektedir (Özer, 2006: 59; Övgün, 2010: 90).

Batı Avrupa'daki örnekleri incelendiğinde, kalkınma ajansları, merkezi ve yerel yönetimler dışında bölgesel düzeyde faaliyet gösteren ve ekonomik kalkınmayı teşvik

etmeyi amaçlayan, yarı-özerk kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, aktörlerin ve kurumların katılımının sağlandığı geniş bir resim çizerek, yatay ve dikey koordinasyonu teşvik yeteneğine sahip kurumlar olarak faaliyette bulunmaktadır.

Roberts ve Lloyd'a (1999: 519–520) göre, kalkınma ajansları bölgesel ekonomik politika ve bölgesel planlama ve gelişimini etkileyen pek çok diğer politika alanları arasındaki, devam eden farklılıkların azaltılması amacıyla bölgesel kalkınmada işbirliğinin oluşumunda katalizör kurumlar olarak kullanılmaktadır. BKA'ların esnekliği ve değişkenliği faaliyet gösterdikleri ekonomik ve kurumsal ortamlarda bölgesel kalkınma ağları içinde farklı pozisyonları işgal demektir.

AB içerisinde, işlevleri ve bölgesel yönetim yapıları içindeki konumları uygulamada BKA'ların kendilerine atfedilen tüm avantajlarına karşın BKA'ların farklı kurumsal yapılara sahip olmasına yol açabilmektedir (McMaster, 2006: 349–350). Bazıları daha fazla özerkliğe sahipken bazıları daha güçlü bir yerel ağyapı içinde yer almakta ve merkezi yönetime karşı güçlü ağlarını korumakta ayrıca devletin desteklediği programları yönetmektedirler. Ancak, Avrupa Birliği içinde BKA'ların ortak özelliği, katılımı, gelişimini ve gelişmeyi desteklemek için uluslararası, ulusal ve ulusaltı politika çerçeveleriyle yakın ilişki içinde kalmasıdır.

2.4. Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikalarının Tarihsel Gelişimi

Cumhuriyet döneminin ilk anayasası olan 1921 Anayasasının 21. Maddesinde, “iller ekonomik ve toplumsal ilişkileri bakımından birleştirilerek, genel müfettişlik bölgeleri oluşturulur” maddesiyle ekonomik ve toplumsal ilişkiler dikkate alınarak bölgeler oluşturulmuştur. 1924 Anayasasında Genel Müfettişlik kurumuna yer verilmediği gibi bölge kavramı ve yönetimi düşüncesi bulunmamaktaydı. Anayasaya göre Türkiye, coğrafi durumu ve ekonomik ilişkileri bakımından illere, iller ilçelere, ilçeler bucaklara bölünmüş ve ayrıca bucaklar da kasaba ve köylerden ibaret sayılmıştır. 1924 Anayasası mülki bölümlerde ülkenin coğrafi durumu ve ekonomik ilişkiler dikkate alınmıştır.

1961 Anayasasının 115. Maddesine göre “Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından coğrafya durumuna, iktisadî şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır. İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır. Belli kamu hizmetlerinin görülmesi amacıyla, birden çok ili içine alan çevrede,

bu hizmetler için, yetki genişliğine sahip kuruluşlar meydana getirilebilir” hükmüne yer verilerek bölgesel kuruluşlara anayasal bir dayanak getirilmiştir.

1982 Anayasasının 126. maddesine göre “Türkiye, merkezî idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır. İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır. Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezî idare teşkilatı kurulabilir.” 1982 Anayasasında merkezi yönetimi bölgesel düzeyde örgütlenmesi sağlanmıştır. 1982 Anayasası 1961 Anayasasında olduğu gibi yönetimin kuruluş ve görevleriyle ilgili olarak bir bütün olduğunu ve yerinden yönetim ve merkezden yönetim ilkelerine dayandığını belirtmektedir (Keleş ve Mengi, 2013: 186–191).

1924, 1961 ve 1982 Anayasalarına göre, merkezi yönetimin taşra örgütlenmesinde temel birim ildir. İller çok işlevli bir yönetsel birim olmasına karşın, bugüne kadar merkezin taşra kuruluşları, il ve bölge olmak üzere birbirinden farklı iki düzeyde örgütlenmişlerdir. İl düzeyinden farklı bölge ölçeğinde örgütlenmeye gidilerek, savaş sonrası hızlı kalkınmayı sağlamanın yanında, hızla gelişen yeni teknolojiye ayak uydurmak zorundaydı. Değişen koşullarla birlikte kamu hizmetlerinin devlet tarafından yerine getirilmesi bölge düzeyinde yeni örgütlenmeleri de beraberinde getirmiştir.

2.4.1. Planlı Kalkınma Öncesi Bölgesel Kalkınma Politikaları

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında, tarım ve ticaret sermayesi birikimine dayalı kalkınma, iç pazarın bütünleştirilmesini amaçlayan iktisadi politikaların yanısıra ülke sınırlarının güvenliğini sağlamaya yönelik iç ve dış politikalar uygulanmıştır. Merkezîyetçi bir yönetsel yapı benimsenmiştir. İlk planlama çabası olan 1933 yılında uygulamaya giren birinci sanayileşme planı 1930’lu yıllarda benimsenen devletçi politikaların uygulama bulduğu kalkınma girişimidir (Övgün, 2010: 167). 1933–1939 yılları arasında uygulanan sanayi planları da, iktisadi devlet teşekküllerine ait fabrikaların yaygınlaştırılması ile kalkınmanın sağlanmasını amaçlamış olmasına rağmen bölgesel farklılıkları ortadan kaldırma konusunda yetersiz kalmıştır. Özellikle özel sektöre ait işletmelerin dışsal ekonomilerinin ortaya çıkmaya başladığı, başta İstanbul olmak üzere, batıda yer alan kentlerde toplandıkları görülmektedir (Dinler, 2010: 55–56). Merkezi yönetimin taşra örgütlenmesi il-ilçe esaslı çerçevesinde yerel yönetimler üzerindeki güçlü vesayet anlayışı uygulanmıştır. Bölge ölçeğinde

örgütlenmelerin, dönemin kendine özgü siyasal yapısına bağlı olarak, önemli bir siyasal gerekçe olan güvenlik kaygısıyla umumi müfettişlikler ortaya çıkmıştır (Bayramoğlu, 2005: 43).

II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye ekonomik ve sosyal anlamda farklı bir gelişim süreci içine girmiştir. 1950'lerin başından itibaren ekonomide dışa açılma, ithal ikameci sanayileşmeye geçiş, tarımda yaşanan makineleşmeyle birlikte yaşanan hızlı kentleşme ve çok partili siyasi hayata geçiş bu dönemin bölgesel kalkınma politikalarının oluşmasında başlıca etmenler olmuştur (Bayramoğlu, 2005: 49). 1950'li yıllar Dünyada planlamanın önem kazandığı ve ekonomik anlamda devletlerin önemli sorumluluklar üstlendiği bir dönemi yansıtmaktadır. Türkiye'de 1945'ler sonrasında uygulanan karayollarının yapılması ve devlet eliyle yapılan fabrikaların küçük şehirlerinde kurulması 1960'lı yıllarda devam etmiş ancak planlama dönemi uygulama aşamasında birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Türkiye açısından değerlendirildiğinde, bölgesel planlama politikaları da özellikle bu dönemde gündeme gelmiştir. Bu dönemde özellikle hızlı sanayileşme ile birlikte düzensiz kentleşme ve sanayileşmenin belirli bölgelerle sınırlı kalması, bölgelerarasında kalkınma farklılıklarının yaşanmasına yol açmıştır (Keleş ve Mengi, 2013: 186–191). 1950'lerde tarımsal üretimde makineleşme köyden kente göçü de beraberinde getirmiştir.

1923–1950 döneminde demiryollarının millileştirilmesi ve devlet yatırımlarında olduğu gibi Anadolu'ya yayılması sağlanmaya çalışılmış ancak bu çabalar ülkenin doğusu ile batısı arasındaki gelişmişlik farklılıklarını gidermeye engel olamamıştır. 1950–1960 döneminde ise özel sektör yatırımlarının İstanbul ve Marmara Bölgesi'nde yoğunlaştığı rağmen devlet her ne kadar kamu yatırımlarını ülke geneline yaymak istemişse de dağıtımda ülkenin doğusu yeterli payı alamamıştır (DPT, 2000: 24).

2.4.2. 1960–1980 Arası Planlı Kalkınma Dönemi

1960'larda bölge planlaması yaklaşımının önem kazanmasıyla birlikte bölge yönetimi kavramı gündeme gelmiştir. 1961 Anayasası'nda bölgesel düzeyde merkezi yönetim kuruluşları kurulabilmesine imkân verilmiştir. Dengeli gelişimin sağlanması konusunda uygulanacak politikaların, ekonomik kaynakların dağılımıyla tutarlı olması ve kamu yatırımlarının dağılımında ekonomik, bölgesel gelişimin ve sosyal faydanın dikkate alınması gerekmektedir (Dinçer, vd., 2003: 132). Bu amaçla DPT bu çerçevede yatırım planlaması ve yatırımların desteklenmesi çalışmalarında kalkınma öncelikli

yörel anlayışının önemli bir aracı haline gelmiştir (Güler, 2009: 56–57). DPT’den önce, 1958 yılında kurulan İmar ve İskân Bakanlığına bölgesel planlama yapma yetkisi verilmiş olmasına rağmen Bakanlığa kalkınmaya yönelik planlamalar yapmak yerine nüfusun bölgesel dağılımını sağlamaya yönelik planlama yapma yetkisi verilmiştir (Bayramoğlu, 2005: 55). DPT’nin Kurulması Hakkındaki Kanun uyarınca planlama konusundaki temel görevi ülkenin doğal, beşeri ve iktisadi her türlü kaynak ve imkânları tespit ederek izlenecek iktisadi, sosyal politikaların belirlenmesinde kısa ve uzun vadeli planlamalar hazırlamak ve uygulama süreçlerini kontrol etmek ve gerektiğinde planlamalarda gerekli değişiklikleri yapmak olarak belirtilmiştir (91 Sayılı Kanun). DPT’nin kuruluş kanunu uyarınca görevleri arasında araştırma, danışmanlık, planlama, koordinasyon ve izleme yapmak yer almaktadır. Aynı Kanunun DPT dışında öngördüğü diğer bir kurum ise Yüksek Planlama Kuruludur (YPK).

Bölgelerarası dengesizlik, sanayileşme ve şehirleşmeyle birlikte devam etmiştir. Bölgeler arasında dengesizlikleri ortadan kaldırmak amacıyla 1972 yılında Kalkınmada Öncelikli Yörelere Dairesi (KÖY) kurulmuş, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki bütün iller kalkınmada öncelikli yörelere kapsamına alınmıştır (Eryılmaz ve Tuncer, 2013: 173). Uygulama aşamasına geçirilmemesine ve kurumsal yapılara dönüşmemesine rağmen, Türkiye’de kalkınmanın bölgesel boyutuna beş yıllık kalkınma planlarında sürekli dikkat çekilmiştir (Dulupçu, 2006: 235). Merkezi kalkınma programları ve merkezi yönetimden aktarılan kaynaklar ile istenen sonuçlar alınamamıştır. Hatta uzun dönemde merkezin öncülüğünde girişilen bu yatırımlarla bölgesel potansiyeli canlandıracak nitelikli gelişme sağlanamadığı gibi yerel girişimciliğin cılızlaştırıldığı ve yerel kaynakların verimli kullanılmadığı yönünde eleştiriler de kabul görmeye başlamıştır (Kumral, 2006: 280).

1980’den sonra hem yapı hem de görev açısından farklı bir yapısal görünüm alarak, dünya ile bütünleşme süreci içerisinde Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilgili işlemleri tek elde toplamak amacıyla DPT bünyesinde Avrupa Ekonomik Topluluğu Dairesi eklenmiştir. Bu bağlamda DPT’nin planlama işlevini yerine getirirken uluslararası politikalarla uyumlu hale getirilmesini amaçlayan ve bu sayede Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile ilgili koordinasyonun sağlanması ve sürecin uyumlu ilerlemesini sağlama konusunda sorumlu tutulmuştur (Övgün, 2010: 238–239).

I. BYKP Dönemi (1963–1967): İlk plan çalışmasında “Bölge Planlama ve Kalkınması” başlığı altında ana ilkeler ve yöntem üzerinde genişçe durulmuştur. Uygulama sürecinde ise bazı somut adımlar atılmıştır: Sağlık hizmetleri sosyalleşmiş, geri kalmış yörelerde yatırım yapacaklara gelir vergisinden indirim yapma imkânı sağlanmış ve yurt genelinde gelişme bölgeleri tespit edilmiştir (DPT I. BYKP, 1963: 474–476). Doğu Marmara’da sanayi, Çukurova’da tarım ve sanayi, Antalya Bölgesinde tarım ve turizm, Zonguldak Bölgesinde ise sanayi odaklı kalkınmanın sağlanması kararlaştırılmıştı.

II. BYKP Döneminde (1968–1972) ilk planda yer alan ifadelere ilave olarak Ulusal Plandan bağımsız bir bölge planının yapılamayacağı görüşü savunulmuştur. Bu Plan döneminde; büyüme merkezleri önerilmiş ve merkezlerin ekonomik ve sosyal gelişmeyi çevrelerine yayacağı kabul edilmiştir. Kamu yatırımlarının belirlenen bu merkezlerde yoğunlaştırılması, altyapının tamamlanmasıyla, özel sektör yatırımlarının da bu yörelere çekilmesi düşünülmüştür (DPT, II. BYKP, 1968: 264–269; Türk, 2012: 212). Teşvik araçları olarak vergi indiriminin yanısıra, kredi koşullarının arttırılması ve organize sanayi bölgesi oluşturma düşüncesi şekillenmiştir. Bölge planlama çalışmalarında, az gelişmiş bölgelere öncelik verileceği, bu bölgelerde de şehirleşme gücü yüksek noktaların öne çıkarılacağı, iktisadi ve sosyal faaliyetlerin düzenli gelişmesine yardımcı olunmaya çalışılacağı belirtilmektedir (DPT II. BYKP, 1968: 271). İkinci Planda bölge planlamasında bölgesel kalkınma, kentleşme ve iskân politikalarını barındıran bir bölge planlaması belirlenmiştir (Doğruel, 2006: 174; Sarıca, 2001: 156).

III. BYKP Döneminde (1973–1977) planlama “Kalkınmada Öncelikli Yörelere” (KÖY) ilişkin gelişmeler doğrultusunda ele alınmıştır. Planda, ulusal düzeyde yatırım ve ekonomik kriterlere göre belirlenmesi gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Bölgesel farklılıkların uzun vade de yerel kaynakların etkin kılınması ve yerel yönetimlerin etkin katılımı ve faaliyetiyle ortadan kaldırılabileceği vurgulanmıştır. Bu amaçla bölgesel planlamada kalkınma öncelikli yörelerin tespiti için, bölgelerin kalkınma düzeyleri doğal ve insani kaynakların belirlenmesiyle, bu bölgelerin kalkınma düzeylerini ortaya koyan sosyo-ekonomik veriler yardımıyla bölgelerin gelişmişlik sıralamasının yapılması hedeflenmiştir.

IV. BYKP Dönemi (1979–1983) III. BYKP’nda belirtilen bölgesel kalkınma ve planlara benzer bir planlama öngörülmüştür. Planda; ekonomik kalkınma için, işbölümünün yapılması, planlama kararlarının bölge ölçeğinde, hizmetlerin, sanayinin ve altyapının ülke düzeyine dengeli dağılımının sağlanması, teşvik politikalarının bölge kaynaklarını harekete geçirilmesi hedeflenmiştir. Bölgesel kalkınma amacıyla yerel düzeydeki kaynakların harekete geçirilerek, bölge kalkınmasında etkin rol almaları istenmiştir. IV. BYKP, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde tarımsal faaliyetlerde bölgenin ihtiyaçlarına uygun olarak belirlenmesi ve toplumsal yapıda gerekli değişikliklerin gerçekleşmesi için, kamu arazisinin kullanımına ilişkin yasalarda değişiklik yapılması planlanmıştır (Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2000: 25; Türk, 2012: 112). Ayrıca, bölgeler arasında ulaşım alt yapısının geliştirilmesi amacıyla yol çalışmalarına önem verilmesi, geri kalmış bölgelerde kamu yatırımlarına yönelik düzenlemelerin yanında, yatırımcıların karşılaştığı yatırım ve faaliyet aşamasında sorunların çözümü için KÖY Destekleme Fonunun oluşturulması hedeflenmiştir (Sarica, 2001: 158).

V. BYKP Döneminde (1985–1989) idari sınırlardan bağımsız olarak bölge kavramı esas alınmış, yerleşim birimlerinin çeşitli konularda karşılıklı ilişkileri en fazla olan “Fonksiyonel Bölgeler” oluşturulması öngörülmüş ve bölge planlama çalışmalarının uygulayıcılığı ve yatırım programlaması DPT tarafından yerine getirilmesi kararlaştırılmıştır (Bayramoğlu, 2005: 80; Doğruel, 2006: 175). DPT, 16 bölge belirlemiş ve bölgesel kalkınma farklılıklarına odaklanarak, sanayi kalkınma potansiyeli olduğu varsayılan bu bölgelerin merkezleri; İstanbul, Bursa, Eskişehir, İzmir, Ankara, Konya, Adana, Samsun, Kayseri, Sivas, Malatya, Gaziantep, Trabzon, Erzurum, Elazığ ve Diyarbakır’dır. Bölgelerin ihtiyaçlarına uygu şekilde kalkınma tedbirlerinin geliştirilmesi, tarım arazilerinin korunması ve bu alanlarda sanayi tesislerinin kurulmaması, geri kalmış bölgelerde kurulacak işletmeler ve fabrikalara yönelik teşviklerin sağlanması kararlaştırılmıştır (Sarica, 2001: 159). Beşinci BYKP’nda, Üçüncü ve Dördüncü Planlardaki Kalkınmada Öncelikli Yörelere uygulaması uygulanmaya devam edilmiştir. Bu hususta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine öncelik verilmiş, Kalkınmada Öncelikli Yörelere kalkındırılması ve böylece görece daha fazla gelişmiş bölgelerle az gelişmiş bölgeler arasındaki farkın zaman içinde azaltılarak giderilmesi hedeflenmiştir.

V. BYKP’nda Kalkınmada Öncelikli Yörelerde planlanacak olan sanayi yatırımları, bölgenin sahip olduğu potansiyeli harekete geçirecek ve bölgelerin kalkınmasını destekleyebilecek alanlara da gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde, bölgeye yakın alanlarla ticaret yapan işletmelere, ulaşım maliyetlerini azaltma için teşviklerin yapılması kararlaştırılmıştır. Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki çok ortaklı şirketler ve mahallî idare ve İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT) iştiraklerinin olduğu yatırımlara Kalkınmada Öncelikli Yörelere için tahsis edilen fonlardan destek sağlanmasına devam edilecektir (DPT, V. BYKP, 1985: 163–164). VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, önceki planlarda yer alan “bölge planlaması” kavramı yerine “bölgesel gelişme” kavramı tercih edilmiştir. Planda, bölgesel kalkınmanın yanında kentleşme ve sanayileşmeye ilişkin problemleri çözmek amacıyla yatırımların göçü teşvik edici değil mevcut nüfusun ihtiyaçlarını karşılamaya amacına dönük planları yapılması istenmiştir (DPT, VI. BYKP, 1989: 329–335). Bu planda “bölge planlaması” kavramı yerini “bölgesel gelişme” kavramına bırakmış ve 16 bölge bir yana bırakılarak, bölge planlamasının KÖY’lere kaydırılması ilkesi benimsenmiştir (Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2000: 29). Planda, kalkınmanın bölgeler arasında uyumlu ve yaşam standartlarını artırıcı ve toplumun geneline yaygın anlayışla uygulanması gerekliliği belirtilmiştir. Bu planda önemli kararlardan biride Avrupa Topluluğu’nun bölgesel politikalarında belirlenen hedeflere uygun olarak planların yapılması istenmiştir (DPT, VI. BYKP, 1989: 318; Türk, 2012: 113).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, “bölgesel dengelerin sağlanması” ana başlığı altında, bölgesel gelişme, il planlama ilgili düzenlemelere yer verilmiş ve bölgesel gelişmeye ilişkin politika ve tedbirler geniş şekilde yer almıştır (DPT, VII. BYKP, 1995: 215). Yedinci Planın temel ilkelerinden biri, her yönüyle bir bütün olan sürdürülebilir kalkınmanın, ülke bütünlüğü ve birliğini korumak amacıyla bölgelerarası dengesizlikleri azaltıcı tedbirlerin alınması gerekliliği ifade edilmiştir. Bu amaçla, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri öncelikli olmak üzere, ülkenin az gelişmiş bölgeler için, yerel potansiyelleri dikkate alınarak bölgesel kalkınma programlarının hazırlanması kabul edilmiştir.

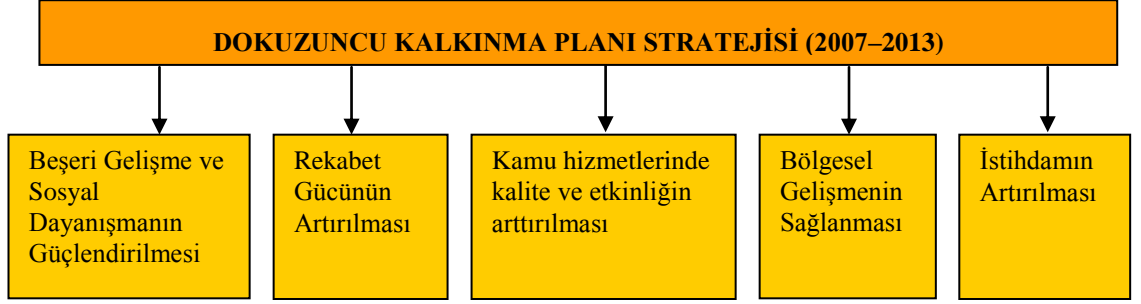
Bu nedenle, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde coğrafi açıdan yakın olan iller için, bölgelere yönelik Eylem Planları uygulanmış ve söz konusu illerin bazı acil ihtiyaçları karşılama konusunda Acil Destek Programı uygulanmıştır (Bölgesel

Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2000: 30). VIII. BYKP'nda (2001–2005), önemli bir gelişme olarak; Güneydoğu Anadolu Projesi'ne ilaveten, Doğu Anadolu Projesi başta olmak üzere başka bölgesel gelişme projelerine yer verilmiştir (DPT, VIII. BYKP, 2000: 60–68), ayrıca, yeni sanayi odakları konusunda bazı ilkeler yer almaktadır. VIII. BYKP'nda Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında başlatılan KÖY ile ilgili teşvikler devam ederken, ayrıca KÖY'in sorunlarına ve bu yörelerde izlenecek politikanın ilke ve amaçlarına geniş olarak yer verilmektedir (Dinler, 2010: 58). VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının Temel Amaç, İlke ve Politikaları şunlardır (DPT, VIII. BYKP, 2000: 25–26):

- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi, toplumun yaşam kalitesinin yükseldiği kesintisiz ve istikrarlı büyüme sürecine girildiği, Avrupa Birliği üyeliği sürecindeki temel dönüşümlerin gerçekleştirildiği, dünya bütünleşmesinin sağlandığı ve ülkemizin dünyada ve bölgesinde daha güçlü, etkili ve saygın yer edindiği bir dönem olacaktır.
- Kesintisiz bir büyüme süreci gerçekleştirebilmek için, kamu kesimi dengesi kurularak ve uygun gelirler politikası izlenerek enflasyonun kalıcı biçimde tek haneli düzeye indirilmesi çabaları kararlılıkla sürdürülecek, Maastricht kriterleri yerine getirilecektir. Bu çerçevede, ekonomide etkinliği artıracak kurumsal ve yapısal reformların zamanında gerçekleştirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.
- Avrupa Birliği Türkiye'nin küreselleşme hareketinde önemli referans noktalarından birisini oluşturacaktır. Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üyelik adaylığının onaylandığı Helsinki Zirvesi kararları doğrultusunda, üyelik hedefinin gerçekleştirilmesine yönelik gerekli adımlar atılacaktır.
- Plan döneminde Kopenhag kriterlerinin sağlanmasına ve Topluluk müktesebatının benimsenmesine yönelik tedbirler alınmasına hız verilecek, bu amaçla hazırlanacak Ulusal Program Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının genel hedef ve öncelikleri ile uyumlu olacaktır.
- İnsanımızın hak ettiği yaşam düzeyinin sağlanması amacıyla, gelir dağılımının düzeltilmesine ve yoksullukla mücadeleye, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasına önem verilecektir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde daha önceki dönemlerde hazırlanan Güneydoğu Anadolu Bölgesel Kalkınma Projesi (GAP), Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi (ZBK), Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP) ve Doğu Anadolu Projesi (DAP) uygulamaları ile Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi (YHGP) çalışmaları devam etmektedir (Dinler, 2010: 59; DPT, 2007: 7–10).

Şekil 2.2. Kalkınma Planı Stratejisi

Kaynak: DPT, 9. Kalkınma Planı, 2006: 4.

9. Kalkınma Planının amaç ve hedefleri şöyledir (DPT, 9. KP, 2006: 1–2):

- 9. KP (2007–2013), değişimin çok boyutlu ve hızlı şekilde yaşandığı, rekabetin yoğunlaştığı ve belirsizliklerin arttığı bir döneme rastlamaktadır. Küreselleşmenin her alanda etkili olduğu, bireyler, kurumlar ve uluslar için fırsatların ve risklerin arttığı bu dönemde, plan Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştireceği dönüşümleri ortaya koyan temel politika dokümanıdır. Bu kapsamda, Dokuzuncu Kalkınma Planı, istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye hedefi çerçevesinde hazırlanmıştır.
- Dünyada değişen ekonomik ve sosyal koşullar çerçevesinde kalkınma planları geçmişte olduğundan daha önemli bir araç haline gelmiş ve yine bu koşulların bir gereği olarak planların yeniden tasarlanması da kaçınılmaz olmuştur. Bu bağlamda, devletin ekonomideki rolünün yeniden tanımlanmasının da bir sonucu olarak, Dokuzuncu Kalkınma Planı hazırlanmıştır.
- Bu yeni anlayış çerçevesinde, öngörülen stratejik amaç ve önceliklerin gerçekleştirilmesi sürecinde, uygulamada etkinlik ve şeffaflığın sağlanması

ve hesap verilebilirliğe zemin oluşturulması amacıyla, planda etkili bir izleme ve değerlendirme mekanizmasına yer verilmiştir.

- 9. Kalkınma Planı, AB'ye üyelik sürecinin gerektirdiği Katılım Öncesi Ekonomik Program ve Uyum İçin Ekonomik Çerçeve gibi dokümanların yanında, başta Orta Vadeli Program olmak üzere diğer ulusal ve bölgesel plan ve programlar ile sektörel ve kurumsal strateji belgelerinin dayanağını oluşturmaktadır. Plan farklı işlevlere sahip söz konusu dokümanların uyumlaştırılmasını sağlayarak tüm planlama çalışmalarını yönlendirici bir işlev görecektir. Böylece, kurumlar arası, ortak anlayış ve hedef birliği sağlayacak olan plan, yasal ve kurumsal değişimler ve plan-program-bütçe bağlantısının güçlendirilmesi suretiyle, ülke potansiyelinin üst seviyede kullanılmasına zemin teşkil edecektir.
- Plan sadece kamu kesimi için değil, toplumun geneli için de uzun vadeli bir perspektif ve hedef birliği sağlamaya hizmet edecektir. Bu çerçevede, kamu kesimi ile özel kesim ve sivil toplum arasında iletişime ve ortak hedeflere dönük işbirliğine katkıda bulunacaktır. Böylece, tüm kesimlerin sahiplenmesiyle, toplumsal potansiyelimizin tamamının harekete geçirildiği bir ortamda, ekonomik ve sosyal gelişme hızlandırılacak, kapsayıcı bir kalkınma süreci çerçevesinde halkımızın yaşam kalitesi artırılacaktır.

9. Kalkınma Planı sonuç olarak; teknolojik gelişme, işbirliği ve ortaklıklar kurulması, yeni sanayi ve yatırım alanlarının oluşturulması, ağbağlar (networks), özel sektör-üniversite işbirliği, girişimciliğin geliştirilmesi, yerel dinamiklere ve içsel potansiyeli harekete geçirmeye odaklanmış planlama özelliğine sahiptir.

2.4.3. Avrupa Birliği Adaylığı Öncesinde Türkiye'de Bölge Planlaması ve Kalkınması Uygulamaları

Devlet planlama teşkilatının kurulmasından önce bölgesel kalkınma planlarını yapma görevi İmar ve İskân Bakanlığına verilmiştir. DPT'nin kurulmasıyla birlikte İmar ve İskân Bakanlığı tarafından bölgesel kalkınma planları ve projeleri hazırlanmıştır. Bu çerçevede, Bakanlık DPT ile ortak kalkınma planlarını hazırlamaya devam etmiştir. Avrupa Birliği adaylığı öncesinde Türkiye'de bölge planlaması uygulamalarına bakıldığında ise Köyceğiz-Dalaman Projesi (1957), Doğu Marmara Bölge Planı (1963), Zonguldak Bölge Planı (1963–1964), Antalya Planı (1960–1965),

Ege Bölgesi Kalkınma Planı (1963–1969), Çukurova Bölgesi Planlama Projesi (1962), Keban Planı (1964), 1989 yılında başlamış olan Güneydoğu Anadolu Projesi, 1990'ların ikinci yarısında Doğu Karadeniz Bölgesi Kalkınma Planı, Doğu Anadolu Kalkınma Planı, Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Kalkınma Projeleri, Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi (1997) (Dulupçu, 2006: 233–238; Karabulut: 2007: 740–749; Sarıca, 2001: 166–170) sayılabilir.

Köyceğiz-Dalaman Projesi 1957 Fethiye Depremi sonrası Fethiye ve çevresinin yeniden yapılanması için hazırlanmıştır. 1958 yılında OECD'nin İtalya ve Yunanistan'da yürüttüğü bölgesel kalkınma planlarına uygun şekilde hazırlanan Projenin uygulanması için Köyceğiz seçilmiştir. Bu Projenin amacı, örnek olarak seçilen yerlerde toplum için en uygun kalkınma yöntemlerinin araştırılması ve uygulanması, elde edilen sonuçlar doğrultusunda uygulamanın benzer durumdaki diğer bölgelere yaygınlaştırılması olarak belirtilmiştir. UNESCO'nun da katkıda bulunduğu çalışmalara, Türkiye'den bir çok kamu kurum ve kuruluşu dahil edilmiştir. Ancak, çalışmalar DPT'nin kuruluşundan bir süre sonra durdurulmuştur. Bölgesel çalışmalar için çok küçük bir uygulama olan proje alanı, daha sonra DPT tarafından toplumsal kalkınma için bir model olarak seçilmiş fakat bütün bu çalışmalar birtakım önerilerin hazırlanmasından öteye geçememiştir (Bayramoğlu, 2005: 56; Kayan, 2012: 109–110).

Doğu Marmara Planlama Projesi Türkiye'de hazırlanan ilk bölge planı olarak kabul edilen bu Projenin çalışmaları planlı kalkınma döneminden önce başlamıştır (Taştekin, 2007: 161). Plan, İstanbul'un büyümesinin kaçınılmaz olduğu ve ülke kalkınması açısından bu büyümenin özendirilmesi gerektiğinden hareket eden, İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bursa, Balıkesir, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli ve Çanakkale illerini içine alan bir anakent planı niteliği taşımaktadır (Bayramoğlu, 2005: 57; Kayan, 2012: 110; Tekeli, 1972: 38). Ayrıca, Plan doğrultusunda 1960 yılında İmar ve Planlama Genel Müdürlüğü Bölge Planlama İdaresi'ne bağlı bir taşra örgütü şeklinde çalışan, ilk Bölge Planlama Bürosu İstanbul'da kurulmuştur. Planın getirdiği yenilik ve öneriler kısaca şöyle belirtilebilir (Keleş, 2010: 329–330): Gelecek 10–20 yıl içinde, İstanbul'un Anadolu yakasının gelişmesine öncelik ve ağırlık verilmesi gerekir. İstanbul'un Avrupa yakasındaki gelişmesiyle, ulaşım alt yapısı ihtiyacı oluşacaktır. İstanbul'a aşırı göçün önlenmesi için İzmit-Adapazarı arasında büyük bir sanayi bölgesinin kurulması önerilmiştir. Planda sanayinin, Derince-İzmit ve Adapazarı'nı içine alan İstanbul'un doğusunda yer alması gerektiği belirtilmiştir.

Zonguldak Projesi çerçevesinde demir-çelik ve kömür üretim merkezi olan Zonguldak için hazırlanan plan, nüfus artışı ve kalkınma arasında uyumlu artışın sağlanması, bölgedeki altyapıyı geliştirmeyi, gelir farklılıklarını azaltmayı, kentleşmeyi özendirmeyi, kamu ve özel sektör yatırımları arasında denge sağlamayı amaçlamaktaydı (Bayramoğlu, 2005: 57–58; Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2000: 31; Kayan, 2012: 111; Taştekin, 2007: 162; Tutar ve Öztürk, 2003: 6).

DPT tarafından hazırlanan Antalya Projesi Antalya, Isparta ve Burdur’u içine almaktaydı. Projenin amacı, Antalya, Isparta ve Burdur illerinde ekonomik ve toplumsal yönden dengeli bir gelişmeye temel olacak, yatırım öncesi araştırmaları yapmak, hem başka bölgelerde yapılacak araştırmalar için, hem de Türk personelin planlama yöntemleri konusunda yetiştirilmesini sağlamak üzere, bir pilot proje hizmeti görmektir (Bayramoğlu, 2005: 59; Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2000: 32; Keleş, 2010: 333). Söz konusu proje DPT’nin kontrolünde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Kalkınma Fonu’ndan ve Dünya Tarım Gıda Örgütü’nden (FAO) sağlanan mali desteklerle projeler gerçekleştirilmiştir.

Çukurova Bölgesi Projesinin başlıca amacı sektörler arası katılımcı yaklaşımla bölge gelirini yükseltecek yatırım önceliklerini ve ihtiyaçlarını tespit edilmesiyle içinde kaynakların dengeli dağılımının sağlanması amaçlanmıştır. Proje, 1962 yılında İmar ve İskan Bakanlığı tarafından envanter çalışmalarıyla başlamış ve 1963 yılında DPT projesine katılmıştır. Proje Adana, Mersin ve Hatay illerini içine alacak şekilde uygulanmıştır (Dinler, 2001: 218; Keleş, 2010: 267; Bayramoğlu, 2005: 58; Tutar ve Öztürk, 2003: 7). Planda, belirli yatırım projeleriyle ilgili öneriler bulunmuş, tarımsal kalkınma ve sanayi öncelikli kalkınma hedefleri belirlenmiş, bölgedeki turizm potansiyeli ele alınmış ve önerilerde bulunulmuştur (Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2000: 32).

Keban Projesi Doğu Anadolu Bölgesinin ekonomik kalkınmasına ivme kazandırmak bölgeler arasındaki kalkınma farklılıklarını azaltma isteğinin dışında Keban Barajının ortaya çıkardığı bölgesel sorunların çözümüne ilişkin olarak hazırlanmıştır. Bölgede, sanayinin toplam gelir incindeki payını arttırmaya dönük, tarımsal faaliyetlerden elde edilen gelirin miktarını azaltmak Projenin hedefleri arasında yer almaktaydı (Bayramoğlu, 2005: 58; Keleş, 2010: 333; Tutar ve Öztürk, 2003: 8–9).

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) bugün, su kaynakları geliştirmesiyle birlikte tarım, ulaştırma, sanayi, kentsel ve kırsal altyapı, eğitim, sağlık, konut, turizm ve diğer

sektörlerdeki yatırımları da içine alan, sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen ve insani kalkınmaya dayalı bütünleşmiş bir bölgesel kalkınma projesi olarak planlanmıştır (Mengi ve Algan, 2003: 266; Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2000: 39–40; Kaya, 114–115; Keleş ve Mengi, 2013: 203–206). 1977 yılında Fırat Havzası ile Dicle Havzası'nın kapsayan bu Proje Güneydoğu Anadolu Projesi olarak isimlendirilmiştir. 1986 yılında, resmi olarak GAP ile ilgili çalışmalar yapan birimler arasında koordinasyonu sağlama, bilgi-belge toplama ve plan yapma görevi DPT'ye verilmiştir (GAP İdaresi Başkanlığı).

Devlet Planlama Teşkilatı Projeye ilgili çalışmasını GAP Master Planıyla tamamlamış ve DPT'nin koordinasyonunda başkanlık birimlerinin temsilcilerinin de yer aldığı Plan Danışma ve Koordinasyon Grubu oluşturulmuştur (Bulut, 2005: 215; Erol, 1999: 16; Mengi ve Algan, 2003: 266). GAP Master Plan önerileri doğrultusunda plan, program, proje, koordinasyon ve izleme yapacak bir idare, 6 Kasım 1989 tarih 388 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı (GAP İdaresi Başkanlığı) kurulmuştur (Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2000: 37).

Zonguldak-Karabük-Bartın Bölgesel Gelişme Projesiyle; Karabük Demir-Çelik özel sektöre devredilmesiyle ortaya çıkacak ekonomik ve toplumsal sonuçlarının belirlenmesi, proje kapsamında bölgesel kalkınma planlarının yapılması bölgelere yapılacak yatırımların belirlenmesi amaçlanmıştır (Algan ve Mengi, 2003: 279; Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2000: 33; Sarıca, 2001: 173–174; Tutar ve Öztürk; 2003: 11).

Doğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Planı (DAP), DPT denetiminde ve Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü'nün gözetiminde, Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan üniversitelerin katılımıyla, ortaklık ve işbirliğiyle oluşturulmuştur (Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2000: 34). Bu Projenin öncelikli hedefi bölgede tarım ve hayvancılık alanında yatırımları desteklemek ve gerekli alt yapıları oluşturmak, bölgede yatırımcıları çekmek için gerekli çalışmaları yapmaktır (Keleş, 2010: 337; Sarıca, 2001: 201–202). Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 08 Haziran 2011 tarih ve 642 numaralı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuştur. Doğu Anadolu Projesi (DAP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın görev alanı içinde 14 (Ağrı, Ardahan, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkâri, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van) il bulunmakta olup, merkez

teşkilatı Erzurum'dur (DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, n.d.). Doğu Anadolu Projesi faaliyet alanında kalkınmanın sağlanması için bölge planlarının yapılması, bölgeyle ilgili projeler geliştirmek ve koordinasyonu sağlayarak bölgede kalkınmada ivme sağlanması amaçlanmıştır (DAP Ana Planı, 2000: 1–2; Gündüz, 2000: 189–191; DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, n.d.).

Doğu Karadeniz Bölgesi Gelişme Projesi (DOKAP) 1999 yılında DPT'nin ve Japon Uluslararası İşbirliği Ajansı'nın (JICA) kurduğu ortaklıkla oluşturulmuştur. DOKAP illerini kapsayan proje doğrultusunda 2020 hedefi doğrultusunda uyumlu Bölge Gelişme Ana Planı hazırlanacak planlarla bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulacak projelerle kalkınmayı desteklemektedir (Aydın, vd., 2000: 42–43; Bayramoğlu, 2005: 90; DOKAP Ana Planı, 2000: 61–62; Sarıca, 2001: 185–186). DOKAP bölgesel kalkınmasının amaçları, işgücünü geliştirmek, yaşam standartlarını geliştirmek ve bölgesel kalkınma için kaynaklar yaratmak, bölgelerarası dengesizlikleri azaltarak bölge dışına göçü engellemek, sosyo-ekonomik kalkınma uygulamalarını çeşitlendirmek olarak belirlenmiştir (DOKAP, 2000: 7).

Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi Yeşilirmak bölgesinde yaşanan sel ve su taşkınları erozyon, su ve çevre kirliliğinin engellenmesi ve çevreyi en az şekilde etkileyecek arazi kullanımının sağlanması, doğanın korunması ve gerekli denetimlerin sağlanması amaçlanmaktadır (Bayramoğlu, 2005: 91; Mengi ve Algan, 2003: 279). Bu bağlamda ilgili kamu, özel sektör, yerel yönetimler ve STK'lar arasında işbirliğini sağlamak havzada yer alan (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat ve Yozgat) illerin katılımıyla 1997 yılında yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla bölgede İl Özel İdareleri Hizmet Birliği kurulmuştur. Yeşilirmak Havzası İl Özel İdareleri Hizmet Birliği'nin kurulmasıyla Coğrafi Bilgi Sistemiyle (CBS) birlikte başlatılan faaliyetlerde yollar ve yerleşim yerleri, akarsular ve göller, arazi kullanım durumu gibi benzer durumlarla ilgili analizler yapılmıştır (Mengi ve Algan, 2003: 279; Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2000: 37). Bu sayede bölgede çevreye en az zararı vererek uygun kullanımı sağlamak ve ekonomik arazi kullanımının planlanması yapılmıştır.

Türkiye'de yukarıda bahsedilen Yerel ve bölgesel kalkınma projeleri ve programlarıyla bölgesel kalkınma farklarının azaltılamamış olmasında söz konusu projelerin ve programların etkin şekilde uygulanamaması, bölgesel kalkınmada kurumsallaşmanın sağlanamaması ve mali kaynakların etkin bir şekilde dağıtılamamış ve kullanılmamış olmasıdır (Kayasü ve Yaşar, 2006: 205). 1960'larda Türkiye'de

uygulanan DPT koordinasyonunda geliştirilen ve uygulanan planlarda saptanan öncelikler çerçevesinde belirlenen kalkınma politikası, bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde istenen sonuçlara ulaşıldığı söylenemez (Kayasü ve Yaşar, 2006: 206). Ekonomik kalkınma için yerel kurumsal kapasitenin artırılması, bölgelerin içsel potansiyelin yereldeki aktörlerle işbirliği içinde değerlendirilmesi, kurumsal altyapının güçlendirilmesi gerekmektedir (Kayasü ve Yaşar, 2006: 205–206). Bu nedenle söz konusu proje ve programlarda bölgesel/yerel aktörlerle ortaklık ve işbirliklerinin yeteri kadar geliştirilememesi, bölgesel ihtiyaçların tam olarak tespit edilebilmesi açısından yerel aktörlerin katılımının düşük seviyelerde kalması, yaşanan bölgesel farklılıkların çözümünde yerel özelliklerin dikkate alınmadan aynı planların tüm bölgelerde uygulanması ve merkezi yönetim kontrolünde ve denetimde geliştirilen planlara uygun projeler uygulanmaktadır (Akın, 2006: 296–297; Kayasü ve Yaşar, 2006: 202). Bu nedenle katılımcı bir yaklaşımla hazırlanmayan ve merkez odaklı bir planlama anlayışıyla ortaklıkların ve işbirliğinin sağlanmaması nedeniyle bölgesel kalkınma konusunda istenen sonuçlar alınamamıştır.

2.5. Türkiye’de Kalkınma Ajansları ve İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması

1960’da DPT’nin kurulmasıyla Türkiye’nin, bölgesel kalkınma ve gelişmesini, bölgesel farklılıkları azaltmak, bölgelerarasında gelişmişlik açısından dengeyi sağlamak amacını taşıyan “Beş Yıllık Kalkınma Planları” yapılmıştır (Kayasü ve Yaşar, 2006: 206). Planlı ekonomiyle birlikte, ülkenin çeşitli bölgelerin potansiyelini ortaya çıkarmak, ülke ekonomisinin gelişimine katkı sağlayacağı inancıyla bölgesel planlar hazırlanmış ve planların uygulanması ve izlenmesi görevi de DPT’ye verilmiştir (Göymen, 2005: 185). 1990’lı yıllarda Türkiye’de bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasına yönelik ilk örnekler ortaya konulmuştur. Bu sürecin başlatılmasındaki amaç yerelde içsel potansiyeli harekete geçirilmesinin yanında Avrupa Birliğine katılma sürecini destekleme amacını taşımaktadır. Türkiye’de bölgesel kalkınma politikalarının geliştirilmesi ve yerel/bölgesel kalkınmanın sağlanması için kalkınma konusunda ilk örnekleri olan GAP Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi, Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı, Mersin Kalkınma Ajansı, Doğu Anadolu Projesi Ekonomik Kalkınma Ajansıdır. Mikro ölçekli ve sosyal amaçlı projeler yürütülerek girişimcilere ve mevcut işletmelere verilen bilgilendirme hizmetleri dışında buldukları yörenin özellikleri ve

kaynaklarının üretime dönüştürülmesi yoluyla yeni iş olanakları sağlanmıştır (Berber ve Celepçi, 2005: 152; Zibel, 2009: 682).

Türkiye'nin adaylık statüsünün kabul edilmesiyle birlikte ilerleme raporlarında ve katılım ortaklığı belgelerinde kalkınma ajanslarının kurulması konusunda beklentiler ve yapılması gerekenler açıkça belirtilmiştir. Bu ilerleme raporlarında ve katılım ortaklığı belgelerinde İBBS ve katılımcı bir yaklaşımla oluşturulacak ve fonların kullanımını sağlayacak kurumsal bir yapının oluşturulması istenmiştir. Türkiye'nin Aralık 1999 Helsinki Zirvesiyle işlerlik kazanan kalkınma ajanslarının kurulması süreci bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi ve farklılıkların ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin üyelik stratejisi belirlediği katılım ortaklığı belgelerinde kalkınma ajanslarının kurulması yönündeki beklentiler açıkça dile getirilmiştir. 2001 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde bölgesel kalkınmayla ilgili politikalarının hem Birlik rekabet politikalarına hem de AB İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırmasına (İBBS) uygun İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması (İBBS) ve sonuç itibarıyla AB fonlarının kontrolünü sağlayacak birimlerin kurulması gerekliliği belirtilmiştir (Demir, 2009: 708; Katılım Ortaklığı Belgesi 2001: 6; Turan, 2005: 160). Bu taleplerden ilk ikisi hızlı şekilde yerine getirilmiştir.

2001 Yılı İlerleme Raporunda Devlet Planlama Teşkilatı ve Devlet İstatistik Enstitüsü Birlik kurallarına uygun bir NUTS II sınıflandırma hazırlamaya başladığı, başlangıç aşamasındaki bu durumun merkezi düzeyde (DPT) hem de bölgesel düzeyde (kalkınma ajansları kurarak), bölgesel kalkınmanın idaresine yönelik kurumsal alt yapının geliştirilmesi gerektiği tavsiyesi yapılmıştır (Commission of the European Communities, 2001: 77–78).

2002 Yılı İlerleme Raporunda bölge sınıflandırmasına ilişkin olarak, NUTS sınıflandırma kriterlerine göre, Türkiye tarafından bölgesel kalkınma amaçlı tanımlanan geçici haritanın Komisyon ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından onaylanması önemli bir gelişme olarak ifade edilmiş ve bu gelişme Avrupa da diğer bölgelerdeki istatistikler ile Türkiye'deki bölgesel istatistiklerin karşılaştırılabilir olması yolunda ilk önemli adım olarak nitelendirilmiştir (Commission of the European Communities, 2002: 109–110). Bölgesel kalkınmayı yürütecek olan idari yapıların güçlendirilmesi tavsiyesinde bulunulmuştur.

2003 Yılı İlerleme Raporunda, bölgesel sınıflanmasına ilişkin olarak, geçici NUTS düzey 2 sınıflandırma oluşturmak için 26 yeni bölgenin kurulmasına dair Kanunun Eylül 2002’de kabul edildiği ve NUTS 2 düzeyinde geçici sınıflandırma kapsamında 81 ilin coğrafi ya da ekonomik benzerliklerine göre kümeler halinde gruplandırıldığı vurgulanmış ve DPT’nin, bölgesel kalkınma ajansları kuruluncaya ve tam faaliyete geçinceye kadar bazı bölgelerde, geçici İBBS 2 birimi oluşturan iller arasında hizmet birlikleri kurulduğu belirtilmiştir (Commission of the European Communities, 2003: 104–105). Kurumsal yapılarla ilgili olarak, yönetimle bağdaşmayacak şekilde Türkiye’nin bölgesel politikası DPT koordinasyonunda bir merkezi planlama içinde, Güneydoğu Anadolu Projesi’nin (GAP) yürütülmesinden sorumlu kurum haricinde, merkez dışında yerel düzeyde planlama ve uygulama konusunda bir birim bulunmadığı ifade edilmiştir (Commission of the European Communities, 2003: 104).

2004 Yılı İlerleme Raporunda DPT ve bölgesel kalkınmayla ilgili bakanlıklar arasında yerel/bölgesel düzeyde koordinasyonu ve katılımı sağlayacak kurumsal yapıların eksikliği belirtilmiş ve buna yönelik yapıların oluşturulması beklentisi ifade edilmiştir. Türkiye, müktesebatın uygulanması için gerekli kurumları ve mekanizmaları kurma ihtiyacına, bölgesel politika uygulamak için yeterli kapasiteyi merkezi ve bölgesel düzeyde oluşturmak gerektiğine, bölgesel düzeyde, hizmet birliklerinin yapısal fonların uygulanması için yeterli olmadığına (Commission of the European Communities, 2004: 131–132) yer verilmiştir. Programlamayla ilgili, tüm paydaşların etkin katılımı özel sektör dahil (bölgesel ve yerel yanısıra sosyal ve ekonomik ortaklar), sağlanması gerektiği ve bölgelerin kalkınmasına dair özel bölgesel planların, ulusal kalkınma planı stratejisi ile tutarlı bir bütün oluşturmak zorunda olduğu belirtilmiştir.

2005 Yılı İlerleme Raporunda, bölgesel kalkınma ajansları kurulmasına ilişkin yasal çerçeve konusunda önemli denilebilecek herhangi bir gelişmenin kaydedilmediğinin altı çizilmiş ve ayrıca, bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasının, bölgesel düzeydeki idari kapasite eksikliğinin giderilmesinde önemli ilerleme kat edilmesini sağlayacağı (Commission of the European Communities, 2005: 101–102) vurgulanmıştır.

2006 Yılı İlerleme Raporunda, Şubat 2006 tarihinde yürürlüğe giren Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunun sayesinde bölgesel politikaların uygulanabilmesi amacıyla hukuki çerçevenin çizilmesi ve bölgesel

yapılanmaların tanımlanması hususlarında önemli bir ilerlemenin sağlandığı (Commission of the European Communities, 2006: 56) ifade edilmiştir. Kalkınma ajanslarından az gelişmiş bölgelerde işletme gelirleri elde etmelerinin beklenmesi ajansların rolü ve görevleri bakımından kaygılara neden olduğu (Commission of the European Communities, 2006: 55) ifade edilmiştir.

2007 Yılı İlerleme Raporunda Ajanslarının kurulmasına ilişkin kanuna bazı derneklerce karşı çıkılmış ve ajansların kurulmasının Türkiye'nin toprak bütünlüğünü zedeleyeceği gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne dava açıldığı (Commission of the European Communities, 2007: 57) ifade edilmiştir. Bu nedenle, ajansın hukuki açıdan yaşanan sorun nedeniyle Anayasa Mahkemesi kararını açıklayınca kadar İzmir ve Adana'da kurulan iki kalkınma ajansının finansmanının askıya alındığı ve diğer kalkınma ajanslarının kurulmasının bu nedenle askıya alındığı (Commission of the European Communities, 2007: 56–57) değerlendirilmiştir.

2008 Yılı İlerleme Raporunda Kalkınma Ajansları Kanununun hukuki sorunların aşılmasıyla mevzuat konusunda ilerleme kaydettiği ifade edilerek, Anayasa Mahkemesi'nin Kalkınma Ajanslarının kanunu ile ilgili yasal sorunların aşıldığı ve Mahkemenin kararıyla birlikte (İzmir ve Adana) mevcut iki kalkınma ajansının faaliyetlerini sürdürmesi ve diğer ajansların kurulması konusunda engellerin kalktığı (Commission of the European Communities, 2008: 65–66) vurgulanmıştır. Ayrıca, Kalkınma Ajansları Kanununun yürürlüğünün durdurulmasının sonucu olarak yerel düzeyde idari kapasitenin yetersiz olduğu ve yerel/bölgesel kurumların ve paydaşların programların uygulanmasına katılımlarını düzeylerinin düşük olduğu (Commission of the European Communities, 2008: 66) ifade edilmiştir.

2009 Yılı İlerleme Raporunda ise Türkiye, IPA III. ve IV. Bileşenlerinin uygulanmasına yönelik kurumsal yapılanmayı ve prosedürleri başarılı bir şekilde tamamladığı ve kalkınma ajanslarının İBBS düzey II bölgelerinde kurulması gibi olumlu gelişmelerden söz edilmiştir (Commission of the European Communities, 2009: 67). Kalkınma ajanslarının kurulduğu illerin seçiminde ilgili Seçim kriterlerin belirsiz ve sürecin yeterince şeffaf olmadığı, yerel ve bölgesel paydaşların yer almamaları eleştirilmiştir (Commission of the European Communities, 2009: 68).

Katılım öncesi mali yardımı da etkileyen şekilde AB'nin bölgesel gelişme politikası ve uygulamalarına uyumlu yöntem ve kurumsal örgütlenmede bölgesel kalkınmada AB'ye (NUTS) uyumlu yerleşme merkezlerinin kademelenmesini, iller

arasındaki fonksiyonel ilişkileri, coğrafi koşulları, istatistik toplama ve plan yapma amacına uygunluğu da dikkate alarak, üç düzey halinde İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) oluşturulmuştur (5449 sayılı Kanun Genel Gerekçesi). İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) 28.08.2002 tarih ve 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulmuştur. Bu çerçevede Bakanlar Kurulu Kararında, bölgelerin ekonomik analizlerin yapılması, bölgesel kalkınma planlarının belirlenmesi ve AB Bölgesel İstatistik Sistemiyle uyumlu bölgesel verilerin sağlanması amacıyla Türkiye’de üç düzeyli istatistikî bölge birimleri oluşturulmuştur. Avrupa Birliğinin bölgesel düzeyde uyguladığı bölgesel kalkınma politikalarıyla uyumlu; DPT (bugünkü Kalkınma Bakanlığı) koordinasyonunda ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığının (bugünkü TÜİK’in) da katkılarıyla İBBS çalışması tamamlanmıştır. Bu çalışma sonucunda; Düzey 1 olarak 12, Düzey 2 olarak 26 ve Düzey 3 olarak da 81 istatistiki bölge birimi tanımlanmıştır. Türkiye’de Ankara’da gerçekleştirilen Coğrafya Kongresinde Türkiye’de topografya ve iklim koşullarına göre yedi coğrafi bölgeye oluşturulmuştur. AB’de ise bölge tanımlaması yerel yönetimlere verilen görevlere, nüfus büyüklüğü tarihi ve kültürel gibi verilere göre oluşturulmakta ve Türkiye’nin katılım öncesi süreçte AB Bölgesel Politikasıyla uyumlu ve AB’nin bölgesel kalkınmaya yönelik mali kaynaklardan yararlanmak için her aday ülke gibi AB kriterlerine uygun olarak bölgeleri belirlenmektedir.

AB’nin Türkiye’den istediği önemli taleplerden birisi NUTS-II seviyesinin oluşturulmasıydı. AB, NUTS-II seviyesini sosyo-ekonomik eşitsizliklerin, yapısal fonların dağılımının ve bölgesel kalkınma planlarının oluşturulması için en uygun model olarak görmektedir. 2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde ise Düzey 2 kapsamında bölgesel kalkınma planları hazırlanması, bölgelere yönelik kamu yatırımlarının ilişkin öncelik kriterlerini ortaya koyan çok yıllık bütçeleme usullerinin oluşturulması ve bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapıların oluşturulması öngörülmüştür (Katılım Ortaklığı Belgesi, 2003: 15). AB’ye uyum süreci çerçevesinde kalkınma ajanslarının kurulmasıyla ilgili ilk olarak, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel kalkınma politikalarının belirlenmesi ve İBBS sistemine geçilmesi gerekmiştir (Demir, 2009: 709; Kaya vd, 2007: 386; Turan, 2005: 161).

2006 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde bölgesel eşitsizlikleri azaltmayı amaçlayan, ekonomik ve sosyal uyum için stratejik çerçevenin geliştirilmesine devam edilmesi, katılım öncesi AB fonlarının kullanımı için gerekli yasal ve idari çerçevenin oluşturulması (Katılım Ortaklığı Belgesi, 2006: 24) vurgulanmıştır. Orta vadede bölgesel politikanın hem merkezi hem de bölgesel düzeyde uygulanmasına yönelik idari kapasitenin güçlendirilmesine devam edilmesi ve bölgelere yönelik kamu yatırımlarına ilişkin olarak öncelik kriterlerini ortaya koyan çok yıllık bütçeleme usullerinin oluşturulması istenmiştir (Katılım Ortaklığı Belgesi, 2006: 24).

Bu gelişmelerden sonra ise kalkınma ajanslarının kurulmasıyla ilgili yasal zemin hazırlanmaya başlanmış ve bir çerçeve Yasa olarak nitelendirilen 5449 sayılı Kanunun Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle süreç başlamıştı. Fakat bu Yasanın çıkmasıyla kalkınma ajansları hemen kurul(a)madı. Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararıyla Adana ve Mersin illerinde Çukurova ve İzmir ilinde İzmir Kalkınma Ajansları kuruldu. Ayrıca kalkınma ajanslarının çalışma usul ve esasları ile ilgili yönetmelik ve kalkınma ajansları personel yönetmeliği Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdi.

Tablo 2.4. Kalkınma Ajansları Kuruluş Bilgileri

Kuruluş Yılı	Düzyey -2 Bölgesi	Kalkınma Ajansı	Kısaltma	Kapsadığı İller	Merkez İl	BKK ile Kuruluş Tarihi
2006	TR31	İzmir Kalkınma Ajansı	İZKA	İzmir	İZMİR	2006/10550 06/07/2006
	TR62	Çukurova Kalkınma Ajansı	ÇKA	Mersin, Adana	ADANA	
2008	TR10	İstanbul Kalkınma Ajansı	İSTKA	İstanbul	İSTANBUL	2008/14306 22/11/2008
	TR52	Mevlana Kalkınma Ajansı	MEVKA	Konya, Karaman	KONYA	
	TR83	Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı	OKA	Amasya, Çorum, Samsun, Tokat	SAMSUN	
	TRA1	Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı	KUDAKA	Bayburt, Erzincan, Erzurum	ERZURUM	
	TRB2	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı	DAKA	Bitlis, Hakkâri, Muş, Van	VAN	
	TRC1	İpekyolu Kalkınma Ajansı	İKA	Adıyaman, Gaziantep, Kilis	GAZİANTEP	
	TRC2	Karacadağ Kalkınma Ajansı	KARACADAĞ	Diyarbakır, Şanlıurfa	DİYARBAKIR	
TRC3	Dicle Kalkınma Ajansı	DİKA	Batman, Mardin, Şırnak, Siirt	MARDİN		
2009	TR21	Trakya Kalkınma Ajansı	TRAKYAKA	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ	TEKİRDAĞ	2009/15236 25/07/2009
	TR22	Güney Marmara Kalkınma Ajansı	GMKA	Balıkesir, Çanakkale	BALIKESİR	
	TR32	Güney Ege Kalkınma Ajansı	GEKA	Aydın, Denizli, Muğla	DENİZLİ	
	TR33	Zafer Kalkınma Ajansı	ZEKA	Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak	KÜTAHYA	
	TR41	Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı	BEBKA	Bilecik, Bursa, Eskişehir	BURSA	
	TR42	Doğu Marmara Kalkınma Ajansı	MARKA	Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova	KOCAELİ	
	TR51	Ankara Kalkınma Ajansı	ANKARAKA	Ankara	ANKARA	
	TR61	Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı	BAKA	Antalya, Burdur, Isparta	ISPARTA	
	TR63	Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı	DOĞAKA	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	HATAY	
	TR71	Ahiler Kalkınma Ajansı	AHİKA	Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde	NEVŞEHİR	
	TR72	Orta Anadolu Kalkınma Ajansı	ORAN	Kayseri, Sivas, Yozgat	KAYSERİ	
	TR81	Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı	BAKKA	Bartın, Karabük, Zonguldak	ZONGULDAK	
	TR82	Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı	KUZKA	Çankırı, Kastamonu, Sinop	KASTAMONU	
	TR90	Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı	DOKA	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon	TRABZON	
TRA2	Serhat Kalkınma Ajansı	SERKA	Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars	KARS		
TRB1	Fırat Kalkınma Ajansı	FKA	Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli	MALATYA		

Kalkınma ajansları bir ülkenin belli bir coğrafi bölgesi içerisindeki özel ve kamu, yerel otoriteler ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlayarak o bölgenin ekonomik kalkınmasını hedefleyen ve yasal bir hükme dayanarak kurulan yapılardır (Koçberber, 2006: 37). Kalkınma ajansları; merkezi hükümetten bağımsız idari yapıda bir bölgenin girişimcilik ve yatırım potansiyelini geliştirip canlandırmak ve böylece ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak amaçlayan kuruluşlardır. Kalkınma ajanslarının amaçları; bölgesel stratejileri uygulama, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, altyapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olma, özel sektörün yakın geleceği için yerel-bölgesel çözümler araştırma ve bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve hizmet üretimi için finansal garantiler ve çözümler aramaktır. BKA/KA'lar, belirli bölgeyi kapsayacak biçimde bölgesel aktörlerin katılımı ile oluşturulan yarı-özerk yapılanmalardır (Hughes, 1998: 620). BKA/KA merkezi ve yerel hükümetin bölgesel ekonomik kalkınmayı sağlamak üzere temel yönlendirici çalışmaları dışında, içinde bulunduğu bölgeyi temel alan, bölgesel aktörler tarafından finanse edilen kurumlardır (Halkier ve Danson, 1997: 241). Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliğinin (EURADA) tanımına göre; bir BKA/KA, sektörel ve genel kalkınma problemlerini belirleyen, bunların çözümüne yönelik olanakları ve çözümleri saptayan bu çözümleri geliştiren projeleri destekleyen ajanslardır (The European Association of Development Agencies, EURADA).

Bölgesel ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme alanında yaşanan yapısal dönüşümün ve sürdürülebilir kalkınmanın en önemli kurumları arasında yer alacak olan kalkınma ajansları DPT koordinasyonunda 2006 yılında 5449 sayılı Yasa uyarınca kurulmuş ve faaliyete geçmiştir. Bu çerçevede yola çıkarak kalkınma ajanslarıyla ilgili üç ana unsur saptamak mümkündür: 1) Kamu gücüne dayanması, 2) ekonomik kalkınmayı hedeflemesi, 3) coğrafi bölgeyi kapsamaması.

2008 Katılım Ortaklığı Belgesine göre Topluluğun uyum politikasının uygulanmasına yönelik bir hazırlık olarak AB katılım öncesi programlarının uygulanması için, özellikle ilgili bakanlıklar düzeyinde, programlama, proje hazırlama, izleme, değerlendirme ve mali yönetim ve kontrol alanlarında idari kapasitenin güçlendirilmesi ve kurumsal yapıların oluşturulmasının pekiştirilmesi istenmiştir (Katılım Ortaklığı Belgesi 2008: 14). Orta vadede gelecekte uygulanması muhtemel Topluluk uyum politikasına yönelik olarak, idari kapasitenin merkezi, bölgesel ve yerel düzeyde artırılması gerekliliği vurgulanmıştır.

5449 sayılı Kanunun genel gerekçesinde ulusal kalkınmanın, çeşitli toplum kesimleri ve bölgeler arasında dengeli bir işbölümü ile gerçekleştirilmesi ve buna paralel olarak kalkınmanın getirilerinin de kesimler ve bölgeler arasında dengeli dağılımı hükümet programları ve kalkınma planlarının en öncelikli konuları arasında yer almıştır. Ekonomik refahın, toplum kesimleri ve iller, bölgeler arasında dengeli dağılımının sağlanması, günümüz toplumlarında sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Bu politika, aynı zamanda, ekonomik ve sosyal uyum ile toplumsal istikrarın önemli unsurları arasında yer almaktadır. Türkiye'nin kalkınmışlık düzeyi bağlamında uluslararası açıdan gelişmişlik düzeyinin istenen düzeyde olmamasının yanında bölgelerarası gelişmişlik farklarının ve gelir dağılımından bozulmanın yaşanması da kalkınma ajanslarının kurulmasındaki nedenler arasındadır. DPT kalkınma ajanslarının amaçlarını şu şekilde sıralamaktaydı:

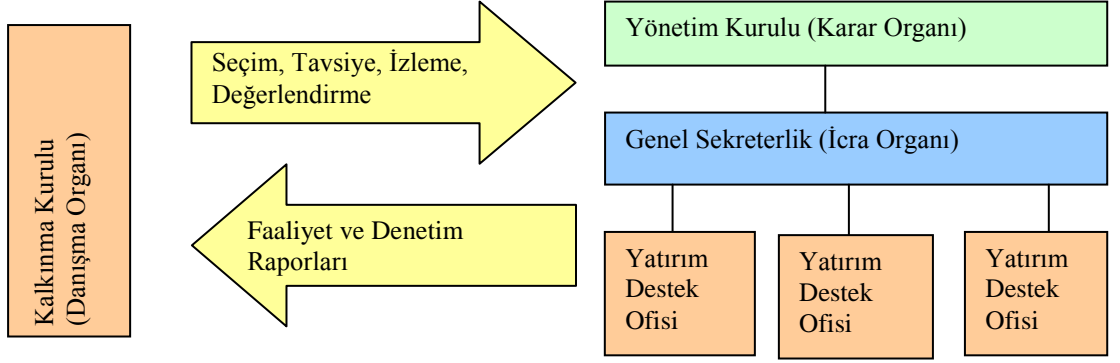
- Bölgesel gelişme uygulamalarıyla bölge planlarımızın etkinliğinin ve başarısının yükseltilmesini; bölgelerin ülkemizin genel büyümesine, gelişmesine, refahına ve istikrarına katkısının artırılmasını; sosyal uyum ve adaletin güçlendirilmesini ve değişen küresel rekabet şartlarına adaptasyonun hızlandırılmasını sağlamak;
- Yüksek nitelikli personeli, esnek kaynak ve istihdam yapısı ile kurum, kuruluş ve şahıslara sağladığı idari, mali, teknik desteklerle başta girişimciler olmak üzere bütün yerel aktörlerin kalkınma çabalarına katılımını teşvik etmek;
- Sağlayacağı proje ve faaliyet desteklerinde kişi, kurum ve kuruluşların eş finansmana dayalı ortak proje üretme ve yönetme kültürü ve yeteneğini geliştirecek; sahiplenme ve işbirliği duygusunu güçlendirecek; bölgenin girişimcilik potansiyelini harekete geçirecek ve sürekli olarak yükseltecek,
- Yerel potansiyeli, dinamikleri, özgünlükleri, kaynak ve imkânları ortaya çıkararak harekete geçirecek ve ulusal, uluslararası pazarlarda ekonomik, sosyal, kültürel birer değer haline dönüştürmek;
- Hem ulusal, hem de bölgesel-yerel düzeyde başta istihdam ve gelir olmak üzere ekonomik ve sosyal göstergelerin iyileştirilmesine, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılmasına ve dolayısıyla ülkenin genel refahının artırılması ve istikrarının pekiştirilmesine olumlu katkılar sağlamak.

Ajansların teşkilat yapısı kalkınma kurulu, yönetim kurulu, genel sekreterlik ve yatırım destek ofislerinden oluşmaktadır. Kalkınma ajansının danışma kurulu olan

kalkınma kurulu en fazla yüz üyeden oluşur ve bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere oluşturulmuştur (5449, md. 9). Yönetim kurulu ajansın karar organıdır. Yönetim kurulu tek ilden oluşan ajanslarda vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden oluşur. Birden fazla ilden oluşan ajanslarda yönetim kurulu il valileri, büyükşehir belediye başkanları veya büyükşehir belediyesi olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşur (5449, md. 10). Ancak, birden fazla ilden oluşan ajanslarda illerde; ticaret ve sanayi odalarının ayrı ayrı kurulmuş bulunması halinde, yönetim kurulunda yer alacak temsilci Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. Yönetim kurulunun başkanı validir. Birden fazla ilden oluşan ajanslarda yönetim kurulu başkanlığı; ilk yıl ajans merkezi olarak tespit edilen ilin valisi tarafından, müteakip yıllarda illerin alfabetik sırasına göre ajans kapsamında valiler tarafından birer yıl süreyle dönüşümlü olarak yürütülür (5449, md. 10). Genel sekreterlik ajansın icra organıdır. Ajansın ve yatırım destek ofislerinin en üst amiri genel sekreterdir (5449, md. 12). Genel sekreter yönetim kuruluna karşı sorumludur. İllerde, yönetim kurulu kararı ile biri koordinatör olmak üzere, en çok beş uzmandan oluşan yatırım destek ofisleri oluşturulmaktadır (5449, md. 12).

Yatırımcılara sunulan hizmetler tamamen ücretsiz olduğu yatırım destek ofisleri görevleriyle ilgili olarak genel sekreterliğe karşı sorumludur (5449, md. 15). Ajansların gelirlerinin en önemli kısmı genel bütçe ve yerel yönetim bütçeleri ile bölgedeki sanayi ve ticaret odaları bütçe gelirlerinden aktarılacak paylardan oluşmaktadır (5449, md. 19). Ayrıca AB ve uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar ile ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılacak bağış ve yardımlar da ajansların gelirleri ve yöneteceği fonları oluşturmaktadır.

Şekil 2.3. Kalkınma Ajanslarında Teşkilat Yapısı

5449 sayılı Kanunda kalkınma ajanslarının genel olarak görev ve yetkileri şunlardır (5449, md. 5):

- Bölgesel kalkınmaya yönelik plan ve stratejilerin belirlenmesinde yerel düzeyde koordinasyonu sağlamak,
- Bölgesel kalkınmaya yönelik hazırlanan projelere teknik ve mali destek sağlamak,
- Bölgesel kalkınma için gerekli olan yerel düzeyde analitik çalışmaları yapmak ve stratejiler hazırlamak,
- Kamu, özel sektör ve STK'lar arasında işbirliğini oluşturmak,
- Girişimciliği desteklemek ve girişimcilere yatırım kararlarını almada yardımcı olmak ve gerekli teknik desteği sağlayarak bürokratik işlemlerin azaltılmasına yardımcı olmak,
- Bölgeye yatırımları çekebilmek için bölgenin sahip olduğu iş ve yatırım imkânları konusunda ulusal ve uluslararası tanıtımlar yapmak,
- AB fonlarının ve ulusal fonların kullanımında ve yönetiminde aracılık ve koordinasyon yapmak ve desteklenen projelerin izlenmesi ve değerlendirmesini yapmaktır.

5449 sayılı Yasaya göre ajansların gelirleri şu şekildedir: Merkezi yönetim bütçesinden aktarılan paylar, il özel idarelerinden aktarılan paylar, belediyelerden aktarılan paylar, sanayi ve ticaret odalarından aktarılan paylar, Avrupa Birliği ve diğer uluslararası fonlardan sağlanan kaynaklar, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlar faaliyet gelirleridir (5449, md. 19). Avrupa Birliği ve Dünya

Bankası tarafından sağlanan gelirler fon şeklinde olup düzenli bir gelir değildir. Ancak kalkınmayı destekleyen projeler karşılığında AB ve diğer uluslararası fonlardan faydalanılmaktadır.

2.6. Türkiye’de Kalkınma Ajanslarına Yönelik Sorunlar ve Eleştiriler

Kalkınma ajanslarının kuruluşlarıyla birlikte görev alanlarının geniş tutulması, üniter devlet yapısına zarar vereceği, küresel sermayeye hizmet edeceği ve geniş kadrolu klasik kamu kurumlarına dönüşeceği konusunda eleştiriler yapılmıştır.

Kalkınma ajansları yerleşmeyi aşırı artıracak ve ülkenin üniter yapısına zarar vereceği düşüncesiyle devletin yapısının zayıflayacağı ve etkisizleşeceği, ülkenin kalkınma ajansları temelinde bölüneceği düşüncesi ajansların kuruluşundan itibaren dile getirilmektedir. Kalkınma ajanslarının Belçika, Fransa gibi ülkelerin yaşadığı süreçlere örnek verilerek Türkiye’nin üniter yapısına zarar vereceği federal bir yapıya dönüşümüne yol açacağı, ajanslara bağımsız aktörler olarak daha fazla fırsatlar sunulur ve yeni bölgesel politikalar desteklenirse devlet otoritesinin zayıflayacağı yönünde olumsuz değerlendirmeler (Kavruk, 2009: 136; Kılıç ve Burak, 2010: 218; Sayın, 2005: 265–266; Yılmaz, 2010: 193) yapılmıştır.

Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) tarafından Danıştay’a Temmuz 2006’da yürütmeyi durdurma davası açılmıştır. Anayasa Mahkemesi’nde 5449 sayılı Kanun, Danıştay’da da Çalışma Yönetmeliği ve Kuruluş Kararnameleri aleyhine açılan davalar sonucu Danıştay tarafından 2007’de kalkınma ajanslarına yönelik yürütmeyi durdurma kararı verilerek, 5449 sayılı Kanunun iptali için Anayasa Mahkemesi’ne başvurulmuştur. Kalkınma Ajansları Kanununun bazı tali hükümlerinin iptali ve yürürlüğünün durdurulması ile sonuçlanan hukuki süreçle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi Kasım 2007’de nihai kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesi’nin olumlu sayılabilecek kararıyla, Danıştay’ın 2008’de verdiği yürürlüğün durdurulması işleminin kaldırılmasının ardından kalkınma ajansları tekrar faaliyetlerine başlamışlardır.

Türkiye’de kalkınma ajanslarına özellikle küresel sermaye ile ilişkileri bakımından eleştirel bakanların bir kısmının görüşleri şöyledir (Berber ve Celepçi, 2005: 154; Kavruk, 2009: 136; Keskin, 2009: 124–125; Özügürlü, 2009: 105–106): Çokuluslu şirketler ulusal planlama ve devletçi korumaları bölgesel kalkınma ajanslarıyla aşabilir. Bölgesel eşitsizlikleri derinleştiren, bölgelerarası rekabete dayanan

bu kalkınma anlayışı, yerel sermaye ile küresel sermayeyi buluşturmakta ve piyasa çıkarlarını egemen kılmaktadır. Kalkınma ajansları yoluyla küresel sermaye, ulusal sınırlara takılmadan, istediği bölgeyle ihtiyacına yönelik ilişkiler geliştirebilmektedir.

Kalkınma ajanslarının görev alanlarının çok geniş tutulması, kaynak açısından yetersiz olduğuna yönelik eleştirilerde de bulunmaktadır. Bu görüşe göre, ülkemizin en önemli meselelerinden birisi olan bölgesel eşitsizlikleri gidermek salt bölgesel kalkınma ajanslarının üzerinden çözümlenemez. Kalkınma ajanslarına yönelik bir diğer eleştiri ise tüm idari, hukuki ve siyasi sistemin il bazında düzenlenmiş olması nedeniyle kalkınmayı etkileyen tüm kararların il düzeyinde belirlendiği ülkemizde, sonradan yaratılmış düzey iki bölgeleri bazında, üçü dışında, 23'ü birden fazla ili kapsayan, örgütlenmiş kalkınma ajanslarının yerel katılımı sağlayamayacağı yönünde değerlendirilmektedir (Dedeoğlu ve Sertesin, 2011: 5-6). Yerel aktörler arasında yaşanacak olan koordinasyon ve iletişim sorunları, ajansların işleyişlerinde sorunlar yaşanmasına neden olabilecektir. Ulusal kurumlar tarafından bölgelere yönelik olarak geliştirilen ve belirlenen kalkınma planlarının kalkınma ajansları tarafından hazırlanan programlarla farklılıklar içermesi bölgesel kaynakların yanlış kullanımına neden olabilmektedir. Bölgesel kalkınma hedeflenirken, küçük, etkin bir teknik kadroyla çalışması öngörülen ajanslar süreç içinde istihdam alanı olarak algılanma tehlikesi bulunmaktadır (Özmen, 2008: 338).

Kalkınma ajansları yoluyla siyasi otoritenin ağırlığı yanında yerel aktörlerin katkısı ile hantal, siyasi müdahalelere açık, büyük ölçekli ve geniş kadrolu bir yapı haline gelme riski ortaya çıkacaktır (Gençyürek, 2006: 15). Türkiye'de aynı ilin ilçeleri arasındaki gelişmişlik farkları giderilmemiş iken farklı illeri kapsayan ajansların bu farkı nasıl gidereceği belirsizdir.

Türkiye'de bölgesel farklılıkların azaltılması amacıyla uzun yıllardır bölgesel planlar hazırlanmıştır. Nüfus ve sanayi açısından aşırı biçimde yığılmanın yaşandığı bölgelerdeki gelişmeyi denetim altına almak, geri kalmış ancak yerel potansiyele sahip bölgeleri geliştirmek için hazırlanan kalkınma planları bu amaçla uygulanmış/uygulanmaktadır. Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Türkiye'de bölgesel farklılıkları azaltmak için, AB'nin üye devletlere kullandığı fonlardan yararlanmak ve bölgesel politikaları AB ile uyumlaştırmak için kalkınma ajanslarının kurulması konusunda önemli adımlar atılmıştır. AB bölgesel politikası, AB'nin kendi içindeki bölgesel gelişmişlik farklarını gidermeye dönük düzenleme ve araçlardan oluşurken,

yakın gelecekte üyeliklerin gerçekleşmesi beklenen aday ülkeler de bu yapı içerisinde düşünülmektedir. AB tarafından aktarılan fonlar ve bu fonların aktarılacağı alanların tespitinde kalkınma ajanslarının etkili kurumlar olması beklenmektedir.

2.7. Türkiye’de Yerel/Bölgesel Gelişme ile Kalkınma Ajanslarının Analizi

Yerel ve bölgesel kalkınma anlayışı 20. Yüzyılın başlarından itibaren önemli bir konu haline almış ve bu çerçevede çeşitli yaklaşımlar ortaya atılmıştır. Bu bağlamda, kalkınmanın ülkelerin içsel koşullarının belirlediği ve kalkınmanın sağlanması için gelişmiş ülkelere gelebilecek sermaye aktarımlarıyla aşılabileceği konusundaki geleneksel kalkınma kuramları, sermaye yetersizliğini aşmada içsel ekonomik kalkınmanın öne çıkarılması gerektiği düşüncesine dayanan yapısalci kuram ve az gelişmiş ülkelerin kalkınma sorununun nedeni olarak gelişmiş ülkelere kaynaklandığını savunan bağımlılık yaklaşımları etkili olmuştur (Doğan ve Öztürk, 2010: 35–42). Bu yaklaşımlar çerçevesinde kalkınma, devlet merkezli bir kalkınma modelidir. 1980’li yıllardan itibaren ise kalkınmada dönüşümler yaşanmış ve geleneksel anlayış terk edilmeye başlanmıştır.

Bu dönüşümle birlikte ortaya çıkan neoliberal yaklaşımlar çerçevesinde kalkınmada devlet merkezli değil, piyasa temelli ve devletin düzenleyici ve denetleyici özelliği belirleyici olmuştur. Kalkınma kuramlarında neoliberal yaklaşımla devletin daha etkin olduğu bütünsel planlama anlayışı terk edilerek devletin sadece düzenleyici ve yönlendirici bir güç olarak önem kazanmaya başlamıştır (Türkay, 2005: 38). 1990’lı yıllardan itibaren bu dönüşüm toplumsal eşitsizlikleri gidermek doğrultusunda neoliberal anlayış çerçevesinde devam etmiş ve yoksulluk, çevre güvenliği ve insanların kalkınma sürecine doğrudan katılımıyla birlikte, merkezi planlama ve kalkınma anlayışı yerine katılım ve ortaklık boyutları, yerelden merkeze doğru geliştirilen yerel ve bölgesel öncelikler ön plana çıkmıştır (Hilhorst, 1998: 20; Page, 1991: 39; Schuurman, 2004: 1; UNDP, 1996: 49). Yerel ihtiyaçların yerinde tespit edilmesi amacıyla bölgede bulunan bütün aktörlerin ortak katılımıyla harekete geçilen yerel/bölgesel kalkınma anlayışı, kalkınmanın ve planlamanın doğrudan merkez tarafından değil yerel aktörler tarafından belirlenmesine dayanmaktadır. Yeni kalkınma ve bölgeselleşme politikaları bölgesel rekabet temelinde ele alınmakta ve çok düzlemli yönetim bağlamında kalkınmanın gerçekleşebileceğini savunmaktadır (Rodrik, 2000: 13). Bölgesel kalkınma ajansları kavramının gelişimiyle birlikte kalkınma politikalarının gelişimi ile yerel ve

bölgesel iktisadi kalkınma faaliyetlerini yönetim anlayışı doğrultusunda bir bütün olarak ele alan, kalkınmada Avrupa anlayışı çerçevesinde Türkiye’de bölgesel kalkınmaya yönelik kurumsal bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. AB ülkelerindeki uygulamalarda BKA’ların ortak hedefler ve bölgelerin özelliklerine göre değişebilen amaçlarının da olması homojen bir kalkınma ajansı örgütlenmesi öngörülmemiştir.

Türkiye’de kalkınma ajanslarına yönelik ilk yaklaşımlar 1990’lı yıllarda başlamıştır. Bu sürecin başlatılmasındaki amaç yurtiçinde beklenen yerelliklerin kendi içsel kalkınma dinamiklerinin harekete geçirilmesinin yanısıra Avrupa Birliği’ne katılma sürecini hızlandırmaktır. GAP Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi (GİDEM), GAP Bölgesi’nde bölgesel kalkınmayı sağlamak ve bölge illeri arasında var olan sosyo-ekonomik eşitsizliklerin azaltılmayı hedeflemekteydi. Bu amaçlara yönelik olarak hazırlanan program çerçevesinde 15.09.1997 tarihinde Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin illerinde GİDEM’ler hizmete girmişti. Bu Proje 31.03.2002 tarihinde tamamlandı. GİDEM’lerin amacı bölgelerinde yatırımcılığı ve girişimciliği özendirmek, yerli ve yabancı sermayeyi bölgeye çekebilmek açısından gerekli danışmanlık hizmeti vermektir. Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı Ege Bölgesini Geliştirme Vakfı (EGEV) tarafından 1992 yılında İzmir İlinin ve Ege Bölgesinin ekonomik gelişmesini hızlandırmak, yerli ve yabancı yatırımcıların bölgeye ilgisini arttıracak tanıtım çalışmaları yapmak amacıyla kuruldu. Mersin Kalkınma Ajansı Mersin Ticaret ve Sanayi Odası (MTSO) bünyesinde, Türkiye’de yerel ve ulusal ölçekte kalkınma stratejileri belirlemek Haziran 2002’de faaliyete geçti.

AB süreciyle birlikte ülkemizde kalkınma ajanslarıyla ilgili gelişmeler hızlanmıştır. Ulus devletlerin bölgeselleşmesi, ekonomik alanda meydana gelen değişimler (Fordist üretimden post-Fordist üretime geçiş), kamu yönetiminde yaşanan değişimler (yönetişim, yerel yönetimlere yetki devri), bölge ve yerel aktörlerin dünya sistemleriyle doğrudan iletişimi bu süreci hızlandırmıştır. Türkiye’deki kalkınma ajansları Avrupa Birliğinden kalkınma ajanslarına büyük ölçüde finansman desteği sağlanmaktadır. Avrupa Birliği çerçevesinde ülkelere sağlanan yapısal uyum fonlarından KA’lar da yararlanmaktadır. Avrupa Birliği Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Birliğe üyeliğini desteklemek için oluşturulan PHARE (Pre-Accession Instrument for Central and Eastern Europe), ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession), SAPARD (Special Pre-Accession Programme for Agriculture and Rural Development) AB fonlarından ajanslara mali kaynaklar aktarılmıştır. Günümüzde

bu fonlar Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (Pre-Accession Instrument) çatısı altında toplanmıştır.

Avrupa Birliğinin sağladığı bu fonlardan en önemli araç ise kalkınma ajansları kurmak ve bu birimler vasıtasıyla daha fazla bölgesel fondan yararlanabilmenin yolu olarak düzenlenmiştir. Türkiye için kalkınma ajanslarının kurulması Katılım Ortaklığı Belgelerinde ve İlerleme Raporlarında açıkça ifade edilerek fonların yönetilmesi ve bu amaçla kurumsal altyapının oluşturulması gerekliliği vurgulanmıştır.

Geleneksel yukarıdan aşağıya bölgesel politikalar merkezi hükümetler tarafından, bölgeler arasındaki eşitliği desteklemek için sert politika araçları kullanılarak, altyapı ve finansal destekler benzeri yollarla sorunlu bölgelere ekonomik desteklerin aktarılması amaçlanmıştır (Halkier, 2006: 18). Buna karşın zamanla, Avrupa'da aşağıdan yukarıya bölgesel politikalar öneriler, bağlantılar, yönetim veya eğitim gibi genellikle 'yumuşak' politika araçları ile yerel şirketlerin rekabetçiliğini artırmaya yönelik politikalar benimsenmiştir. Bu yolla aşağıdan yukarıya yaklaşımda bölgesel politika için sorumluluk genellikle kamu kurumlarından uzaklaşır ve bunun yerine, sorumlulukları kalkınma ve iktisadi kalkınma girişimleri olan yarı özerk kamu kurumlara, diğer ifadeyle kalkınma ajanslarına, geçmektedir (Halkier ve Danson, 1998: 27). Bölgenin bölgesel kalkınmada aşağıdan yukarıya doğru örgütlenme yapısıyla kalkınma ajanslarının bu amaçları gerçekleştirebilmesi bakımından önemini arttırmaktadır.

Halkier ve Danson (1998) kalkınma ajanslarıyla ilgili yapmış oldukları araştırmaya göre BKA'ların büyük bir bölümü yerel şirketlerin büyümesini teşvikle, bölgenin yerli-yabancı yatırımcılara tanıtılması ve yine bölgeye çekilen şirketlerin rekabetçi güçlerinin artırılması ile ilgilenmekte ve Avrupa ülkelerindeki farklı BKA uygulamalarının yer almasına nedeni olarak politik tercihler olduğu görülmektedir (Halkier ve Danson, 1998: 26–28).

Yerel düzeyde ekonomik canlılık yaratarak bölgesel düzeyde ekonomik kalkınmayı teşvik etmek üzere kurulmuş ve yarı-özerk örgütlenme birimleri olan kalkınma ajansları özel teşebbüsleri desteklemektedir. Kalkınma ajanslarının nerede kurulacaklarına ilişkin bir ölçüt bulunmamaktadır. Türkiye'de Avrupa Birliği desteklerinden yararlanabilmek için kamu yönetimi reformu çerçevesinde gündeme gelen (bölge) kalkınma ajansları, mevcut yönetim yapısında yeni bir örgüt olarak kurulmuştur. Bu kuruluşların, yarı-kamusal bir nitelik taşımaları, geleneksel bürokratik

yönetim anlayışından farklı bir “yönetişim” anlayışı çerçevesinde bölgelerindeki merkezi ve yerel yönetim organları, piyasa aktörleri, sivil toplum kuruluşları (STK) ile işbirliği içinde “... küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemeleri” (5449 sayılı Kanun, 5. md.) gerekmektedir. Bu bağlamda, kalkınma ajansları hem bölgesel kalkınmada temel kurumlar olarak tasarlanmış hem de yönetişim anlayışı çerçevesinde yerel düzeyin küreselleşmiş dünya ile bütünleşmesinin önemli bir kurumu olarak görülmektedir.

1980’lerden itibaren etkinliğini iyice arttıran post-Fordist olarak adlandırılan üretim biçiminin ekonomik ve toplumsal hayattaki etkileriyle birlikte devlet anlayışında ve yönetim anlayışında önemli değişimlere yol açmıştır. Kalkınma ajansı anlayışının dayandığı kuramsal yaklaşımın temelinde, kapitalizmin Fordizmden, post-Fordizme ve merkeziyetçi yapıdan ademi-i merkeziyetçi yapılanmaya doğru geçiş yaşanmıştır.

Ulus devletlerin yetkileri giderek daralmakta, yetkilerinin bir kısmını ulusüstü örgütlere devrederken, diğer yandan da yerel ve bölgesel düzeyde yetki paylaşımına gitmektedir. Devletler yerel/bölgesel kalkınmayı sağlamak ve daha fazla yabancı yatırım çekebilmek, uluslararası rekabet şartlarına ayak uydurabilmek için “küçülerek” ulusal yetkilerinden vazgeçmekte, ancak diğer taraftan da önceden ulusal düzeyde kullanılan bazı yetkiler, “yönetişim” paradigmasına dayalı olarak merkezi düzeyde bağımsız düzenleyici kurullara, yerelde ise küreselleşmeye ayak uydurabilecek yerel-bölgesel kalkınma ajanslarına devredilmiştir.

Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası örgütlerin, serbest ticaretin, yönetişim anlayışına göre çalışan düzenleyici merkezi ve bölgesel yarı-kamusal örgütler yaygınlaştırılmasına yönelik politikalar uygulanmaktadır. Avrupa Birliği (AB) de bölgeselleşmeyi ve sonuçta birleşik bir Avrupa yaratma düşüncesini siyasi bir boyut olarak ele almaktadır. Özellikle Türkiye açısından bölgesel farklılıkların azaltılması ve AB ile uyumlu bir bölgeselleşme politikasının uygulanması gerekliliği ortaya konulmuştur. Türkiye’de planlı ekonomiye geçişle birlikte, ülkenin çeşitli bölgelerindeki kapasiteleri canlandırmak amacıyla, ulusal ekonomik kalkınmaya katkıda bulunacağı düşünülen farklı bölgesel planlar hazırlanmıştır. Bu planların uygulanması ve izlenmesi görevi de Devlet Planlama Teşkilatına (DPT) verilmiştir (Göymen, 2005: 185). 1990’lı yıllarda Türkiye’de bölgesel gelişme ve kalkınma politikalarının uygulanması ve bölgesel kalkınmanın sağlanması amacıyla GAP Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi, Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı, Mersin Kalkınma Ajansı,

Doğu Anadolu Projesi Ekonomik Kalkınma Ajansları kurulmuştur. Söz konusu kalkınma ajansları mikro ölçekli ve sosyal amaçlı projeler yürütülerek girişimcilere ve mevcut işletmelere verilen bilgilendirme hizmetleri dışında buldukları yörenin özellikleri ve kaynaklarının üretime dönüştürülmesi yoluyla yeni iş olanakları sağlanmıştır (Berber ve Celepçi, 2005: 152; Zibel, 2009: 682).

Devlet Denetleme Kurulu'nun Türkiye'nin Kalkınma Ajansları Uygulamasının Değerlendirilmesine yönelik 2014 yılında hazırladığı Araştırma ve İnceleme Raporunda (2014: 797) şunlar ifade edilmektedir:

“Ekonomik, sosyal, kültürel ve coğrafi pek çok açıdan farklı karaktere sahip bölgeler için tek tip ajans modeli uygulamasının, Kalkınma ajanslarının coğrafi sınırını ifade eden Düzey 2 bölgelerinin fonksiyonellik bakımından uygunluğu sorununun, Mali destek fonksiyonunun ajansların hâkim karakteri haline gelmesi şeklinde fonksiyonlardaki odak kaymasının, Bölge planlamasının ve bölge planlaması için gerekli olan veri imkân ve kapasitesinin arzulanan seviyenin altında kalmasının, Organlarının amaçlanan işlevleri yerine getirememesi, personel rejiminde 5449 sayılı Kanun'da öngörülen temel felsefeden uzaklaşılması, pek çok işlemde Kalkınma Bakanlığının önemli derecede belirleyici olması nedeniyle, kalkınma ajanslarının kuruluşundaki temel amaç ve felsefeden uzaklaşarak klasik kamu kurumuna dönüşme yakın tehdidi ile karşı karşıya bulunmasının bölgesel kalkınma açısından kalkınma ajansları için temel sorun alanları olduğu değerlendirilmektedir”.

Söz konusu Rapor değerlendirildiğinde, kalkınma ajanslarının gerek örgütlenme modeli bakımından, gerekse kurumsal altyapıda yaşanan eksiklikler ve özerk kuruluşlar olmak uzaklaştıkları değerlendirilmektedir. Halkier'in yapmış olduğu çalışmada politik destek ve bürokratik özerklik bağlamında AB'de kalkınma ajanslarının, organizasyon perspektifinden araştırılan kalkınma yapılarının %80'inin destekçi politik otoriteden bağımsız şekilde hareket eden BKA'ların beklentileri karşılamada daha başarılı oldukları ifade edilmiştir (Halkier, 2006: 19). Aynı çalışmada ayrıca yarı özerk örgütlenmiş ajansların büyük bir bölümünün ekonomik ve politika açısından merkeze bağlı olması BKA'ların faaliyetleri potansiyel politik müdahaleye açık hale getirdiği değerlendirilmiştir.

DDK Raporunda söz konusu sorunların çözümüne ilişkin olarak ele alınan öneriler ise özetle şöyledir:

- Her bölgenin kendine özgü sorunları, potansiyeli, gelişme öncelikleri bulunduğu, farklı sosyo-ekonomik özellikler sergilediği hususları dikkate alınarak ve kalkınma ajanslarının teşkilat yapılarının, büyüklüklerinin ve diğer yapısal özelliklerinin bölgeler itibariyle farklılaştırılmasına yönelik çalışmalar yapılması,
- Kalkınma ajanslarının faaliyet alanlarını belirleyen Düzey 2 bölgelerinin, oluşturulmasından itibaren geçen süreçte nüfus, ekonomik yapı, ulaşım altyapısı gibi pek çok alandaki değişimler dikkate alınarak, bölgesel gelişme politikalarının uygulanması ve bölge planlaması açısından fonksiyonel bölge niteliğine sahip olacak şekilde gözden geçirilmesi,
- Kuruluşunda kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek ve bölgedeki tarafların karar alma ve uygulama süreçlerine katılımını sağlamak misyonu temel alınmasına karşın, uygulamada mali destek sağlama fonksiyonunun kalkınma ajanslarının hâkim karakteri haline gelmesi şeklindeki odak kaymasının nedeniyle ajansların temel amaçlarına ağırlık vermesini sağlayacak mekanizmaların hayata geçirilmesi,
- Bölgesel gelişme politikalarının ve stratejilerinin oluşturulması, uygulamaya konulması ve izlenmesi açısından temel teşkil eden bölge planlaması konusundaki mevzuat açığı ve belirsizliklerin, yeterli, nitelikli, güncel veri temin edilmesinde yaşanan sıkıntıların ve planlama konusundaki tecrübe eksikliği ve yeterli insan kaynağı ihtiyacının giderilmesine yönelik somut adımlar atılması,
- Kalkınma ajanslarının başta kalkınma kurulları olmak üzere organlarının işlevselliği sorunu, ajansların en güçlü yanı olan personel kalitesinin sürdürülebilirliğinin ciddi tehdit altında olması, kuruluş kanununda öngörülen amaç ve felsefesi ile olan uyumunun gittikçe azalması sonucunda ajansların mali destekler ve bölge planlaması konusunda merkezin taşradaki aracı kurumu şeklinde algılanan, klasik kamu kurumuna dönüşme yakın tehdidine yönelik gerekli önlemlerin alınması gerekliliği açıkça belirtilmiştir.

Gelinen noktada, kalkınma ajanslarını bölgesel farklılıklar dikkate alınarak tek tip örgütlenme modeli terk edilerek bölgelerin farklı özellikleri dikkate alınarak farklı örgütlenmelere gidilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, AB istatistikî bölge birimi çerçevesinde oluşturulan ve kalkınma ajanslarının faaliyet alanını belirten Düzey 2 bölgelerinin oluşumu/sınırları günün koşulları da dikkate alınarak gözden geçirilmesi raporda belirtilmiştir. Bölgesel farklılıkların azaltılmasında her kent ve bölge içinde kurulmuş olan ajansların o kentlerin ve bölgenin özellikleri dikkate alınarak oluşturulması bu açıdan önemli olmasına karşın 5449 sayılı Kanunda bu konuda bir düzenlemeye yer verilmiştir (Albayrak ve Erkut, 2010: 17). AB'deki uygulamalarına bakıldığında, BKA'ların bazen işsizliği daha da arttırdığı ve özellikle ajansların KOBİ'leri desteklemesinin bir sonucu olarak emek yoğun bir üretim yapısının oluşacağı ve sonuç itibariyle ileri teknolojiye dayalı bir sanayileşmenin gerçekleşmesini olumsuz yönde etkileyeceği (Akgül, vd., 2010: 49) yönünde eleştirilmektedir.

Kalkınma ajansları uygulanmasında geçmişte önemli bir örnek olarak, İngiltere'de kalkınma ajansları yarattığı iktisadi sonuçlar bağlamında gösterdiği performans açısından eleştirilmiş ve 2012 yılında İngiltere'de kalkınma ajansları kapatılmıştır. İngiltere'de bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılması amacıyla kurulan ajanslar bölgesel dengesizlikleri daha da arttırmıştır. İngiltere'nin en iyi performans gösteren Londra, güneydoğu ve doğu ile en kötü performans gösteren diğer üç kuzey bölgesi arasında gelişmişlik düzeyi açısından 1997 yılından günümüze kadar geçen sürede %30 oranında farkın oluştuğu ve Londra ile kuzeydoğu bölgeleri arasında ise gelişmişlik farkının %35 düzeyine çıktığı vurgulanmıştır (Morgan, 2002: 8). Bu veriler çerçevesinde getirilen eleştiriler doğrultusunda İngiltere'de kalkınma ajanslarının bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını kapatmasının ancak geri kalmış bölgelerde kurulacak olan kalkınma ajanslarıyla mümkün olabileceği vurgulanmıştır. İngiltere'de bütün bölgelerde kalkınma ajanslarının kurulmuş olması bölgesel farklılıkları derinleştirmiştir. ABD ve İngiltere'de Bölgesel Yönetişim ve Yerel Girişim Ortaklıkları (Regional Governance and the Advent of Local Enterprise Partnerships) yetki devri ve mali özerklik, daha istikrarlı ve sürdürülebilir bir biçimde hizmetlerin sağlanmasını finanse edebilmek amacıyla yönetişimi pekiştirme gereksiniminin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Deas, vd., 2013: 720). Buna bağlı olarak, etkin, verimli ve adaletli hizmet sunumu sağlamak için İngiltere'de şehir-bölge yönetimleri oluşturulmuştur. Bu

amaçla bölgeler rekabet edebilir ve kalkınmayı destekleyici yeni oluşumlar içine girmişlerdir.

Kalkınma ajanslarının İngiltere’de kuzey-güney bölgeleri arasındaki farkı daha da arttırdığını ve yoksul bölgelerin rekabetçi gücü elinde bulunduran zengin bölgelerle rekabet edemediği (Robson, vd., 2000: 23–30) vurgulanmıştır. İngiliz kalkınma ajansları, bölge yerel yönetimleri sistemine geçişin bir aracı olarak kabul edilmiş, kendilerinden beklenen bölgelerarası farklılıkları azaltma amacını gerçekleştirememiştir. 2010 yılında yapılan genel seçim sonrasında, İngiltere’de yeni Muhafazakâr / Liberal Demokrat koalisyon hükümeti yerel düzeyde kalkınmada yaşanan yönetim sorunlarını aşabilmek ve ortak yerel yönetim-özel sektör kuruluşlarının yerel kalkınmayı teşvik için yerel birimler tarafından oluşturulacak Yerel Girişim Ortaklıklarının (Local Enterprise Partnerships) BKA’ların yerine alacağını (Doyle, 2013: 922–923; Huggins, 2014: 183; Peck, vd., 2013: 829–830; Pugalis, 2012: 2–3) açıklanmıştır. İngiltere’deki son yasal düzenlemelerle ajansların kapatılması ve yetkilerinin ilgili devlet kurumlarına devredilmesi, bazılarının yerine de Yerel Girişim Ortaklıklarının (YGO, Local Enterprise Partnerships) kurulması kararlaştırılmıştır. 2014 yılı itibariyle, İngiltere genelinde 39 Yerel Girişim Ortaklığı bulunmaktadır. YGO’lar yerel yönetimler ve işletmeler arasında yerel iş ortaklıklarını ve ekonomik büyümeyi ve yerel iş olanaklarının yaratılması yerel ekonomik önceliklerin belirlenmesinde merkezi bir rol oynamaktadır (The LEP Network, Pugalis, vd., 2012: 5).

Kalkınma ajanslarının tüm bölgelere uygun olmadığını, yetersiz, verimsiz ve bazı yerlerde tümüyle gereksiz olduğunu; gelişmeyi yavaşlattığını ileri süren muhafazakârlar, standartlaştırma, merkezîyetçi ve çok daha liberal bir politikaya yöneleceklerini vurgulamışlardı. Çünkü YGO yeni yerelcilik (New Localism) anlayışı doğrultusunda yerel yönetimler ile özel sektörü içine alan bir yapının kurulması öngörülmüştü (Pike, 2011: 77–79; Pugalis ve Bentley, 2013: 670–671; Rossiter ve Price, 2013: 853–853). Bu gelişmeler Avrupa’da olduğu gibi Türkiye’de de değişik tepkilerde yansımaları bulacaktır. Tekeli’ye göre, Türkiye’de yaşanan paradigma değişikliklerinin daha başarılı bir teori arayışından çok, dünyada yaşanan dönüşümlere temellendiğini belirtirken, geliştirilen kuramların Türkiye için uygunluğunun yeterince sorgulanmadığı eleştirisini yapmıştır (Tekeli, 2004: 250). Bu açıdan bakıldığında, Avrupa’daki deneyimlerin ve eğilimlerin kendi deneyimlerimiz çerçevesinde ajansların eleştirel bir yaklaşımla ele alınmasını gereklidir. Kalkınma ajanslarının kamu kesimi,

özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek ve ilgili tarafların karar alma ve uygulama süreçlerine daha etkin katılmaları gerektiği ve kalkınma ajanslarının özerk yapılar olma özelliklerinin mali destekler ve bölge planlaması konusunda merkezin taşradaki uzantısı olarak algılanması, ajansların klasik kamu kurumuna dönüşme tehlikesini de beraberinde gerektirmektedir. KA'lar ile bölgesel kalkınmaya yönelik olarak kurulan diğer kurumlar arasındaki görev ve yetki sorunlarıdır. Bu kurumların amaçları (bölgesel kalkınma) ortak olsa bile kurumlar arası güç çatışmaları yaşanabilmektedir.

Kalkınma ajanslarının finansman yapıları bu birimlerin özerkliklerini ve bağımsızlıklarını önemli ölçüde etkilemektedir. Uluslararası özel finans kuruluşlarından sağlanan fonlar, krediler, bağış ve yardımlar BKA'ların bağımsızlıklarını kaybetmelerine neden olabilir. BKA'ların temel amaçlarından birisi bölgesel kalkınmanın sağlanması için hem yerel aktörler hem de ulusal kurumlar arasında koordinasyonun sağlanmasıdır (Allen, 2002: 34–35). BKA'ların yönetilmesi sırasında yerel aktörler arasında koordinasyon sağlanması büyük önem taşımaktadır. Diğer kurumların hazırladığı bölgesel kalkınma planlarıyla ve BKA'ların ortaya koyduğu planlar arasında farklılıklar içermesi bölgesel kaynakların yanlış kullanımına neden olabilmektedir.

3. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TÜRKİYE'YE VERDİĞİ YEREL VE BÖLGESEL KALKINMAYA YÖNELİK MALİ YARDIMLARIN GELİŞİMİ

Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yönetsel altyapısındaki eksikler ve liberal ekonomi ve siyasi anlayıştan uzak olmaları; bununla birlikte serbest piyasa ekonomisinin altyapılarının oluşmaması nedeniyle aday ülkelerin Birliğe üyeliği doğrultusunda bazı ölçütler belirlenmiştir. AB tarafından belirlenen ekonomik ve siyasi ölçütler çerçevesinde aday ülkelerin ekonomik ve idari alanda reformlar yapması beklenmiştir. Bu reform sürecini destekleyebilmek ve aday ülkelerin Birliğe uyumunu sağlayabilmek için çeşitli alanlarda mali destek programları geliştirilmiştir. Bölgeselleşme sürecinin hedefleri içerisinde bölgeler arası dengesizliği gidermek ve özellikle Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile daha gelişmiş üye devletler arasındaki gelişmişlik farkı bölgesel planlama ile aşılmaya çalışılmıştır (Koçak ve Ökmen, 2010: 150). Birliğe üye ülkelerin kontrolünde olan Yapısal Fonlar, Avrupa Tek Senedi kapsamında yapısal politikalar olarak yeni bir düzenlemeye geçilmiştir (Bailey ve DePropriis, 2002: 305). Bu yolla Birliğe üye ülkelerin, Birlik tarafından belirlenen politikalar doğrultusunda bölgesel yapılarını gözden geçirmesi istenmiştir. KA'ların en önemli finansman kaynakları içerisinde AB fonları yer almaktadır. AB'nin bölgelerarası rekabet ve sürdürülebilir kalkınma politikalarını üye ve aday ülkelerde gerçekleştirmek için ulusaltı yapılarda büyük miktarda mali destek sağlamış ve bunu da bölgesel örgütler aracılığıyla sağlamak istemiştir (Özen, 2005: 6).

1990'lara gelindiğinde, kalkınma ajanslarının sayılarının hızla artmıştır. Finansman açısından yeterli kaynaklara sahip olmayan zayıf KA'ları için AB yapısal fonları önemli bir yere sahiptir. Türkiye'deki KA'lar da ve Birliğe katılan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerindeki KA'lar için en önemli finansman kaynağı AB fonlarıdır. Bu nedenle, AB fonları rekabetçi bir sistem içinde dağıtılması nedeniyle kalkınma ajanslarının dinamik ve özerk kurumlar olması beklenmektedir.

AB içerisinde İBBS bölgeleri yerel idarelere ve yerel topluluklara verilen misyon, bu görevleri etkin ve ekonomik olarak yürütecek nüfus büyüklüğüne, tarih, kültürel ve diğer faktörlere göre belirlenmiştir. Özellikle Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri ve aday ülkeleri tarafından uygulanmıştır. Bu aşamada Kalkınma Ajansları ise

bölgelerde, merkezi planlamadan yerel planlamada önemli kuruluşlar haline gelmiştir. AB Bölgesel Politikasıyla yapısal uyum ve kalkınmayı desteklemek, bölgelerin karşılaştığı yapısal güçlükleri ortadan kaldırmak, bölge sistemlerinin yeniden yapılandırılması amaçlanmıştır.

Bölgesel farklılıkların giderilerek refah düzeyinin üye ülkeler arasında uyumlaştırılması anlamına gelen Dayanışma İlkesini hayata geçirmek için Topluluk içinde, Yapısal Fonlar ve Uyum Fonu, aday ülkelere yönelik olarak PHARE, ISPA ve SAPARD programları kullanılmıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Türkiye arasında imzalanan ve yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile AB ve Türkiye arasında ortaklık ilişkisinin temelleri atılmıştır. Ankara Anlaşması, Avrupa Birliği (AB) ile Türkiye arasındaki mali işbirliğinin de başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Ekonominin, siyasi, yapısal ve sosyal gelişmeler ile bölgesel kalkınmanın sağlanması için Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Toplulukları ve nihayet Gümrük Birliği arifesinde Avrupa Birliği tarafından Türkiye'ye mali yardımlar yapılmış/yapılmaktadır. Ankara Anlaşması'ndan, Gümrük Birliği Antlaşmasına kadar olan süreçte Türkiye'nin sosyal ve ekonomik kalkınmasına destek olabilmek amacıyla farklı bileşenlerde mali yardımlar yapılmıştır.

3.1. Avrupa Birliği Genel Bütçe Harcamaları Çerçevesinde Sağlanan Mali Yardımlar

Avrupa Birliği (eski adıyla Avrupa Topluluğu - AT) entegrasyonun derinleşen sürecinde yavaş yavaş aday ülkeler ile ilişkileri kurdu ve değişti. Genişleme süreci AB'ye üye devletler ile ekonomik ve siyasi bağları korumak için ihtiyaçlarına göre yapılmıştır. Avrupa Birliğine üye ülkeler içerisinde bölgelerarasında, sosyal ve ekonomik farklılıkları ortadan kaldırmak, Birlik içinde dengeli bölgesel kalkınmayı sağlama amacıyla üye ülkelere aday/potansiyel aday ülkelere yapılan mali yardımlara ayrı önem verilmektedir. Özellikle, genişleme sürecinde Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin katılımıyla birlikte AB içerisinde ekonomik açıdan güçlü ve zayıf ülkelerin biraraya gelmesiyle, üye ülkeler arasında belirginleşen gelişmişlik farklılıklarının giderilmesinin önem kazanması, AB bölgesel politikalarını önemli hale getirmiştir. Birlik içinde üye devletlere yapılan mali yardımlar, temel olarak AB bütçesinden karşılanan hibe yardımlarından ve Avrupa Yatırım Bankası (AYB) tarafından sağlanan ayrıcalıklı kredilerden oluşmaktadır.

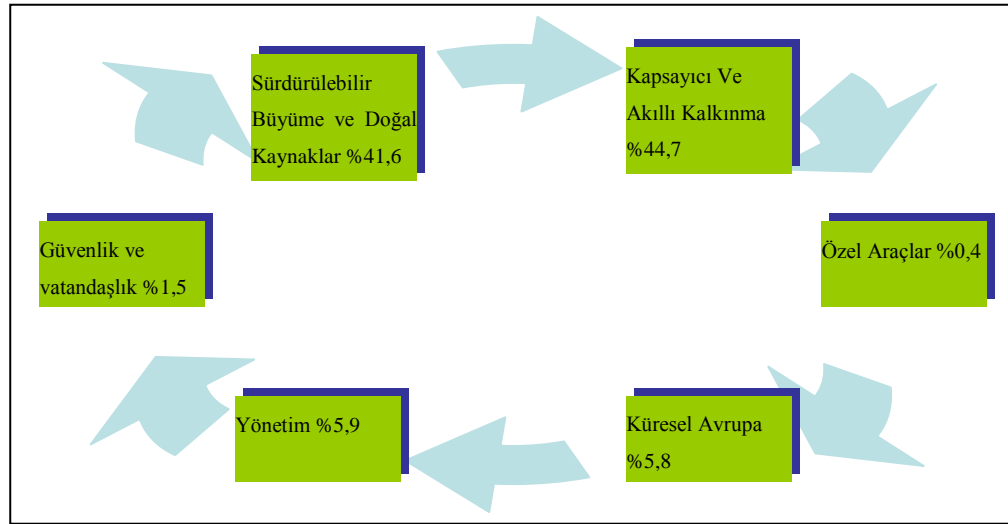
Avrupa'da ekonomik, siyasal ve toplumsal uyumu oluşturulabilmek, Avrupa'da kalıcı barışı ve dayanışmayı sağlamak, AT/AB'nin ortak politika hedeflerine ulaşabilmek amacıyla AET/AT/AB'nin üye ülkelerine Topluluk tarafından mali destekler sağlanmıştır ve sağlanmaktadır. AKÇT, AET ve EURATOM Toplulukları 1.7.1967'de yürürlüğe giren Füzyon Antlaşması ile tek bir çatı altında birleştirilmiştir. Paris ve Roma Antlaşmalarıyla kurulan bu topluluklar Avrupa Toplulukları olarak ifade edilmektedir. Füzyon / Birleşme Antlaşması (Merger Treaty) ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu için tek bir Konsey ve tek bir Komisyon oluşturulmuştur (EUROPA, The History of the European Union) İlk dönemlerde Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) Bütçesi, yalnızca Topluluğun idarî giderlerini karşılamaya yönelik olarak oluşturulmuştur. Bu dönemde Topluluğun bütçesi kömür ve çelik üretiminden elde edilen gelirinden elde edilen kaynakla AKÇT bütçesine devredilmesiyle oluşturulmuştur (DPT, 1998: 6). Söz konusu desteği sağlayabilmek için mali kaynaklara ve harcamalara ihtiyaç duyulmuştur.

1957 Roma Antlaşmasında üye ülkeler arasındaki bölgesel dengesizliklerin giderilmesi ve bölgesel kalkınma öngörülmüştür. 1973 yılında gerçekleştirilen ilk genişlemeyle birlikte artan bölgesel farklılıklar Roma Antlaşmasındaki hedeflerin ve Avrupa Topluluğu'nda ortak Pazar ve hatta topluluğun kendisi için de bir tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır (Kayasü ve Yaşar, 2006: 200). 1986'ya kadar uygulanan bazı finansal araçlar ve girişimler, bölgelerarası farklılıkları gidermek için kullanılmış, 1986'da imzalanan Tek Avrupa Senedi ile bu amaçla bir uyum politikası öngörülmüştür. 1957–1988 yılları arasında oluşturulan Avrupa Sosyal Fonu (ASF, 1958'den itibaren), Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (ATYGF, 1962'den itibaren), Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF, 1975'den itibaren) Yapısal Fonlar olarak üye ülkelerin projelerine destek sağlamıştır (European Union Regional Policy, 2008: 9). Bu dönemde özellikle tarım, endüstriyel değişim ve yapısal işsizlikten kaynaklanan bölgesel dengesizlikleri gidermek için ABKF'den aktarılan finansmanla üye ülkelerin projeleri desteklenmiştir. Bu fonların işleyişinde/kullanımında Avrupa kurumları ya da üye ülkelerde yerel/bölgesel aktörlerin etkin olmadığı için, Topluluk fonlarının kullanımında “verimlilik”, 1980'lerin başında, önemli bir sorun haline gelmiştir (European Commission Regional Policy, History, n.d.). 1986 yılında “Tek Pazar” programının uygulanmaya başlaması, Yunanistan'dan sonra İspanya ve Portekiz'in üyeliği, kapsamlı bir “uyum politikası”nı gerekli kılan başlıca nedenler

olmuştur (Reeves, 2006: 40). Yapısal Fonlar, AB Komisyonu tarafından belirlenen, ekonomik bütünleşmeyi sağlamaya yönelik hedefleri gerçekleştirmek için oluşturulmuştur. Genel olarak, kamu kurumları tarafından (ulusal, yerel ve bölgesel yönetimler, diğer kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları vb.) önerilen projelere fonlardan finansman sağlanmıştır (Kösecik ve Akbaş, 2009: 13).

Şekil 3.1’de görüldüğü üzere, 2014–2020 AB Bütçesinin Genel Dağılımı incelendiğinde genel bütçe içerisinde en fazla mali kaynakların sürdürülebilir büyüme ve doğal kaynaklar (%41,6) ve kapsayıcı ve akıllı kalkınma (%44,7) alanlarında ayrıldığı görülmektedir. Bu durum birlik içerisinde bölgesel farklılıkların azalmasında AB’nin odaklandığı önemli konulardan biri olduğu ve olmaya devam ettiğini bize göstermektedir.

Şekil 3.1. 2014–2020 AB Bütçesinin Genel Dağılımı

Kaynak: *Multiannual Financial Framework 2014–2020 and EU Budget 2014*, http://ec.europa.eu/budget/news/article_en.cfm?id=201401281520 (18.08.2014).

Maastricht Antlaşmasından itibaren ulusaltı aktörler AB’nin kurumlarında etkinliklerinin artmasıyla birlikte AB’de bölgesel politikaların belirlenmesinde ve uygulamasında etki aktörler olmuşlardır. Bu fonların dağıtımını içinde bölgeler, ulusal hükümetler ve Komisyon arasında doğrudan kurulan bağlantılara da olanak veren bir Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Kalkınma Politikaları Yapısal Fonlardan yararlanmak için yerel aktörler, kamu kurumları ve AB kurumları arasında işbirliğini gerekli kılan planlama sistemine ve çok katmanlı bir yönetim modeli benimsenmiştir (Kayasü ve Yaşar, 2006: 200; Reeves, 2006: 41). AB Yapısal Fonlardan yararlanma

konusunda yerel/bölgesel aktörler, ulusal kurumlar ve AB kurumları arasında ortaklık ve işbirliğinin kurulmasını zorunlu kılmıştır. Bunu sağlayabilmek için kalkınma ajanslarının kurulması konusunda aday ve üye ülkelerde yönetim ilkeleri doğrultusunda katılımcılığı ve işbirliğini geliştirmeye dönük olarak yasal ve kurumsal düzenlemeler yapmıştır (Kayasü ve Yaşar, 2006: 200; Köse ve Konur, 2007: 97–98).

AB, aday ülkelere ya da üye olmayan ülkelere ve üçüncü ülkelere Ekonomik, sosyal ve siyasal gerekçelerle, mali desteklerde bulunmuş ve bulunmaktadır. AB'nin yardımlarda bulunduğu ülkelerle yakın ekonomik ve siyasal ilişkiler içinde bulunmasının ana gerekçeleri olarak, bu ülkelerin AB üyesi ülkelerin eski sömürsü olması, Birliğin bu ülkelerle ilişkilerini sürdürerek bu ülkeleri etkisi altında tutmak istemesi gösterilebilir. AB üçüncü ülkelere yaptığı mali yardımlara bakıldığında, Afrika, Karayip, Pasifik Ülkeleri (AKP), Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkeleri (BDT), Asya ve Latin Amerika Ülkeleri (ALA), Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) ve Akdeniz Ülkelerine mali yardımlar yapılmıştır (Cox ve Chapman, 1999: 8).

Afrika, Karayip ve Pasifik (AKP) ülkelerine yapılan mali yardımlar AKP ülkelerine yardımlarının ana bileşeni olan Avrupa Kalkınma Fonu (EDF), için yasal dayanak Roma Antlaşması (md. 131–136) olmuştur. Bu durum 1963 ve 1968 yılında imzalanan iki Yaunde Anlaşması ile uygulanmıştır (Cox ve Chapman, 1999: 9). Bu bağlamda, söz konusu anlaşma çerçevesinde AKP ülkeleriyle AET üyeleri arasındaki ekonomik ilişkileri geliştirmek, ortak Afrika ülkelerinin ekonomik bağımsızlık ve istikrarını güçlendirerek sanayileşmelerinin tamamlanması amaçlanmıştır (Convention of Association between the European Economic Community African and Malagasy States associated with that Community). Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelere yapılan mali yardımlar özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra 1989 tarihinde BDT ülkeleri ile AB arasında, ticari ve işbirliğini içeren bir antlaşma yapılmıştır. Bu işbirliğine katılan ülkeler; Rusya Federasyonu, Ukrayna, Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Türkmenistan ve Özbekistan'dır. AB, 1990 yılında yaptığı düzenleme ile BDT üyesi ülkeler ile sürdürülen ekonomik kalkınma ve reform sürecine destek olmak için TACIS Programını oluşturmuş ve Program ile piyasa ekonomisi ve demokrasiye geçiş, her düzeyde ortaklığın ve ikili ilişkilerin geliştirilmesi ve Program kapsamındaki ülkelerin dünya ekonomisine uyumunu sağlayacak hedefler belirlenmiştir (Karabacak, 2004: 80). 2000–2006 dönemini kapsayan TACIS Programı ile yapısal, hukuki ve idari reformlar, altyapı

ağları, çevrenin korunması, ekonomi ve nükleer güvenlik gibi alanlarda yardımlarını yoğunlaştırmıştır (Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2002: 172).

3.2. Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerine Sağlanan AB Mali Yardımları

Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin liberal ekonomiden ve siyasi anlayıştan uzak olmaları bununla birlikte serbest piyasa ekonomisinin altyapılarının oluşmaması nedeniyle aday ülkelerin birliğe üyeliği doğrultusunda bazı ölçütler belirlenmiştir. AB tarafından belirlenen ekonomik ve siyasi ölçütler çerçevesinde aday ülkelerin ekonomik ve idari alanda reformlar yapması beklenmiştir. Bu reform sürecini destekleyebilmek ve aday ülkelerin Birliğe uyumunu sağlayabilmek için çeşit alanlarda mali destek programları geliştirilmiştir.

1990'lı yıllarda kalkınma işbirliği ve küresel ekonomideki siyasi değişikliklerle bağlantılı yaşanan değişimle daha önce az gelişmiş ülkelere sağlanan yardımların bir parçası olarak Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine ve eski Sovyetler Birliği ülkelerine yardımlar yapılmaya devam edilmiştir. Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri arasındaki ortaklığın ve işbirliğinin gelişimi, 80'lerin sonundan itibaren önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Sovyetler Birliği'nde ortaya çıkan dağılma süreciyle birlikte, AET arasında Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi (Council for Mutual Economic Assistance - CMEA / COMECON) 1988'de imzalanan ortak bildiriyle taraflar birbirlerini resmen tanımışlardır. Bölgesel farklılıkların giderilerek refah düzeyinin üye ülkeler arasında uyumlaştırılması anlamına gelen Dayanışma İlkesini hayata geçirmek için Topluluk içinde, Yapısal Fonlar ve Uyum Fonu, aday ülkelere yönelik olarak PHARE, ISPA ve SAPARD programları kullanılmıştır (Gençkol, 2003: 1-6; Revees, 2006: 43). Dayanışma ilkesi doğrultusunda Gümrük Birliği, Ortak Ticaret Politikası, Genel Dayanışma Sistemleri ve Telafi yöntemleri olmak üzere üç temel üzerine oturtulmuştur (EU). Bu ilke çerçevesinde yapılan yardımların üye ülkelere dağılımına bakıldığında, ekonomisi zayıf ülkelere öncelik verildiği görülmektedir. Merkezi ve Doğu Avrupa (MDA) ülkelerine, Avrupa Toplulukları, 2000-2006 döneminde mali yardımlar üç kaynaktan sağlanmıştır: PHARE programı (Konsey Tüzüğü 3906/89), ISPA (Konsey Tüzüğü 1267/99) ve SAPARD (Konsey Tüzüğü 1268/99).

1989 yılında başlatılan PHARE programı, Topluluk hukukunun doğru uygulanmasını sağlamak ve en çok ihtiyaç duyulan sosyal ve ekonomik kalkınmada

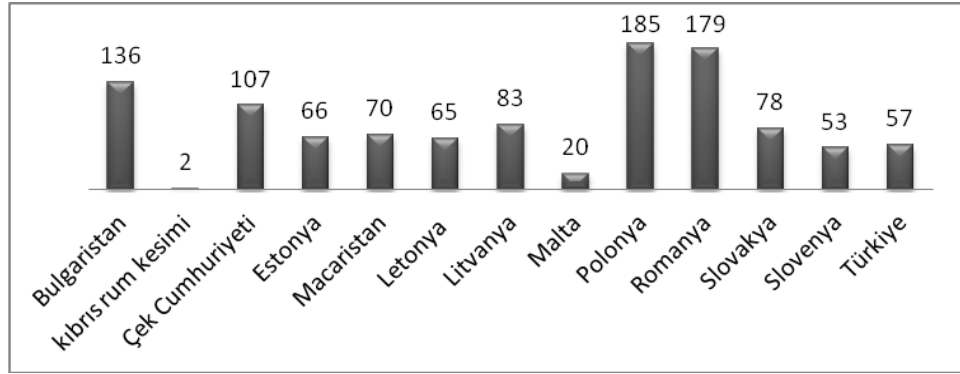
yeni yatırımlara yardımcı kurumları ve kamu kurumlarının iyileştirilmesi amaçlamıştır. Söz konusu ülkelerin SSCB sonrası dönemde idari, adli alanlarda AB müktesebatına uyum sağlayabilmeleri amacıyla AB mali yardımlarına ihtiyaç duyulmuştur (Akdoğan, 2008: 120–121). 2000 yılında, iki katılım öncesi fon ile MDA ülkeleri için yapılan mali yardımlar devam etmiştir. Bu fonlar ISPA ve SAPARD programlarıdır. SAPARD (Tarım ve Kırsal Kalkınma Özel Katılım Programı), Ortak Tarım Politikasına (Common Agricultural Policy, CAP) katılmak için aday ülkelerin çabalarını desteklemiştir. ISPA (Katılım Öncesi Yapısal Politikalar Aracı), Uyum Fonuna benzer şekilde çevrenin korunması ve taşımacılık gibi alanlardaki büyük projelerin yapımını finanse etmek için kullanılır.

Bulgaristan ve Romanya'nın yanısıra AB'ne üye olan sekiz MDA ülkesi de PHARE Programından yararlanmıştır. Bu ülkelerin 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye üye olmalarıyla birlikte 2003 yılında PHARE Programından son kez yararlanmalarına karar verilmiştir. MDA ülkelerinin, devam eden projelerini tamamlayabilmeleri amacıyla 2006 yılına kadar PHARE Programından yararlanmışlardır. 2000 yılına kadar PHARE Programından yararlanan Arnavutluk, Bosna-Hersek, Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti, Sırbistan ve Karadağ için 2001 yılından itibaren oluşturulan CARDS Programı kapsamında mali kaynaklar aktarılmaya devam etmiştir (CARDS, n.d.).

CARDS kapsamında yapılan mali yardımlarla AB için öncelikli insani nedenlerle ve Avrupa'da güvenlik ve refahın sağlanması için kurumsal ve ekonomik gelişmeyle birlikte, bölgede istikrar ve barışın teşviki amacıyla mali destekler sağlanmıştır (European Commission, Twinning, n.d.). PHARE (2000–2006) Programlama Rehberinde belirtildiği üzere kurumsal yapılanma ve yatırımlar programının odaklandığı öncelikli konular olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda PHARE kaynaklarının %65'inin söz konusu alanlara ve geriye kalan %35'inin ise ekonomik ve sosyal uyum alanında kullanılmıştır (The PHARE Programme Annual Report, 2000: 6–8). Topluluk/Birlik müktesebatı, üye ülkeler-özel sektör ve bölgesel-yerel kurumlar aracılığıyla uygulanmakta ve üye ülkelerin sahip olduğu idari ve teknik tecrübeyi aday ülkelere Eşleştirme (Twinning) yoluyla aktarılması amaçlanmıştır. AB müktesebatının üstlenilmesi ve uygulanmasına yönelik projelerin oluşturulması ve hayata geçirilmesinde aday ülkelere yardımcı olmak amacıyla, üye ülkelere görevlendirilen uzmanların, aday ülkelerdeki muadilleriyle belli bir süre birlikte çalışmaktadırlar (Ecevit, vd., 2004: 32). Eşleştirme yoluyla özellikle AB müktesebatını üye ülkeler ile

aday ülkelerde aynı ölçütlerde uygulanması ve bu amaçla aday ülkelerdeki insan kaynaklarının ve yönetim becerilerinin geliştirilmesini sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Eşleştirme programı, kurumsal kapasitenin geliştirilmesi amacıyla birlikte bir üye devlet ile bir aday ülke yönetimlerini bir araya getirmektedir (Akdoğan, 2008: 123; European Commission, Twinning). Eşleştirme programını idari alanda Avrupalılaştırmanın (Europeanisation) bir aracı olarak görmek mümkündür.

Şekil 3.2. Aday Ülkelerde Gerçekleştirilen Eşleştirme Projelerinin Ülkelere Göre Dağılımı (1998–2005)

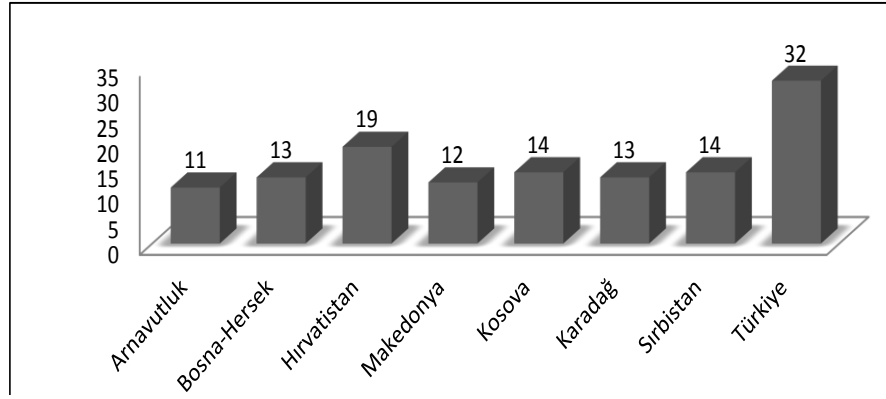
Kaynak: Twinning: A Tested Experience in a Broader European Context, European Commission Directorate General Enlargement Institution Building Unit, p. 8

Eşleştirme (Twinning), kurumsal yapılanma, AB'ye üye olmak için gerekli yapıları ve sistemleri, insan kaynakları ve yönetim becerilerini geliştirmek amacıyla 1998–2005 dönemlerinde MDA ülkelerini de içine alacak şekilde mali destekler sağlanmıştır. Türkiye'nin de mali yararlandığı Eşleştirme (Twinning) Programından Şekil 3.2'de görüldüğü üzere, en fazla desteği Polonya, Romanya, Bulgaristan ve Çek Cumhuriyeti ülkelere yapılmıştır. Buna neden olarak, özellikle Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte MDA ülkelerinin kurumsal yapı, insan kaynakları ve yönetim becerilerindeki eksikliklerdir. Tablo 3.3'de söz konusu mali desteklerin sektörel bazda dağılımları görülmektedir. Söz konusu ülkelerin kurumsal yapı, insan kaynakları ve yönetim becerilerini geliştirmeye dönük yardımların yapıldığını destekler niteliktedir.

1998–2005 arası dönemde aday ülkelere farklı sektörlerde yaygın olarak uygulanan 1000'in üzerindeki eşleştirme projesi için Avrupa Komisyonu tarafından fon tahsis edilmiştir. 2006–2009 döneminde eşleştirme programı çerçevesinde, 100'ü aşkın proje ile en çok tercih edilen kurumsal dönüşüm mekanizması haline gelmiş, tarım ve balıkçılık sektöründen çevre, enerji ve ulaştırma sektörüne kadar geniş bir uygulama

alanıyla birlikte devam etmiştir. Şekil 3.2'ye göre, en fazla proje Türkiye tarafından gerçekleştirilmiştir. Buna neden olarak, 2005 yılında Türkiye ile başlayan müzakerelerin etkili olduğu söylenebilir.

Şekil 3.3. 2006–2009 Döneminde Aday Ülkelerle Yürütülen Eşleştirme Projelerinin Ülkelere Göre Dağılımı

Kaynak: Avrupa Birliği Bakanlığı (2012). *Twinning Mekanizması ve Türkiye*, MD Matbaacılık, Ankara, s. 12,

http://www.abgs.gov.tr/files/pub/twinnig_mekanizmasi_2012.pdf (15.08.2014).

MDA ülkelerinin, SAPARD Ortak Tarım Politikası ve Tek Pazar hedeflerine hazırlanmak için aday ülkelerin çabalarını desteklemeyi amacıyla oluşturulmuştur. Bu bağlamda iki önemli, hedef belirlenmiştir (SAPARD, How the Multi-annual Financing Agreement Works, 2001). Öncelikli olarak tarım ve kırsal kalkınma özel sorunları çözmeye yardımcı olmak ve müktesebatın, CAP ve diğer tarım önceliklerinin uygulanması konusunda katkıda bulunmuştur. SAPARD programı çerçevesinde kırsal kalkınma politikası uygulanması ve üyelik sonrası yapısal fonları yönetmek için iyi bir kurumsal ve idari kapasitenin kurulması amacıyla PHARE programı SAPARD'ı yönetmek için ulusal yapılar da dahil olmak üzere müktesebatın uygulanmasını sağlamaya yönelik yapısal altyapının kurulması için destekte bulunmuştur (Nikolova, 2008: 102).

SAPARD fonlarından MDA ülkelere yılda 540 milyon € tutarında mali destek aktarılmıştır. Her ülkeye SAPARD programı çerçevesinde aktarılan kaynaklar tarım alanı, tarım nüfusu ve kişi başına GSYİH gibi belirli kriterler dikkate alınarak mali kaynakların miktarı belirlenmiştir. Bu nedenle ülkeler arasında kaynak dağılımında önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Örneğin, Polonya'ya her yıl ortalama 175 milyon €

mali destek sağlanırken Slovenya'ya ortalama 6,6 milyon Avro (Euro) tutarında düşük sayılabilecek bir kaynak aktarılmıştır (Bakınız Tablo: 3.2.).

2000–2006 döneminde ISPA Katılım Öncesi Yapısal Politikalar Aracının bir parçası olarak çevre ve ulaşım alanlarında yürürlükte bulunan Avrupa mevzuatı ile aday ülkelerin, Birliğe uyumunu sağlamak amacıyla çevre ve ulaşım alanlarında yatırım için mali destek sağlamıştır (European Commission, 2002: 10; Bilgili, 2006: 70). Avrupa Komisyonunun belirlediği öncelikler doğrultusunda ISPA hedefleriyle AB ile katılım müzakereleri çerçevesinde, yararlanıcı ülkeler tarafından sunulan pozisyon belgeleri ile uyumlu olması gerekmektedir (European Commission, 2001: 10). ISPA kapsamında taşımacılık alanında yapılan yatırımların, Topluluk müktesebatı ilgili ve TINA (Ulaştırma Altyapı İhtiyaç Değerlendirmesi) Ağıyla ilişkili olmuştur (European Commission, 2002: 10–11).

Bu çerçevede desteklenen projeler kapsamında Birliğin ve aday ülkelerin ulusal ağları ve Trans-Avrupa Ulaşım Ağı (Trans European Transportation Network) içinde söz konusu bağlantılar arasında iyi bir bağlantı sağlamak için Trans-Avrupa Ulaşım Ağını genişletmeyi amaçlayan projelere mali destek verilmiştir. ISPA genellikle uygun kamu harcamalarını %75'ine kadar finanse etmiştir, gerekli durumlarda desteğin %85'e kadar arttırılabilmesine karar (European Commission, 2002: 11; Karabacak, 2004: 87) verilmiştir. Çevre projeleri ile özellikle içmesuyu, su arıtma, katı atık yönetimi ve hava kirliliğiyle mücadele alanlarındaki projeler desteklenmiştir (European Commission, 2002: 10; Gençkol, 2003: 145; Kösecik ve Akbaş, 2009: 42). ISPA Katılım Öncesi Yapısal Politikalar Aracı 2000–2006 döneminde bu iki alanda yürürlükteki Avrupa mevzuatı ile aday ülkelerde uyumunu hızlandırmak amacıyla çevre ve ulaşım alanlarında yatırım için yaklaşık yedi milyar Avro mali destek sağlamayı öngörmüştür. ISPA, MDA ülkelerine yılda 1.080 milyar Avro mali destek öngörmüştür. Komisyon, Uyum Fonu için kullanılan ölçütleri kullanarak, nüfus esasına göre MDA ülkeleri arasında kişi başına düşen GSYİH ve ülkenin yüzölçümünü dikkate alarak ülkelere yapılacak mali desteğin miktarını tespit etmiştir. ISPA Programı yardımlarının aktarılmasında denge kurulabilmesi için çevre ve ulaşım alanındaki projelerde, Komisyon, bu konuda herhangi bir yasal bir zorunluluk olmasa da, ISPA bütçesinin çevre ve ulaşım arasında %50 oranında paylaşılmasını öngörmüştür (European Commission, 2002: 12; Çelikleş, 2006: 42).

Yapısal fonların dağıtımını için İstatistikî Bölge Sınıflamasına, bölgesel politika ve kalkınmadan sorumlu kurumlara, Yapısal Fonların kimlerin ortaklığı ile yönetilmesi ve dağıtılması gerektiğinin belirlenmesine, bütçe, denetleme ve Yapısal Fonların yönetilmesi konusunda yeterli alt yapıya sahip olmalarını gerekli kılmıştır (Kayasü ve Yaşar, 2006: 202). 1990 yılından sonra AB'nin bölgesel politikasının da etkisiyle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde bölgesel politika alanında değişimler yaşanmıştır. Özellikle müzakere sürecinin başlamasıyla Türkiye, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine yapılan mali yardımlar (PHARE, SAPARD, ISPA ve IPA) kalkınma ajanslarının kuruluş sürecini hızlandırmış ve desteklemiştir. Örneğin Çek Cumhuriyeti'nde ve Slovakya'da kurulan BKA'lar PHARE programının yardımıyla kurulmuştur (McMaster, 2006: 367; Kayasü ve Yaşar, 2006: 202–204). Ayrıca PHARE programıyla AB bölgesel kalkınma politikasına uygun şekilde NUTS bölgelerinin oluşturulmasında MDA ülkelerin mali destekler aktarılmıştır (Kayasü ve Yaşar, 2006: 202; Kovács, 2006: 102; Harding, 2006: 145). Bu sayede MDA ülkelerinde ajansların kurulmasında hızlı bir gelişme yaşanmıştır. Söz konusu mali destek programlarının yönetilmesi ve katılımcı bir yaklaşımla bölgesel kalkınmanın sağlanmak amacıyla AB'ye adaylık sürecinin sonucu olarak BKA'ların kurulduğu görülmektedir. Ancak daha sonrada belirtileceği üzere Türkiye Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri için oluşturulan PHARE, SAPARD ve ISPA programlarının bütçeleri kesinleştiği gerekçesiyle yararlanamamıştır.

3.3. Türkiye'ye Adaylık Öncesi ve Adaylık Statüsünün Verilmesinden Sonraki AB Mali Yardımları

Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Türkiye arasında imzalanan ve yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile AB ve Türkiye arasında ortaklık ilişkisinin temelleri atılmıştır. Ankara Anlaşması, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki mali işbirliğinin de başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Ekonominin, siyasi, yapısal ve sosyal gelişmelerin sağlanabilmesi bölgesel kalkınmanın sağlanması için Avrupa tarafından Türkiye'ye mali yardımlar yapılmıştır ve yapılmaktadır. 1964–1986 döneminde dört ayrı Mali Protokol imzalanmıştır. Bu mali protokollerle amaç Türkiye'nin bölgesel farklılıklarını azaltabilmek ve bölgesel kalkınmanın sağlanması olmuştur.

Birinci Mali Protokol (1964–1969), İkinci Mali Protokol (1971–1977) ve Üçüncü Mali Protokolle yürütülen projeler kapsamında yapılan bu mali yardımlar

enerji, sağlık, çevre, yerel yönetimler, eğitim, turizm alanlarında gerçekleştirilmiştir (Kösecik ve Akbaş, 2009: 47). Dördüncü Mali Protokol (1982–1986) Yunanistan'ın vetosu nedeniyle uygulanamamıştır.

MEDA -I (Euro-Mediterranean Partnership) Programı, Avrupa-Akdeniz İşbirliği'nin uygulanmasındaki temel mali yardım mekanizmasıdır. Avrupa-Akdeniz İşbirliği, 1960'larda AET'nin Akdeniz'de bulunan ülkelerle kurduğu ticaret antlaşmaları ile başlamış, 1970'lerde ekonomik ve mali işbirliğiyle gelişmiş ve Aralık 1990'da "Yeni Bir Akdeniz Politikasına Doğru" Bildirisinin Konsey tarafından kabul edilmesiyle birlikte gelişim sürecini devam ettirmiştir (Karabacak, 2004: 81; Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu). AB üyesi ülkelerin dışişleri bakanları tarafından 27–28 Kasım 1995 tarihlerinde MEDA -I toplantısı Barcelona'da yapıldı ve Cezayir, Fas, Tunus, Mısır, İsrail, Filistin, Ürdün, Lübnan, Suriye ve Türkiye ayrıca Malta ve Kıbrıs da Güney Akdeniz Ortak Ülkeleri olarak kabul edildi (Çokgezen ve Yıldırım, 2007: 151; Schumache, 2004: 90; Martin, vd., 2004: 307). Başka bir ifadeyle, uzun vadede sonuçlar elde edilebilir olmasına rağmen, uyum sürecinde söz konusu bölgelerde ekonomik kalkınma, demokrasi ve barış kuşağı oluşturmak hedeflenmiştir (Joffé ve Vasconcelos, 2000: 2; Dubois, 1999: 17). Ortaklığın üyelerinden biri olan Türkiye, 1996 yılından itibaren AB'nin MEDA -I (1996–1999) kaynaklarından yararlanmıştır. Türkiye'ye ayrılan bu hibenin tamamı, ekonomik istikrar, sosyo-ekonomik kalkınma, demokratikleşme ve sivil toplumun güçlendirilmesini amaçlayan ikili projelerde kullanılmıştır (Gavin, 2005: 355–358; Martin, vd., 2004: 310–311).

Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylık statüsünü kazanmasıyla diğer aday ülkeler gibi, mali yardımlardan yararlanma olanakları artmıştır. Bu yardımlar Türkiye'nin adaylık sürecinde tam üyeliğe hazırlanması doğrultusunda kullanılmıştır. 1999 Helsinki Zirvesi ile birlikte AB-Türkiye ilişkilerinde pek çok alanda olduğu gibi mali yardımlar alanında da kapsamlı değişiklikler olmuştur. Türkiye, 2002 yılından itibaren adaylık statüsü doğrultusunda MEDA -İşbirliği Programı yerine Katılım Öncesi Mali Yardım mekanizmasından yararlanmaya başlamıştır. Aday ülke statüsü ile birlikte Türkiye'ye diğer aday ülkelere sunulduğu gibi Katılım Öncesi Stratejisi dokümanı sunulmuştur. Katılım Öncesi Strateji Belgesi aday ülke açısından, önceliklerin belirlenmesi, teknik ve mali destek ile tarama yoluyla müzakerelere hazırlık gibi faaliyetleri kapsayan bir çerçevedir. Katılım Öncesi Strateji, aday ülke açısından, önceliklerin belirlenmesi, teknik ve mali destek ile tarama yoluyla müzakerelere hazırlık

aşamasını kapsamaktadır. Türkiye, adaylık statüsünün kazanılmasıyla birlikte Avrupa Komisyonundan diğer aday ülkelerin yararlandığı PHARE, ISPA ve SAPARD gibi katılım öncesi fonlardan yararlanma isteğini belirtmesine rağmen programların bütçelerinin kesinleştiği ve değiştirilmesinin mümkün olmadığı gerekçesiyle bu talep geri çevrilmiştir (Gençkol, 2003: 172–173).

MEDA -II Programı kapsamında Türkiye'ye yönelik hibe yardımları 2000–2006 dönemi için geçerli olması öngörülmesine rağmen 2001 yılında AB Konseyi tarafından kabul edilen Türkiye İçin Katılım Öncesi Mali Yardıma İlişkin Tüzük, Türkiye-AB arasındaki mali işbirliği mekanizmasını diğer aday ülkelerde olduğu gibi yeniden yapılandırmıştır (Çokgezen ve Yıldırım, 2007: 157). 01.01.2002 tarihinde yürürlüğe giren Tüzük, bu tarihten sonra Türkiye'ye sağlanan mali yardımların hukuki temelini oluşturmuş, bu tarihten sonra Türkiye'ye tahsisi edilen mali yardımlar bu Tüzük çerçevesinde aktarılmıştır. MEDA -II altında Türkiye'de finansman desteği sağlanan projelere ait hibe yardımlarının kullanılması ve söz konusu projelerin uygulanması ise 2002'den sonraki yıllarda da devam etmiştir. Bu dönemde Türkiye MEDA -II Programının 2000–2006 dönemine dahil edilmiş ve bu dönemde AB tarafından aktarılan yardımlar Katılım Öncesi Stratejisi ve MEDA -II doğrultusunda yönlendirilmiştir (Polat, 2004: 66).

MEDA -II kapsamında yapılacak mali yardımlarda Türkiye'nin AB'ye katılım öncesi dönemde yerine getirmesi gereken sorumluluklarına göre 2001 Katılım Ortaklığı Belgesindeki öncelikler doğrultusunda yapılması koşulu aranmıştır. MEDA -II programından Türkiye'ye ayrılacak pay Helsinki Zirvesi'nden sonra arttırılarak 890 milyon Euro'yu bulmuştur (Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, AKTT, n.d.).

Türkiye, AYB'nin, MEDA -II kapsamında Avrupa-Akdeniz Ortaklığına ayırdığı 6.245 milyar Euro tutarındaki kredilerden de faydalanmış, yılda 210 milyon Euro tutarında bir bütçeden yararlanmıştır (6 yıl için 1.470 milyar Euro) (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005: 94). Türkiye'nin MEDA -II kapsamında 2000–2002 dönemi için bütçe kaynaklarından sağladığı miktarın yüzde 60'ı altyapı yatırımları ve sektörel politikalar, yüzde 35'i katılım süreci ve yüzde 5'i ise sivil topluma yönelik projeler için öngörülmüştür (Arakon, 2002: 34).

Türkiye'de MEDA -II Programı altında sağlanan mali yardımların ilgi alanlarına göre dağılımlarına bakıldığında; altyapı, eğitim, yapısal uyum, bölgesel gelişme ve kalkınma, çevre, kurum ve kuruluşlarının modernizasyonu, idari işbirliği ve küçük ve

orta ölçekli işletmelere yönelik geliştirilen projelere mali destek sağlanmıştır (Kösecik ve Akbaş, 2009: 53–54). 2000–2006 döneminde MEDA -II programı kapsamında Fas (%18,4), Batı Şeria ve Gazze (%15,1), Mısır (%11,3), Türkiye (%10,9), Tunus (%9,1), Ürdün (%6,3), Cezayir (%5,7), Suriye (%2,9) ve Lübnan (%2,6) (Evaluation of the Council Regulation, MEDA -II, 2009: 1) oranında yardımlar almıştır.

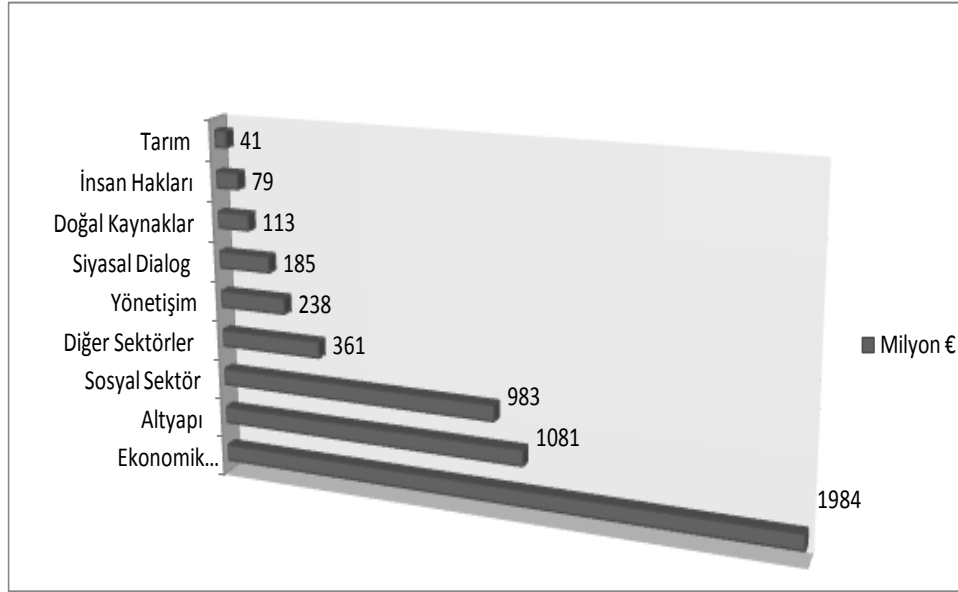
Şekil 3.4. MEDA -II Kapsamında Yapılan Yardımların Değerlendirme Alanı

Kaynak: *Annex 3 – Inventory of MEDA -II Interventions*

MEDA Programında odaklanılan temel alanlar üretim ve sosyal sektörler olmuştur. MEDA kaynakları, ekonomik reformlara odaklanmış ve MEDA -II fonlarının % 39'luk kısmını bu alanda kullanmıştır. Altyapı ve sosyal sektörler, MEDA -II fonların yaklaşık %20'sini, diğer sektörlerde fonların %20'sini karşılamıştır. MEDA -II fonları, Yönetişim ve Siyasi diyalog alanlarında sırasıyla %5 ve %4 karşılık gelmekte ve tarım ve kırsal kalkınma alanlarında toplam fon içerisinde %0,8'lik paya sahiptir (Evaluation of the Council Regulation, Volume III, 2009: 7).

Şekil 3.5. MEDA -II Kapsamında Yapılan Mali Yardımları Sektörlere Göre Dağılımı

Kaynak: *Evaluation of the Council Regulation, Volume III, 2009: 7*

Şekil 3.5’de MEDA -II kapsamında mali yardımların sektörlere göre dağılımları incelendiğinde yönetim, siyasi diyalog ve tarım ve kırsal kalkınma alanlarında önemli sayılabilecek kaynakların aktarıldığı görülmektedir. Ayrıca MEDA -II kaynaklarının çok büyük bir kısmını altyapı ve ekonomik reformlara ayrılmıştır. Şekil incelendiğinde yerel ve bölgesel aktörler arasında ortaklık ve işbirliği geliştirme konusunda MEDA II kapsamında Türkiye’ye mali kaynakların aktarıldığı açıkça görülmektedir.

3.4. AB Bölgesel Kalkınma Fonu ve IPA Kapsamında Türkiye’de Yerel ve Bölgesel Kalkınma

Avrupa Birliği 2007–2013 yıllarına ait bütçe dönemiyle birlikte aday/potansiyel aday ülkelere yaptığı mali yardım mekanizmasında değişiklikler yapılmış ve 2007 yılından itibaren söz konusu ülkelere mali yardımların yapılması konusunda ayrı ayrı mali işbirliği programı uygulamaktan vazgeçilmiş, tek bir hukuki çerçeve oluşturularak 2006 yılında yeni bir Tüzük kabul edilmiştir. Bütçe harcamalarının orta vadede öngörülebilir yapabilme, AB harcamalarını oluşturma ve yıllık bütçe konusunda kurumlar arası karar verme sürecini kolaylaştırmayı hedefleyen, karar mekanizması ile mali perspektif kolaylaştırılmıştır (Bilgin ve Mercan, 2011: 504). AB mali kaynaklarını kullanımını kolaylaştırmak, tutarlılığı geliştirmek, daha iyi sonuçlar ve mevcut

kaynaklarla daha yüksek bir etki elde etmek ihtiyacı, Mali Perspektifi 2007–2013 kapsadığı dönem için basitleştirilmiş bir yapının oluşturulması ihtiyaç halini almıştır. Aday ve potansiyel aday ülkelere yönelik oluşturulmuş mali hedefler AB tarafından önemli ölçüde kolaylaştırılmış ve 2007–2013 programlama dönemi için gerçekçi hale getirilmiştir.

AB Konseyi, 1085/2006 sayılı Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı'nı (Instrument for Pre-Accession Assistance, IPA) düzenleyen Tüzüğü 17.07.2006 tarihinde kabul etmiştir. Tüzük ile daha önce uygulamada olan PHARE, ISPA, SAPARD, CARDS ve Türkiye için uygulanan Katılım Öncesi Mali Yardım Programları, Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) altında toplanmıştır. IPA'nın odaklandığı temel konu aday/potansiyel aday ülkelere mali konuda destek olarak AB'ye uyum çerçevesinde hem yasal hem de kurumsal altyapısını oluşturulmasını sağlamak ve bu amaçla yapılacak projelere mali destek sağlamak olarak özetlenebilir (Bache, 2010: 6–7; Trauner, 2008: 15–16). Katılım Öncesi Mali Yardım Aracının temel amaçları, aday/potansiyel aday ülkelere yönelik katılım öncesi mali yardımları tek bir çatı altında birleştirmek, aday ülkelerin AB müktesebatına uyum ve uygulama çalışmalarını desteklemek, aday ülkelerin AB Yapısal Fonlarının uygulanmasına hazırlamak, AB politikalarına ve sosyo-ekonomik düzeyine yaklaştırılmasıdır.

IPA bileşenleri, geçiş dönemi desteği ve kurumsal yapılanma, sınır ötesi işbirliği, bölgesel kalkınma, insan kaynaklarının geliştirilmesi, kırsal kalkınmadır. IPA kapsamında 2007–2013 yılı itibariyle toplam fon miktarı yaklaşık 11,5 milyar Euro olarak belirlenmiştir. Nüfus ve yüzölçümü büyüklüğü dikkate alınarak, Türkiye için 4,9 milyar Euro ayrılmıştır. IPA hedef alanları demokrasi için destek, hukuk, kamu yönetimi reformu, ekonomik reform, insan ve azınlık hakları, sivil toplumun saygı, geniş anlamda uzlaşma, hem de bölgesel ve sınır ötesi işbirliğidir (Gjorgjievski, 2008: 72).

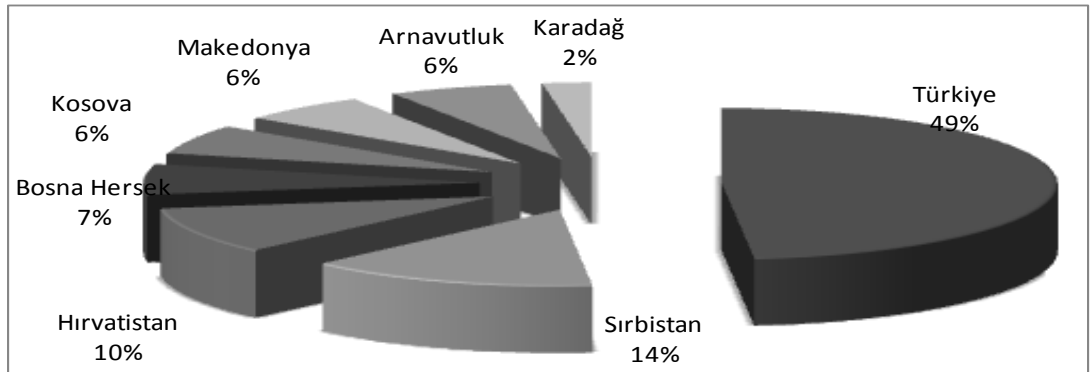
Tablo 3.1. 2007–2013 Döneminde IPA Bileşenleri Kapsamında Türkiye’ye Yapılan Mali Yardımların Yıllara Göre Dağılımı (Milyon Euro)

Bileşen	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Toplam
Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma	256,7	256,12	239,55	217,8	231,26	227,49	246,28	1675,2
Sınır Ötesi İşbirliği	2,09	2,87	3,04	3,09	5,13	2,17	2,21	20,6
Bölgesel Kalkınma	167,5	173,8	182,7	238,1	293,4	356,8	378,0	1790,3
İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi	50,2	52,9	55,6	63,4	77,6	83,93	96,0	479,6
Kırsal Kalkınma	20,7	53,0	85,5	131,3	172,5	189,78	213,0	865,8
TOPLAM:	497,2	538,7	566,4	653,7	779,9	860,2	935,5	4831,6

Kaynaklar: Commission Decision, On A Multi-Annual Indicative Planning Document (MIPD) 2007–2009 for Turkey; (MIPD) 2008–2010 for Turkey; (MIPD) 2009–2011 for Turkey; (MIPD) 2011–2013 for Turkey.

Tablo 3.1 incelendiğinde, en fazla mali yardımların bölgesel kalkınma ve kurumsal yapılanma alanlarında yapıldığı görülmektedir. Bu durum AB tarafından bölgesel kalkınmanın kurumsal yapılanmayla birlikte ele alındığını söylemek mümkündür. İnsan kaynakları ile sınır ötesi işbirliğine aktarılan mali yardımlar çok daha düşük düzeylerde kalmıştır. Dolayısıyla, bölgesel ve kırsal kalkınma ile kurumsal gelişme alanları, üyeliğe hazırlık sürecinde Türkiye’nin ağırlıklı olarak üzerinde duracağı konular olarak kendisini göstermektedir. Diğer aday ve potansiyel aday ülkelere yapılan mali yardımlar kıyaslandığında nüfus ve yüz ölçümü dikkate alındığında en fazla mali desteğin Türkiye’ye sağlandığı görülmektedir.

Şekil 3.6. 2007–2013 Döneminde Aday ve Potansiyel Aday Ünelere Yapılan Mali Yardımların Dağılımı

Kaynak: T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, *Türkiye – AB Mali İşbirliği*, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=5>, (12.07.2014).

IPA kapsamında Avrupa Komisyonu, aday/potansiyel aday ülkelere her yıl aktarılacak mali yardımları üçer yıllık dönemler halinde mali yardım miktarlarını gösteren ve uygulama planı niteliğine sahip Çok yıllık Endikatif Mali Çerçeve Belgesini Avrupa Parlamentosuna ve Avrupa Konseyine sunmaktadır (Gösterici ve Ormanoğlu 2007: 105). Çok yıllık Endikatif Planlama Belgesi (Multi-annual Indicative Planning Document, MIPD), IPA bileşenleri ve ülkeler arasındaki dağılımı konusunda Avrupa Komisyonu'nun görüşüyle birlikte bu belge yapılacak yardımların miktarlarını endikatif olarak göstermekte ve genişleme süreciyle ilgili politik çerçeve ile bütçe arasında bağlantı kurmaktadır. Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) için Çok yıllık Endikatif Mali Çerçeve Belgesi (Multi-annual Indicative Financial Framework, MIFF) IPA Tüzüğü çerçevesinde Komisyon tarafından önerilmiş ve genel IPA kapsamında endikatif döküm hakkında bilgi vermek için tasarlanmıştır (European Commission, 2011).

Çok yıllık Gösterge Planlama Belgesinde (MIPD), mali yardımlardan yararlanan her ülke için ve katılım öncesi mali yardım doğrultusunda belirlenen öncelikler doğrultusunda, aday/potansiyel aday ülkelere aktarılacak mali kaynakların ülkelere göre dağılımı Çok yıllık Endikatif Mali Çerçeve Belgesi'nde (MIFF) yer almaktadır. MIFF, üç yıllık program döngüsü içinde ilerlemektedir. MIFF içinde bulunan yılla (N: içinde bulunan yıl) birlikte N, N+1 ve N+2 yılları için hazırlanmaktadır. Komisyon tarafından hazırlanan 2008–2010 dönemini içeren ilk Mali Çerçeve Belgesi IPA Tüzüğü'nün kabul edilmesinin gecikmesi nedeniyle 2007 yılında yer almıştır. Çok yıllık Endikatif Planlama Belgesi, üç yıllık program döngüsü içinde hazırlanmakta ve IPA için stratejik bir belge niteliğine sahip bulunmaktadır (European Commission Decision, 2007). MIPD, Türkiye açısından AB'ye uyum çerçevesinde IPA bileşenleri altında yapılacak faaliyetlerin, projelerin ve temel önceliklerin belirlenmesini sağlamaktadır. Aday/potansiyel aday ülkelerle ilgili yıllık gözden geçirmeler ve Çok yıllık Endikatif Planlama Belgeleri AB Komisyonu onayı doğrultusunda uygulamaya geçmekte ve Çok yıllık Planlama Belgesi, Katılım Ortaklığı Belgeleri, Ulusal Programlar, İlerleme Raporları, Konsey Kararları ve Komisyon'un hazırlamış olduğu strateji belgelerinde tanımlanmış olan ihtiyaç, sorun ve önceliklere dayalı olarak hazırlanmaktadır.

Tablo 3.2. Mali Yardımın Sektörel Dağılımı (Milyon Avro)

Sektörler	2007–2010	2011–2013
Yargı, İçişleri ve Temel Haklar	373,46	439,77 % 17
Özel Sektörün Geliştirilmesi	250,22	311,74 % 12
Çevre ve İklim Değişikliği	346,34	465,64 % 18
Ulaştırma	270,69	336,29 % 13
Enerji	3,85	129,35 % 5
Sosyal Kalkınma	546,61	310,42 % 12
Tarım Ve Kırsal Kalkınma	405,63	593,69 % 23
Toplam	2196.80	2586.9 % 100

Kaynak: European Commission C(2011) 4490 Final Commission Implementing Decision, *Adopting a Multi-Annual Indicative Planning Document (MIPD) 2011–2013 for Turkey*.

2006 yılında başlatılan IPA programı 2013 sonunda yeni bir hukuki düzenlemeye ihtiyaç duyulması sonucunda Komisyon, IPA -I'nin değerlendirmesi ve yapılacak değişiklikler için bir çalışma başlatmıştır. Yapılan bir ön değerlendirmeler sonrasında Komisyon, aday ve potansiyel aday ülkelere yapılan mali yardımların bir parçası olarak, Aralık 2011'de IPA -II Tüzüğü'nün teklifi kabul edilmiştir. IPA -II, odaklanılan temel konular demokratik kurumların ve iyi yönetişimin yanısıra sosyo-ekonomik kalkınmayı güçlendirmek için reformlar ve özellikle hukukun üstünlüğünün sağlanmasında sürekli olarak ülkeleri desteklemektir (European Commission, Roadmap, 2013: 5; Romańczyk, 2012: 3). IPA -II kapsamında yapılacak değişiklikleri ve düzenlemeleri özetlemek gerekirse üç başlıkta toplamak mümkündür: Yararlanıcılara yönetim yetkilerinin verilmesine yeni yaklaşımlar; Politika alanları ile mevcut beş IPA bileşenleri yerine, tüm ülkeler için farklılaşmamış bileşenlere izin verilmesi; Sektörel bütçe desteği artan kullanımı ile sektör yaklaşımının yaygınlaştırılmasıdır.

IPA -II düzenlemesi yenilenmiş bir stratejik çerçeve ve daha fazla esneklik gibi bu özellikler doğrudan IPA -II Tüzüğünde işletilen önemli değişikliklere bağlıdır. 2007–2013 yıllarını kapsayan ilk döneminde mali yardımların çerçevesini oluşturan beş bileşeni korunarak mali yardımların yönlendirilmesini sağlamak üzere beş politika alanı oluşturulmuştur. Bu politika alanları çerçevesinde başlıklar altında sektörler ve alt-sektörler belirlenerek ilgili bakanlıkların sorumluluğuna bırakılmıştır. IPA, 2014–2020 döneminde AB'de Sayıştay'ın bütçe denetimi doğrultusunda IPA bileşenleri açısından değerlendirilecektir. IPA -II Programından yararlanan ülkeler için mali kaynaklara ulaşımı kolaylaştırmak ve daha iyi etkinliği ve verimliliği sağlamak amacıyla IPA -II

basitleştirilmiş ve uyumlaştırılmış kurallar altında faaliyet amaçlamaktadır (European Commission, Roadmap, 2013: 6).

IPA –II'nin açıklanmasıyla birlikte, aynı zamanda genişleme stratejisi ve yardım için öncelikleri arasında daha da yakın bir bağlantının kurulması konusunda önemli bir fırsat sunmaktadır. IPA -II özellikle, her ülkenin ihtiyaçları ve kapasiteleri ile uyumlu olacak öncelikli sektörlerin, sınırlı sayıda uzun vadeli politika ve stratejiler belirlenmesi üzerine odaklanılmıştır. Bu bağlamda açık hedeflerin ve gerçekçi göstergeleri kurmak ve çok yıllık sektörel yardımlara bağlı olacaktır (European Commission, Roadmap, 2013: 2013: 7). Bu bağlamda, odaklanılan temel konular, aday ülkelerin Strateji Belgesinde yer alan öncelikler, farklı alanlar arası kaynak transferi, sektör bazında performans değerlendirmesidir. Aday ülkelere ait Strateji Belgesi üyelik yolunda 2014–2020 AB mali yardım için önceliklerini belirlemektedir.

Genişleme stratejisi tanımlanan ve yıllık ilerleme mali yardım katılım kriterlerini karşılamak için en çok ihtiyaç duyulan ve kullanışlı kilit alanlarda içine politik öncelikleri belirlemektedir (IPA -II Country Strategy Paper for Turkey). IPA kapsamında belirlenen aday ülkelerin 2014–2020 dönemi için Ortak Stratejik Çerçeve Belgesinde (Common Strategic Framework, CSF) belirlenen öncelikler şunlardır; siyasi öncelikler, yararlanıcıların ortak ihtiyaçlar değerlendirmesi, uzun vadeli stratejik planlara ve temel ilkelere dayanan eylemlerin ve mali yardım türlerinin listesi, ülkeler arasındaki bütçe tahsisi için kriterler ve ilerlemenin izlenebilmesi için göstergelerin oluşturulması olarak belirlenmiştir (Korte, 2013). Avrupa Komisyonun Temmuz 2012 yılında yaptığı çalışmayla birlikte mevzuat gibi, bir çerçeve belge Komisyon tarafından sunulmuştur. Bu durumda, Ortak Stratejik Çerçeve Belgesinde açıkça Avrupa 2020 fonlarının ve bölgelerin hedeflerini, koordine için referans noktaları formüle etmekte, bölgelere ve üye ülkelere yönelik kuralları belirlemektedir (Assembly of European Regions, 2012: 5). Ancak, bu belge üye, aday veya potansiyel üye ülkelere yönelik Ortak Stratejik Çerçeve Belgesinde, ulusal düzlemlerinde kendi programlarını hazırlamada yardımcı olmak amacıyla bölgelerin veya üye devletlerin yönelik en iyi uygulamaları veya referans noktalarını, örneklerini ve bölgesel stratejiler tavsiye niteliğinde olması önerilmiştir (Assembly of European Regions, 2012: 6).

Ortak Stratejik Çerçeve Belgesinin daha iyi operasyonel düzeyde AB fonlarını tanımlamak için şeffaf bir yapıyla rehberlik etme gerekliliği vurgulanmıştır. IPA II aday ve potansiyel aday ülkeler yönelik yardım için daha tutarlı ve stratejik bir yaklaşımı

savunmaktadır. Bileşenleri eylem tutarlılığını artırmak ve Avrupa Komisyonu dört IPA Müdürlükleri her ülke için bir tek ve ortak bir strateji belirlemek için birlikte çalışma yapmak için politika alanlarında değişiklik yapabileceklerdir.

Şekil 3.7. IPA -II Yasal Yapısı

Kaynak: Gerhard Schumann-Hitzler (2013). *Preparations for IPA II -Overview of the State of Play On The Legal Framework*, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/projects-in-focus/donor-coordination/25-january-2013/02-session_1-g.hitzler.pdf (21.07.2014).

IPA -II Yönetmeliğine göre, üzerinde durulan nokta (potansiyel) adaylar tarafından kurulan ve böylece ulusal, sektörel stratejiler bulunmaktadır. Bu ulusal stratejilerin temelinde üye ülkelerin, Ülke Strateji Belgeleri (CSP) ile işbirliği içinde, önemli gelişmeler gerekli önemli alanlar üyeliğe hazırlamak için gerekli noktalar ana hatlarıyla strateji belgelerinde yer almaktadır (Koeth, 2014: 8). IPA -II kapsamında 2014–2020 dönemi için öngörülen yol haritasına göre (European Commission, Roadmap, 2013: 6):

- IPA -II altında, herhangi bir politika alanında türü ve girişimlerin yoğunluğu her yararlanıcı ülkenin ihtiyaçlarına ve kapasitesine uygun olacaktır.
- Diğer tüm dış eylem araçları gibi, katılım öncesi yardım daha sonuç odaklı olması gerektiği ve amacın üyelik yolunda aday/potansiyel aday ülkeleri ilerletirken, tüm katılım öncesi yardımlardan yararlanan ülkelerin durumunun iyileştirilmesi ve kalıcı bir etki yaratması olarak belirlenmiştir. Elde edilen başarılı sonuçları göstermek için ülkelerin değerlendirilmesi için başarı ölçütlerinin

oluşturulmasıyla yapılacak yardımların miktarı ile ilgili hedeflerin belirlenmesi hem de anlamlı ve gerçekçi göstergeler yoluyla başarıları ölçmek mümkün olacaktır.

- IPA -II yeniden tahsis için daha fazla esneklik, iyi bir performans ile ülkeleri ödüllendirmek için bir performans değerlendirme unsurunu içermesi öngörülmüştür.

Tablo 3.3. Avrupa Birliği 2020 Stratejisi ve 2014–2020 Dönemi Programı (Finansal Perspektif)

Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (Pre-Accession Instrument [IPA II])	14.110 Milyon €
Kalkınma İşbirliği Aracı (Development Cooperation Instrument [DCI])	23.295 Milyon €
Ortaklık Aracı (Partnership Instrument [PI])	1.131 Milyon €
İstikrar İçin Araç (Instrument For Stability [IFS])	2.829 Milyon €
İnsan Hakları ve Demokrasi İçin Avrupa Aracı (European Instrument For Democracy And Human Rights [EIDHR])	1.578 Milyon €
Nükleer Güvenlik İçin İşbirliği Aracı (Instrument For Nuclear Safety Cooperation)	631 Milyon €
Grönland İçin Araç (Instrument For Greenland)	219 Milyon €
Avrupa Kalkınma Fonu (European Development Fund [EDF, Outside EU Budget])	34.276 Milyon €
Avrupa Komşuluk Aracı (European Neighbourhood Instrument, ENI)	18.182 Milyon €

Kaynak: European Association of Development Agencies, *The EU 2020 Strategy and the 2014–2020 Programming Period, The Financial Perspectives*, <http://www.eurada.org/files/343-E%20Quarterly%20barometer.pdf> (15.08.2014).

2014–2020 dönemini kapsayan yeni Mali Çerçeve önerisi, Avrupa 2020 hedefleri doğrultusunda belirlenmiştir. Söz konusu yeni Mali Çerçevde sürdürülebilir ve katılımcı bir büyüme hedeflenmektedir. Strateji kapsamındaki bilgi ve yenilik, düşük karbonlu ve kaynak etkin ekonomi, istihdam ve sosyal içerme gibi konulara yer verilmiş ve bütçe kalemleri, AB düzeyinde katma değer sağlayacak önceliklere göre belirlenmiştir. AB 2020 hedefi çerçevesinde bütçe IPA kapsamında belirlenen bileşenler doğrultusunda belirlenen hedefler doğrultusunda kullanılacaktır.

Bu hedefler, eğitim, toplumsal büyüme, teknoloji, bölgesel kalkınma ve farklılıkların azaltılması, uyum fonundan kaynaklar aktarılmaktadır. Kalkınmada devamlılık sağlama başlığında bölgesel/kırsal kalkınmada yer almaktadır. 2014–2020 yılları arasında Türkiye’ye yapılacak mali yardımlar da bu başlık altında yer alan IPA alt başlığından sağlanacaktır.

4. BÖLÜM

GÜNEY EGE KALKINMA AJANSI ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Bu bölümde örneklem olarak seçilen örnek olarak seçilmiş Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA) kalkınma kurulu üyelerine uygulanan anket çalışmasıyla katılımcıların ajanslarla ilgili kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek ve ilgili tarafların karar alma ve uygulama süreçlerine daha etkin katılmaları gerektiğinden hareketle aktörler arasında yaşanan yönetim sorunlarının tespiti ve bu sorunların çözümüne yönelik görüşlerinin belirlenmesi ve analizler yapılması amaçlanmaktadır.

Bu bölüm kapsamında Güney Ege Kalkınma Ajansının Kuruluş Süreci ve Yönetim Yapısı başlığı altında kalkınma ajanslarının kuruluş aşamaları bu çerçevede örnek kalkınma ajansı olarak seçilen GEKA'nın yönetim ve teşkilat yapısı, personel dağılımı ve yıllık faaliyet raporlarından elde edilen veriler çerçevesinde kabul edilen proje sayılarıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Araştırmanın Tanıtımı başlığı altında aktörler arasındaki ilişkiler ve sorunların tespiti açısından araştırmanın önemi, kalkınma kurulu üyelerine yönelik uygulanacak anket çalışmasının bölümleri hakkında bilgilere yer verilmiştir. Bölümün son kısmında ise anket verilerine, verilerin değerlendirilmesi ve ankette yer alan açık uçlu sorulara verilen cevaplar yer almaktadır.

4.1. Güney Ege Kalkınma Ajansının Kuruluş Süreci ve Yönetim Yapısı

Kalkınma ajansları; merkezi hükümetten bağımsız idari yapıda bir bölgenin girişimcilik ve yatırım potansiyelini geliştirip canlandırmak ve böylece ekonomik kalkınmaya katkı sağlamayı amaçlayan kuruluşlardır. Kalkınma ajanslarının amaçları; bölgesel stratejileri uygulama, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, altyapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olma, özel sektörün yakın geleceği için yerel-bölgesel çözümler araştırma ve bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve hizmet üretimi için finansal garantiler ve çözümler aramaktır (5449 sayılı Kanun, Madde 1). 5449 sayılı Kanun 08.02.2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girerek süreç başlamıştı. Fakat bu Yasanın çıkmasıyla kalkınma ajansları hemen kurul(a)madı. Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) tarafından

Danıştay'a Temmuz 2006'da yürütmeyi durdurma davası açılmıştır. Anayasa Mahkemesi'nde 5449 sayılı Kanun, Danıştay'da da Çalışma Yönetmeliği ve Kuruluş Kararnameleri aleyhine açılan davalar sonucu Danıştay tarafından 2007'de kalkınma ajanslarına yönelik yürütmeyi durdurma kararı verilerek, 5449 sayılı Kanunun iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmuştur. Kalkınma Ajansları Kanununun bazı tali hükümlerinin iptali ve yürürlüğünün durdurulması ile sonuçlanan hukuki süreçle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi Kasım 2007'de nihai kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesi'nin olumlu sayılabilecek kararıyla, Danıştay'ın 2008'de yürürlüğün durdurulma işleminin kaldırılmasının ardından kalkınma ajansları tekrar faaliyetlerine başlamışlardır.

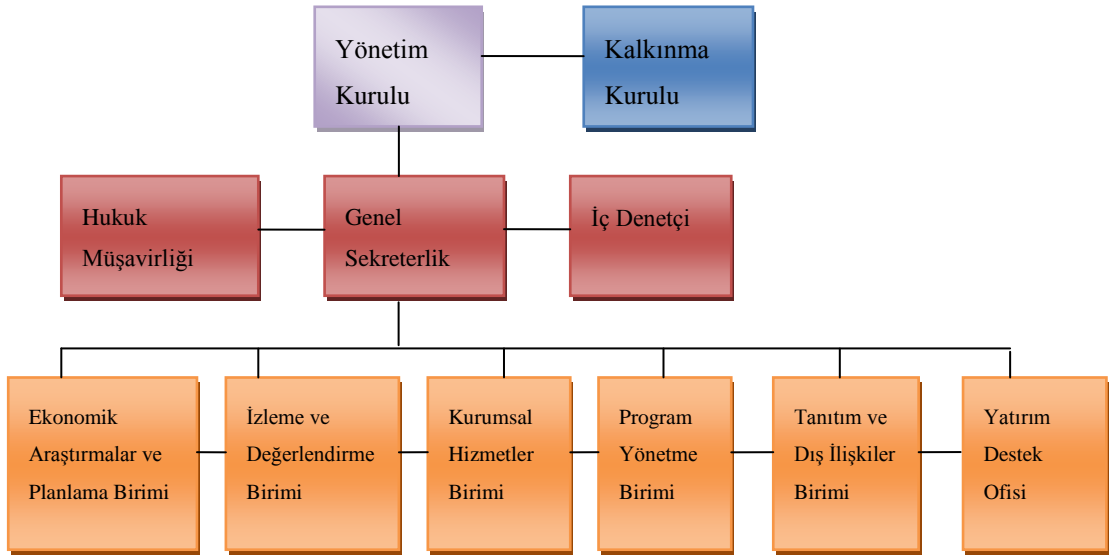
Bu kapsamda hükümet pilot bölge olarak seçtiği İzmir ile Adana ve Mersin illerinde kalkınma ajansları kurulmasına dair kararı alarak Türkiye'nin ilk iki kalkınma ajansı kuruldu. GEKA'nın kuruluşu üçüncü ve son dönemde gerçekleşmiştir. Güney Ege Kalkınma Ajansı 25.07.2009 tarih 27299 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 14.07.2009 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla kurulmuş ve Aydın, Denizli ve Muğla illerinin oluşturduğu Güney Ege Bölgesi'nde faaliyetlerini yürütmektedir. Ajansların ulusal düzeyde koordinasyonundan Kalkınma Bakanlığı sorumlu olup Ajansın teşkilat yapısı; Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik ve bağlı birimlerden oluşmaktadır. Yönetim Kurulu karar organı olup birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşmaktadır. Yönetim Kurulu Başkanlığı ilgili mevzuat kapsamında Denizli'den başlayarak sırasıyla Aydın ve Muğla valileri tarafından gerçekleştirilmektedir. Ajansı yerel ve uluslararası platformlarda temsil eden Genel Sekreter Ajansın icra organıdır.

Ajansın danışma organı olan Kalkınma Kurulu ise; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör, STK'lar, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliği geliştirmek ve Ajansı yönlendirmek üzere bu kuruluşların temsilcileri olan toplam 100 kişiden (34'ü Aydın, 34'ü Denizli, 32'si Muğla) oluşmaktadır. Ajansın bölgesel kalkınmaya ilişkin olarak kalkınma kurulunun görev ve faaliyetleri, ajansın yıllık faaliyet ve iç denetim raporlarını görüşmek, değerlendirmek ve yönetim kuruluna önerilerde bulunmak, bölgenin sorunlarına ve çözüm önerilerine, tanıtımına, potansiyeline ve önceliklerine yönelik yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunmak olarak

özetlenebilir (Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, madde 9).

Ajans, 27.02.2015 tarihine kadar EGS Park Kongre ve Kültür Merkezi Denizli adresinde Denizli Büyükşehir Belediyesi'ne ait binada hizmet vermiştir. 27.02.2015 tarihi itibarıyla Ajans, Pamukkale Üniversitesinin içinde yer alan Denizli Pamukkale Teknokent'teki hizmet binasında faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu şekilde GEKA'nın çalışma koşullarında iyileştirmeler yapılmış ve daha iyi hizmet sunması konusunda açılmıştır. Aydın Yatırım Destek Ofisi Aydın Ticaret Borsası Hizmet Binasında, Muğla Yatırım Destek Ofisi ise Muğla Büyükşehir Belediyesi Kapalı Otoparkında hizmet vermektedir.

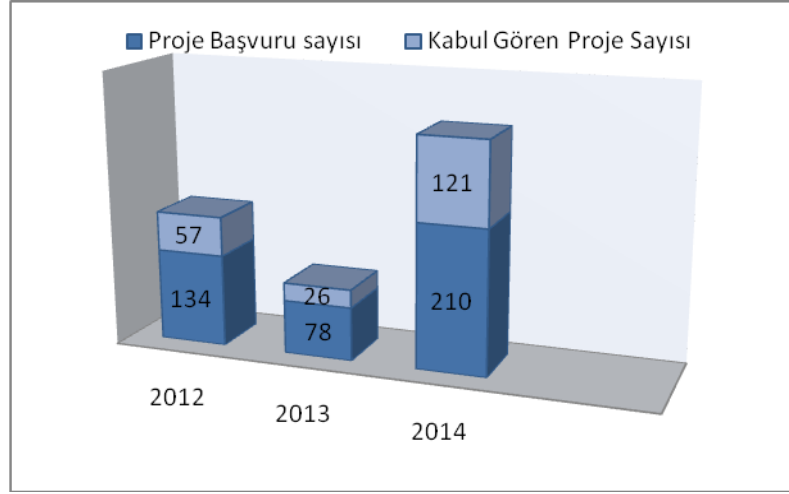
Şekil 4.1. GEKA Teşkilat Yapısı

Kaynak: T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı, *Organizasyon Şeması*, <http://www.geka.org.tr/yukleme/organizasyon.png>

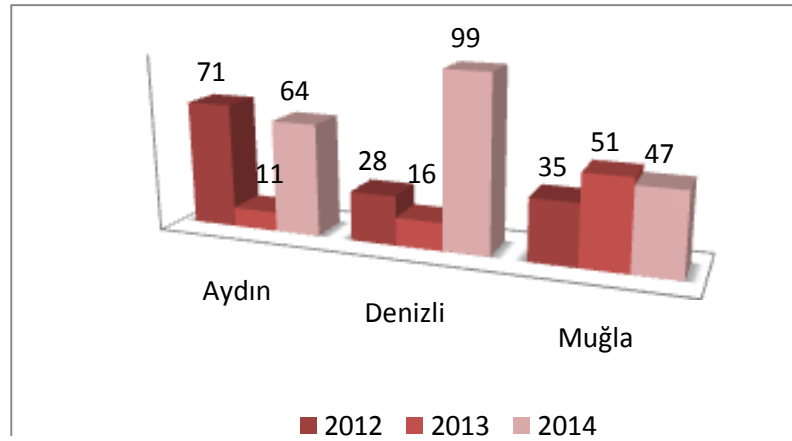
Ajansın 2014 Yılı Faaliyet Raporunda, GEKA faaliyet alanı olan Güney Ege Bölgesinin kaynaklarının yerinde ve etkin kullanımını sağlamak, tüm paydaşlarla birlikte yerel potansiyeli harekete geçirmek ve sürekli kalkınma için girişimcilik, kümelenme ve inovasyon kapasitesinin geliştirilmesini sağlamak suretiyle bölgenin küresel ölçekte rekabet gücünü artırmak ve bölge halkının yaşam kalitesini yükseltmeyi hedeflemektedir (Güney Ege Kalkınma Ajansı 2014 Yılı Faaliyet Raporu).

Şekil 4.2. Yıllara Göre Proje Başvuru Sayıları ve Kabul Edilen Proje Sayıları

Kaynak: GEKA Faaliyet Raporları 2012, 2013, 2014, <http://geka.org.tr/icerik/4/224/anasayfa.htm>

Şekil 4.3. Yıllara Göre İl Bazında Proje Başvuru Sayıları

Kaynak: GEKA Faaliyet Raporları 2012, 2013, 2014, <http://geka.org.tr/icerik/4/224/anasayfa.htm>

Şekiller incelendiğinde, yıllar itibariyle proje başvuru sayılarında bir artış yaşanmış olmasına karşın kabul edilen proje sayısının oldukça düşük kaldığı görülmektedir. 2014 yılı Haziran sonu itibariyle Ajans bünyesinde otuz uzman personel ve altı destek personeli olmak üzere genel sekreter dâhil 37 personel görev almıştır. Uzman personelden üç kişi Denizli Yatırım Destek Ofisinde, iki kişi Aydın Yatırım Destek Ofisinde, üç kişi de Muğla Yatırım Destek Ofisinde istihdam edilmektedir (GEKA Faaliyet Raporu, 2014: 11).

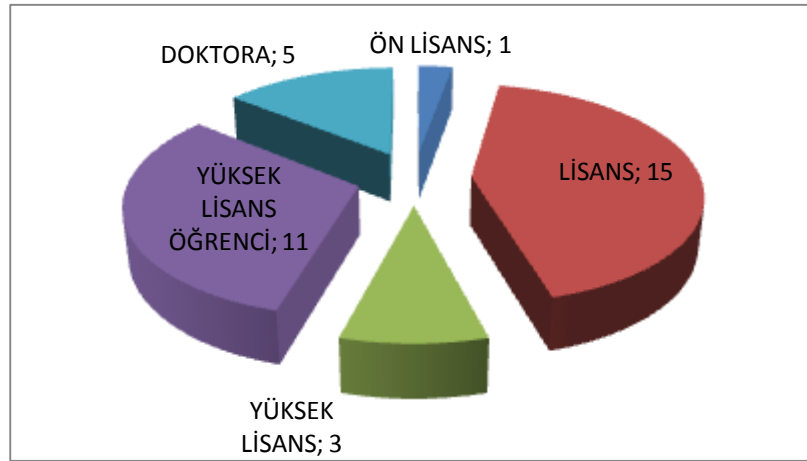
Şekil 4.4. GEKA'nın Personel Sayısı

Personel sayısı	Unvan
1	Genel Sekreter
6	Destek Personel
29	Uzman
36	Toplam

Kaynak: Güney Ege Kalkınma Ajansı 2014 Yılı Faaliyet Raporu, <http://geka.org.tr/icerik/4/224/anasayfa.htm>

2014 yılı itibariyle, çalışma birimleri bazında personel dağılımı; Ekonomik Araştırmalar ve Planlama Birimi 4 kişi, Program Yönetim Birimi 6 kişi, İzleme ve Değerlendirme Birimi 7 kişi, Tanıtım ve Dış İlişkiler Birimi 4 Kişi ve Yatırım Destek Ofisleri 8 kişi şeklindedir (GEKA Faaliyet Raporu, 2014: 11). İdari ve Mali İşler, Bilgi İşlem ve Yönetici Asistanlığı alt birimlerinden oluşan Kurumsal Hizmetler Birimi ise Birim Başkanı dâhil toplam 7 personelden oluşmaktadır (GEKA Faaliyet Raporu, 2014: 11). 2014 Haziran sonu itibariyle Ajansta 21 erkek, 16 kadın personel görev yapmaktadır.

Şekil 4.5. Ajans Bünyesinde Çalışan Personelin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Kaynak: Güney Ege Kalkınma Ajansı 2014 Yılı Faaliyet Raporu, <http://geka.org.tr/icerik/4/224/anasayfa.htm>

4.2. Araştırmanın Tanıtımı

Araştırmayla ilgili tanıtıma geçmeden önce tezin önceki bölümlerinde yer verilen bölgesel kalkınma yönetişiminin özetle sorgulanmasında ve tekrar hatırlanmasında fayda görülmektedir. Bu nedenle öncelikle aşağıda kalkınma yönetişimi konusunda bilgilere yer verilmektedir.

Bölgesel kalkınma ajansları (BKA) ve kalkınma politikalarının gelişimi ile yerel ve bölgesel iktisadi kalkınma faaliyetlerini yönetişim anlayışı doğrultusunda bir bütün olarak ele alan, kalkınmada Avrupa anlayışı çerçevesinde Türkiye’de bölgesel kalkınmaya yönelik kurumsal bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. AB ülkelerindeki uygulamalar incelendiğinde KA’ların ortak hedefler ve bölgelerin özelliklerine göre değişebilen amaçlarının da olması homojen bir kalkınma ajansı örgütlenmesi öngörülmemiştir.

Yönetişim, kamu kuruluşları ve özel sektör arasındaki sınırlarda gelişen yönetim tarzlarını göstermekte ve yönetimin daha iyi yönetebilmek amacıyla kendi kendini yönetmesi süreci olarak tanımlanmaktadır (Rosell, 1992: 23; Stoker, 1998: 17–18; Jessop, 1998: 29–30). Yönetişim özel sektör ve sivil toplum aktörlerini arasında, gücün paylaşımı ve politika alanın genişletilmesinde gayriresmi ve hiyerarşik olmayan bir yapı içerisinde yönetişim ağlarına dâhil etmek olarak yansıtılmaktadır (Börzel ve Risse, 2000: 137; Gibson, 2011: 4). Kalkınma ajansları kavramının gelişimiyle birlikte kalkınma politikalarının gelişimi ile yerel ve bölgesel iktisadi kalkınma faaliyetlerini yönetişim anlayışı doğrultusunda bir bütün olarak ele alan, Türkiye’de bölgesel kalkınmaya yönelik kurumsal bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır.

AB ülkelerindeki uygulamalar incelendiğinde BKA’ların ortak hedefler ve bölgelerin özelliklerine göre değişebilen amaçlarının da olması homojen bir kalkınma ajansı örgütlenmesi öngörülmemiştir. Kalkınma ajanslarının etkin olabilmesi için bölgesel potansiyellerin tanımlanması ve ajansların faaliyet alanları içinde önceliklerin belirlenmesi, bu amaca ulaşabilmek için öncelikle bölgenin rekabet gücünün ölçülmesi ve bölgeler arasındaki farklılıkların belirlenmesi gerekmektedir (Albayrak ve Erkut, 2010: 6). Özellikle İngiltere’deki kalkınma ajanslarının kuzey-güney bölgeleri arasındaki farkı daha da arttırdığını ve yoksul bölgelerin rekabetçi gücü elinde bulunduran zengin bölgelerle rekabet edemediği vurgulanmıştır (Robson, vd., 2000: 23–30).

İngiliz kalkınma ajansları, bölge yerel yönetimleri sistemine geçişin bir aracı olarak kabul edilmiş olup, kendilerinden beklenen bölgelerarası farklılıkları azaltma amacını gerçekleştirememiştir. 2010 yılında yapılan genel seçim sonrasında, yeni Muhafazakâr / Liberal Demokrat koalisyon hükümeti yerel düzeyde kalkınmada yaşanan yönetim sorunlarını aşabilmek, ortak yerel yönetim ve özel sektör kuruluşlarının yerel kalkınmayı teşvik için yerel birimler tarafından oluşturulacak Yerel Girişim Ortaklıkları (Local Enterprise Partnerships) BKA'ların yerini almıştır (Huggins, 2014: 183). Her bölgenin kendine özgü sorunları, potansiyeli, gelişme öncelikleri bulunmaktadır. İngiltere'deki gelişmeler doğrultusunda kalkınma ajanslarının kapatılmasıyla sonuçlanan süreçte kalkınma ajanslarının faaliyet alanlarını belirleyen Düzey 2 bölgelerinin, oluşturulmasından itibaren geçen süreçte nüfus, ekonomik yapı, ulaşım altyapısı gibi pek çok alandaki değişimler dikkate alınarak, bölgesel gelişme politikalarının uygulanması ve bölge planlaması açısından fonksiyonel bölge niteliğine sahip olacak şekilde gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Alan araştırmasının bulgularının yer aldığı kısımda da tekrar ifade edileceği üzere, GEKA Kalkınma Kurulu üyeleriyle yapılan görüşmelerde özellikle farklı beklenti ve önceliklere sahip olan İBBS içinde birlikte yer almasının koordinasyonun sağlanması ve beklentilere cevap verebilecek projelerin geliştirilmesini olumsuz yönde etkilediği vurgulanmıştır. Bu nedenle İBBS'nin tekrar gözden geçirilmesi gerekliliği görülmüştür. İngiltere'de yaşanan yönetim sorunlarının bu noktada benzer şekilde kurul üyeleri arasında iletişim kanallarının artırılması gerekliliği; bunun için de Ajansın özellikle kurul üyeleriyle birebir görüşme sayılarını artırması gerektiği, özellikle kurul toplantılarının etkisi ve geri dönüşlerin sağlanacağı konusunda üyelere güven verilmesi gerektiği vurgusu yapılmıştır. Bu nedenle benzer yönetim sorunlarının aşılması anlamında bu çalışmada yapılacak tespit ve önerilerin yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Kalkınma ajanslarının kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek ve ilgili tarafların karar alma ve uygulama süreçlerine daha etkin katılmaları gerektiği ve kalkınma ajanslarının özerk yapılar olma özelliklerinin mali destekler ve bölge planlaması konusunda merkezin taşradaki uzantısı olarak algılanması, ajansların klasik kamu kurumuna dönüşme tehlikesini de beraberinde getirdiği bu yönde tedbirlerin alınması gerekmektedir. KA'ların yönetilmesi sırasında yerel aktörler arasında koordinasyon sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Kalkınma ajanslarının nitelikli ve etkin kurumlar olabilmesi için yereldeki hedef kitlesi olan farklı kesimlere mensup paydaşlarca kaynakların en iyi şekilde kullanılmasına sağlamak üzere çok taraflı diyalog ortamının sağlanması, kurumsal ve teknik kapasitenin güçlendirilmesi ve projecilik anlayışının yerel düzeyde yaygınlaştırılması gereklidir. Uygulamaya konulması ve izlenmesi açısından temel teşkil eden bölge planlaması konusunda mevzuat açığı ve belirsizlikler bulunmakta ve yeterli, nitelikli, güncel veri temin edilmesinde sıkıntılar yaşanmaktadır. Bölgesel kalkınmanın sağlanması için hem yerel aktörler hem de ulusal kurumlar arasında koordinasyonun oluşturulmalıdır. Yerel ve/veya bölgesel kalkınmaya yönelik EGEV gibi diğer kurumlar arasındaki görev ve yetki konusunda yaşanan sorunların da tespit ve sistematize edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda kalkınma ajanslarının kuruluş aşamasından itibaren özellikle bölgesel kalkınmaya dönük daha önceki dönemlerde kurulmuş yapılardaki deneyimlerin gözardı edilmiştir. Kurulduktan sonra da bu konuda ajansların herhangi girişimde bulunmadığı görülmektedir.

4.2.1. Alan Araştırmasına Dayalı Literatürün Özeti

Aktörler arası ilişkiler bağlamında ajansların kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek ve ilgili tarafların karar alma ve uygulama süreçlerine katılım düzeylerini belirlemek amacıyla, yönetim perspektifinden aktörler arası ilişkiler bağlamında alan araştırması yapılan çalışmalarla ilgili özet bilgi aşağıda yer almaktadır.

Yavuzçehre, Pınar Savaş ve Özgür, Hüseyin (2006). “İl Temelli İş Dünyası STK Ortaklıklarına Bir Örnek: Denizli Platformu”, STK-Özel Sektör-Devlet Etkileşimi, III. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Bildiriler Kitabı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Çalışmada, Denizli Platformunun kurulma amaçları, çalışmaları, kalkınmasındaki yeri ve bölge kalkınma ajanslarına benzerliği inceleme konusudur. Çalışmada Platform üyesi kuruluşların üst yöneticileriyle mülakatlar gerçekleştirilmiş literatürün ve belgelerin analizleri yapılmıştır.

Özer, Yunus Emre (2009). Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapılanması Ve İşlevselliği: İzmir Ve Çukurova Örnekleri, Doktora Tezi; İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları kalkınma kurulu üyelerine alan araştırması yapılmıştır. Çalışma ile mevzuat, yönetim çerçevesinde katılım, işbirliği, siyasi ve yönetsel sorunlara, rekabet ve bölgesel politika boyutlarında ve ajansların işlevleri, bölgede öne çıkacak sektörlerle

ilgili görüşlerin analizi yapılmıştır. Kamu-sivil ve özel sektör aktörlerin bir arada olduğu kurumlar olarak kurumlar arası işbirliğini sağlama ve birarada çalışma kültürünü geliştirme beklentisi ulaşılan sonuçlar arasındadır. Gelecekte ajansların bölgedeki kamu, sivil, özel tüm aktörlerin katılımını sağlayan yönetim modeli olması konusunda beklentiler belirtilmiştir.

Özen, Pelin Aslı (2010). Yönetişim Perspektifinden Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, İşleyişi Ve İlişkileri: Üç Örnek Ajans, Yüksek Lisans Tezi, üç kalkınma ajansı (İZKA, MEVKA, GEKA) özelinde bölge aktörlerinin kalkınma ajanslarını algılayışları yönetim perspektifinden araştırmıştır. Yüzyüze yapılan görüşmelerde yapılan aktörlerin yönetim kurulu ve DPT'den bölgesel gelişme uzmanıyla görüşülmüştür.

Bu çalışmayla özellikle 2009 yılında kurulan GEKA'nın 2015 yılına kadar edindiği tecrübeler ve uygulama sonuçları ve DDK'nın 2014 yılında Türkiye'nin Kalkınma Ajansları Uygulamasının Değerlendirilmesine yönelik hazırladığı Araştırma ve İnceleme Raporunda tespit edilen önemli sorunlar bağlamında yerel düzeyde hem yerel ve bölgesel aktörler hem de ulusal kurumlar arasında koordinasyonun oluşturulması açısından yardımcı olacağı düşünülmektedir. Çalışma, kalkınma ajanslarının yönetim bağlamında incelenmesinde, ajansların kuruluşlarından itibaren geçen süreçte elde ettikleri deneyimler açısından aktörler arasındaki ilişkiler bağlamında bundan sonra yapılacak akademik çalışmalarda yardımcı bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

4.2.2. Alan Araştırmasının Evreni

GEKA, bu çalışma kapsamındaki anket uygulamasının evrenini teşkil etmektedir. Anket çalışmasının örnekleme GEKA Kalkınma Kurulu üyelerinden oluşmaktadır. Anket en genel tanımıyla kaynak kişilerin daha önce belirlenmiş bir sıralama ve yapıda belirlenen bir soru cetveline karşılık doğrudan okuyup cevap vermesiyle veri elde etme yöntemi olarak tanımlanabilir (Altunışık, vd., 2007: 68; Balcı, 2011: 150; Bhattacharjee, 2012: 73). Anket çalışmasında kalkınma kurulu üyelerinin seçilmesinin nedeni, kurul üyelerinin kamu, sivil ve özel sektörün temsilcileri olmaları ve temsil ettikleri kurum ve kuruluşların bölgedeki etkisinin yüksek olmasıdır. Kalkınma Ajanslarının Çalışma, Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 4. Maddesine göre kalkınma kurulunda demokratik ilkeler geçerli olup, eşitlik, adalet, düşünce ve

ifade özgürlüğü ve açık sayım kuralları ile bölgenin kalkınması hedef ve amacı doğrultusunda iller ve kesimler arasında dayanışma ve uzlaşma esastır. Yönetişim, mevzuat, katılım, işbirliğini konu alan belli başlı çalışmalar ve bu çalışmaların ele aldıkları konular aşağıda sıralanmaktadır:

Kalkınma ajanslarına katılım, ağırlıklı olarak, kalkınma kurulu üyeleri üzerinden sağlanmaktadır. Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek ve ilgili tarafların karar alma ve uygulama süreçlerine daha etkin katılmaları gerektiğinden aktörler arasında yaşanan sorunların tespiti ve sorunların çözümüne yönelik kalkınma ajansları hakkında katılım başta olmak üzere yönetişim, bölgesel politikalarla ilgili bulgulara ulaşabilmek için kalkınma kurulu çalışmanın kapsamına alınmıştır. Kalkınma kurulu üyeleri, kalkınma ajansları yerel düzeyde katılımı sağlama amacını taşımakta ve anket çalışmasının odak noktasını oluşturmaktadır.

Tezin alan araştırması kapsamındaki GEKA'nın, ulaşılabilirlik durumu, Ajansın 2009 yılında kuruluşundan itibaren günümüze kadar olan faaliyetleri, yürüttüğü projeler ve elde edinilen deneyim ve sonuçlar açısından, bölgedeki sosyo-ekonomik kalkınma deneyimleri ile yerel/bölgesel kalkınma inisiyatifleri ve dinamiklerine dair araştırma ve eserlerin bulunması, Ajansın faaliyetlerini değerlendirme konusunda yeterli veriye ulaşma (yıllık faaliyet raporları) gibi ölçütlerin bileşimi ile pratik ve akademik kaygılar göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. GEKA'nın tercih edilme nedenleri merkezinin Denizli'de bulunması ve ajans sorumluluk alanındaki diğer illere olan yakınlıktır.

GEKA'nın kurulmasından günümüze kadar geçen süreçte tamamlanan tezler ve diğer bilimsel çalışmalar genellikle ajansların kuruluş aşamasını kapsamakta ve ajansın faaliyetleri açısından yeterli deneyimler edinilmeden yapılmıştır. Bu öncü çalışmalar, zorunlu olarak, kuruluşlarından buyana geçen sürenin kısalığı nedeniyle, mevzuatın ve ajansların kuruluş aşamalarının değerlendirilmesiyle sınırlı kalmıştır.

Anketler Aydın, Denizli ve Muğla illerinin oluşturduğu Güney Ege Bölgesinde faaliyetlerini yürütmekte olan Ajansın kalkınma kurulu üyelerine uygulanmıştır. Bu bağlamda yüzyüze görüşme, e-posta ve posta yoluyla anketler uygulanmıştır. Kalkınma Kurulu bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör, STK'lar, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliği geliştirmek ve Ajansı yönlendirmek üzere bu kuruluşların temsilcileri olan toplam 100 kişiden (34'ü Aydın, 34'ü Denizli, 32'si

Muğla) oluşmaktadır. Bu durumda ajansta yönetim ilkelerinin durumunun sorunlar ve çözüm önerileri doğrultusunda sağlıklı analizi için soruların içeriği ile anketi cevaplayanların yetkin kişiler olması önemlidir.

Anket soruları üç bölümden oluşmaktadır.

- A. GEKA'nın Örgütlenmesi ve Yerel/Bölgesel Kalkınma Konusunda Diğer Kurumlarla İlişkiler
- B. Kalkınma Ajanslarının Başarısı Açısından Olguların Önem Derecesini Değerlendiriniz.
- C. Genel Değerlendirme Soruları

Katılımcılara kalkınma ajanslarıyla çalışmanın amaçlarına yönelik veri elde etmek için Likert Ölçeğinde hazırlanmış sorular yöneltilmiştir. Likert Ölçeği bireylerin bir konudaki davranış puanlarını belirlemeyi sağlayan bir ölçektir. Çok sayıda sorunun her biri için farklı sayıda seçenekler belirlenir. Seçenekler sıralı biçimde ardışık olarak dizilirler; seçenekler dengeli (-2, -1, 0, +1, +2 biçiminde) ya da sıralı sayısal değerlerle puanlandırılır (Altunışık, vd., 2007: 107; Balcı, 2011: 168). Toplam puan bireyin konu hakkındaki davranış, bilgi, tutum puanıdır. Her birey puanına göre toplam ölçek üzerinde bir yerde yer alarak bireyin konu ile ilgili davranış pozisyonu belirlenir.

Birinci bölümde ankete katılanların 46 konuda “1: kesinlikle katılmıyorum, 2: katılmıyorum, 3: ne katılıyorum ne katılmıyorum 4: katılıyorum 5: kesinlikle katılıyorum” ölçeğinde değerlendirme yapmaları istenmiştir. İkinci bölümde, kalkınma ajanslarının işlevleriyle ilgili bazı konuların “1: çok önemsiz, 2: önemsiz, 3: ne önemli ne önemsiz, 4: önemli, 5: çok önemli” ölçeğinde değerlendirilmesine yönelik 11 soru bulunmaktadır.

Anketin üçüncü bölümünde şu ve benzeri gibi açık uçlu sorular yöneltilmiştir: “Projelerin yürütülmesinde ve bölge planlarında önceliklerin belirlenmesinde diğer kurum ve yerel aktörlerle işbirliğinin sağlanmasında yaşanan zorluklar nelerdir? Bölge planlarının uygulanması ve istenilen sonuçların alınmasında karşılaştığınız sorunlar nelerdir? Kalkınma kurulu üyesi olarak katıldığınız ilin sizce öncelikleri neler olmalıdır? Türkiye’de ve GEKA özelinde ajansa dahil olan iller ve İBBS (İstatistiki Bölge Birimi Sınıflandırması) açısından önerileriniz nelerdir? Kalkınma kurulu üyelerinin katılımının ve kurul üyesi aktörlerle işbirliği ve ortaklıkların arttırılması noktasında sizce neler yapılmalıdır? Kalkınma ajansı olarak AB'nin sağladığı, bölgesel

kalkınma fonları önemli kaynaklar olarak öngörülmesine rağmen fonların kullandırılmasında ne gibi zorluklarla karşılaşmaktasınız?”

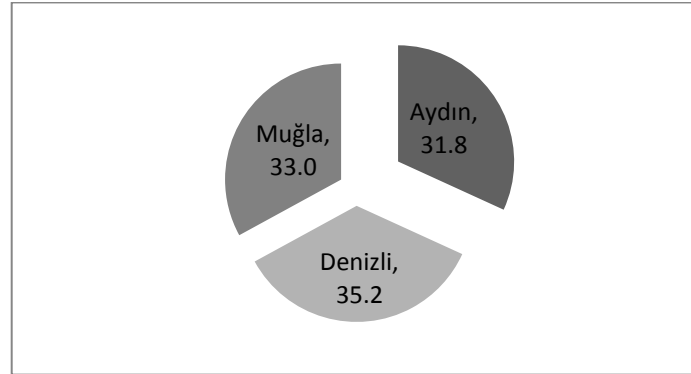
4.3. Verilerin Değerlendirmesi

Anketin örnekleme olarak seçilen GEKA kalkınma kurulu üyelerine yapılan alan araştırmasının verilerine ve analizleri aşağıda verilmektedir. Öncelikle kalkınma kurulu ile ilgili genel bilgilere yer verilmekte; daha sonra sırasıyla GEKA'nın Örgütlenmesi ve Yerel/Bölgesel Kalkınma Konusunda Diğer Kurumlarla İlişkiler, Kalkınma Ajanslarının Başarısı Açısından Olguların Önem Derecesine ve Genel Değerlendirme Sorularına verilen cevapların dağılımları ve analizleri yer almaktadır.

4.3.1. Anket Örneklemine İlişkin Genel Bilgiler

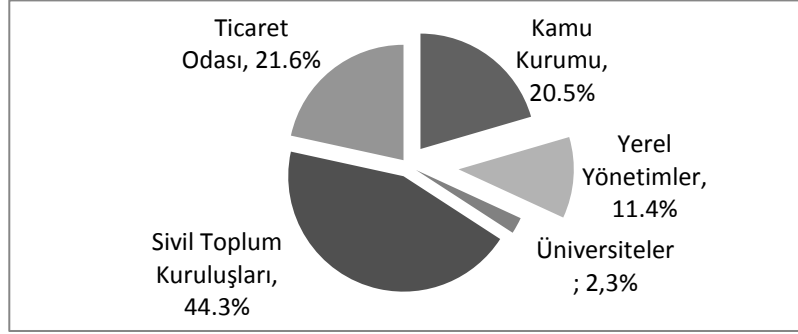
Anket çalışmasının örnekleminde yer alan kalkınma kurulu ile ilgili genel bilgileri ortaya koymak amacıyla ilgili sorular yöneltilmiştir. Kalkınma kurulu üyelerine hangi il adına kurula katıldığı, kalkınma kurulunda hangi sektörü temsil ettiği, eğitim düzeyi, kendi kurumunda kaç yıldır çalıştığıyla ilgili genel bilgiler bu bölümde yer almaktadır.

Şekil 4.6. Kalkınma Kurulunun Temsil Ettiği İl Ve Toplam Katılımcı Dağılımı

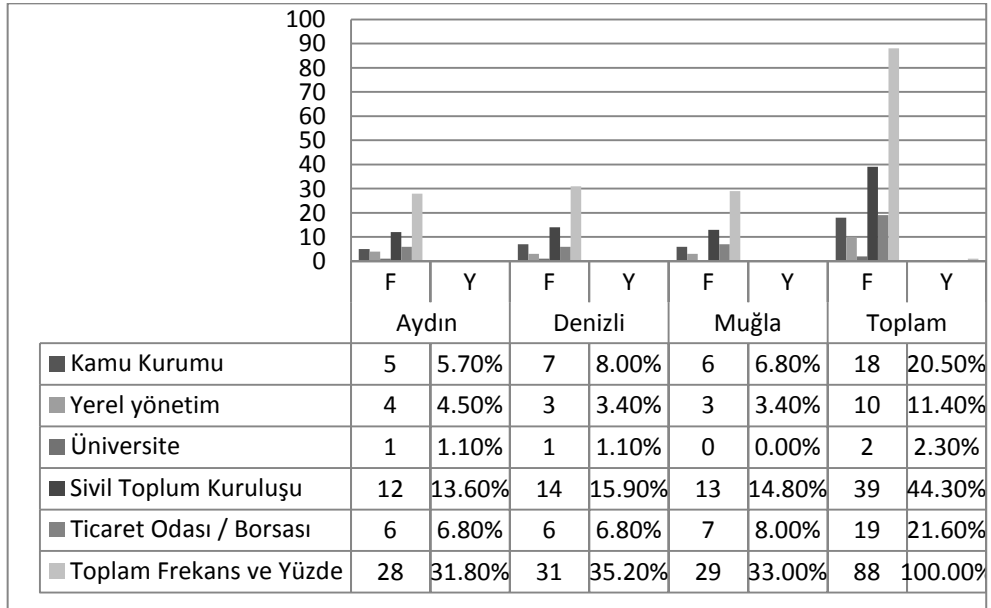
Şekil 4.6’da ankete katılan kalkınma kurulu üyelerinin illere göre dağılımları görülmektedir. Ankete Aydın (%31,8), Denizli (%35,2) ve Muğla (%33) illerinden dengeli bir katılım olduğu görülmektedir. Ankete katılan katılımcıların 28’i Aydın, 31’i Denizli ve 29’u Muğla adına ankete katılmışlardır. Toplamda 88 kalkınma kurulu üyesi ankete katılım göstermiştir. Bu durum katılımcıların değerlendirmelerinin dengeli ve objektif şekilde yansması açısından önemlidir.

Şekil 4.7. Kalkınma Kurulunda Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz

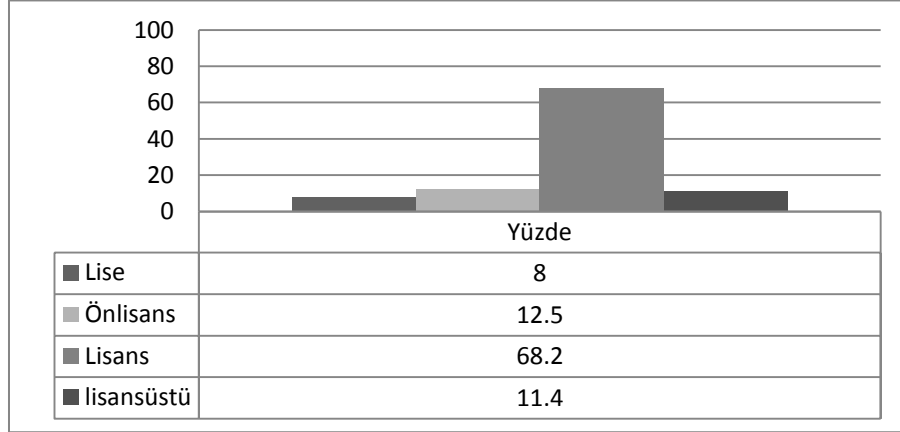
Ankete katılanların illere göre sektörel dağılımları incelendiğinde, en fazla katılım STK'lar (44,3) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ayrıca ticaret odası/borsası (%21,6), kamu kurumları (%20,5) ve yerel yönetimlerin (%11,4) de katılım düzeyleri yüksektir. Bu bağlamda, başta STK'lar olmak üzere, kurul üyelerinin ankete duyarlılık düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir.

Şekil 4.8. Kalkınma Kurulu İl ve Sektör Karşılaştırması

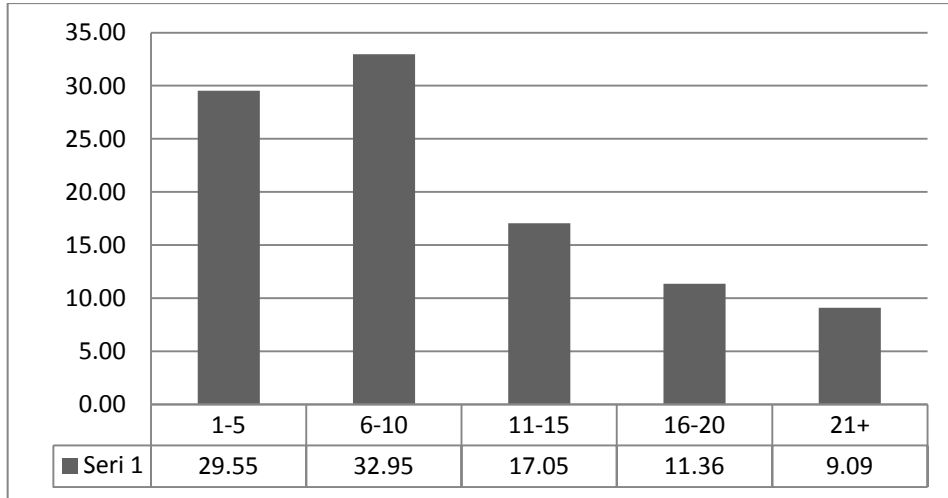
Şekil 4.8'de illere göre Kalkınma Kurulu üyelerinin dağılımlarına yer verilmektedir. Buna göre katılımcıların iller açısından da dengeli bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Sektörel anlamda da katılımcıların dağılımı dengelidir.

Şekil 4.9. Kalkınma Kurulu Üyelerinin Eğitim Düzeyi

Şekil 4.9’da ankete katılan kalkınma kurulu üyelerinin eğitimlerine göre dağılımları görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu lisans düzeyinde eğitime sahiptir. Bu bağlamda katılımcıların sorulara dönük olarak duyarlılık düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir.

Şekil 4.10. Kurumunuzda Kaç Yıldır Çalışıyorsunuz

Şekil 4.10’da Kalkınma Kurulu üyelerinin kendi kurumlarında kaç yıldır çalıştıklarıyla ilgili yöneltilen soruya verdikleri cevapların yıllara göre dağılımları incelendiğinde kalkınma kurulu üyelerinin büyük çoğunluğunun 6–10 yıl aralığında (%32,9) kurumlarında çalıştıkları görülmektedir. Bu bağlamda ankete verilen cevaplar bakımında katılımcıların yeterli birikim ve tecrübeye sahip olduklarını değerlendirmek mümkündür.

4.3.2. GEKA'nın Örgütlenmesi ve Yerel/Bölgesel Kalkınma Konusunda Diğer Kurumlarla İlişkiler

Anket örnekleme işbirliğini geliştirme, katılım, aktörler arası ilişkiler, aktörler arası ilişkiler bakımından mevzuat, Türkiye’de İBBS (İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması), kalkınma ajansları bölgesel sahiplenme düzeyi, yerel düzeyde benzer görev ve yetkilere sahip (TKDK ve belediyeler gibi) diğer kuruluşlarla eşgüdüm ve işbirliği ve benzeri konulardaki görüşleri ortaya koyma amacıyla sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen cevaplar ve analizleri aşağıda yer almaktadır. Anket verilerini içeren tablolarda dikkat çeken bulgular koyu renkte gösterilmiştir. Anket bulgularını içeren tablolarda F: Frekans ve Y: Yüzdeyi ifade etmektedir.

Tablo 4.1. GEKA İşbirliğini Geliştirme ve Destek Sağlamada Bölgedeki Diğer Projeleri Desteklemektedir

GEKA işbirliğini geliştirme ve destek sağlamada bölgedeki diğer projeleri desteklemektedir.		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	7	0	9
	Y	1,1%	1,1%	,0%	8,0%	,0%	10,2%
Katılmıyorum	F	1	2	0	21	7	31
	Y	1,1%	2,3%	,0%	23,9%	8,0%	35,2%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	1	0	3	1	6
	Y	1,1%	1,1%	,0%	3,4%	1,1%	6,8%
Katılıyorum	F	11	4	2	6	9	32
	Y	12,5%	4,5%	2,3%	6,8%	10,2%	36,4%
Kesinlikle katılıyorum	F	4	2	0	2	2	10
	Y	4,5%	2,3%	,0%	2,3%	2,3%	11,4%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.1’de görüldüğü üzere, “GEKA işbirliğini geliştirme ve destek sağlamada bölgedeki diğer projeleri desteklemektedir” ifadesine verilen cevaplar değerlendirildiğinde kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum cevaplarının toplamına göre katılımcıların yüzde 47,8 bu konuda olumlu yönde düşünmektedir. Ancak verilen cevaplar bakımından katılımcıların kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum cevapları birlikte değerlendirildiğinde yüzde 45,4 oranında olumsuzdur. Bu bağlamda verilen cevaplar katılımcıların sektörel dağılımları açısından kamu kurumlarının, yerel yönetimlerinin, üniversitelerin ve ticaret odaları ve borsaların verdiği cevaplar bakımından sivil toplum kuruluşlarından ayrıldığı görülmektedir. STK’ların kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum cevapları birlikte ele alındığında yüzde 31,9 oranına erişmektedir.

STK'ların bu değerlendirmesini destekleyici nitelikte cevapların açık uçlu sorulara verilen cevaplarda da görmek mümkündür. STK'lar tarafından proje bağlamında GEKA'nın özellikle mikro düzeyde desteklerde ve projelerde bütçesi ve desteği olan kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik projelere öncelik verdiği ve proje faydalanıcılarının da bu kamu kurum ve kuruluşları olduğundan dolayı projelerden diğer aktörlerin yeteri kadar yararlanamadığı yönünde eleştirilere yer verilmiştir. Ancak bu durumun sadece GEKA'nın bilinçli bir tercihi değil aynı zamanda STK'ların ve diğer aktörlerin proje hazırlama ve yazma konusunda kurumsal kapasitelerinin yetersiz olması ve proje kültürünün henüz yerleşmemesinin bir sonucu olduğu söylenebilir. STK'ların proje yazma konusundaki sorunlarına diğer benzer alanlarda da rastlanmaktadır (Köseçik ve Akbaş, 2009: 198–203).

Tablo 4.2. GEKA İllerinin (Aydın, Denizli, Muğla) Bir Arada Olması Kalkınma Ajansını Olumlu Etkilemektedir

GEKA illerinin (Aydın, Denizli, Muğla) bir arada olması kalkınma ajansını olumlu etkilemektedir.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	13	2	17
	Y	1,1%	1,1%	,0%	14,8%	2,3%	19,3%
Katılmıyorum	F	3	2	1	16	12	34
	Y	3,4%	2,3%	1,1%	18,2%	13,6%	38,6%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	2	0	1	2	6
	Y	1,1%	2,3%	,0%	1,1%	2,3%	6,8%
Katılıyorum	F	9	3	1	4	1	18
	Y	10,2%	3,4%	1,1%	4,5%	1,1%	20,5%
Kesinlikle katılıyorum	F	4	2	0	5	2	13
	Y	4,5%	2,3%	,0%	5,7%	2,3%	14,8%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.2'de "GEKA illerinin (Aydın, Denizli, Muğla) bir arada olması kalkınma ajansını olumlu etkilemektedir" ifadesine katılımcıların verdiği cevapların dağılımları görülmektedir. Bu ifade ile farklı beklenti, ihtiyaçlara ve önceliklere sahip Aydın, Denizli ve Muğla illerinin bir arada yer almasının Kalkınma Ajansının faaliyetlerini olumsuz etkileyip etkilemediği konusunu değerlendirme amacını taşımaktadır. Verilen cevapların dağılımları incelendiğinde kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum ifadeleri toplamı yüzde 57,9 oranına ulaşmaktadır.

Kalkınma kurulu üyelerinden STK'lar ve ticaret odaları ve borsaların çoğunluğunun aynı yönde değerlendirdiği görülmektedir. Bu sonucu destekleyecek nitelikte cevaplar açık uçlu sorulara verilen cevaplarda da görülmektedir. "Kalkınma

kurulu üyesi olarak katıldığınız ilin sizce öncelikleri neler olmalıdır?” açık uçlu sorusuna verilen cevaplarda; Denizli, sanayi, tarım ve turizm kenti özellikleri birarada bulundurduğu ancak sanayi özelliğinin ağırlık kazandığı ve markalaşmış ve katma değeri yüksek ürünlere öncelik verilmesi gerekliliği ifade edilmiştir. Aydın’a yönelik verilen cevaplarda önceliğin tarım (tarıma dayalı sanayide katma değeri yüksek yatırımlara öncelik verilmeli), gıda, turizm, jeotermal enerji ve seracılık öncelikli alanlar olarak vurgulanırken Muğla için yapılan değerlendirmelerde ise turizm, tarım, mermer ve yenilenebilir enerji öncelik alanları olarak belirlenmiştir. Bu nedenle, GEKA illerinin (Aydın, Denizli, Muğla) birarada olması özellikle Ajansın söz konusu illerin ihtiyaçlarına ve önceliklerine cevap verebilecek, katılımcı bir yaklaşımla ortaklık ve işbirliğini geliştirecek projelerin ve faaliyetlerin yapılmasının olumsuz yönde etkileyecektir.

Düzyey 2 gelişme planı ve stratejilerinin, ulusal önceliklere ve bölgeler, kentler arası etkin bir işbölümüne, rol paylaşımına uygun olması gerekmektedir (5449 sayılı Kanun Genel Gerekçesi). Nüfus, ekonomik yapı, ulaşım altyapısı gibi alanlarda meydana gelen değişimler dikkate alınarak bölge içerisinde yer alacak illerin fonksiyonel, coğrafi, ekonomik ve sosyal açıdan yeniden değerlendirilmesi gerekliliği ifade edilmiştir (DDK Raporu, 2014: 776–777). 2014 yılında yayımlanan DDK Raporu’nda yer alan sonuçlar da elde edilen bu bulguları destekleyici niteliktedir.

Tablo 4.3. GEKA Olarak Bölgeyle İlgili Güvenilir ve İhtiyaçlara Cevap Verebilecek Verilere Ulaşılmaktadır

GEKA olarak bölgeyle ilgili güvenilir ve ihtiyaçlara cevap verebilecek verilere ulaşılmaktadır	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	0	0	3	1	5
	Y	1,1%	,0%	,0%	3,4%	1,1%	5,7%
Katılmıyorum	F	1	2	1	21	4	29
	Y	1,1%	2,3%	1,1%	23,9%	4,5%	33,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	2	3	1	2	2	10
	Y	2,3%	3,4%	1,1%	2,3%	2,3%	11,4%
Katılıyorum	F	11	4	0	10	11	36
	Y	12,5%	4,5%	,0%	11,4%	12,5%	40,9%
Kesinlikle katılıyorum	F	3	1	0	3	1	8
	Y	3,4%	1,1%	,0%	3,4%	1,1%	9,1%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.3’de verilen cevapların dağılımları değerlendirildiğinde söz konusu ifadeye katılarak destek veren katılımcıların oranı yüzde 50’dir. Ancak STK’ların (%27,3) büyük çoğunluğu bu ifadeye katılmamaktadır. Özellikle kamu kurumlarının,

yerel yönetimlerin ve ticaret odalarının ajans tarafından bölgeyle ilgili güvenilir ve ihtiyaçları karşılayacak verilere ulaşılmakta olduğu söylenebilir. Ancak STK'ların açık uçlu sorularda ifade ettiği üzere, verilerin il bazında daha genel veriler olup özellikle bölge içinde yer alan ve daha küçük birimleri (ilçeleri) ifade eden verilere ulaşılmasında güçlükler yaşanmaktadır.

Bölgeyle ilgili olarak Ajansın sağladığı veriler sadece il düzeyinde değil ilçe düzeyinde de güvenilir ve ihtiyaçlara cevap verebilecek olması gerekmektedir. Bu bağlamda geleceğe yönelik ajansın yapacağı bölge planlarının başarısı ve özellikle diğer aktörlerin planları sahiplenmesi açısından da ilçe ekonomileriyle ilgili her türlü veriye ulaşılması bölge planlarının hazırlanması açısından da çok önemlidir. Veri konusunda yaşanan sıkıntıların, ajansların; gerçekçi verilere dayanan bölgesel gelişme politika ve stratejileri geliştirmelerinin, ihtiyaçlar doğrultusunda önceliklere uygun bölge planı hazırlayabilmeleri konusunda önemli problemlerden birisidir (DDK Raporu, 2014: 778).

Tablo 4.4. GEKA Kalkınma Kurulu Toplantılarına Katılım ve Dolayısıyla İyi Yönetişim Yüksek Düzeydedir

GEKA Kalkınma Kurulu toplantılarına katılım ve dolayısıyla iyi yönetim yüksek düzeydedir.		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	0	3	1	6	5	15
	Y	,0%	3,4%	1,1%	6,8%	5,7%	17,0%
Katılmıyorum	F	3	2	0	24	8	37
	Y	3,4%	2,3%	,0%	27,3%	9,1%	42,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	2	1	0	2	2	7
	Y	2,3%	1,1%	,0%	2,3%	2,3%	8,0%
Katılıyorum	F	12	3	1	3	4	23
	Y	13,6%	3,4%	1,1%	3,4%	4,5%	26,1%
Kesinlikle katılıyorum	F	1	1	0	4	0	6
	Y	1,1%	1,1%	,0%	4,5%	,0%	6,8%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.4’de “GEKA Kalkınma Kurulu toplantılarına katılım ve dolayısıyla iyi yönetim yüksek düzeydedir” ifadesini kalkınma kurulu üyelerinden değerlendirmeleri istenmiştir. STK’lar, yerel yönetimler ve ticaret odalarından ankete cevap verenlerin yüzde 59’u bu ifadeye katılmamaktadır. Bu bağlamda kurul üyeleri kalkınma kuruluna katılımın yeterli düzeyde olmadığını ifade etmişlerdir. Ajansın katılımcı bir yaklaşımla kalkınma kurulunun, bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler

arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirme özelliğini yerine getirmesini engellemektedir.

Kalkınma kurulu üyelerine “Kalkınma kurulu üyelerinin katılımının ve kurul üyesi aktörlerle işbirliği ve ortaklıkların arttırılması noktasında sizce neler yapılmalıdır?” açık uçlu sorusuna verilen cevaplara göre; kalkınma kurulu çalışmalarının bir günle sınırlandırılması ve yoğun bir program dahilinde kurul üyelerinin bölgenin kalkınması konusunda bazı sonuçlara ulaşması istenmesi pek gerçekçi görülmemektedir. Açık uçlu sorulara verilen cevaplarda kalkınma kurulunun toplantılarını yılda iki kez yapmasının yetersiz olduğu, ayrıca toplantılarda kısıtlı zamanda gereksiz ve faydasız konuşmaların yapıldığı ve toplantılar sonunda alınan kararların tutarsız ve ihtiyaçlara cevap verme konusunda yetersiz kaldığı düşüncesiyle kurul üyeleri toplantılara katılmayı zaman kaybı olarak ifade etmektedir. Ayrıca Kalkınma Kurulu üyeleriyle yapılan görüşmelerde Kurulun yapısındaki bürokratik yapının ağır bastığı vurgulanmış ve üyeleri, kalkınma kurulu toplantılarında yapılan değerlendirmelerin mali ağırlıklı ve faaliyet raporlarıyla sınırlı kaldığı, üyelerin beklentileri karşılama yetersiz olduğu görülmüştür. Bu durum Ajansın içinde kalkınma kurulunun yönetim özelliğini yerine yetirmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Yerel aktörler arasında yaşanacak olan koordinasyon ve iletişim sorunları, ajansların işleyişlerinde sorunlar yaşanmasına neden olabilecektir. Ulusal kurumlar tarafından bölgelere yönelik olarak geliştirilen ve belirlenen kalkınma planlarının kalkınma ajansları tarafından hazırlanan programlarla farklılıklar içermesi bölgesel kaynakların yanlış kullanımına neden olabilmektedir (Dedeoğlu ve Sertesin, 2011: 5–6; Özmen, 2008: 338).

Tablo 4.5. GEKA Kalkınma Kurulu Üyeleri Ajans Faaliyet Alanı Konularında İşbirliği Yapmaktadır

GEKA Kalkınma Kurulu üyeleri Ajans faaliyet alanı konularında işbirliği yapmaktadır.		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	3	0	12	3	19
	Y	1,1%	3,4%	,0%	13,6%	3,4%	21,6%
Katılmıyorum	F	1	3	1	19	8	32
	Y	1,1%	3,4%	1,1%	21,6%	9,1%	36,4%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	0	0	1	1	3	5
	Y	,0%	,0%	1,1%	1,1%	3,4%	5,7%
Katılıyorum	F	14	3	0	5	4	26
	Y	15,9%	3,4%	,0%	5,7%	4,5%	29,5%
Kesinlikle katılıyorum	F	2	1	0	2	1	6
	Y	2,3%	1,1%	,0%	2,3%	1,1%	6,8%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.5'deki soruya kurul üyelerinin verdiği cevaplar Tablo 4.4'de verilen cevapları ve sonuçları destekler niteliktedir. Verilen cevaplar ele alındığında, STK'ların, yerel yönetimlerin ve ticaret odalarının kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum ifadeleri birlikte değerlendirildiğinde yüzde 58 ile söz konusu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Kurul üyelerinin ortak proje geliştirme ve uygulama konusunda yeterli tecrübe deneğime sahip olamaması bu sonucun nedenleri arasında sayılabilir. Bu bağlamda, Ajansta kurul üyeleri arasında yönetim ilkeleri çerçevesinde kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğinin yeterince gelişemediği sonucu çıkarılabilir. Kalkınma Kuruluna katılımın düşük olması ile Kalkınma Kurulu üyelerinin Ajans faaliyet alanı konularında işbirliğinin gelişmemesi birbiriyle doğrudan ilişkilidir.

Bölgenin kalkınmasına dönük olarak yeterli ve ihtiyaçlara cevap verebilecek güçlü işbirliği ve ortaklıklar kurulamamaktadır. Ajansın esas işlevi olan kurumlar arası, yerel ve bölgesel aktörler arasında yönetim ilkeleri doğrultusunda işbirliği geliştirilmelidir. Bu amaçla ajanslar öncelikle kalkınma kurulu toplantılarına katılımı arttırmaya dönük olarak eylemlerde bulunmalı ve özellikle kurul üyelerinin toplantılarda alınan kararların tutarsız ve ihtiyaçlara cevap verme konusunda yetersiz kaldığı düşüncesini ortadan kaldırmalıdır (DDK Raporu, 2014: 778).

Tablo 4.6. GEKA Kalkınma Kurulu gündemi üyelerin / üye kuruluşların görüş ve önerileri de dikkate alınarak katılımcı yaklaşımla belirlenmektedir.

GEKA Kalkınma Kurulu gündemi üyelerin / üye kuruluşların görüş ve önerileri de dikkate alınarak katılımcı yaklaşımla belirlenmektedir.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	1	7	3	13
	Y	1,1%	1,1%	1,1%	8,0%	3,4%	14,8%
Katılmıyorum	F	1	4	0	21	9	35
	Y	1,1%	4,5%	,0%	23,9%	10,2%	39,8%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	4	2	1	2	2	11
	Y	4,5%	2,3%	1,1%	2,3%	2,3%	12,5%
Katılıyorum	F	7	3	0	4	4	18
	Y	8,0%	3,4%	,0%	4,5%	4,5%	20,5%
Kesinlikle katılıyorum	F	5	0	0	5	1	11
	Y	5,7%	,0%	,0%	5,7%	1,1%	12,5%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.6'da Kalkınma Kurulu üyelerine yöneltilen Kurulun gündeminin belirlenmesinde katılımcılık düzeyi sorusuna verilen cevapların dağılımı yer almakta olup bu soru kurul üyelerinin gündemin belirlenmesine katılım oranlarının düşük olma nedenlerini de tespit etmeyi amaçlamaktadır. Verilen cevaplara bakıldığında kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum ifadeleri birlikte ele alındığında yüzde 54,6 oranla kurul üyelerinin kurul gündeminin üyelerin / üye kuruluşların görüş ve önerileri de dikkate alınarak katılımcı bir yaklaşımla belirlenmediği görüşünde olduğu görülmektedir. Ancak verilen cevaplar açısından kamu kurumları diğer aktörlerden ayrılmaktadır. Bu nedenle bulgular Tablo 4.4 ve Tablo 4.5 verilen cevapları destekleyici niteliktedir. Diğer kalkınma ajanslarında da kurul toplantılarına katılımın düşük olmasının nedenlerinden birisi gündem belirlemede kurul üyelerinin katkısının azlığı veya yokluğu olarak karşımıza çıkmaktadır (Dedeoğlu ve Sertesin, 2011: 5-6; DDK Raporu, 2014: 779). Açık uçlu sorularda da kurul toplantıları öncesinde kurul gündemi ve toplantıda ele alınacak gündem konusunda hem kurul üyelerinden görüş alınması hem de gündem konusunda bilgi verilmesinin toplantılara katılımı arttırabileceği vurgusu yapılmıştır. Ayrıca Ajansın kurul üyeleri arasında iletişim kanalları arttırılması gerektiği bunun için de Ajansın özellikle kurul üyeleriyle birebir görüşme sayılarını arttırması gerektiği, özellikle kurul toplantılarının etkisi ve geri dönüşlerin sağlanacağı konusunda üyelere güven verilmesi gerekliliği cevaplarda vurgulanmıştır.

Tablo 4.7. GEKA Kalkınma Kurulunda sivil ve özel sektör, üniversite, odalar, yerel yönetimlerden gelen üyelerin toplam içindeki dağılımı (temsili) uygundur.

GEKA Kalkınma Kurulunda sivil ve özel sektör, üniversite, odalar, yerel yönetimlerden gelen üyelerin toplam içindeki dağılımı (temsili) uygundur.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	0	3	0	9	8	20
	Y	,0%	3,4%	,0%	10,2%	9,1%	22,7%
Katılmıyorum	F	1	3	1	22	6	33
	Y	1,1%	3,4%	1,1%	25,0%	6,8%	37,5%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	2	0	1	2	6
	Y	1,1%	2,3%	,0%	1,1%	2,3%	6,8%
Katılıyorum	F	9	1	0	4	1	15
	Y	10,2%	1,1%	,0%	4,5%	1,1%	17,0%
Kesinlikle katılıyorum	F	7	1	1	3	2	14
	Y	8,0%	1,1%	1,1%	3,4%	2,3%	15,9%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.7’de “GEKA Kalkınma Kurulunda sivil ve özel sektör, üniversite, odalar, yerel yönetimlerden gelen üyelerin toplam içindeki dağılımı (temsili) uygundur” ifadesine verdikleri cevapların dağılımını yer almaktadır. Verilen cevaplar bakımından değerlendirildiğinde kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum ifadeleri birlikte ele alındığında yüzde 60,2 gibi yüksek bir oranla Kalkınma Kurulunda sivil ve özel sektör, üniversite, odalar, yerel yönetimlerden gelen üyelerin toplam içindeki dağılımının uygun olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede kurul üyeleri açısından temsilin yeterli düzeyde olmadığı değerlendirilmiştir. Özellikle kurul içindeki bürokratik yapıdan özellikle STK’ların şikâyetçi olduğu ankette yer alan açık uçlu sorulara ifade edilen önemli konulardan biri olmuştur. Ayrıca kurul yapısının STK’lar lehine tekrar gözden geçirilmesi, kurul çalışmalarındaki bürokratik ve merkezi yönetim kontrolü azaltılarak üyelerin kendilerini daha rahat ifade etmeleri sağlanarak katılımın arttıracağı düşüncesindedirler. Bu nedenle kurulun üye yapısının aktörler arasında ortaklığı ve işbirliğini arttıracak şekilde yeniden ele alınması gerekliliği ifade edilmektedir.

Kalkınma kurullarına üye seçiminde gönüllülük esası doğrultusunda yapılan gelişmelere rağmen, kurulun işlevselliği konusunda yaşanan sorunların temelinde, kurulların etkisiz ve yetkisiz yapılar olarak algılanmasının sonucu olduğu görülmektedir. Özellikle kurul içindeki yapı İngiltere’deki yerel girişim ortaklıklarındaki yapıya (Doyle, 2013: 922–923; Huggins, 2014: 183; Pugalis, 2012: 2–3; The LEP Network) benzer şekilde, STK ve özel sektör temsilcileri lehine yeniden ele alınabilir. Bu

yolla aktörlerin belirttiği merkezin kontrolünde ve bürokratik yapıdan kurtularak yerel düzeyde yönetim düzeyinin artırılması sağlanacaktır.

Tablo 4.8. GEKA Kalkınma Kurulu Üyesi Kamu-Özel Sektör Aktörlerinin Dağılımı Dengelidir

GEKA Kalkınma Kurulu üyesi kamu-özel sektör aktörlerinin dağılımı dengelidir.		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	2	0	6	2	11
	Y	1,1%	2,3%	,0%	6,8%	2,3%	12,5%
Katılmıyorum	F	3	1	1	19	10	34
	Y	3,4%	1,1%	1,1%	21,6%	11,4%	38,6%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	2	0	2	1	6
	Y	1,1%	2,3%	,0%	2,3%	1,1%	6,8%
Katılıyorum	F	6	4	0	9	4	23
	Y	6,8%	4,5%	,0%	10,2%	4,5%	26,1%
Kesinlikle katılıyorum	F	7	1	1	3	2	14
	Y	8,0%	1,1%	1,1%	3,4%	2,3%	15,9%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.8. Kalkınma Kurulu üyelerinden kurul üyeliklerinin kamu-özel sektör arasındaki dağılımı durumuna verilen cevapların yüzdeleri yer almaktadır. Verilen cevapların dağılımı dikkate alındığında yüzde 51,1 oranında söz konusu ifadeye üyelerin katılmadıkları görülmektedir. Özellikle STK'lar, ticaret odaları ve borsalarından anketi cevaplayıcı üyeler yüzde 42,1 oranında bu ifadeye daha az katılmaktadırlar. Ancak kamu kurumları ve yerel yönetimler yüzde 42 oranında ise kurul içindeki dağılımın dengeli olduğu düşüncesinde yer almaktadır. Ancak yine de kurul içindeki kamu-özel dağılımının dengeli olmadığı görüşü genel olarak hâkimdir. Bu bağlamda, Tablo 4.7'de belirtilen sonucu destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Bu kurul yapısının ve sektörel bağlamda yeniden ele alma zorunluluğu verilen cevaplardan anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda İngiltere'de yeniden oluşturulan Yerel Girişim Ortaklıklarında olduğu gibi yerel düzeyde katılım düzeyini arttırmak amacıyla STK, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve yerel düzeydeki özel sektör temsilcilerinin sayıları artırılabilir (Deas, Hincks ve Headlam, 2013: 720). Özellikle GEKA özelinde değerlendirildiğinde büyükşehir belediyeleri içinde yer alan ilçe belediyelerinin daha fazla kısmının kalkınma kurulunda yer almaması bu konuda önemli eksiklerden biridir. Hatta yönetim kurulunun üye sayısı artırılarak ilçe belediyelerinden birkaç üyenin yönetim kurulunda yer almaları sağlanabilir.

Tablo 4.9. GEKA Bölge Planları İlgili Aktörler ve Yerel Birimlerce Dikkate Alınmaktadır.

GEKA bölge planları ilgili aktörler ve yerel birimlerce dikkate alınmaktadır.		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	1	7	2	12
	Y	1,1%	1,1%	1,1%	8,0%	2,3%	13,6%
Katılmıyorum	F	2	6	0	22	6	36
	Y	2,3%	6,8%	,0%	25,0%	6,8%	40,9%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	2	0	0	2	7	11
	Y	2,3%	,0%	,0%	2,3%	8,0%	12,5%
Katılıyorum	F	10	3	1	6	3	23
	Y	11,4%	3,4%	1,1%	6,8%	3,4%	26,1%
Kesinlikle katılıyorum	F	3	0	0	2	1	6
	Y	3,4%	,0%	,0%	2,3%	1,1%	6,8%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Yukarıdaki Tabloda “GEKA bölge planları ilgili aktörler ve yerel birimlerce dikkate alınmaktadır” ifadesine kalkınma kurulu üyelerinin verdiği cevapların dağılımları incelendiğinde özellikle yerel yönetimlerin, STK’ların ve ticaret odalarının ve borsaların kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum cevapları birlikte ele alınırsa yüzde 54,5 oranında bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Bu bağlamda yerel düzeyde kalkınma açısından önemli bir yere sahip bölge planlarının sahiplenilmesi ve başarısı açısından yerel aktörlerin yeteri kadar sahiplenmedikleri görülmektedir.

Bölge planlarının uygulanmasında yaşanan sorunların tespitine ilişkin açık uçlu soruya verilen cevaplarda, uygulanma aşamalarında planlara bağlı kalınmadığı, bölge planlarında belirtilen önceliklere uygun projelerin yeteri kadar geliştirilemediği, planların bölge önceliklerini daha iyi yansıtması amacıyla kalkınma kurulu üyelerinin görüş ve önerilerinin yeteri kadar alınmadığı nedenleriyle bölge planlarının uygulanma aşamasında ilgili aktörler tarafından yeteri kadar sahiplenilmediği ifade edilmiştir. Bu durum bölge planlarının başarı düzeyini düşürebilmekte ve istenen sonuçların alınmasını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Bölge planları, ulusal ve bölgesel kaynakların en verimli ve etkili şekilde kullanılarak dengeli bir büyüme gerçekleştirebilmek için planlama birimlerince kullanılmaktadır (Ergüder, 2004: 100). 5449 sayılı Kanun Genel Gereğesinde de ifade edildiği üzere, bölge planlarında yerel ve bölgesel aktörlerin hem planlama, hem de uygulama safhalarında sürekli aktif olması, sahiplenme göstermesi, araştırma ve proje üretme kapasitesi geliştirmesi ve bunu kurumsallaştırması başarılı bölgesel/yerel

kalkınmanın önemli unsurları haline gelmiştir. 5449 Sayılı Kanun Genel Gereğesinde ajansların planları esnek, dinamik ve paylaşımcı bir anlayışla yapılmasını ve uygulanmasını sağlayacağı ifade edilmiştir.

Tablo 4.10. GEKA, Bölge Planlarının Hazırlanmasında Yerel Kuruluş ve Aktörlerden Destek Almaktadır.

GEKA, bölge planlarının hazırlanmasında yerel kuruluş ve aktörlerden destek almaktadır.		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	4	2	8
	Y	1,1%	1,1%	,0%	4,5%	2,3%	9,1%
Katılmıyorum	F	1	5	0	24	7	37
	Y	1,1%	5,7%	,0%	27,3%	8,0%	42,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	2	3	1	2	4	12
	Y	2,3%	3,4%	1,1%	2,3%	4,5%	13,6%
Katılıyorum	F	11	1	1	5	5	23
	Y	12,5%	1,1%	1,1%	5,7%	5,7%	26,1%
Kesinlikle katılıyorum	F	3	0	0	4	1	8
	Y	3,4%	,0%	,0%	4,5%	1,1%	9,1%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.10’da kalkınma kurulu üyelerine “GEKA, bölge planlarının hazırlanmasında yerel kuruluş ve aktörlerden destek almaktadır” ifadesini değerlendirmeleri istenmiştir. Bu bağlamda tablodaki dağılımlar incelendiğinde katılımcıların kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum ifadeleri birlikte ele alındığında yüzde 51,1 oranında söz konusu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Sonuç itibarıyla, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek, bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak ajansı bu konuda yönlendirme açısından istenen hedeflere tam olarak ulaşamadığı görülmektedir.

Söz konusu planların katılımcı bir yaklaşımla bölgenin öncelikleri ve ihtiyaçların tespit edilmesini sağlama amacını taşıyan bölge planlarının bu hazırlık aşamasında bu katılımcılığın sağlayamadığı görülmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak Tablo 4.9’da belirtildiği üzere yerel aktörlerin ve ilgili aktörlerin bölge planları yeteri kadar dikkate almadıkları ve sahiplenilmesi bakımından sorunların yaşandığı görülmektedir. Bu bağlamda Tablo 4.9’da verilen sonuçların Tablo 4.10’da yer alan sonuçları destekleyici niteliktedir. Yerel ve ilgili aktörlerin söz konusu planları sahiplenmemesinin nedeni olarak planların yönetim ilkeleri doğrultusunda yeterli düzeyde katılımın sağlanamamasının bir sonucu olduğu görülmektedir (DDK Raporu, 2014: 781).

Tablo 4.11. GEKA'nın Hazırladığı Bölge Planlarına Yerel ve Bölgesel Aktörler Etkin Katılmaktadır.

GEKA'nın hazırladığı bölge planlarına yerel ve bölgesel aktörler etkin katılmaktadır.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	9	3	14
	Y	1,1%	1,1%	,0%	10,2%	3,4%	15,9%
Katılmıyorum	F	4	4	1	23	7	39
	Y	4,5%	4,5%	1,1%	26,1%	8,0%	44,3%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	3	0	3	5	12
	Y	1,1%	3,4%	,0%	3,4%	5,7%	13,6%
Katılıyorum	F	10	2	1	1	4	18
	Y	11,4%	2,3%	1,1%	1,1%	4,5%	20,5%
Kesinlikle katılıyorum	F	2	0	0	3	0	5
	Y	2,3%	,0%	,0%	3,4%	,0%	5,7%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.11'de kalkınma kurulu üyelerinin "GEKA'nın hazırladığı bölge planlarına yerel ve bölgesel aktörler etkin katılmaktadır" ifadesine verdikleri cevapların dağılımları verilmektedir. Kalkınma kurulu üyelerinin verdiği cevapların dağılımları incelendiğinde yerel yönetimleri, STK'ların ve ticaret odalarının yüzde 60,2 oranında ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Bu sonuç Tablo 4.9 ve Tablo 4.10'daki cevapları destekler niteliktedir. Planların hazırlanmasında yerel ve bölgesel aktörlerin katılımlarının düşük olduğu ifade edilmiştir. Bunun nedenlerinden birisinin Ajansın ilgili aktörlerin bölgesel kalkınma planları konusunda yeteri kadar bilgilendirilmemesi olduğu söylenebilir. Planların katılımcı bir yaklaşımla bölgenin öncelikleri ve ihtiyaçların tespit etmesini sağlama amacını taşıyan bölge planlarının bu hazırlık aşamasında kuvvetli bir katılımı sağlayamadığı algısı cevaplayıcılar tarafından ifade edilmektedir. Bölge plân ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınmayla ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmada eksikliklerin yaşanıyor olabilir. Kalkınma kurulu üyelerinin açık uçlu soruda ifade ettikleri sorunların verilen cevapları destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Açık uçlu sorulara verilen cevaplarda bölge planlarının net ve anlaşılır olmadığı, uygulanma aşamalarında planlara bağlı kalınmadığı, planların bölge önceliklerini yansıtması açısından kalkınma kurulunun bu yönde görüş ve önerilerinin yeteri kadar dikkate alınmadığı, uygulama aşamasında ilgili aktörler tarafından yeteri kadar sahiplenilmediği yönünde sorunlar belirtilmiştir. Ayrıca açık uçlu sorularda yerel aktörlerin ve ilgili tarafların desteğini almak için bölge planlarının kurul içinde yazılı,

görsel ve geniş katımlı toplantılarla tanıtımlar yapılarak bölge planlarının sahiplenilmesi sağlanabileceği vurgusu yapılmıştır. Bu konuda Ajans ile yerel ve diğer ilgili aktörler arasında yeterli oranda katılımın sağlanmadığı, bu nedenle yerelde planların yeteri kadar sahiplenilmediği ve sonuçta yerel ve ilgili aktörlerin bölge planlarına desteğin zayıf kaldığı ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca DDK'nın 2014 yılında yayınladığı ilgili Raporda da bu sonucu destekleyici nitelikte bölgesel gelişme politikalarının ve stratejilerinin oluşturulması, uygulamaya konulması ve izlenmesi açısından temel teşkil eden bölge planlaması konusundaki mevzuat açığı ve belirsizliklere yer verilmiştir (DDK Raporu, 2014: 781). DDK Raporunda ayrıca yeterli, nitelikli, güncel veri temin edilmesinde yaşanan sıkıntıların ve planlama konusundaki tecrübe eksikliği ve yeterli insan kaynağı ihtiyacının giderilmesine yönelik somut adımlar atılması gerekliliği de ifade edilmiştir.

Tablo 4.12. GEKA'da Bölge Planlarının Hazırlanması, Uygulanmasında Yerel Aktörlerin Planları Sahiplenmesi ve İlgili Tüm Aktörlerin Aktif İşbirliği Önemlidir

GEKA'da bölge planlarının hazırlanması, uygulanmasında yerel aktörlerin planları sahiplenmesi ve ilgili aktörlerin aktif işbirliği önemlidir		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	1	1	4
	Y	1,1%	1,1%	,0%	1,1%	1,1%	4,5%
Katılmıyorum	F	2	2	0	2	1	7
	Y	2,3%	2,3%	,0%	2,3%	1,1%	8,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	0	0	3	2	6
	Y	1,1%	,0%	,0%	3,4%	2,3%	6,8%
Katılıyorum	F	5	3	0	23	6	37
	Y	5,7%	3,4%	,0%	26,1%	6,8%	42,0%
Kesinlikle katılıyorum	F	9	4	2	10	9	34
	Y	10,2%	4,5%	2,3%	11,4%	10,2%	38,6%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.12'de Kalkınma Kurulu üyelerinden “GEKA'da bölge planlarının hazırlanması, uygulanmasında yerel aktörlerin planları sahiplenmesi ve ilgili tüm aktörlerin aktif işbirliği önemlidir” ifadesini değerlendirmeleri istenmiştir. Verilen cevapların dağılımları incelendiğinde katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum ifadeleri birlikte değerlendirildiğinde yüzde 80,6 gibi yüksek bir oranda söz konusu ifadenin desteklendiği görülmektedir. Planların katılımcı bir yaklaşımla bölgenin öncelikleri ve ihtiyaçların tespit edilmesini sağlama amacını taşıyan bölge planlarının bu hazırlık aşamasında bu katılımcılığın sağlanması ve bunun bir sonucu olarak yerel aktörlerin söz konusu planları sahiplenme oranı arttıracaktır. Kurul üyelerin yaptığı değerlendirmede

bölge planlarının hazırlanması ve uygulama aşamasında sağlanacak katılımcılığın bu anlamda önemine vurgu yapılmıştır. Ancak 4.9, 4.10 ve 4.11 nolu tablolarda görüldüğü üzere, bu planların hazırlanması ve uygulanması aşamalarında söz konusu planların katılımcı bir yaklaşımla bölgenin öncelikleri ve ihtiyaçların tespit edilmesini sağlama amacını taşıyan bölge planlarının bu hazırlık aşamasında bu katılımcılığın sağlanamadığı görülmektedir. Planlarda bölge önceliklerinin doğru ve güvenilir şekilde yansıtması açısından yerel ve bölgesel aktörlerin bu yönde görüş ve önerileri önem taşımaktadır. Bu planlama konusunda ajansı doğru yönde yönlendirilebilmesi açısından katılım ve işbirliği büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Ajansın kalkınma kurulu gibi ortaklık ve işbirliğini sağlama konusunda yetkili organlarındaki katılım düzeyleri de artırılmalıdır. Özellikle bölgenin ihtiyaçların tespit edilmesi ve kaynakların etkin ve yerinde kullanılması açısından katılımcı bir yaklaşımla söz konusu planları hazırlanması yerel ve bölgesel aktörlerin planları sahiplenme düzeyini arttıracak ve planların uygulanabilirliğini sağlayacaktır (DDK Raporu, 2014: 781; Özer, 2009: 55–60).

Tablo 4.13. GEKA'nın Eylemleri Kamu-Sivil-Özel Sektör Arasında Ortaklık ve İşbirliğini Geliştirmektedir

GEKA'nın eylemleri kamu-sivil-özel sektör arasında ortaklık ve işbirliğini geliştirmektedir.		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	7	4	13
	Y	1,1%	1,1%	,0%	8,0%	4,5%	14,8%
Katılmıyorum	F	2	3	0	25	9	39
	Y	2,3%	3,4%	,0%	28,4%	10,2%	44,3%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	0	0	2	1	4
	Y	1,1%	,0%	,0%	2,3%	1,1%	4,5%
Katılıyorum	F	12	5	2	3	4	26
	Y	13,6%	5,7%	2,3%	3,4%	4,5%	29,5%
Kesinlikle katılıyorum	F	2	1	0	2	1	6
	Y	2,3%	1,1%	,0%	2,3%	1,1%	6,8%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.13'de "GEKA'nın eylemleri kamu-sivil-özel sektör arasında ortaklık ve işbirliğini geliştirmektedir" ifadesine verilen cevaplar değerlendirildiğinde kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum ifadeleri birlikte düşünüldüğünde yüzde 59,1 oranında desteklenmediği görülmektedir. Bu bağlamda Ajansın yerel düzeyde ilgili aktörler arasında çok taraflı bir diyalog ortamı içinde yönetim ilkeleri doğrultusunda işbirliği ve ortaklıkların yeteri kadar kurulamadığı algısının kalkınma kurulu üyelerinde nispeten yaygın olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Buna neden olarak anketin önceki verilerinden elde edilen, kurul yapısının ve sektörel bağlamda yeniden ele alma zorunluluğu,

kalkınma kuruluna katılım düşük olması ile yaşanan Ajans Kalkınma Kurulu üyelerinin Ajans faaliyet alanı konularında işbirliği gelişmemesi, kurul gündeminin üyelerin / üye kuruluşların görüş ve önerileri de dikkate alınarak katılımcı bir yaklaşımla belirlenmemesi gibi nedenler kamu-sivil-özel sektör arasında ortaklık ve işbirliğini geliştirmesini zorlaştırmaktadır. Kalkınma ajanslarının özel ve kamu, yerel otoriteler ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlayarak, o bölgenin ekonomik kalkınmasını hedefleyen kurumlar olması beklenmektedir (Clark, 2005: 23; Hughes, 1998: 620; Koçberber, 2006: 37).

Açık uçlu sorularda kalkınma ajanslarının asıl amaçlarının ilgili aktörlere yeteri kadar anlatılmadığı ve özellikle kalkınma kurulu üyelerinin yeteri kadar bilgi sahibi olmaması işbirliği ve ortaklıkların kurulması noktasında zorlukların yaşanmasına yol açtığı ayrıca ifade edilmiştir. Birlikte hareket etme, ortak çalışma ve sonuç odaklı planların yapılması gerektiği, ortak belirlenecek öncelikler çerçevesinde projelerin belirlenmesi gerektiği verilen cevaplarda görülmüştür.

Tablo 4.14. GEKA Sorumluluk Alanındaki İller Arasında Ortaklık ve Uzlaşma Sağlanmaktadır

GEKA sorumluluk alanındaki iller arasında ortaklık ve uzlaşma sağlanmaktadır.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	11	3	16
	Y	1,1%	1,1%	,0%	12,5%	3,4%	18,2%
Katılmıyorum	F	4	5	1	19	10	39
	Y	4,5%	5,7%	1,1%	21,6%	11,4%	44,3%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	0	0	2	1	4
	Y	1,1%	,0%	,0%	2,3%	1,1%	4,5%
Katılıyorum	F	10	3	0	3	3	19
	Y	11,4%	3,4%	,0%	3,4%	3,4%	21,6%
Kesinlikle katılıyorum	F	2	1	1	4	2	10
	Y	2,3%	1,1%	1,1%	4,5%	2,3%	11,4%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.14’de “GEKA sorumluluk alanındaki iller arasında ortaklık ve uzlaşma sağlanmaktadır” ifadesini katılımcıların değerlendirme verileri incelendiğinde, STK’lar, ticaret odaları ve borsaların kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum ifadeleri birlikte ele alınca yüzde 62,5 oranında bu ifadeyi desteklemedikleri görülmektedir. Buna neden olarak, beklenti ve öncelikleri bakımından farklılaşmış Aydın, Denizli ve Muğla illerinin bir arada yer alması bu iller arasında koordinasyon, ortaklık ve işbirliğinin kurulması zorlaştırmaktadır. Özellikle Ajansın bu noktada sorumluluk alanındaki iller

arasında ortaklık ve uzlaşma sağlamada gerçekleştirdiği eylemlerin ve geliştirdiği projelerin yeterli düzeyde olmadığı algısının varlığı görülmektedir.

Açık uçlu sorularda Muğla ilinden katılan üyelere göre kendi illerinin öncelikleri içinde turizm, arıcılık ve tarım ön plana çıkarken Denizli ili açısından öncelik tekstil ve sanayi olmakta, Aydın açısından ise tarım, turizm yenilenebilir enerji ve gıda öncelikli alanlar olarak belirtilmektedir. Bu nedenle Ajansın bu noktada iller arasında ortaklık ve uzlaşma sağlamada zorlandığı ve istenen düzeye ulaşamadığı söylenebilir. DDK'nın 2014 yılında yaptığı araştırmada tespit edilen ekonomik, sosyal, kültürel ve coğrafi pek çok açıdan farklı karaktere sahip bölgeler için tek tip ajans modeli uygulamasının, kalkınma ajanslarının coğrafi sınırını ifade eden Düzey 2 bölgelerinin fonksiyonellik bakımından uygunluğu yeniden değerlendirilme gerekliliği sonucu bu anketten elde edilen veriyi destekler niteliktedir.

Tablo 4.15. GEKA'nın Çalışmalarında Aktörler Arası İlişkiler Bakımından Mevzuat Uygundur ve Yeterlidir.

GEKA'nın çalışmalarında aktörler arası ilişkiler bakımından mevzuat uygundur ve yeterlidir.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	0	0	3	5	9
	Y	1,1%	,0%	,0%	3,4%	5,7%	10,2%
Katılmıyorum	F	1	3	0	25	4	33
	Y	1,1%	3,4%	,0%	28,4%	4,5%	37,5%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	5	4	1	2	5	17
	Y	5,7%	4,5%	1,1%	2,3%	5,7%	19,3%
Katılıyorum	F	7	3	0	6	4	20
	Y	8,0%	3,4%	,0%	6,8%	4,5%	22,7%
Kesinlikle katılıyorum	F	4	0	1	3	1	9
	Y	4,5%	,0%	1,1%	3,4%	1,1%	10,2%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.15'de kalkınma kurulu üyelerinden "GEKA'nın çalışmalarında aktörler arası ilişkiler bakımından mevzuat uygundur ve yeterlidir" ifadesine verdikleri cevaplarının dağılımları değerlendirildiğinde kalkınma kurulu üyeleri yüzde 47,7 oranında aktörler arası ilişkiler açısından mevzuatın yetersiz olduğu düşüncesindedirler. Mevzuatın özellikle katılımcı yaklaşımla ortaklık ve işbirliğini artırma konusunda yeterli olmadığı değerlendirilmiştir. Ancak verilen cevapların dağılımına bakıldığında değerlendirilmesi ve üzerinde durulması gereken başka bir nokta ise ciddi oranda bu ifadeye ne katılıyorum ne katılmıyorum (%19,3) cevabının verildiği görülmektedir. Buna neden olarak, mevzuat konusunda ilgili katılımcıların yeterli bilgiye sahip

olmadıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Bu konuda Ajansın kendisini yeteri kadar yerel ve bölgesel aktörlere kendisini anlatamadığı, özellikle mevzuat çerçevesinde aktörler arası ilişkiler bağlamında ajansın görevlerinin neler olduğu konusunda kurul üyelerinin yeterli bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Mevzuat açısından özellikle kurul yapısının ve sektörel bağlamda yeniden ele alma zorunluluğu, kurul kararlarını ajans faaliyetlerinde belirleyici olma konusunda yeniden ele alınması ve Düzey 2 bölgelerinin fonksiyonellik bakımından uygunluğunun yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Tablo 4.16. GEKA'nın Kalkınma ve/veya Yönetim Kurullarına Üye Veren Diğer Aktörlerle Yetki e Görev Dağılımı Yerel Ve Bölgesel Kalkınma Açısından Uyumludur

GEKA'nın kalkınma ve/veya yönetim kurullarına üye veren diğer aktörlerle yetki ve görev dağılımı yerel ve bölgesel kalkınma açısından uyumludur.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	2	0	7	2	12
	Y	1,1%	2,3%	,0%	8,0%	2,3%	13,6%
Katılmıyorum	F	3	1	1	20	10	35
	Y	3,4%	1,1%	1,1%	22,7%	11,4%	39,8%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	2	1	2	3	9
	Y	1,1%	2,3%	1,1%	2,3%	3,4%	10,2%
Katılıyorum	F	10	4	0	7	3	24
	Y	11,4%	4,5%	,0%	8,0%	3,4%	27,3%
Kesinlikle katılıyorum	F	3	1	0	3	1	8
	Y	3,4%	1,1%	,0%	3,4%	1,1%	9,1%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.16'da GEKA'nın kalkınma ve/veya yönetim kurullarına üye veren diğer aktörlerle yetki ve görev dağılımı yerel ve bölgesel kalkınma açısından uyumludur görüşüne verilen cevapların dağılımına bakıldığında kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum ifadeleri birlikte ele alındığında yüzde 53,4 oranında söz konusu ifadeye katılmadıkları görülmüştür. Açık uçlu sorularda özellikle kalkınma kurulunun danışma niteliğine sahip olmasının kurul kararlarının ajansı yönlendirmede yeteri kadar dikkate alınmadığı düşüncesi, ayrıca kurul yapısındaki bürokratik yapının varlığı gibi gerekçelerle ajans içindeki yetki ve görev dağılımının bölgesel kalkınma açısından yeterli olmadığı belirtilmiştir. Bu bağlamda verilen cevaplar birbirini destekler niteliktedir. Sonuç olarak mevzuatın aktörler arası ilişkiler açısından kalkınma ve/veya yönetim kurullarına üye veren aktörlerle yetki ve görev dağılımı yerel ve bölgesel kalkınma açısından yeniden ele alınması gerekmektedir.

DDK'nın ilgili Raporunda kalkınma ajanslarının başta kalkınma kurulları olmak üzere organlarının işlevselliği sorunu ve ajansın giderek amaç ve felsefesi ile olan uyumunun gittikçe azalması sonucunda ajansların mali destekler ve bölge planlaması konusunda merkezin taşradaki aracı kurumu şeklinde algılanan, klasik kamu kurumuna dönüşme yakın tehdidine yönelik önlemlerin alınması gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Bu nedenle elde edilen veriler doğrultusunda kalkınma kurulu ve üyelerin ajans içinde etkinliği ve işlevini artırıcı yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Tablo 4.17. GEKA'nın Kalkınma ve/veya Yönetim Kurullarına Üye Vermeyen Ancak Yerel/Bölgesel Kalkınmayla İlgili Diğer Aktörlerle Görev ve Faaliyet Alanları Kalkınma Açısından Uyumludur.

GEKA'nın kalkınma ve/veya yönetim kurullarına üye vermeyen ancak yerel/bölgesel kalkınmayla ilgili diğer aktörlerle görev ve faaliyet alanları kalkınma açısından uyumludur.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	0	1	1	6	3	11
	Y	,0%	1,1%	1,1%	6,8%	3,4%	12,5%
Katılmıyorum	F	3	3	0	21	6	33
	Y	3,4%	3,4%	,0%	23,9%	6,8%	37,5%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	3	4	0	3	5	15
	Y	3,4%	4,5%	,0%	3,4%	5,7%	17,0%
Katılıyorum	F	8	1	1	7	5	22
	Y	9,1%	1,1%	1,1%	8,0%	5,7%	25,0%
Kesinlikle katılıyorum	F	4	1	0	2	0	7
	Y	4,5%	1,1%	,0%	2,3%	,0%	8,0%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.17'deki soruya verilen cevapların sektörlere dağılımı değerlendirildiğinde yüzde 50 oranında söz konusu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Bölgesel kalkınma konusunda ajansın kalkınma kurulunda yer almayan ancak yerel bölgesel kalkınma konusunda faaliyette bulunan diğer aktörlerle ilişkiler açısından görev ve yetki açısından uyumlu olamadığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda Tablo 4.16'da yapılan değerlendirmelerde dikkate alındığında ajansın kuruluş amacını taşıyan yerinde uygulama ilkesi doğrultusunda kamu, özel, STK'ları biraraya getiren, işbirliği, diyalog ve ortaklık ortamı oluşturan; dinamik, esnek yapıya sahip ve katılımcı örgütlenmeye sahip destekleyici ve koordinatör kurumlar olma özelliğinden uzaklaştığı görülmektedir. 5449 sayılı Kanunun Genel Gereğesinde, Ajansların yürüttüğü faaliyetler sadece yerel ve bölgesel kalkınma ile sınırlı kalmayacağı; ajansların bu alanda faaliyet gösteren kurumlarla aktif işbirliği ve koordinasyon içinde kritik destekler

sağlayarak, bölgenin girişimcilik potansiyelini harekete geçirecek ve sürekli olarak gelişime katkıda bulunacağı ifade edilmiştir.

Tablo 4.18. GEKA Kalkınma Faaliyetlerini Desteklemede Yeterli Teknik ve Mali Kaynaklara Sahiptir

GEKA kalkınma faaliyetlerini desteklemede yeterli teknik ve mali kaynaklara sahiptir.		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	4	2	8
	Y	1,1%	1,1%	,0%	4,5%	2,3%	9,1%
Katılmıyorum	F	2	2	0	6	1	11
	Y	2,3%	2,3%	,0%	6,8%	1,1%	12,5%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	1	1	5	1	9
	Y	1,1%	1,1%	1,1%	5,7%	1,1%	10,2%
Katılıyorum	F	11	3	1	22	8	45
	Y	12,5%	3,4%	1,1%	25,0%	9,1%	51,1%
Kesinlikle katılıyorum	F	3	3	0	2	7	15
	Y	3,4%	3,4%	,0%	2,3%	8,0%	17,0%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.18’de kalkınma kurulu üyelerinin “GEKA kalkınma faaliyetlerini desteklemede yeterli teknik ve mali kaynaklara sahiptir” ifadesine verdikleri cevapların sonuçları yer almaktadır. Katılımcıların yüzde 68,1 oranında büyük çoğunluğu GEKA’nın yeterli teknik ve mali kaynaklara sahip olduğu düşüncesindedir. Bu nedenle ajansın bölgesel kalkınma konusunda ve aktörler arası ilişkilerin desteklenmesi konusunda yeterli teknik ve mali kaynaklara sahiptir. BKA, merkezi ve yerel hükümetin bölgesel ekonomik kalkınmayı sağlamak üzere temel yönlendirici çalışmaları dışında, içinde bulunduğu bölgeyi temel alan, bölgesel aktörler tarafından finanse edilen kurumlardır (Halkier ve Danson, 1997: 241).

Tablo 4.19. GEKA'nın Yerel Düzeyde Proje Yararlanıcılarına Sağladığı Teknik ve Mali Destekler Yeterlidir

GEKA'nın yerel düzeyde proje yararlanıcılarına sağladığı teknik ve mali destekler yeterlidir.		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	7	5	14
	Y	1,1%	1,1%	,0%	8,0%	5,7%	15,9%
Katılmıyorum	F	2	5	1	24	3	35
	Y	2,3%	5,7%	1,1%	27,3%	3,4%	39,8%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	2	1	2	4	10
	Y	1,1%	2,3%	1,1%	2,3%	4,5%	11,4%
Katılıyorum	F	11	1	0	5	6	23
	Y	12,5%	1,1%	,0%	5,7%	6,8%	26,1%
Kesinlikle katılıyorum	F	3	1	0	1	1	6
	Y	3,4%	1,1%	,0%	1,1%	1,1%	6,8%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.19'da kalkınma kurulu üyelerinden "GEKA'nın yerel düzeyde proje yararlanıcılarına sağladığı teknik ve mali destekler yeterlidir" ifadesine dair değerlendirme yapmaları istenmiştir. Verilen cevaplara göre, katılımcıların yüzde 55,7 oranında söz konusu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Temsil ettikleri sektörler açısından değerlendirildiğinde kamu kurumlarının diğer aktörlerden verdikleri cevaplar bakımından ayrıldığı görülmektedir. Ancak Tablo 4.18'de Ajansın yeterli teknik ve mali kaynaklara sahip olduğu düşüncesine karşın Tablo 4.19'da yer alan verilerden anlaşıldığı üzere kalkınma kurulu üyeleri yeterli teknik ve mali desteklerden yeteri kadar yararlanmadıklarını değerlendirmişlerdir.

Açık uçlu sorulara verilen cevaplarda da bu yönde eleştiriler bulunmaktadır. Özellikle kalkınma kurulu üyeleri proje hazırlamakta yeterli birikim ve tecrübeye sahip olmadıkları için fonlar'dan yeteri kadar yararlanamadıkları, bu konuda özellikle ajansın kurul üyelerine bu konuda yeteri kadar destek vermediği, projelerin başvuru aşamasında ve uygulama aşamalarında bürokratik engellerle karşılaştıklarını, fonlardan yararlanma konusunda daha fazla kamu kurum ve kuruluşların yararlandığını ve diğer kesimlere (STK'lar özellikle) dönük projelerin yeterli olmadığı vurgusu yapılmıştır. Kamu kurumları dışında diğer bölgesel aktörlerin proje hazırlama konusunda yeterli birikime sahip olmaması nedeniyle özellikle hem proje hazırlama döneminde hem de uygulama döneminde ajansın teknik konuda destek vermesi gerekliliği görülmektedir (Kösecik ve Akbaş, 2009: 198–203; DDK Raporu, 2014: 781).

Tablo 4.20. GEKA Sorumluluk Alanında Yer Alan İllerdeki İlgili Kurum ve Kuruluşlar Ajansın Mali Desteklerden Yararlanmada İşbirliği ve/veya Ortaklık İki Taraf İçin de Yeterli Düzeydedir.

GEKA sorumluluk alanında yer alan illerdeki ilgili kurum ve kuruluşlar Ajansın mali desteklerden yararlanmada işbirliği ve/veya ortaklık iki taraf için de yeterli düzeydedir.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	5	4	11
	Y	1,1%	1,1%	,0%	5,7%	4,5%	12,5%
Katılmıyorum	F	2	3	1	22	8	36
	Y	2,3%	3,4%	1,1%	25,0%	9,1%	40,9%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	2	0	4	3	10
	Y	1,1%	2,3%	,0%	4,5%	3,4%	11,4%
Katılıyorum	F	10	3	1	5	3	22
	Y	11,4%	3,4%	1,1%	5,7%	3,4%	25,0%
Kesinlikle katılıyorum	F	4	1	0	3	1	9
	Y	4,5%	1,1%	,0%	3,4%	1,1%	10,2%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.20’de katılımcıların “GEKA sorumluluk alanında yer alan illerdeki ilgili kurum ve kuruluşlar Ajansın mali desteklerden yararlanmada işbirliği ve/veya ortaklık iki taraf için de yeterli düzeydedir” ifadesine verilen cevapların dağılımı yer almaktadır. Verilen cevaplardan kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum cevapları birlikte ele alındığında 53,4 oranında bu ifadeyi desteklemediklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda ilgili tarafların birlikte hareket etme ve ortaklıklar kurarak proje geliştirme konusunda yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Ajanslardan beklenen bu nokta ortaklık ve işbirliğini geliştirme noktasında farklı yerel ve bölgesel aktörlerin bir araya getirilmesini sağlamak olmalıdır. Ajanslar kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmeye dönük olarak ilgili taraflara yönelik eylem planları hazırlamalıdır. KA’ların temel amaçlarından birisi bölgesel kalkınmanın sağlanması için hem yerel aktörler hem de ulusal kurumlar arasında koordinasyonun sağlanmasıdır (Allen, 2002: 34–35). KA’ların yönetilmesi sırasında yerel aktörler arasında koordinasyon sağlanması büyük önem taşımaktadır. Diğer kurumların hazırladığı bölgesel kalkınma planlarıyla ve KA’ların ortaya koyduğu planlar arasında farklılıklar içermesi bölgesel kaynakların yanlış kullanımına neden olabilmektedir.

Tablo 4.21. GEKA İyi Yönetişim Anlayışı Doğrultusunda Ortak Aklın ve Kaynakların Esnek ve Dinamik Biçimde Harekete Geçirilmesini Sağlayan Bir Kurumdur

GEKA iyi yönetim anlayışı doğrultusunda ortak aklın ve kaynakların esnek ve dinamik biçimde harekete geçirilmesini sağlayan bir kurumdur.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	8	2	12
	Y	1,1%	1,1%	,0%	9,1%	2,3%	13,6%
Katılmıyorum	F	2	4	1	20	10	37
	Y	2,3%	4,5%	1,1%	22,7%	11,4%	42,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	1	0	3	3	8
	Y	1,1%	1,1%	,0%	3,4%	3,4%	9,1%
Katılıyorum	F	11	3	1	6	3	24
	Y	12,5%	3,4%	1,1%	6,8%	3,4%	27,3%
Kesinlikle katılıyorum	F	3	1	0	2	1	7
	Y	3,4%	1,1%	,0%	2,3%	1,1%	8,0%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.21’de verilen cevaplar incelendiğinde kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum cevapları birlikte ele alındığında yüzde 55,6’sı bu ifadeye katılmadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların sektörel dağılımları dikkate alındığında yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve ticaret odalarının ajansın ortak aklın ve kaynakların esnek ve dinamik biçimde harekete geçirilmesini sağlamada yeterli olmadığı düşüncesindedirler. Bu veri tezin önceki bölümlerinde tespit edilen sorunları destekleyici niteliktedir. Bu bağlamda kalkınma ajanslarının kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirerek ilgili tarafların karar alma ve uygulama süreçlerine daha etkin katılmaları gerekmektedir. Özerk yapılar olması gerekirken, merkezin güdümünde yapılan mali destekler ve bölgesel planlamalar, ajansların merkezin taşradaki uzantısı olarak algılanmasına yol açmaktadır. Kalkınma ajansları yoluyla siyasi otoritenin ağırlığı yanında yerel aktörlerin katkısı ile hantal, siyasi müdahalelere açık, büyük ölçekli ve geniş kadrolu bir yapı haline gelme riski ortaya çıkacaktır (Gençyürek, 2006: 15).

Kalkınma kuruluna katılım düşük olması ile yaşanan Ajans Kalkınma Kurulu üyelerinin Ajans faaliyet alanı konularında işbirliği gelişmemesi, kurul gündeminin üyelerin / üye kuruluşların görüş ve önerileri de dikkate alınarak katılımcı bir yaklaşımla belirlenmemesi gibi nedenlerle ajansın yönetim anlayışı doğrultusunda ortak aklın ve kaynakların esnek ve dinamik biçimde harekete geçirilmesini sağlayan bir kurum olarak değerlendirilmesini engellemektedir. Türkiye’de aynı ilin ilçeleri arasındaki gelişmişlik

farkları giderilmemiş iken farklı illeri kapsayan ajansların bu farkı nasıl gidereceği belirsizdir (Oyan, 2006: 9).

Tablo 4.22. GEKA Küresel Rekabette Avantajlar Sağlayacak Stratejiler Geliştirmeye Katkı Sağlamaktadır

GEKA küresel rekabette avantajlar sağlayacak stratejiler geliştirmeye katkı sağlamaktadır.		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	1	2	1	6
	Y	1,1%	1,1%	1,1%	2,3%	1,1%	6,8%
Katılmıyorum	F	1	2	0	10	4	17
	Y	1,1%	2,3%	,0%	11,4%	4,5%	19,3%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	3	3	0	9	4	19
	Y	3,4%	3,4%	,0%	10,2%	4,5%	21,6%
Katılıyorum	F	9	3	1	14	9	36
	Y	10,2%	3,4%	1,1%	15,9%	10,2%	40,9%
Kesinlikle katılıyorum	F	4	1	0	4	1	10
	Y	4,5%	1,1%	,0%	4,5%	1,1%	11,4%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Yukarıdaki Tabloda Ajansın “küresel rekabette avantajlar sağlayacak stratejiler geliştirmeye katkı sağlamaktadır” ifadesine verilen cevapların dağılımı değerlendirildiğinde katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevapları birlikte değerlendirildiğinde yüzde 52,3 oranında söz konusu ifadenin destelendiği görülmektedir. Bu bağlamda bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapma ve ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlama konusunda tatmin edici olduğu görülmektedir. Ancak diğer cevaplarda değerlendirildiğinde özellikle ne katılıyorum ne katılmıyorum (21,6) cevabını verenlerin ve katılmıyorum (19,3) cevabını verenlerin oranı da önemli düzeydedir. Buna neden olarak özellikle STK’ların ve yerel yönetimlerin yarıya yakınının bu konudaki faaliyetlere katılmadıkları ve Ajansın bu amaçla yaptığı çalışmaların dışında kaldıkları görülmektedir. Kalkınma ajansları, etkin işbirliği ve ortaklıklar kurarak geçirmek ve rekabetçiliğini artırarak bölgesel kalkınmaya desteklenmesi beklenmektedir (DDK Raporu, 2014: 768; Halkier, 2006: 22).

Tablo 4.23. GEKA Kalkınma, Büyüme, Rekabet Gücü, İstihdam ve Benzeri Ekonomik Gelişmeleri Olumlu Etkileyen ve Destekleyen Bir Ağyapıdır / Network Kuruluşudur

GEKA kalkınma, büyüme, rekabet gücü, istihdam ve benzeri ekonomik gelişmeleri olumlu etkileyen ve destekleyen bir ağyapıdır / network kuruluşudur.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	0	1	0	7	4	12
	Y	,0%	1,1%	,0%	8,0%	4,5%	13,6%
Katılmıyorum	F	3	2	0	20	8	33
	Y	3,4%	2,3%	,0%	22,7%	9,1%	37,5%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	2	0	3	1	7
	Y	1,1%	2,3%	,0%	3,4%	1,1%	8,0%
Katılıyorum	F	8	4	2	4	4	22
	Y	9,1%	4,5%	2,3%	4,5%	4,5%	25,0%
Kesinlikle katılıyorum	F	6	1	0	5	2	14
	Y	6,8%	1,1%	,0%	5,7%	2,3%	15,9%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.23’de verilen cevapların dağılımlarına bakıldığında kalkınma, büyüme, rekabet gücü, istihdam ve benzeri ekonomik gelişmeleri olumlu etkileyen ve destekleyen bir ağyapıdır / network kuruluşu olduğu ifadesine yüzde 51,1’i katılmamaktadır. STK’ların ve ticaret odası veya borsalarının bu ifadeye katılmama oranı daha da yüksektir. Ancak verilen cevaplar bakımından kalkınma kurulu üyelerinin önemli bir bölümü (% 40,9) söz konusu ifadeyi desteklemektedir. Bu durum ajansın bu konuda önemli işlevleri yerine getirebileceği konusundaki inancın devam etmesi açısından olumlu bir durum ifade etmektedir. Ancak katılımcı bir yaklaşımla yerel ve bölgesel aktörler arasında ortaklık ve işbirliği teşvik ederek, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. KA’ların temel amaçlarından birisi bölgesel kalkınmanın sağlanması için hem yerel aktörler hem de ulusal kurumlar arasında koordinasyonun sağlayarak, o bölgenin ekonomik kalkınmasını hedefleyen kurumlar olması beklenmektedir (Clark, 2005: 23; Koçberber, 2006: 37).

Tablo 4.24. GEKA Kentsel Ve Çevresel Sorunların Çözümü Gibi Bölgesel ve Ulusal Unsurların İç İçe Geçtiği Alanlarda Olumlu Katkı Veren ve Destekleyen Bir Ağyapıdır / Network Kuruluşudur.

GEKA kentsel ve çevresel sorunların çözümü gibi bölgesel ve ulusal unsurların iç içe geçtiği alanlarda olumlu katkı veren ve destekleyen bir ağyapıdır / network kuruluşudur.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	9	2	13
	Y	1,1%	1,1%	,0%	10,2%	2,3%	14,8%
Katılmıyorum	F	2	2	1	18	10	33
	Y	2,3%	2,3%	1,1%	20,5%	11,4%	37,5%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	2	2	1	3	3	11
	Y	2,3%	2,3%	1,1%	3,4%	3,4%	12,5%
Katılıyorum	F	10	3	0	5	3	21
	Y	11,4%	3,4%	,0%	5,7%	3,4%	23,9%
Kesinlikle katılıyorum	F	3	2	0	4	1	10
	Y	3,4%	2,3%	,0%	4,5%	1,1%	11,4%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.24’de kurul üyelerinden “GEKA kentsel ve çevresel sorunların çözümü gibi bölgesel ve ulusal unsurların iç içe geçtiği alanlarda olumlu katkı veren ve destekleyen bir ağyapıdır / network kuruluşudur” değerlendirmeleri istenmiştir. Verilen cevapların dağılımı incelendiğinde katılımcıların önemli bir bölümü (%52,3) söz konusu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Ancak katılımcıların önemli bir bölümü söz konusu ifadeye destek vermektedir. Cevaplar değerlendirildiğinde yerel ve bölgesel sorunların çözümde ajansın önemli bir role sahip olduğu ve yerel ve bölgesel aktörlerin bu konuda ajanstan beklenti içinde oldukları söylenebilir. Bu bağlamda, Tablo 4.23’de verilen cevaplara paralellik taşımakta ve destekleyici niteliktedir.

Kalkınma ajanslarının özel ve kamu, yerel otoriteler ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlayarak, yerel/bölgesel dinamikler ile merkezi hükümetlerle bağlantı kuran, ayrıca ilgili bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişime katkıda bulunan yerel potansiyelin harekete geçmesini sağlayan kurumlar olması gerekmektedir (Dedeoğlu ve Sertesin, 2011: 5–6, Hughes, 1998: 620).

Tablo 4.25. GEKA Yerel Yönetimlerin ve Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Projelerine Verilen Mali Desteklerle Bölgenin İçsel Kaynaklarını Harekete Geçirmektedir

GEKA yerel yönetimlerin ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının projelerine verilen mali desteklerle bölgenin içsel kaynaklarını harekete geçirmektedir.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	2	1	0	3	4	10
	Y	2,3%	1,1%	,0%	3,4%	4,5%	11,4%
Katılmıyorum	F	1	3	1	22	8	35
	Y	1,1%	3,4%	1,1%	25,0%	9,1%	39,8%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	1	1	7	3	13
	Y	1,1%	1,1%	1,1%	8,0%	3,4%	14,8%
Katılıyorum	F	12	3	0	4	3	22
	Y	13,6%	3,4%	,0%	4,5%	3,4%	25,0%
Kesinlikle katılıyorum	F	2	2	0	3	1	8
	Y	2,3%	2,3%	,0%	3,4%	1,1%	9,1%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.25’de “GEKA yerel yönetimlerin ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının projelerine verilen mali desteklerle bölgenin içsel kaynaklarını harekete geçirmektedir” ifadesine verilen cevapların dağılımları görülmektedir. Kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum cevapları birlikte ele alındığında yüzde 51,2’sinin söz konusu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Özellikle STK’ların ve ticaret odalarının önemli bir kısmı bu ifadeyi desteklememektedir. Buna neden olarak uygulanan projelere yönelik desteklerin mali destekten öteye geçmemesinin ve özellikle kurul üyeleri arasında yönetim ilkeleri çerçevesinde istenen düzeyde kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştiremediği sonucu çıkarılabilir.

Ajansın proje odaklı bir faaliyet alanı belirlemesi, sektörler arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını ortadan kaldırma konusunda beklentileri karşılamaını engellemektedir.

Tablo 4.26. GEKA'nın Faaliyetleri ve Bunların Sonuçları Konusunda Yerel Aktörler ve Yöreye Yatırım Yapmayı Düşünen Yatırımcılar Etkin Şekilde Bilgilendirilmektedir

GEKA'nın faaliyetleri ve bunların sonuçları konusunda yerel aktörler ve yöreye yatırım yapmayı düşünen yatırımcılar etkin şekilde bilgilendirilmektedir.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	1	10	1	14
	Y	1,1%	1,1%	1,1%	11,4%	1,1%	15,9%
Katılmıyorum	F	2	5	0	18	7	32
	Y	2,3%	5,7%	,0%	20,5%	8,0%	36,4%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	2	0	6	4	13
	Y	1,1%	2,3%	,0%	6,8%	4,5%	14,8%
Katılıyorum	F	9	2	1	2	6	20
	Y	10,2%	2,3%	1,1%	2,3%	6,8%	22,7%
Kesinlikle katılıyorum	F	5	0	0	3	1	9
	Y	5,7%	,0%	,0%	3,4%	1,1%	10,2%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.26'da katılımcılara "GEKA'nın faaliyetleri ve bunların sonuçları konusunda yerel aktörler ve yöreye yatırım yapmayı düşünen yatırımcılar etkin şekilde bilgilendirilmektedir" ifadesini değerlendirmeleri istenmiştir. Tablo incelendiğinde kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum ifadeleri birlikte ele alındığında yüzde 52,3'ünün ifadeyi desteklemediği görülmektedir. Bu sonucu destekler nitelikte ifadelerin açık uçlu sorularda da yer aldığı görülmektedir. Kalkınma ajanslarının asıl amaçlarının ilgili aktörlere yeteri kadar anlatılmadığı ve özellikle kalkınma kurulu üyelerinin yeteri kadar bilgi sahibi olmaması işbirliği ve ortaklıkların kurulması noktasında zorlukların yaşanmasına yol açtığı ayrıca ifade edilmiştir. Bunun dışında gerçek ve güncel verilere ulaşılmakta güçlükler yaşandığı verilen cevaplarda görülmüştür.

Kalkınma kurulunun yıl içinde yaptığı toplantıların sayısının artırılması gerektiği belirtilmiştir. Ajansın bölgeyle ilgili faaliyetleri ve sonuçları yıl içinde yapılacak toplantılar ve tanıtımlar yoluyla yerel ve bölgesel aktörlerle paylaşılmalıdır (DDK Raporu, 2014: 787). Ayrıca kurul üyeleri arasında iletişim kanalları artırılmalı bunun içinde ajansın özellikle kurul üyeleriyle birebir görüşme sayıları arttırmalı özellikle kurul toplantılarının etkisi ve geri dönüşlerin sağlanacağı konusunda üyelere güven verilmesi gerekmektedir.

Tablo 4.27. GEKA Olarak Yürütülecek Faaliyetlerde Bölgedeki Diğer Yerel/Bölgesel Kalkınmayla İlgili Kurum ve Kuruluşlarla İşbirliği Sağlanmakta

GEKA olarak yürütülecek faaliyetlerde bölgedeki diğer yerel/bölgesel kalkınmayla ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği sağlanmaktadır.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	7	6	15
	Y	1,1%	1,1%	,0%	8,0%	6,8%	17,0%
Katılmıyorum	F	4	5	1	20	7	37
	Y	4,5%	5,7%	1,1%	22,7%	8,0%	42,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	1	0	4	1	7
	Y	1,1%	1,1%	,0%	4,5%	1,1%	8,0%
Katılıyorum	F	9	2	1	5	4	21
	Y	10,2%	2,3%	1,1%	5,7%	4,5%	23,9%
Kesinlikle katılıyorum	F	3	1	0	3	1	8
	Y	3,4%	1,1%	,0%	3,4%	1,1%	9,1%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Yukarıdaki Tabloda kalkınma kurulu üyelerinin “GEKA olarak yürütülecek faaliyetlerde bölgedeki diğer yerel/bölgesel kalkınmayla ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği sağlanmaktadır” ifadesine yapılan değerlendirmelerin dağılımı yer almaktadır. Kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum cevapları değerlendirildiğinde katılımcıların yüzde 59’u bu ifadeye katılmamaktadırlar.

Bölgesel kalkınmanın sağlanması için hem yerel aktörler hem de ulusal kurumlar arasında koordinasyon oluşturulmalıdır. Bu bağlamda kuruluş amacını yönelik olarak bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmelidir. Bu konuda tezin önceki bölümlerinde belirtildiği üzere ajanslar ile bölgesel kalkınmaya yönelik olarak kurulmuş diğer kurumlar arasındaki görev ve yetki sorunları nedeniyle bu kurumların amaçları (bölgesel kalkınma) ortak olsa bile kurumlararası güç çatışmaları yaşanabilmektedir. Kalkınmayla ilgili diğer kurumların hazırladığı bölgesel kalkınma planlarıyla ve KA’ların ortaya koyduğu planlar arasında farklılıklar içermesi bölgesel kaynakların yanlış kullanımına neden olabilmektedir.

Tablo 4.28. Kalkınma Ajanslarının Odaklandığı Konular Yerel Aktörlerin İşbirliği ve Koordinasyonlarını Zorunlu Kılar

Kalkınma ajanslarının odaklandığı konular yerel aktörlerin işbirliği ve koordinasyonlarını zorunlu kılar	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	2	0	3	2	8
	Y	1,1%	2,3%	,0%	3,4%	2,3%	9,1%
Katılmıyorum	F	1	1	0	5	3	10
	Y	1,1%	1,1%	,0%	5,7%	3,4%	11,4%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	3	0	1	2	2	8
	Y	3,4%	,0%	1,1%	2,3%	2,3%	9,1%
Katılıyorum	F	5	4	0	18	5	32
	Y	5,7%	4,5%	,0%	20,5%	5,7%	36,4%
Kesinlikle katılıyorum	F	8	3	1	11	7	30
	Y	9,1%	3,4%	1,1%	12,5%	8,0%	34,1%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.28’de kalkınma kurulu üyelerinin “Kalkınma ajanslarının odaklandığı konular yerel aktörlerin işbirliği ve koordinasyonlarını zorunlu kılar” ifadesine verdikleri cevapların temsil ettikleri sektörlere göre dağılımları açısından katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum ifadeleri dikkate alındığında yüzde 70,5 oranında desteklendiği görülmektedir. Bu bağlamda ajansın faaliyet alanı çerçevesinde kendisinden beklenen kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek olarak görülmektedir. Kalkınma ajanslarının yönetim ilkesi doğrultusunda yerinde uygulama ilkesi doğrultusunda kamu, özel, STK’ları biraraya getiren, işbirliği, koordinasyon, diyalog ve ortaklık ortamı oluşturan; dinamik, esnek yapıya sahip ve katılımcı örgütlenmeye sahip destekleyici ve koordinatör kurumlar olmaları beklenmekte olup bu beklenti elde edilen verilerde açıkça görülmektedir.

Tablo 4.29. Her İlin (Aydın, Denizli, Muğla) Kendine Özgü Sorunları, Farklı Sosyo-Ekonomik Özellikleri Dikkate Alınarak GEKA'nın Örgütlenme Yapısı Gözden Geçirilmelidir

Her bölgenin (Aydın, Denizli ve Muğla) kendine özgü sorunları, farklı sosyo-ekonomik özellikleri dikkate alınarak GEKA'nın örgütlenme yapısı gözden geçirilmelidir	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	4	1	0	3	1	9
	Y	4,5%	1,1%	,0%	3,4%	1,1%	10,2%
Katılmıyorum	F	6	2	0	4	2	14
	Y	6,8%	2,3%	,0%	4,5%	2,3%	15,9%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	4	0	0	1	0	5
	Y	4,5%	,0%	,0%	1,1%	,0%	5,7%
Katılıyorum	F	1	6	1	14	9	31
	Y	1,1%	6,8%	1,1%	15,9%	10,2%	35,2%
Kesinlikle katılıyorum	F	3	1	1	17	7	29
	Y	3,4%	1,1%	1,1%	19,3%	8,0%	33,0%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.29'da "Her bölgenin (Aydın, Denizli ve Muğla) kendine özgü sorunları, farklı sosyo-ekonomik özellikleri dikkate alınarak GEKA'nın örgütlenme yapısı gözden geçirilmelidir" ifadesinin değerlendirilmesi istenmiştir. Yapılan değerlendirmelerin sonuçları incelendiğinde katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum ifadeleri birlikte değerlendirildiğinde yüzde 68,2 oranında söz konusu ifadeye katıldıklarını belirtmişlerdir. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.2'de elde edilen verileri destekleyici niteliktedir.

Bu bağlamda açık uçlu soruda verilen cevaplarda Denizli, sanayi, tarım ve turizm kenti özellikleri bir arada bulundurduğu ancak sanayi özelliğinin ağırlık kazandığı ve markalaşmış ve katma değeri yüksek ürünlere öncelik verilmesi gerekliliği ifade edilmiştir. Aydın ili açısından bakıldığında önceliğin tarım (tarıma dayalı sanayide katma değeri yüksek yatırımlara öncelik verilmeli), gıda, turizm, jeotermal enerji ve seracılık öncelikli alanlar olarak vurgulanırken Muğla ili yapılan değerlendirmelerde ise turizm, tarım, mermer ve yenilenebilir enerji öncelik alanları olarak belirlenmiştir. Her bölgenin kendine özgü sorunları, potansiyeli, gelişme öncelikleri bulunduğu, farklı sosyo-ekonomik özellikler sergilediği hususları dikkate alınarak ve kalkınma ajanslarının teşkilat yapılarının, büyüklüklerinin ve diğer yapısal özelliklerinin bölgeler itibarıyla farklılaşması açısından ele alınmalıdır. Kalkınma ajanslarının faaliyet alanlarını belirleyen Düzey 2 bölgelerinin, oluşturulmasından itibaren geçen süreçte nüfus, ekonomik yapı, ulaşım altyapısı gibi pek çok alandaki değişimler dikkate

alınarak, bölgesel gelişme politikalarının uygulanması ve bölge planlaması açısından fonksiyonel bölge niteliğine sahip olacak şekilde gözden geçirilmelidir.

Tablo 4.30. Ajansın Desteklediği Projelerde Satın Alma ve İhale İşlemleri Proje Yararlanıcıları Açısından Bürokratik Yapı ve Zorluklar Yaşatmaktadır.

Ajansın desteklediği projelerde satın alma ve ihale işlemleri proje yararlanıcıları açısından bürokratik yapı ve zorluklar yaşatmaktadır.		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	2	0	0	4	2	8
	Y	2,3%	,0%	,0%	4,5%	2,3%	9,1%
Katılmıyorum	F	9	1	0	4	3	17
	Y	10,2%	1,1%	,0%	4,5%	3,4%	19,3%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	3	0	5	3	12
	Y	1,1%	3,4%	,0%	5,7%	3,4%	13,6%
Katılıyorum	F	3	4	0	12	7	26
	Y	3,4%	4,5%	,0%	13,6%	8,0%	29,5%
Kesinlikle katılıyorum	F	3	2	2	14	4	25
	Y	3,4%	2,3%	2,3%	15,9%	4,5%	28,4%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.30’da “Ajansın desteklediği projelerde satın alma ve ihale işlemleri proje yararlanıcıları açısından bürokratik yapı ve zorluklar yaşatmaktadır” ifadesine verilen cevapları dağılımı bağlamında katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum birlikte alındığında yüzde 57,9 oranında bürokratik engel ve zorluklarla karşılaştıklarına dair algılama görülmektedir. Açık uçlu sorularda da bu yöndeki eleştiriler ifade edilmiştir. Bu bağlamda projelerin başvuru aşamasında ve uygulama aşamalarında bürokratik engellerle karşılaştıklarını, fonlardan yararlanma konusunda daha fazla kamu kurum ve kuruluşlarının yararlandığını ve diğer kesimlere (STK’lar özellikle) dönük projelerin yeterli olmadığı vurgusu yapılmıştır. Ancak bu durum Ajans’ın bilinçli bir tercihi değil, aynı zamanda STK’ların ve diğer aktörlerin proje hazırlama ve yazma konusunda kapasitelerinin yetersiz olması ve proje kültürünün henüz yerleşmemesinin bir sonucu olduğu söylenebilir.

Ajansların desteklediği projelerdeki bürokratik yapıdan kaynaklanan ve diğer zorlukları azaltmanın yolu olarak verilen cevaplara bakıldığında bölgesel kalkınmaya dönük olarak projeler üretebilecek insanların yetiştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bununla birlikte, tüm kesimlerin benimseye bileceği her bölgenin özelliklerinin göz önünde tutulduğu ve ekonomik yapısına uygun projelerin geliştirilmesi beklentisi ifade edilmiştir.

Tablo 4.31. Ajansın Mali Destek Fonksiyonunun Ön Planda Olması Aktörler Arasında Katılımı ve İşbirliğini Zorlaştırmaktadır

Ajansın mali destek fonksiyonunun ön planda olması aktörler arasında katılımı ve işbirliğini zorlaştırmaktadır.		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	2	0	4	2	9
	Y	1,1%	2,3%	,0%	4,5%	2,3%	10,2%
Katılmıyorum	F	8	1	0	7	3	19
	Y	9,1%	1,1%	,0%	8,0%	3,4%	21,6%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	3	1	0	5	2	11
	Y	3,4%	1,1%	,0%	5,7%	2,3%	12,5%
Katılıyorum	F	3	5	2	13	8	31
	Y	3,4%	5,7%	2,3%	14,8%	9,1%	35,2%
Kesinlikle katılıyorum	F	3	1	0	10	4	18
	Y	3,4%	1,1%	,0%	11,4%	4,5%	20,5%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.31’de kalkınma kurulu üyelerinin “Ajansın mali destek fonksiyonunun ön planda olması aktörler arasında katılımı ve işbirliğini zorlaştırmaktadır” ifadesini verdikleri cevapların dağılımı incelendiğinde katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevapları birlikte ele alınırsa bunu yüzde 55,7 oranında destekledikleri görülmektedir. Bu bağlamda ajansın asıl amacı olan aktörler arasında işbirliği ve ortaklıklarını geliştirmek ve katılımcı bir yaklaşımla yerel ve bölgesel kalkınmada yerel düzeyde kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek olmalıdır.

Ajansın sadece proje odaklı faaliyette bulunması kendisinden beklenen bölgesel kalkınma politikaların belirlenmesi, bölgesel planlama ve gelişimini etkileyen pek çok diğer politika alanları arasındaki, devam eden farklılıkların azaltılması amacıyla bölgesel kalkınmada işbirliğinin oluşumunda katalizör kurumlar olarak düşünülmesine karşın proje odaklı faaliyet gösteren ve para dağıtan klasik kamu kurumu olarak algılanmasına yol açtığı yine verilen cevaplarda görülmüştür.

Tablo 4.32. Kalkınma Ajansları Yerel Dinamikler ve İçsel Potansiyelin Harekete Geçirilmesinde Başarılıdır

Kalkınma ajansları yerel dinamikler ve içsel potansiyelin harekete geçirilmesinde başarılıdır	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	2	1	0	6	3	12
	Y	2,3%	1,1%	,0%	6,8%	3,4%	13,6%
Katılmıyorum	F	1	4	1	21	8	35
	Y	1,1%	4,5%	1,1%	23,9%	9,1%	39,8%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	1	1	4	3	10
	Y	1,1%	1,1%	1,1%	4,5%	3,4%	11,4%
Katılıyorum	F	10	3	0	7	3	23
	Y	11,4%	3,4%	,0%	8,0%	3,4%	26,1%
Kesinlikle katılıyorum	F	4	1	0	1	2	8
	Y	4,5%	1,1%	,0%	1,1%	2,3%	9,1%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.32’de kalkınma kurulu üyelerinin “Kalkınma ajansları yerel dinamikler ve içsel potansiyelin harekete geçirilmesinde başarılıdır” ifadesine verdiği cevapların dağılımları incelendiğinde kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum ifadeleri birlikte ele alındığında 53,4 oranında bu ifadeye katılmamaktadır. Ajansın yerel düzeyde ilgili aktörler arasında çok taraflı bir diyalog ortamı içinde yönetim ilkeleri doğrultusunda işbirliği ve ortaklıkların yeteri kadar kurulamadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Bunun bir sonucu olarak yerel potansiyeli, dinamikleri, özgünlükleri, kaynak ve imkânları ortaya çıkararak harekete geçirecek ve ulusal, uluslararası pazarlarda ekonomik, sosyal, kültürel birer değer haline dönüştürmekte kendilerinden beklenenleri yerine getirmekte istenen sonuçların alınmasını engelleyecektir. Tablo 4.33’deki sonuçların da bu bulguları destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Tablo 4.33. GEKA Yerel Dinamikler ve İçsel Potansiyelin Harekete Geçirilmesinde Başarılıdır.

GEKA yerel dinamikler ve içsel potansiyelin harekete geçirilmesinde başarılıdır.		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	1	5	2	10
	Y	1,1%	1,1%	1,1%	5,7%	2,3%	11,4%
Katılmıyorum	F	2	3	0	20	10	35
	Y	2,3%	3,4%	,0%	22,7%	11,4%	39,8%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	2	1	6	3	13
	Y	1,1%	2,3%	1,1%	6,8%	3,4%	14,8%
Katılıyorum	F	13	3	0	6	3	25
	Y	14,8%	3,4%	,0%	6,8%	3,4%	28,4%
Kesinlikle katılıyorum	F	1	1	0	2	1	5
	Y	1,1%	1,1%	,0%	2,3%	1,1%	5,7%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Yukarıdaki Tabloda GEKA özelinde ajansın yerel dinamikleri ve içsel potansiyeli harekete geçirmekte başarı durumunu değerlendirmesi istenmiştir. Tablo 4.32'deki bulgular da sonuçları destekler nitelikte olup, Tablo 4.33'de de cevaplayıcıların yüzde 51,2 oranında ajansın yerel dinamikleri ve içsel potansiyelin harekete geçirmede yeterli olmadığı düşüncesinde olduğu anlaşılmaktadır. Yerel aktörler arasında yaşanacak olan koordinasyon ve iletişim sorunları, ajansların işleyişlerinde sorunlar yaşanmasına neden olabilecektir. Kalkınma ajanslarının başta kalkınma kurulları olmak üzere organlarının işlevselliği konusunda yaşanan sorunların bir sonucu olarak kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırma konusunda istenen hedeflere ulaşamamaktadır. Tablo 4.4 ve Tablo 4.6'da verilerle de desteklenen ajansların kalkınma kurulu toplantılarına katılımın düşük olması ve özellikle ajansın eylem ve faaliyetlerinde kurul üyelerinin görüş ve önerileri de dikkate alınarak katılımcı yaklaşımla belirlenememesinin bir nedeni olarak yerel dinamikleri ve içsel potansiyeli harekete geçirmede yeterince başarılı olamadığı ifade edilebilir.

Tablo 4.34. Türkiye’de İBBS (İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması) Yeniden Gözden Geçirilmelidir.

Türkiye’de İBBS (İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması) yeniden gözden geçirilmelidir.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	3	1	0	2	1	7
	Y	3,4%	1,1%	,0%	2,3%	1,1%	8,0%
Katılmıyorum	F	4	3	0	4	1	12
	Y	4,5%	3,4%	,0%	4,5%	1,1%	13,6%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	3	2	0	3	2	10
	Y	3,4%	2,3%	,0%	3,4%	2,3%	11,4%
Katılıyorum	F	6	3	2	18	11	40
	Y	6,8%	3,4%	2,3%	20,5%	12,5%	45,5%
Kesinlikle katılıyorum	F	2	1	0	12	4	19
	Y	2,3%	1,1%	,0%	13,6%	4,5%	21,6%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.34’de “Türkiye’de İBBS (İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması) yeniden gözden geçirilmelidir” ifadesine verilen cevapların dağılımları açısından katılımcıların yüzde 67,1 oranında bu ifadeyi desteklediği görülmektedir. Tablo 4.35’de söz konusu ifadeyi GEKA özelinde değerlendirmeleri incelendiğinde yüzde 65,9 oranında söz konusu ifadenin desteklediği görülmektedir. Bu bağlamda Tablo 4.34 ve Tablo 4.35’deki verilerin birbirini destekler nitelikte olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Her bölgenin kendine özgü sorunları, potansiyeli, gelişme öncelikleri bulunduğu, farklı sosyo-ekonomik özellikler sergilediği hususları dikkate alınarak ve kalkınma ajanslarının teşkilat yapılarının, büyüklüklerinin ve diğer yapısal özelliklerinin bölgeler itibariyle yeniden değerlendirilmesi gerekliliği ortaya konulmaktadır. Kalkınma ajanslarının faaliyet alanlarını belirleyen Düzey 2 bölgelerinin, oluşturulmasından itibaren geçen süreçte nüfus, ekonomik yapı, ulaşım altyapısı gibi pek çok alandaki değişimler dikkate alınarak, bölgesel gelişme politikalarının uygulanması ve bölge planlaması açısından fonksiyonel bölge niteliğine sahip olacak şekilde gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Tablo 4.35. GEKA’da İBBS Kapsamı (Hangi İllerin Dahil Olacağı) Yeniden Gözden Geçirilmelidir

Türkiye’de İBBS (İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması) yeniden gözden geçirilmelidir.		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	2	2	0	4	1	9
	Y	2,3%	2,3%	,0%	4,5%	1,1%	10,2%
Katılmıyorum	F	7	2	0	5	1	15
	Y	8,0%	2,3%	,0%	5,7%	1,1%	17,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	1	1	3	0	6
	Y	1,1%	1,1%	1,1%	3,4%	,0%	6,8%
Katılıyorum	F	5	4	0	15	9	33
	Y	5,7%	4,5%	,0%	17,0%	10,2%	37,5%
Kesinlikle katılıyorum	F	3	1	1	12	8	25
	Y	3,4%	1,1%	1,1%	13,6%	9,1%	28,4%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

“Türkiye’de ve GEKA özelinde ajansa dahil olan iller ve İBBS (İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması) açısından önerileriniz nelerdir” açık uçlu sorusuna verilen cevaplar Tablo 4.34’de analiz edilmektedir. STK’ların GEKA bölgesini kapsayan İBBS çerçevesinde günün şartları ve gelişmelerde dikkate alınarak yeniden gözden geçirilmesi ve hatta bunun belirli aralıklarda tekrarlanması gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda İBBS’nin il özellikleri ve öncelikleri ana ekseninde yeniden ele alınması ihtiyacı ortaya konmuştur. Bu bağlamda İBBS içinde yer alan iller arasında önceliklerin farklılaştığı görülmektedir.

Özellikle Muğla ilinden katılan üyelerin öncelikleri içinde turizm, arıcılık ve tarım ön plana çıkarken Denizli ili açısından öncelik tekstil ve sanayi olurken Aydın açısından bakıldığında tarım, turizm yenilenebilir enerji ve gıda olarak belirtilmiştir. Kalkınma ajanslarının faaliyet alanlarını belirleyen Düzey 2 bölgelerinin, oluşturulmasından itibaren geçen süreçte nüfus, ekonomik yapı, ulaşım altyapısı gibi pek çok alandaki değişimler dikkate alınarak, bölgesel gelişme politikalarının uygulanması ve bölge planlaması açısından fonksiyonel bölge niteliğine sahip olacak şekilde gözden geçirilmesi gerekliliği yapılan değerlendirmelerden anlaşılmaktadır.

Tablo 4.36. Kalkınma Ajanslarının Görevlerinin Genişliği Yerel Düzeyde Benzer Görev ve Yetkilere Sahip (TKDK ve Belediyeler Gibi) Diğer Kuruluşlarla Eşgüdüm ve İşbirliğini Olumsuz Etkilemektedir.

Kalkınma ajanslarının görevlerinin genişliği yerel düzeyde benzer görev ve yetkilere sahip (TKDK ve belediyeler gibi) diğer kuruluşlarla eşgüdüm ve işbirliğini olumsuz etkiler.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	2	2	0	5	0	9
	Y	2,3%	2,3%	,0%	5,7%	,0%	10,2%
Katılmıyorum	F	10	4	1	3	5	23
	Y	11,4%	4,5%	1,1%	3,4%	5,7%	26,1%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	2	1	0	2	6	11
	Y	2,3%	1,1%	,0%	2,3%	6,8%	12,5%
Katılıyorum	F	3	1	1	21	7	33
	Y	3,4%	1,1%	1,1%	23,9%	8,0%	37,5%
Kesinlikle katılıyorum	F	1	2	0	8	1	12
	Y	1,1%	2,3%	,0%	9,1%	1,1%	13,6%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.36’da kalkınma kurulu üyelerine “Kalkınma ajanslarının görevlerinin genişliği yerel düzeyde benzer görev ve yetkilere sahip (TKDK ve belediyeler gibi) diğer kuruluşlarla eşgüdüm ve işbirliğini olumsuz etkilemektedir” yargısına verdikleri cevapların dağılımında elde edilen sonuçlar çerçevesinde üyelerin yüzde 51,1 oranında bu ifadeyi desteklemektedir. Aynı ifadenin GEKA özelinde yapılan değerlendirmelerin dağılımında Tablo 4.37’de yer almaktadır. Tablo 4.37’de incelendiğinde katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum ifadeleri birlikte ele alındığında üyelerin yüzde 48,9 oranında katılıyorum sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Tablo 4.36 ve Tablo 4.37’de verilen cevaplarının birbirini destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Tablo 4.37. GEKA'nın Görevlerinin Genişliği Yerel Düzeyde Benzer Görev ve Yetkilere Sahip (TKDK ve Belediyeler Gibi) Diğer Kuruluşlarla Eşgüdüm ve İşbirliğini Olumsuz Etkilemektedir

GEKA'nın görevlerinin genişliği yerel düzeyde benzer görev ve yetkilere sahip (TKDK ve belediyeler gibi) diğer kuruluşlarla eşgüdüm ve işbirliğini olumsuz etkilemektedir.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	2	2	0	3	3	10
	Y	2,3%	2,3%	,0%	3,4%	3,4%	11,4%
Katılmıyorum	F	10	4	1	6	3	24
	Y	11,4%	4,5%	1,1%	6,8%	3,4%	27,3%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	3	1	0	3	4	11
	Y	3,4%	1,1%	,0%	3,4%	4,5%	12,5%
Katılıyorum	F	2	2	1	17	8	30
	Y	2,3%	2,3%	1,1%	19,3%	9,1%	34,1%
Kesinlikle katılıyorum	F	1	1	0	10	1	13
	Y	1,1%	1,1%	,0%	11,4%	1,1%	14,8%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Kalkınma ajanları ile bölgesel kalkınmaya yönelik olarak kurulmuş diğer kurumlar arasındaki görev ve yetki sorunlarıdır. Bu kurumların amaçları (bölgesel kalkınma) ortak olsa bile kurumlar arası güç çatışmaları yaşanabilmektedir. Bölgede kurulmuş diğer bölgesel kalkınma ile ilgili TKDK ve benzeri kurumların ajanslarla birlikte hareket ederek ilgili aktörlere daha fazla destek sağlanabilmesi mümkündür. Yukarıdaki tablolarda yapılan değerlendirmeler doğrultusunda kalkınma ajanslarının özellikle mevzuat açısından verilen görevler ve yetkiler doğrultusunda aynı amaca yönelik olarak kurulmuş diğer organlarla aralarında yetki sorunlarının doğmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu nedenle Ajanslarla yerel ve bölgesel kalkınmaya yönelik diğer kurumlar arasındaki görev ve yetki sorunları dikkat çekmektedir.

Bu kurumların amaçları (yerel ve bölgesel kalkınma) ortak olsa bile kurumlar arası güç çatışmaları yaşanabilmektedir. Bu bağlamda KA'ların mevzuatta görev alanlarının netleştirilmesi bu konuda eksikler giderilmelidir. Ayrıca daha önce belirtildiği üzere ajansların yönetim ilkesi doğrultusunda yerinde uygulama ilkesi doğrultusunda kamu, özel, STK'ları biraraya getiren, işbirliği, koordinasyon, diyalog ve ortaklık ortamı oluşturan; dinamik, esnek yapıya sahip ve katılımcı örgütlenmeye sahip destekleyici ve koordinatör kurum olma işlevine geri dönmesi gerekmektedir.

Tablo 4.38. Kalkınma ajansları bölgesel sahiplenme bakımından yeterlidir

Kalkınma ajansları bölgesel sahiplenme bakımından yeterlidir		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	1	7	1	11
	Y	1,1%	1,1%	1,1%	8,0%	1,1%	12,5%
Katılmıyorum	F	2	2	0	22	9	35
	Y	2,3%	2,3%	,0%	25,0%	10,2%	39,8%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	2	2	1	2	3	10
	Y	2,3%	2,3%	1,1%	2,3%	3,4%	11,4%
Katılıyorum	F	7	4	0	5	5	21
	Y	8,0%	4,5%	,0%	5,7%	5,7%	23,9%
Kesinlikle katılıyorum	F	6	1	0	3	1	11
	Y	6,8%	1,1%	,0%	3,4%	1,1%	12,5%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.38’de kalkınma ajanslarının bölgesel sahiplenme bakımından yeterli olup olmadığının kalkınma kurulu üyeleri tarafından değerlendirmeleri istenmiştir. Verilen cevaplarının dağılımına bakıldığında yüzde 52,3 oranında bölgesel sahiplenmenin yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde Tablo 4.39’da GEKA özelinde aynı ifadeyi değerlendirmeleri istenmiş ve yapılan değerlendirmelerin dağılımına bakıldığında yüzde 54,6 oranında söz konusu ifadeyi desteklemedikleri görülmektedir. Bu bağlamda Tablo 4.38 ve Tablo 4.39’da verilen cevaplar bakımından birbirini desteklediği görülmektedir.

Tablo 4.39. GEKA bölgesel sahiplenme bakımından yeterlidir.

GEKA bölgesel sahiplenme bakımından yeterlidir.		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	2	1	0	4	1	8
	Y	2,3%	1,1%	,0%	4,5%	1,1%	9,1%
Katılmıyorum	F	1	3	1	27	8	40
	Y	1,1%	3,4%	1,1%	30,7%	9,1%	45,5%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	2	1	0	1	3	7
	Y	2,3%	1,1%	,0%	1,1%	3,4%	8,0%
Katılıyorum	F	9	4	1	4	6	24
	Y	10,2%	4,5%	1,1%	4,5%	6,8%	27,3%
Kesinlikle katılıyorum	F	4	1	0	3	1	9
	Y	4,5%	1,1%	,0%	3,4%	1,1%	10,2%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Bu bulgular önceki verilerde de ortaya konulan ajansların katılımcılık özelliğini kaybetmesinin ve ajansın katılımcılık, işbirliği ve ortaklıkları geliştirme işlevinden uzaklaşmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda ajanslar proje odaklı

çalışan ve merkezin taşra uzantısı olarak projelere mali kaynak aktaran klasik kamu kurumları olarak ifade edilmektedir. Kalkınma ajanslarının kuruluşunda öngörülen amaç ve felsefesi ile olan uyumunun gittikçe azalması sonucunda ajansların mali destekler ve bölge planlaması konusunda merkezin taşradaki aracı kurumu şeklinde algılanan, klasik kamu kurumuna dönüşme ihtimali çerçevesinde ajansların katılımcı ve koordinatör kurumlar olarak gerekli işlevlerini yerine getirme konusunda önlemlerin alınması gerekmektedir.

Tablo 4.40. Yerel Düzeyde İyi Yönetişimin Gelişiminde Kalkınma Ajansları Önemli İşlevlere Sahiptir

Yerel düzeyde iyi yönetişimin gelişiminde kalkınma ajansları önemli işlevlere sahiptir		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	5	2	9
	Y	1,1%	1,1%	,0%	5,7%	2,3%	10,2%
Katılmıyorum	F	1	1	0	6	4	12
	Y	1,1%	1,1%	,0%	6,8%	4,5%	13,6%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	2	2	0	3	1	8
	Y	2,3%	2,3%	,0%	3,4%	1,1%	9,1%
Katılıyorum	F	10	4	1	19	5	39
	Y	11,4%	4,5%	1,1%	21,6%	5,7%	44,3%
Kesinlikle katılıyorum	F	4	2	1	6	7	20
	Y	4,5%	2,3%	1,1%	6,8%	8,0%	22,7%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.40 ve Tablo 4.41’de “Yerel düzeyde iyi yönetişimin gelişiminde kalkınma ajansları önemli işlevlere sahiptir” ifadesinin kalkınma ajansları ve GEKA özelinde değerlendirmeleri istenmiştir. Verilen cevapların Tablo 4.40’deki dağılımı incelendiğinde kalkınma kurulu üyelerinin yüzde 67 oranında söz konusu ifadeyi destekledikleri görülmektedir.

Aynı şekilde Tablo 4.41’de GEKA özelinde aynı ifadenin dağılımına bakıldığında yüzde 64,8 oranında ifadenin desteklendiği görülmektedir. Tablo 4.40 ve Tablo 4.41’de yer alan sonuçların birbirini destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Bu durumun kalkınma ajansları için olumu ve destekleyici bir sonuç olduğu söylenebilir.

Tablo 4.41. Yerel Düzeyde İyi Yönetişimin Gelişiminde GEKA Önemli İşlevlere Sahiptir

Yerel düzeyde iyi yönetişimin gelişiminde GEKA önemli işlevlere sahiptir.		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	4	2	8
	Y	1,1%	1,1%	,0%	4,5%	2,3%	9,1%
Katılmıyorum	F	2	1	0	7	4	14
	Y	2,3%	1,1%	,0%	8,0%	4,5%	15,9%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	3	2	0	4	0	9
	Y	3,4%	2,3%	,0%	4,5%	,0%	10,2%
Katılıyorum	F	9	5	1	16	10	41
	Y	10,2%	5,7%	1,1%	18,2%	11,4%	46,6%
Kesinlikle katılıyorum	F	3	1	1	8	3	16
	Y	3,4%	1,1%	1,1%	9,1%	3,4%	18,2%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Ajansların yönetim ilkesi doğrultusunda yerinde uygulama ilkesi doğrultusunda kamu, özel, STK'ları bir araya getiren, işbirliği, koordinasyon, diyalog ve ortaklık ortamı oluşturan; dinamik, esnek yapıya sahip ve katılımcı örgütlenmeye sahip destekleyici ve koordinatör kurumlar olmaları beklenmektedir. Ancak anket verileri değerlendirdiğinde ajansın katılımcı bir anlayışla koordinatör kurumlar olarak gerekli işlevlerini yerine getirme konusunda sorunlarının bulunduğu açıkça görülmektedir. Buna karşın ajansın kalkınma kurulu üyeleri yerel ve bölgesel kalkınma uygulamalarına ilişkin kararların ve politikaların katılımcı bir yapı içerisinde yerel düzeyde belirlendiği ve yerinden yönetim ilkeleri doğrultusunda ajansların işlevleri ve sorumlulukları yerine getirebilecekleri konusunda olumlu inanca sahip oldukları bulgusuna ulaşılmaktadır. Katılımcılar tarafından bu açıdan ajansın yerel düzeyde yönetim geliştirilmesi konusunda önemli bir aktör olarak algılandıkları sonucuna varılmıştır.

Tablo 4.42. Kalkınma Ajansları Yerel ve Bölgesel Kalkınma Politikalarının Ulusal Düzeyde Yürütülmesini Olumlu Etkiler

Kalkınma ajansları yerel ve bölgesel kalkınma politikalarının ulusal düzeyde yürütülmesini olumlu etkiler.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	5	1	8
	Y	1,1%	1,1%	,0%	5,7%	1,1%	9,1%
Katılmıyorum	F	1	1	1	4	4	11
	Y	1,1%	1,1%	1,1%	4,5%	4,5%	12,5%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	1	0	2	4	8
	Y	1,1%	1,1%	,0%	2,3%	4,5%	9,1%
Katılıyorum	F	7	5	1	21	7	41
	Y	8,0%	5,7%	1,1%	23,9%	8,0%	46,6%
Kesinlikle katılıyorum	F	8	2	0	7	3	20
	Y	9,1%	2,3%	,0%	8,0%	3,4%	22,7%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.42’de kalkınma kurulu üyelerinden “Kalkınma ajansları yerel ve bölgesel kalkınma politikalarının ulusal düzeyde yürütülmesini olumlu etkiler” ifadesine verilen cevaplar incelendiğinde katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum seçenekleri birlikte ele alındığında ciddi bir oranda (yüzde 69,3) desteklendiği görülmektedir. Aynı ifadenin GEKA özelinde kurul üyeleri tarafından yapılan değerlendirmede ise katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum ifadelerine verilen cevaplar birlikte ele alındığında bu iki seçeneğin toplamı katılımcılardan yüzde 64,8 oranında destek görmektedir.

Tablo 4.43. GEKA Yerel ve Bölgesel Kalkınmaya Dair Ulusal Politikaların GEKA Sorumluluk Alanındaki İllerde Yürütülmesini Olumlu Etkiler

GEKA yerel ve bölgesel kalkınmaya dair ulusal politikaların GEKA sorumluluk alanındaki illerde yürütülmesini olumlu etkiler	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	4	1	7
	Y	1,1%	1,1%	,0%	4,5%	1,1%	8,0%
Katılmıyorum	F	3	1	1	6	6	17
	Y	3,4%	1,1%	1,1%	6,8%	6,8%	19,3%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	1	0	3	2	7
	Y	1,1%	1,1%	,0%	3,4%	2,3%	8,0%
Katılıyorum	F	9	6	1	20	8	44
	Y	10,2%	6,8%	1,1%	22,7%	9,1%	50,0%
Kesinlikle katılıyorum	F	4	1	0	6	2	13
	Y	4,5%	1,1%	,0%	6,8%	2,3%	14,8%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Elde edilen veriler çerçevesinde kalkınma ajansının bölgesel planlama ve gelişimini etkileyen pek çok diğer politika alanları arasındaki, devam eden farklılıkların

azaltılması amacıyla bölgesel kalkınmada işbirliğinin oluşumunda katalizör kurumlar olarak görülmektedir. Ancak anketin diğer kısımlarında yapılan değerlendirmelerde ajansın bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak ajansı bu konuda yönlendirme açısından istenen hedeflere tam olarak ulaşamadığı tespit edilmiştir. Söz konusu planların katılımcı bir yaklaşımla bölgenin öncelikleri ve ihtiyaçların tespit edilmesini sağlama amacını taşıyan bölge planlarının bu hazırlık aşamasında bu katılımcılığın sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Bölge plân ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunma noktasında eksikliklerin yaşanmaktadır. Bu sorunlara rağmen kalkınma kurulu üyelerinin ajansları ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulmuş ve önemli katkıları olan bir kurum olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 4.44. Kalkınma Ajansları Aşağıdan Yukarıya Katılımcı Yaklaşımla Bölgesel Kalkınmaya Katkı Sağlar

Kalkınma ajansları aşağıdan yukarıya katılımcı yaklaşımla bölgesel kalkınmaya katkı sağlar	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	7	1	10
	Y	1,1%	1,1%	,0%	8,0%	1,1%	11,4%
Katılmıyorum	F	2	2	1	21	9	35
	Y	2,3%	2,3%	1,1%	23,9%	10,2%	39,8%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	1	1	0	1	0	3
	Y	1,1%	1,1%	,0%	1,1%	,0%	3,4%
Katılıyorum	F	9	5	1	6	7	28
	Y	10,2%	5,7%	1,1%	6,8%	8,0%	31,8%
Kesinlikle katılıyorum	F	5	1	0	4	2	12
	Y	5,7%	1,1%	,0%	4,5%	2,3%	13,6%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Ajanslar yerel/bölgesel dinamikler ile merkezi hükümetlerle bağlantı kuran, ayrıca ilgili bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişime katkıda bulunan yerel potansiyelin harekete geçmesini sağlayan bölgelerin çok taraflı kalkınmasını sağlamaya yönelik kurumsal yapılar olarak tasarlanmıştır. Yukarıdan aşağıya merkezi örgütlenme içerisinde tasarlanan ve merkez odaklı bölgesel ve yerel kalkınma çabaları yerini aşağıdan yukarıya, yerel dinamiklerin ve içsel potansiyelin harekete geçirildiği etkileşimli ve çok karmaşık bir yapıya dönüşmüştür. Bundan dolayı, kalkınma, büyüme ve rekabet gücü gibi ekonomik ve istihdam olanaklarının, kentsel ve çevresel sorunların çözümü, bölge halkının yaşam standardının yükseltilmesi gibi sosyal amaçlara

ulaşılmasında yerel, bölgesel ve ulusal unsurların içiçe geçtiği birbirini etkileyen ve destekleyen bir ağ yapının varlığı söz konusu olmuştur.

Tablo 4.44’de kurul üyelerinin “Kalkınma ajansları aşağıdan yukarıya katılımcı yaklaşımla bölgesel kalkınmaya katkı sağlar” ifadesine verdikleri cevapların dağılımları yer almaktadır. Kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum ifadelerine verilen cevaplar birlikte ele alındığında yüzde 51,2 oranında söz konusu ifadeye katılmadıkları görülmektedir. Aynı ifadenin tablo 4. 45’de GEKA özelinde yapılan değerlendirmelerin dağılımına bakıldığında yüzde 54,5 oranında ifadenin desteklenmediği görülmektedir. Elde edilen veriler Tablo 4.4, Tablo 4.5 ve Tablo 4.13’deki verileri destekleyici niteliktedir. Söz konusu bulgular çerçevesinde, kalkınma kuruluna katılımın düşük olması katılımcı bir yaklaşımla kalkınma kurulunun bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirme özelliğini yerine getirmesini engellemektedir.

Tablo 4.45. GEKA Aşağıdan Yukarıya Katılımcı Yaklaşımla Bölgesel Kalkınma Katkı Sağlar

GEKA aşağıdan yukarıya katılımcı yaklaşımla bölgesel kalkınma katkı sağlar.	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans Ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	7	3	12
	Y	1,1%	1,1%	,0%	8,0%	3,4%	13,6%
Katılmıyorum	F	3	3	1	23	6	36
	Y	3,4%	3,4%	1,1%	26,1%	6,8%	40,9%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	0	1	0	2	1	4
	Y	,0%	1,1%	,0%	2,3%	1,1%	4,5%
Katılıyorum	F	11	3	1	4	7	26
	Y	12,5%	3,4%	1,1%	4,5%	8,0%	29,5%
Kesinlikle katılıyorum	F	3	2	0	3	2	10
	Y	3,4%	2,3%	,0%	3,4%	2,3%	11,4%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Ayrıca Kalkınma Kurulu üyeleriyle yapılan görüşmelerde Kalkınma Kurulu toplantılarının yılda iki kez yapılmasının yetersiz olduğu, ayrıca toplantılarda kısıtlı zamanda çoğu gereksiz ve faydasız konuşmaların yapıldığı ve sonucunda alınan kararların tutarsız ve ihtiyaçlara cevap verme konusunda yetersiz kaldığı düşüncesiyle kurul üyeleri toplantılara katılmayı zaman kaybı olarak görmektedir. Ayrıca kurulun yapısındaki bürokratik yapının ağır bastığı vurgulanmış ve üyelerin kurulun toplantılarda yapılan değerlendirmelerin mali ağırlıklı ve faaliyet raporlarıyla sınırlı

kaldığı, üyelerin beklentileri karşılamada yetersiz olduğu görülmüştür. Bu nedenle bölgenin kalkınmasına dönük olarak yeterli ve ihtiyaçlara cevap verebilecek işbirliği ve ortaklıklar kurulamamaktadır. Bu bağlamda ajansın yerel düzeyde ilgili aktörler arasında çok taraflı bir diyalog ortamı içinde yönetim ilkeleri doğrultusunda işbirliği ve ortaklıkların yeteri kadar kurulamadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu veriler çerçevesinde Tablo 4.44 ve 4.45’de söz konusu sonuçları destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Ajansların aşağıdan-yukarıya katılımcı bir yaklaşımla bölgesel kalkınmaya yeterli oranda destek vermedikleri sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 4.46 Ajanslar ve GEKA Açısından Mevzuat Uygunudur ve Yeterlidir

Ajanslar ve GEKA açısından mevzuat uygundur ve yeterlidir.		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Kesinlikle katılmıyorum	F	1	1	0	9	5	16
	Y	1,1%	1,1%	,0%	10,2%	5,7%	18,2%
Katılmıyorum	F	2	2	1	16	8	29
	Y	2,3%	2,3%	1,1%	18,2%	9,1%	33,0%
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	F	3	4	1	5	3	16
	Y	3,4%	4,5%	1,1%	5,7%	3,4%	18,2%
Katılıyorum	F	9	2	0	5	2	18
	Y	10,2%	2,3%	,0%	5,7%	2,3%	20,5%
Kesinlikle katılıyorum	F	3	1	0	4	1	9
	Y	3,4%	1,1%	,0%	4,5%	1,1%	10,2%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.46’da üyelerin “Ajanslar ve GEKA açısından mevzuat uygundur ve yeterlidir” ifadesine verdikleri cevapların dağılımları ele alındığında kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum ifadeleri birlikte ele alındığında yüzde 51,2 oranında katılmadıkları görülmektedir. Bu bağlamda kurul üyelerinin ilgili yasal mevzuatın ajans faaliyetlerinin yürütülmesi ve ajansa yüklenen işlevleri yerine getirmesi bakımından yeterli görmemektedir. Özellikle anket verilerinde yapılan değerlendirmelerde bu sonucu destekler niteliktedir. Tablo 4. 15’de kalkınma kurulu üyelerinden “GEKA’nın çalışmalarında aktörler arası ilişkiler bakımından mevzuat uygundur ve yeterlidir” ifadesine Verilen cevaplar değerlendirildiğinde kalkınma kurulu üyeleri aktörler arası ilişkiler açısından mevzuatın yetersiz olduğu düşüncesindedirler. Mevzuatın özellikle katılımcı bir yaklaşımla ortaklık ve işbirliğini artırma konusunda yeterli olmadığı değerlendirilmiştir. Ayrıca anket verilerinden Kalkınma ajanslarının mevzuat açısından verilen görevler ve yetkiler doğrultusunda aynı amaca yönelik olarak kurulmuş diğer organlarla aralarında yetki sorunlarının doğmasına neden olduğu sonucuna

ulaşmaktadır. Bu nedenle ajanslarla yerel ve bölgesel kalkınmaya yönelik olarak kurulmuş diğer kurumlar arasındaki görev ve yetki sorunları dikkat çekmektedir.

Söz konusu kurumların amaçları (yerel ve bölgesel kalkınma) ortak olsa bile kurumlar arası güç çatışmaları yaşanabilmektedir. Bu bağlamda KA'ların mevzuatta görev alanlarının netleştirilmesi bu konuda eksikler giderilmelidir. Ayrıca daha önce belirtildiği üzere ajansların yönetim ilkesi doğrultusunda yerinde uygulama ilkesi doğrultusunda kamu, özel, STK'ları bir araya getiren, işbirliği, koordinasyon, diyalog ve ortaklık ortamı oluşturan; dinamik, esnek yapıya sahip ve katılımcı örgütlenmeye sahip destekleyici ve koordinatör kurum olma işlevine geri dönmesi gerekmektedir.

4.3.3. Kalkınma Ajanslarının Başarısı Açısından Olguların Önem Derecesini Değerlendirilmesi

Anketin bu bölümde ajansın başarısı açısından verilen olguların önem derecesine göre kalkınma kurulu üyelerinin değerlendirmesi istenmiştir. Bu bağlamda yapılan değerlendirmelerde kalkınma kurullarının işlevlerinin artırılması, yerel ve bölgesel aktörlerin ajansların karar alma sürecine etkin katılımının, bölgede kalkınmaya yönelik kurumsal yapının geliştirilmesi/güçlendirilmesi ve kalkınma ajanslarının özerk kuruluşlar olması ve benzeri ifadelerin önem derecesine göre dağılımları yer almaktadır. Anket verilerini içeren tablolarda dikkate alınan veriler koyu renkte gösterilmiştir. Anket verilerini içeren tablolarda F: Frekansı ve Y: Yüzdeyi ifade etmektedir.

Tablo 4.47. Rekabet ve İyi Yönetişim Gibi Temel Konularda Ortak İlgi ve Farkındalığın Arttırılması

Rekabet ve iyi yönetim gibi temel konularda ortak ilgi ve farkındalığın arttırılması	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Çok Önemsiz	F	2	0	0	2	1	5
	Y	2,3%	,0%	,0%	2,3%	1,1%	5,7%
Önemsiz	F	3	0	0	4	2	9
	Y	3,4%	,0%	,0%	4,5%	2,3%	10,2%
Ne Önemli Ne Önemsiz	F	1	0	0	2	0	3
	Y	1,1%	,0%	,0%	2,3%	,0%	3,4%
Önemli	F	7	7	2	15	7	38
	Y	8,0%	8,0%	2,3%	17,0%	8,0%	43,2%
Çok Önemli	F	5	3	0	16	9	33
	Y	5,7%	3,4%	,0%	18,2%	10,2%	37,5%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.47'de "Rekabet ve iyi yönetim gibi temel konularda ortak ilgi ve farkındalığın arttırılması" ifadesini kalkınma kurulu üyelerinde önem derecesine göre

değerlendirmesi istenmiştir. Yapılan değerlendirmede kalkınma kurulu üyelerin büyük çoğunluğu yüzde 43,2 oranında önemli şekilde ifade edilmiştir. Aynı şekilde söz konusu ifadeyi çok önemli olarak değerlendirenlerin oranı ise yüzde 37,5 oranında gerçekleşmiştir. Ajansın özellikle yerel ve bölgesel düzeyde katılım düzeyini arttırarak bölgesel rekabetin ve yönetişimin sağlanması gerekliliği vurgusu yapılmıştır.

Avrupa ülkelerinde, bölgesel kalkınma politikalarını, rekabetçi ve özerk bir yapıya dönüştürme ihtiyacını duymuştur (Sayın, 2005: 267; Tuncel ve Bakir, 2010: 28). Bunun bir sonucu olarak Küreselleşme ve yerelleşme düşüncesi çerçevesinde ortaya çıkan bölgesel kalkınma ajansları, hukuki altyapının hazırlanması ve bölgesel bilincin sağlanması ile yerel aktörlerin işbirliğinde gerçekleştirilen yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır (Halkier ve Danson, 1997: 241–242; Özmen, 2008: 328).

Özellikle katılımcı bir yaklaşımla yerel ve bölgesel ortaklık ve işbirliğini arttırarak bölgesel kalkınmada ihtiyaçlara ve önceliklere uygun şekilde bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit ederek, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmak ve rekabet gücünü arttırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yerel ve bölgesel aktörler arasında iletişim kanallarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Tablo 4.48. Bölgede Kalkınmaya Yönelik Kurumsal Yapının Geliştirilmesi / Güçlendirilmesi

Bölgede kalkınmaya yönelik kurumsal yapının geliştirilmesi/güçlendirilmesi		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Çok Önemsiz	F	0	1	0	2	1	4
	Y	,0%	1,1%	,0%	2,3%	1,1%	4,5%
Önemsiz	F	5	2	0	10	3	20
	Y	5,7%	2,3%	,0%	11,4%	3,4%	22,7%
Ne Önemli Ne Önemsiz	F	1	0	0	1	5	7
	Y	1,1%	,0%	,0%	1,1%	5,7%	8,0%
Önemli	F	9	5	1	17	5	37
	Y	10,2%	5,7%	1,1%	19,3%	5,7%	42,0%
Çok Önemli	F	3	2	1	9	5	20
	Y	3,4%	2,3%	1,1%	10,2%	5,7%	22,7%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.48’de kurul üyelerinden bölgede kalkınmaya yönelik kurumsal yapının geliştirilmesi/güçlendirilmesi ifadesini önem derecesi önemli ve çok önemli ifadeleri birlikte ele alındığında yüzde 64,7 gibi önemli bir oranda bu ifadelere katılım olmuştur. Bu bağlamda bölgesel kalkınmada ortaklık ve işbirliğini geliştirecek şekilde mevzuatın yeniden değerlendirilmesi ve özellikle kalkınma ajanslarının esas işlevine geri dönmesi

bu bağlamda önemli görülmektedir. Özellikle Ajansın yaşadığı diğer kurumlarla ortaya çıkan görev ve yetki sorunlarını aşabilmenin yolu olarak önemli bir yer tutmaktadır. Kurul toplantılarına katılımın istenen düzeyde olmaması, kurulların yılda iki kez toplanmasının yarattığı iletişim ve işbirliği sorunları, özellikle de danışma niteliği nedeniyle kurulların etkisiz ve yetkisiz yapılar olduğu yönündeki olumsuz düşüncesini ortadan kaldırılmalıdır. Bölgesel kalkınma stratejilerinin katılımcı yaklaşımla yerelde hazırlanması, fonların kullanılmasının ve yönetimi, kurumsal ve teknik kapasitenin güçlendirilmesi, projecilik anlayışının yaygınlaştırılması konularında nitelikli ve etkin kurumlar olması gerekmektedir.

Tablo 4.49. Yerel veya Bölgesel Ortaklıkların Kalkınma Odaklı Olarak Gelişimine Destek Verilmesi

Yerel veya bölgesel ortaklıkların kalkınma odaklı olarak gelişimine destek verilmesi	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Çok Önemsiz	F	1	0	0	2	1	4
	Y	1,1%	,0%	,0%	2,3%	1,1%	4,5%
Önemsiz	F	0	1	0	4	1	6
	Y	,0%	1,1%	,0%	4,5%	1,1%	6,8%
Ne Önemli Ne Önemsiz	F	2	0	0	1	1	4
	Y	2,3%	,0%	,0%	1,1%	1,1%	4,5%
Önemli	F	12	3	2	14	11	42
	Y	13,6%	3,4%	2,3%	15,9%	12,5%	47,7%
Çok Önemli	F	3	6	0	18	5	32
	Y	3,4%	6,8%	,0%	20,5%	5,7%	36,4%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.49’da “Yerel veya bölgesel ortaklıkların kalkınma odaklı olarak gelişimine destek verilmesi” ifadesine verilen cevapların değerlendirmeleri yer almaktadır. Verilen cevaplarda katılımcıların yüzde 47,7’si önemli olarak, yüzde 36,4 oranında çok önemli olarak değerlendirilmiştir. Ajanslar Yerel/bölgesel dinamikler ile merkezi hükümetlerle bağlantı kuran, ayrıca ilgili bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişime katkıda bulunan yerel potansiyelin harekete geçmesini sağlayan bölgelerin çok taraflı kalkınmasını sağlamaya yönelik kurumsal yapılar olarak tasarlanmıştır. Bu sonuçlar etrafında değerlendirildiğinde kalkınma kuruluna katılımın düşük olması katılımcı bir yaklaşımla kalkınma kurulunun bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirme özelliğini yerine getirmesini engellemektedir. Bu durum Ajansın içinde kalkınma kurulunun yönetim özelliğini yerine getirmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle bölgesel

kalkınma odaklı olarak katılımcı bir yaklaşımla ortaklıkların ve işbirliklerin kurulması kurul üyeleri tarafından önemli olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 4.50. Projelerin Seçim Aşamasında Daha Bağımsız, Kaliteli ve Tarafsız Değerlendirme Yapılması

Projelerin seçim aşamasında daha bağımsız, kaliteli ve tarafsız değerlendirme yapılması		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Çok Önemsiz	F	1	1	0	2	2	6
	Y	1,1%	1,1%	,0%	2,3%	2,3%	6,8%
Önemsiz	F	3	2	1	4	1	11
	Y	3,4%	2,3%	1,1%	4,5%	1,1%	12,5%
Ne Önemli Ne Önemsiz	F	2	1	0	3	3	9
	Y	2,3%	1,1%	,0%	3,4%	3,4%	10,2%
Önemli	F	8	4	0	22	9	43
	Y	9,1%	4,5%	,0%	25,0%	10,2%	48,9%
Çok Önemli	F	4	2	1	8	4	19
	Y	4,5%	2,3%	1,1%	9,1%	4,5%	21,6%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.50’de kurul üyelerinin “Projelerin seçim aşamasında daha bağımsız, kaliteli ve tarafsız değerlendirme yapılması” ifadesine verilen cevapların dağılımları incelendiğinde yüzde 48,9’u önemli ve yüzde 21,6’sı çok önemli olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bu veriler çerçevesinde özellikle ajansın ilgili aktörlere güven verebilmesi ve katılımcılığı attırmak açısından projelerin seçim aşamasında bağımsız, kaliteli ve tarafsız değerlendirme yapılması büyük önem taşımaktadır. Özellikle ilgili aktörler arasında proje temelli ortaklık ve işbirliklerin kurulması katılım düzeyini arttıracaktır. Ancak burada belirtilmesi gereken bir başka nokta ise özellikle STK’ların açık uçlu sorularda ifade ettiği projelerden yeteri kadar yararlanamadıkları konusundaki görüşleri çerçevesinde bu durumun önemi daha da arttırmaktadır.

Tablo 4.51. Ajanslardan Beklenen İşlevlerin Yerine Getirilmesinde İnsan Kaynağı Kalitesinin Yükseltilmesi

Projelerin seçim aşamasında daha bağımsız, kaliteli ve tarafsız değerlendirme yapılması		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Çok Önemsiz	F	0	1	0	3	0	4
	Y	,0%	1,1%	,0%	3,4%	,0%	4,5%
Önemsiz	F	4	3	1	7	4	19
	Y	4,5%	3,4%	1,1%	8,0%	4,5%	21,6%
Ne Önemli Ne Önemsiz	F	3	1	0	5	3	12
	Y	3,4%	1,1%	,0%	5,7%	3,4%	13,6%
Önemli	F	7	2	0	14	9	32
	Y	8,0%	2,3%	,0%	15,9%	10,2%	36,4%
Çok Önemli	F	4	3	1	10	3	21
	Y	4,5%	3,4%	1,1%	11,4%	3,4%	23,9%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.51’de ajanslardan beklenen işlevlerin yerine getirilmesinde insan kaynağı kalitesinin yükseltilmesi konusunda yapılan değerlendirmelerde çok önemli ve önemli cevapları birlikte ele alındığında yüzde 60,3 oranında önemli olarak değerlendirilmiştir. Bölgesel kalkınmanın yönetim ilkeleri doğrultusunda katılımcı bir yaklaşımla gerçekleştirilebilmesi açısından ajansın ilgili yerel ve bölgesel aktörlere aktaracağı teknik bilgi ve tecrübeler büyük önem taşımaktadır. Özellikle yeterli teknik bilgi ve tecrübeye sahip olmayan ve yeterli nitelikte ve sayıda insan kaynağına sahip olmayan yerel yönetimlerin ve STK’ların bu konuya önem verdiği cevaplarda görülmektedir.

Tablo 4.52. Kalkınma Ajanslarının Performansa Dayalı Bir İstihdam Politikası Benimsenmesi

Projelerin seçim aşamasında daha bağımsız, kaliteli ve tarafsız değerlendirme yapılması		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Çok Önemsiz	F	0	0	0	3	1	4
	Y	,0%	,0%	,0%	3,4%	1,1%	4,5%
Önemsiz	F	1	4	0	11	6	22
	Y	1,1%	4,5%	,0%	12,5%	6,8%	25,0%
Ne Önemli Ne Önemsiz	F	3	2	1	5	7	18
	Y	3,4%	2,3%	1,1%	5,7%	8,0%	20,5%
Önemli	F	10	2	1	15	3	31
	Y	11,4%	2,3%	1,1%	17,0%	3,4%	35,2%
Çok Önemli	F	4	2	0	5	2	13
	Y	4,5%	2,3%	,0%	5,7%	2,3%	14,8%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.52’de kurul üyelerinin kalkınma ajanslarının performansa dayalı bir istihdam politikası benimsenmesi konusundaki görüşleri yer almaktadır verilen cevapların dağılımları incelendiğinde önemli olarak değerlendirenlerin oranı yüzde 35,2 oranındadır. Bu bağlamda ajans bünyesinde oluşturulacak istihdam politikalarını performans odaklı olması gerekliliği belirtilmiştir. Bu durum ajansın etkinlik ve verimliliği ile doğrudan bağlantılı olduğunu söylemek gerekmektedir. Ajansların klasik kamu kurumlarından ayıracak ve ajansların en güçlü yanı olan personel kalitesinin sürdürülebilirliği açısından da önem taşımaktadır.

Tablo 4.53. Kalkınma Ajanslarının Özerk Kuruluşlar Olması

Kalkınma ajanslarının özerk kuruluşlar olması		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Çok Önemsiz	F	3	1	0	1	2	7
	Y	3,4%	1,1%	,0%	1,1%	2,3%	8,0%
Önemsiz	F	2	0	0	6	2	10
	Y	2,3%	,0%	,0%	6,8%	2,3%	11,4%
Ne Önemli Ne Önemsiz	F	0	0	0	2	3	5
	Y	,0%	,0%	,0%	2,3%	3,4%	5,7%
Önemli	F	7	6	0	18	3	34
	Y	8,0%	6,8%	,0%	20,5%	3,4%	38,6%
Çok Önemli	F	6	3	2	12	9	32
	Y	6,8%	3,4%	2,3%	13,6%	10,2%	36,4%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.53’de kalkınma ajanslarının özerk kuruluşlar olması konusunda ilgili katılımcıların değerlendirilmelerine yer verilmiştir. Verilen cevaplar incelendiğinde yüzde 38,6 oranında önemli cevabı ve yüzde 36,4 oranında çok önemli cevaplarının verildiği görülmektedir. Bu bağlamda ajansların kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek ve bölgedeki tarafların karar alma ve uygulama süreçlerine katılımını sağlamak misyonu temel alınmasına karşın, uygulamada mali destek sağlama fonksiyonun kalkınma ajanslarının hâkim karakteri haline gelmiştir.

Kurumsal işlevinde yaşanan odak kaymasının nedeniyle ajansların mali destekler ve bölge planlaması konusunda merkezin taşradaki aracı kurumu şeklinde algılanan, klasik kamu kurumuna dönüşme tehlikesi önceki verilerde elde edilen sonuçlarda kendini göstermektedir. Bu tehlikeye karşı katılımcıların özellikle yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve ticaret odaları ve borsalarının bu konudaki duyarlılıkları verilen cevaplarda açıkça görülmektedir. Kalkınma ajanslarının özerk kuruluşlar olması

her türlü siyasi baskılardan ve yönlendirmelerden uzak tarafsız ve etkin kurumlar olabilmesi açısından önem taşımaktadır.

Tablo 4.54. Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınma İçin Yerel Şirketlere Danışmanlıklara Odaklanması

Kalkınma ajanslarının bölgesel kalkınma için yerel şirketlere danışmanlıklara odaklanması	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Çok Önemli	F	0	1	1	5	1	8
	Y	,0%	1,1%	1,1%	5,7%	1,1%	9,1%
Önemli	F	4	3	0	11	3	21
	Y	4,5%	3,4%	,0%	12,5%	3,4%	23,9%
Ne Önemli Ne Önemli	F	1	1	0	6	2	10
	Y	1,1%	1,1%	,0%	6,8%	2,3%	11,4%
Önemli	F	8	3	1	12	8	32
	Y	9,1%	3,4%	1,1%	13,6%	9,1%	36,4%
Çok Önemli	F	5	2	0	5	5	17
	Y	5,7%	2,3%	,0%	5,7%	5,7%	19,3%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.54’de kalkınma ajanslarının bölgesel kalkınma için yerel şirketlere danışmanlıklara odaklanması konusunda yapılan değerlendirmelerin dağılımına yer verilmiştir. Yapılan değerlendirmelerde yüzde 36,4 oranında önemli ve yüzde 19,3 oranında çok önemli olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca yüzde 23,9 oranında önemsiz ifade edilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sektörel dağılımları açısından değerlendirildiğinde kamu kurumlarının, yerel yönetimlerin ve ticaret odaları ve borsalarının önemli bir kısmının önemli olarak ifade ettiği görülmektedir. STK’ların bu konuda ikiye ayrıldığı görülmektedir. Bu bağlamda bölgesel kalkınma konusunda yatırımcılara yapılacak danışmanlık ve bilgilendirmelerin bölgesel kalkınma açısından önemli ve gerekli bir unsur olarak değerlendirildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 4.55. Kalkınma Ajanslarının İyi Yönetişim Modeli Doğrultusunda Katılım, Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik Gibi Alanları Geliştirmesi

Kalkınma ajanslarının iyi yönetim modeli doğrultusunda katılım, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi alanları geliştirmesi	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Çok Önemli	F	0	0	0	2	0	2
	Y	,0%	,0%	,0%	2,3%	,0%	2,3%
Önemli	F	3	1	0	1	1	6
	Y	3,4%	1,1%	,0%	1,1%	1,1%	6,8%
Ne Önemli Ne Önemli	F	0	0	0	2	3	5
	Y	,0%	,0%	,0%	2,3%	3,4%	5,7%
Önemli	F	7	6	1	20	6	40
	Y	8,0%	6,8%	1,1%	22,7%	6,8%	45,5%
Çok Önemli	F	8	3	1	14	9	35
	Y	9,1%	3,4%	1,1%	15,9%	10,2%	39,8%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.55’de “kalkınma ajanslarının iyi yönetim modeli doğrultusunda katılım, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi alanları geliştirmesi” ifadesinin önem derecesine göre yapılan değerlendirmenin dağılımı incelendiğinde katılımcıların yüzde 45,5’i ifadeyi önemli olarak değerlendirilmiştir. Aynı ifadeyi katılımcıların yüzde 39,8’i çok önemli olarak ifade etmişlerdir. Söz konusu ifadeye kalkınma kurulu üyelerinin büyük bir kısmı katılmaktadır. Ajansların iyi yönetim anlayışı doğrultusunda ortak aklın ve kaynakların esnek ve dinamik biçimde harekete geçirilmesini sağlayan bir kurum olma beklentisinin yansıması olarak görülmektedir.

Yönetişim bir kuruluş ya da toplumun kendi kendini yönetmesi süreci, özel sektör ve sivil toplum aktörlerini, gücün paylaşımı ve politika alanının genişletilmesinde yönetim ağlarına dâhil etmektir (Çukurçayır, 2003: 260; Gibson, 2011: 4; Göymen, 2000: 6; Rosell, 1992: 23). Yönetişim katılımçılık, saydamlık ve hesap verebilirlik ilkeleri üçgeni içinde korunmakta, bu üçgen sayesinde, ekonomik kalkınmada, ekonomik, sosyal ve politik öncelikler üzerinde bir konsensüs sonucunda ortaya çıkabilmektedir (Peters-Pierre, 1998: 225).

Tablo 4.56. Kalkınma Kurullarının İşlevlerinin Arttırılması

Kalkınma kurullarının işlevlerinin arttırılması	Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde	
	Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası		
Çok Önemsiz	F	1	0	0	3	1	5
	Y	1,1%	,0%	,0%	3,4%	1,1%	5,7%
Önemsiz	F	4	1	0	1	1	7
	Y	4,5%	1,1%	,0%	1,1%	1,1%	8,0%
Ne Önemli Ne Önemsiz	F	0	0	0	2	3	5
	Y	,0%	,0%	,0%	2,3%	3,4%	5,7%
Önemli	F	5	7	0	20	7	39
	Y	5,7%	8,0%	,0%	22,7%	8,0%	44,3%
Çok Önemli	F	8	2	2	13	7	32
	Y	9,1%	2,3%	2,3%	14,8%	8,0%	36,4%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.56’da kalkınma kurulu üyelerinin kalkınma kurullarının işlevlerinin arttırılması konusundaki değerlendirmelerinin dağılımına yer verilmiştir. Söz konu tablodaki dağılımlar incelendiğinde katılımcıların yüzde 44,3’ü söz konusu ifadeyi önemli olarak değerlendirmişlerdir. Ayrıca verilen cevapların yüzde 36,4’ü çok önemli olarak değerlendirmiştir. Bu veriler çerçevesinde kalkınma kurullarını sadece danışma niteliği değil ajans içinde önemli işlevleri üstlenen ve katılım artırıldığı bir yapıya kavuşturulması gerekliliği vurgulanmıştır.

Daha önceki değerlendirmelerde ve açık uçlu sorularda da verilen cevaplarda kalkınma kurulu toplantılarının yılda iki kez yapılmasının yetersiz olduğu, ayrıca toplantılarda alınan kararların tutarsız ve ihtiyaçlara cevap verme konusunda yetersiz kaldığı düşüncesiyle kurul üyeleri toplantılara katılmayı zaman kaybı olarak değerlendirmektedir. Bu durum kalkınma kurulunun yönetim özelliğini yerine yetirmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Kalkınma kurullarının danışma niteliğine rağmen alınan kararların ajans faaliyetlerinde dikkate alınmadığı yönündeki olumsuz düşünce ve kanaatlerinde kurul toplantılarında katılımı düşürdüğü belirtilmiştir.

Tablo 4.57. Yerel ve Bölgesel Aktörlerin Ajansların Karar Alma Sürecine Etkin Katılımının Sağlanması

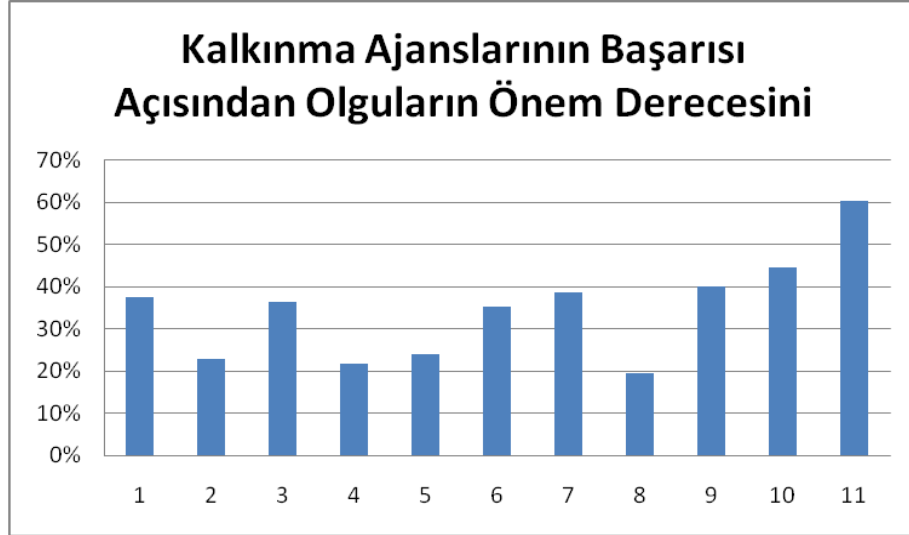
Yerel ve bölgesel aktörlerin ajansların karar alma sürecine etkin katılımının sağlanması		Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz					Toplam Frekans ve Yüzde
		Kamu Kurumu	Yerel Yönetim	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşu	Ticaret Odası / Borsası	
Çok Önemsiz	F	2	0	0	2	0	4
	Y	2,3%	,0%	,0%	2,3%	,0%	4,5%
Önemsiz	F	1	0	0	1	1	3
	Y	1,1%	,0%	,0%	1,1%	1,1%	3,4%
Ne Önemli Ne Önemsiz	F	1	0	0	2	1	4
	Y	1,1%	,0%	,0%	2,3%	1,1%	4,5%
Önemli	F	4	3	1	10	6	24
	Y	4,5%	3,4%	1,1%	11,4%	6,8%	27,3%
Çok Önemli	F	10	7	1	24	11	53
	Y	11,4%	8,0%	1,1%	27,3%	12,5%	60,2%
Toplam	F	18	10	2	39	19	88
	Y	20,5%	11,4%	2,3%	44,3%	21,6%	100,0%

Tablo 4.57’de kurul üyelerinde yerel ve bölgesel aktörlerin ajansların karar alma sürecine etkin katılımının sağlanması ifadesinin önem derecesini katılım yüzde 60,2 oranında çok önemli olarak ifade edilmiştir. Aynı şekilde katılımcıların yüzde 27,3 oranında önemli olarak değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda yerel ve bölgesel aktörlerin ajansların karar alma sürecine etkin katılımının sağlanması gerekliliği ve önemi belirtilmiştir. Anketin diğer bölümlerinde yer alan verilerde de tespit edilen yerel ve bölgesel aktörlerin katılım oranlarının düşük olduğu yönündeki değerlendirmelerin ve ajansın katılımcılık anlayışından felsefesinden uzaklaştığı konusundaki değerlendirmelerin bir yansıması olarak böyle bir sonucun çıktığı görülmektedir. Özellikle kurul toplantılarının etkisi ve geri dönüşlerin sağlanacağı konusunda üyelere güven verilmeli, kalkınma Kurulu’nun danışma niteliğine rağmen alınan kararların ajans faaliyetlerinde dikkate alınmadığı yönündeki olumsuz düşünce ortadan kaldırılmalı, kurul yapısının STK’lar lehine tekrar gözden geçirilmesi ve kurul çalışmalarındaki bürokratik ve merkezi yönetim kontrolü azaltılarak üyelerin kendilerini daha rahat ifade etmeleri sağlanarak katılım artırılmalıdır. Bu bağlamda kalkınma kurulunun Ajansın uygulama ve karar alma süreçlerindeki yetki ve etkisinin artırılması gerekliliği ve önemi kurul üyeleri tarafından açıkça ifade edilmiştir.

Bölgesel kalkınma, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası aktörlerin katılımıyla gerçekleşecek bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır (Demiral ve Tutar, 2007: 65; Gant, 2006: 278–280). Kamu yönetimini, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını içine alan karmaşık bir sistemi ve bunların kendi aralarındaki ilişkiler ağını ve karşılıklı

etkileşimlerini ifade etmektedir. Bu süreçte merkezi yönetim ve yerel yönetim kuruluşlarından başka, sivil toplum örgütlerini, özel girişimcileri ve kâr amacı gütmeyen kuruluşları kapsayan geniş bir aktörler yelpazesinin varlığı ve bunların yönetim sistemine dahil edilmesi (Eryılmaz, 2000: 28) gündeme gelmektedir.

Şekil 4.11. Ajansların Başarısı Açısından Olguların Önem Derecesine Göre Değerlendirilmesi

Anketin ikinci bölümünde yer alan ifadelerle kalkınma kurulu üyelerinin kalkınma ajanslarının başarısı açısından olguların önem derecelerine göre yaptıkları değerlendirmelerin kendi içindeki dağılımı Şekil 4.11’de yer almaktadır. Bu veriler değerlendirildiğinde kalkınma ajanslarının başarısı için önem derecesi açısından en fazla desteğin 11. soruda yer alan “yerel ve bölgesel aktörlerin ajansların karar alma sürecine etkin katılımının sağlanması” ifadesine verildiği görülmektedir. Bu durum aktörlerin karar alma sürecine etkin katılımlarının sağlanmasının ajansın başarısında önemli bir unsur olduğu sonucuna ulaşılmasını sağlamaktadır.

4.3.4. Ankette Yer Alan Genel Değerlendirme Soruları

Yapılan anketlerde katılımcıların açık uçlu sorulara verdiği cevaplar değerlendirildiğinde kalkınma kurulu toplantısında yapılan gözlem ve yüzyüze görüşmeler anket verilerini destekler nitelikte olduğu görülmüştür. İBBS içinde yer alan iller arasında önceliklerin farklılaştığı görülmektedir. Özellikle Muğla ilinden katılan üyelerin öncelikleri içinde turizm, arıcılık ve tarım ön plana çıkarken Denizli ili açısından öncelik tekstil ve sanayi olurken Aydın açısından bakıldığında tarım, turizm yenilenebilir enerji ve gıda olarak belirtilmiştir.

Ayrıca “*Projelerin yürütülmesinde ve bölge planlarında önceliklerin belirlenmesinde diğer kurum ve yerel aktörlerle işbirliğinin sağlanmasında yaşanan zorluklar nelerdir*” sorusuna yapılan değerlendirmelerde; Kurumlar arasında koordinasyon ve eşgüdümün sağlanamadığı güven konusunda sıkıntıların yaşandığı belirtilmiştir. Bu sorun projelerde önceliklerin belirlenmesine sorunların yaşanmasına neden olduğu vurgulanmıştır. Özellikle özel sektör ve STK’lara verilen sözlerin yerine getirilmemesinin kurumlar arasında güven duygusunu olumsuz yönde etkilediği aktarılmıştır. Ayrıca STK’lar ve yerel yönetimler tarafından bürokratik yapı ve mevzuatında yaşanan zorluklar içinde gösterilmiştir. Kalkınma ajanslarının asıl amaçlarının ilgili aktörlere yeteri kadar anlatılmadığı ve özellikle kalkınma kurulu üyelerinin yeteri kadar bilgi sahibi olmaması işbirliği ve ortaklıkların kurulması noktasında zorlukların yaşanmasına yol açtığı ayrıca ifade edilmiştir. Birlikte hareket etme ve ortak çalışma ve sonuç odaklı planların yapılması gerektiği, yapılan ortak belirlenecek öncelikler çerçevesinde projelerin belirlenmesi gerektiği verilen cevaplarda görülmüştür.

“*Bölge planlarının uygulanması ve istenilen sonuçların alınmasında karşılaştığınız sorunlar nelerdir?*” açık uçlu sorusuna verilen cevaplara göre; bölge planlarını net ve anlaşılır olmadığı, planların uygulanma aşamalarında planlara bağlı kalınmadığı, bölge planlarında belirtilen önceliklere uygun projelerin yeteri kadar geliştirilemediği, planların bölge önceliklerini yansıtması açısından kalkınma kurulunun bu yönde görüş ve önerilerinin yeteri kadar dikkate alınmadığı, planların uygulanması aşamasında ilgili aktörler tarafından yeteri kadar sahiplenilmediği yönünde sorunlar belirtilmiştir. Ayrıca yerel aktörlerin ve ilgili tarafların desteğini almak için bölge planlarının kurul içinde yazılı, görsel ve geniş katılımlı toplantılarla tanıtımlar yapılarak bölge planlarının sahiplenilmesi sağlanabileceği vurgusu yapılmıştır. Bunun dışında gerçek ve güncel verilere ulaşılmakta güçlükler yaşandığı verilen cevaplarda görülmüştür.

“*Kalkınma kurulu üyesi olarak katıldığınız ilin sizce öncelikleri neler olmalıdır?*” sorusuna yapılan değerlendirmelerde; Denizli, sanayi, tarım ve turizm kenti özellikleri bir arada bulundurduğu ancak sanayi özelliğinin ağırlık kazandığı ve markalaşmış ve katma değeri yüksek ürünlere öncelik verilmesi gerekliliği ifade edilmiştir. Aydın ili açısından bakıldığında önceliğin tarım (tarıma dayalı sanayide katma değeri yüksek yatırımlara öncelik verilmeli), gıda, turizm, jeotermal enerji ve

seracılık öncelikli alanlar olarak vurgulanırken Muğla ili yapılan değerlendirmelerde ise turizm, tarım, mermer ve yenilenebilir enerji öncelik alanları olarak belirlenmiştir.

“Türkiye’de ve GEKA özelinde ajansa dahil olan iller ve İBBS (İstatistik Bölge Birimi Sınıflandırması) açısından önerileriniz nelerdir?” açık uçlu sorusuna verilen cevaplar dikkate alındığında STK’ların GEKA bölgesini kapsayan İBBS çerçevesinde günün şartları ve gelişmelerde dikkate alınarak yeniden gözden geçirilmesi gerektiği ve hatta bunun belirli aralıklarda tekrarlanması gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda İBBS’nin il özellikleri ve öncelikleri ana ekseninde yeniden ele alınması gerekliliği ortaya konmuştur. Ancak kamu kurumları bu noktada ayrılmakta ve genel olarak İBBS oluşturulurken; nüfus coğrafi ve ekonomik göstergeler ve benzer veriler dikkate alınarak mevcut durumun korunması gerektiği ifade edilmiştir. Bölgesel kalkınmayla ilgili TKDK ve benzeri diğer kurumların ajanslarla birlikte hareket ederek ilgili aktörlere daha fazla destek sağlanabileceği vurgusu yapılmaktadır.

“Kalkınma kurulu üyelerinin katılımının ve kurul üyesi aktörlerle işbirliği ve ortaklıkların artırılması noktasında sizce neler yapılmalıdır?” açık uçlu sorusuna verilen cevaplara göre; kalkınma kurulu çalışmalarının bir günle sınırlandırılması ve yoğun bir program dahilinde kurul üyelerinin bölgenin kalkınması konusunda bazı sonuçlara ulaşması istenmesi gerçekçi görülmemektedir. Kalkınma kurulu toplantılarının yılda iki kez yapılması da yetersiz bulunmakta, toplantılarda kısıtlı zamanda gereksiz ve faydasız konuşmaların da yapıldığı ve sonuçta alınan kararların ihtiyaçlara cevap vermede yetersiz kaldığı düşüncesiyle kurul üyeleri toplantılara katılmayı zaman kaybı olarak görmektedir. Bu durum Ajansın içinde kalkınma kurulunun yönetim özelliğini yerine yetirmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Ajansın ilgili birimleri belirli periyotlarla kurul üyelerini ziyaret ederek kurul toplantılarında alınan kararların daha fazla kısmını uygularsa yönetim seviyesinin yükseleceği vurgusu da yapılmıştır. Kalkınma kurulu üyelerinin ve bölge aktörlerinin ortaklık, birlikte proje geliştirme, deneyim ve tecrübeleri paylaşma konusunda kendilerini geliştirme gerektiği verilen cevaplarda görülmektedir.

Mülakatlarda kalkınma kurulunun yıl içinde yaptığı toplantıların sayısının artırılması gerektiği belirtilmiştir. Kurul üyeleri arasında iletişim kanalları artırılmalı bunun için de Ajansın özellikle kurul üyeleriyle birebir görüşme sayılarını arttırması gerekmektedir. Kurul toplantılarındaki kararların etkili olacağına dair üyelere güven

verilmelidir. Önde gelen özel sektör, STK ve ilgili diğer yerel aktörlerin toplantılara katılımları sağlanarak yerel kalkınmaya katkı verme fikrini üyeler desteklemektedir.

Kalkınma Kurulunun danışma niteliğine rağmen alınan kararların Ajans faaliyetlerinde dikkate alınmadığı yönündeki olumsuz düşünce ve kanaatlerin de kurul toplantılarında katılımı düşürdüğü belirtilmiştir. Özellikle kurul toplantıları öncesinde kurul gündemi ve toplantıda ele alınacak gündem konusunda hem kurul üyelerinden görüş alınması hem de gündem konusunda bilgi verilmesinin toplantılara katılımı arttırabileceği vurgusu yapılmıştır. Ayrıca Kurul yapısının STK'lar lehine tekrar gözden geçirilmesi (STK temsil oranı arttırılmalı), Kurul çalışmalarındaki bürokratik ve merkezi yönetim kontrolü azaltılarak üyelerin kendilerini daha rahat ifade etmeleri sağlanarak katılım arttıracağı vurgusu yapılmıştır. Bu konuda Ajansın bölgede yer alan STK'lara dönük olarak çalışmaların arttırılması da beklentiler içindedir.

“Kalkınma ajansı olarak AB'nin sağladığı, bölgesel kalkınma fonları önemli kaynaklar olarak öngörülmesine rağmen fonların kullandırılmasında ne gibi zorluklarla karşılaşmaktasınız?” açık uçlu sorusuna verilen cevaplarda; proje hazırlamakta yeterli birikim ve tecrübeye sahip olmadıkları için fonlar'dan yeteri kadar yararlanamadıkları, bu konuda özellikle ajansın kurul üyelerine bu konuda yeteri kadar destek vermediği, projelerin başvuru aşamasında ve uygulama aşamalarında bürokratik engellerle karşılaştıklarını, fonlardan yararlanma konusunda daha fazla kamu kurum ve kuruluşlarının yararlandığını ve diğer kesimlere (STK'lar özellikle) dönük projelerin yeterli olmadığı vurgusu yapılmıştır.

Proje bağlamında GEKA'nın özellikle mikro düzeyde desteklerde ve projelerde bütçesi ve desteği olan kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik projelere öncelik verdiği ve proje faydalanıcılarının da bu kamu kurum ve kuruluşlar olduğundan dolayı projelerden diğer aktörlerin yeteri kadar yararlanmadığı yönünde eleştirilere yer verilmiştir. Ancak bu durumun sadece GEKA'nın bilinçli bir tercihi değil aynı zamanda STK'ların ve diğer aktörlerin proje hazırlama ve yazma konusunda kapasitelerinin yetersiz olması ve proje kültürünün henüz yerleşmemesinin bir sonucu olduğu söylenebilir. Bunu aşmanın yolu olarak bölgesel kalkınmaya dönük olarak projeler üretebilecek insanların yetiştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Tüm kesimlerin benimseyebileceği her bölgenin özelliklerinin göz önünde tutulduğu ve ekonomik yapısına uygun projelerin geliştirilmesi beklentisi de ifade edilmiştir. Ajansın sadece proje odaklı faaliyette bulunması kendisinden beklenen bölgesel kalkınma politikaların

belirlenmesi, bölgesel planlama ve gelişimini etkileyen pek çok diğer politika alanları arasındaki, devam eden farklılıkların azaltılması amacıyla bölgesel kalkınmada işbirliğinin oluşumunda katalizör kurumlar olarak düşünülmesine karşın proje odaklı faaliyet gösteren ve para dağıtan klasik kamu kurumu olarak algılanmasına yol açtığı yine verilen cevaplarda görülmüştür.

Yerinde tespitler yapabilmek için anket çalışmaları doğrultusunda GEKA'nın 30 Eylül 2015 tarihinde Muğla'da yapılan 13. Kalkınma Kurulu toplantısına katılım sağlanmış; böylece hem katılımcılarla yüzyüze görüşme fırsatı bulunmuş hem de bu yolla anket soruları dışında katılımcıların konuyla ilgili görüş ve önerileri alınmıştır. Toplantıda yapılan gözlemler ve yüzyüze yapılan görüşmeler sonucunda yapılan tespitler şunlardır;

GEKA yetkilileri ve ilgili temsilcilerin toplantıda yaptığı sunumlar ve değerlendirmeler özellikle 5449 sayılı Kanunda belirtilen ajansların yerinde uygulama ilkesi doğrultusunda kamu, özel, STK'ları biraraya getiren, işbirliği, koordinasyon, diyalog ve ortaklık ortamı oluşturan; dinamik, esnek yapıya sahip ve katılımcı örgütlenmeye sahip destekleyici ve koordinatör kurumlar olarak tasarlanmış olmasına karşın proje odaklı faaliyette bulunan kurum haline dönüşmüştür. Ajansın kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek ve ilgili tarafların karar alma ve uygulama süreçlerine daha etkin katılmaları gerektiği ajansların klasik kamu kurumuna dönüşme tehlikesini de beraberinde getirdiği bu yönde tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Ajansın özellikle kalkınma kurulunun yapısı içinde yönetim ilkeleri içinde oluşturulmuş kalkınma kurullarının kendilerinden beklenen yerel katılımı sağlamada toplantıya katılımın düşük kalması nedeniyle sağlayamadığı gözlenmiştir. Kalkınma Kurulu üyeleriyle yapılan görüşmelerde kurulun yapısındaki bürokratik yapının ağır bastığı vurgulanmış ve üyelerin kurulun toplantılarda yapılan değerlendirmelerin mali ağırlıklı ve faaliyet raporlarıyla sınırlı kaldığı, üyelerin beklentileri karşılamada yetersiz olduğu görülmüştür. Bu nedenle toplantılara katılmayı zaman kaybı olarak görmektedir. Kalkınma Kurulu üyeleri STK'ların kurul içinde daha fazla temsil edilmesi gerektiği ve kurul yapısının STK'lar lehine tekrar gözden geçirilmesi belirtilmiştir. STK'lar kurul toplantılarında dile getirdikleri beklenti ve düşüncelerinin yeteri kadar GEKA tarafından dikkate alınmadığını ifade etmişlerdir.

Ajans ile kurul üyelerinin kurul toplantıları dışında iletişim kurmadığı ve özellikle kurul üyelerinin genelinin ajansın işleyişi konusunda yeteri kadar bilgiye sahibi olmadıkları görülmüştür. Özellikle kurul toplantılarından önce kurul üyelerine kurul gündemi konusunda ve yapılacak çalışma gruplarıyla ilgili yeterli bilgiye sahip değillerdir. Bu durum üyelerin kurul toplantılarına çalışmalarına yeterli katkıyı sağlamada olumsuz yönde etkilemektedir. Toplantıda alınan kararlar yüzeysel ve gerçekçi kararlar şeklinde olmamıştır.

Kurul üyeleriyle yapılan görüşmelerde özellikle farklı beklenti ve önceliklere sahip olan Aydın, Denizli ve Muğla illerinin İBBS içinde bir arada yer almasının koordinasyonun sağlanması ve beklentilere cevap verebilecek projelerin geliştirilmesini olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir. Bu yüzden İBBS'nın tekrar gözden geçirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

Kurul üyeleri proje başvurularında eş finansman bulmada sıkıntı yaşadıklarını ve GEKA işleyişi konusunda yeterli bilgi ve deneyime sahip olmadıkları için ajansa proje sunma aşamasında dışarıdan proje danışmanlık şirketlerinden destek almak zorunda kalmaktadırlar. Ajansın geliştirdiği projelerden genellikle yeterli eleman, teknik destek ve birikime sahip kurum ve kuruluşların aldığı yönünde görüşler ifade edilmiştir. Bundan dolayı projelerden yeterli kaynak ve altyapıya sahip özel sektör temsilcileri ile kamu kurum ve kuruluşlarının projelerden daha çok faydalandıkları, STK'ların Ajansın geliştirdiği projelerden yeteri kadar faydalanamadıkları ve kendilerine dönük olarak yeterli nitelikte projelerin geliştirilemediği aktarılmıştır.

4.3.5. Alan Araştırması Sonucunda Elde Edilen Bulgular

GEKA özelinde kalkınma kurulu üyelerine yapılan alan araştırması sonucunda anketin GEKA'nın örgütlenmesi ve yerel/bölgesel kalkınma konusunda diğer kurumlarla ilişkiler, kalkınma ajanslarının başarısı açısından olguların önem derecesini değerlendirildiği ve genel değerlendirme sorularına verilen cevapların dağılımları çerçevesinde ulaşılan sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

- GEKA'nın özellikle mikro düzeyde yürütülen projelerden, bütçesi ve desteği olan kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik projelere öncelik verilmektedir. GEKA bölgesinde desteklenen projelerden diğer aktörler yeteri kadar yararlanamamaktadır. Bu durum Ajansın, bilinçli bir tercihi değil, STK'ların ve

diğer aktörlerin proje hazırlama ve yazma konusunda kurumsal kapasitelerinin yetersiz olması ve proje kültürünün henüz yerleşmemiş olmasının bir sonucudur.

- GEKA faaliyet alanı içinde yer alan farklı beklenti, ihtiyaçlara ve önceliklere sahip Aydın, Denizli ve Muğla illerinin bir arada yer almasının Kalkınma Ajansının faaliyetlerinin olumsuz yönde etkilemektedir. Kalkınma kurulu üyelerinin katıldıkları iller bakımından öncelikleri değerlendirildiğinde Aydın, denizli ve Muğla illerinin öncelikler ve beklentiler bakımından farklılaştıkları görülmektedir. Bu nedenle, GEKA illerinin bir arada olması özellikle Ajansın söz konusu illerin ihtiyaçlarına ve önceliklerine cevap verebilecek, katılımcı bir yaklaşımla ortaklık ve işbirliğini geliştirecek projelerin ve faaliyetlerin yapılmasının olumsuz yönde etkileyecektir.
- GEKA'nın bölgeyle ilgili güvenilir ve ihtiyaçlara cevap verebilecek verileri sağlama konusunda il bazında daha genel verilere ulaşıldığı ancak bölge içinde yer alan ve daha küçük birimleri (ilçeleri) ifade eden verilere ulaşmada yetersiz kalmaktadır.
- Ajans kalkınma kurulu üyelerinin kalkınma kurulu toplantılarına katılım düzeyleri ve dolayısıyla iyi yönetim düzeyi düşüktür. Ajansın katılımcı bir yaklaşımla kalkınma kurulunun, bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirme özelliğini yerine getirmesini engellemektedir.
- GEKA kalkınma kurulu üyeleri ajans faaliyet alanıyla ilgili konularda işbirliği ve ortaklıklar kuramamaktadır. Ajansı'nda kurul üyeleri arasında yönetim ilkeleri çerçevesinde kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirememiştir. Kalkınma kuruluna katılım düşük olması ile yaşanan Ajans Kalkınma Kurulu üyelerinin Ajans faaliyet alanı konularında işbirliği gelişmemesi birbiriyle doğrudan ilişkilidir.
- Kalkınma kurulu üyeleri, GEKA Kalkınma Kurulu gündemi üyelerin / üye kuruluşların görüş ve önerileri de dikkate alınarak katılımcı yaklaşımla belirlenmediği düşüncesine sahiptirler. Kurul toplantıları öncesinde kurul gündemi ve toplantıda ele alınacak gündem konusunda hem kurul üyelerinden görüş alınması hem de gündem konusunda bilgi verilmesinin toplantılara katılımı arttıracaktır.

- Kalkınma Kurulunda sivil toplum kuruluşları, özel sektör, üniversite, odalar, yerel yönetimlerden gelen üyelerin toplam içindeki dağılımı uygun değildir. Bu çerçevede kurul üyeleri açısından temsilin yeterli düzeyde olmadığı değerlendirilmiştir. Kurulun üye yapısının aktörler arasında ortaklığı ve işbirliğini arttıracak şekilde yeniden ele alınması gerekmektedir.
- GEKA bölge planları ilgili aktörler ve yerel birimlerce yeteri kadar dikkate alınmamaktadır. Bu bağlamda yerel düzeyde kalkınma açısından önemli bir yere sahip bölge planlarının sahiplenilmesi ve başarısı açısından yerel aktörlerin yeteri kadar sahiplenmedikleri görülmektedir.
- Bölge planlarının uygulanma aşamalarında planlara bağlı kalınmadığı, bölge planlarında belirtilen önceliklere uygun projelerin yeteri kadar geliştirilemediği, planların bölge önceliklerini daha iyi yansıtması amacıyla kalkınma kurulu üyelerinin görüş ve önerileri yeteri kadar dikkate alınmamaktadır.
- GEKA, bölge planlarının hazırlanmasında yerel kuruluş ve aktörlerden yeteri kadar destek almamaktadır. Kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek, bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak ajansı bu konuda yönlendirme açısından istenen sonuçlar alınmamaktadır.
- GEKA'nın hazırladığı bölge planlarına yerel ve bölgesel aktörlerin katılım oranının düşük olduğu ifade edilmiştir. Planların katılımcı bir yaklaşımla bölgenin öncelikleri ve ihtiyaçların tespit etmesini sağlama amacını taşıyan bölge planlarının bu hazırlık aşamasında kuvvetli bir katılımı sağlanamamıştır.
- GEKA'da bölge planlarının hazırlanması, uygulanmasında yerel aktörlerin planları sahiplenmesi ve ilgili tüm aktörlerin aktif işbirliği gereklidir.
- Kalkınma kurulu üyelerinde, Ajansın yerel düzeyde ilgili aktörler arasında çok taraflı bir diyalog ortamı içinde yönetim ilkeleri doğrultusunda işbirliği ve ortaklıkların yeteri kadar kurulamamaktadır.
- GEKA sorumluluk alanındaki iller arasında ortaklık ve uzlaşma sağlanamamaktadır. Ajansın bu noktada sorumluluk alanındaki iller arasında ortaklık ve uzlaşma sağlamada gerçekleştirdiği eylemlerin ve geliştirdiği projelerin yeterli düzeyde olmadığı algısının varlığı görülmektedir.
- GEKA'nın çalışmalarında aktörler arası ilişkiler bakımından mevzuat uygun ve yeterli değildir. Ajansın kendisini yeteri kadar yerel ve bölgesel aktörlere kendisini anlatamadığı, özellikle mevzuat çerçevesinde aktörler arası ilişkiler

bağlamında ajansın görevlerinin neler olduğu konusunda kurul üyelerinin yeterli bilgiye sahip olmadığı görülmektedir.

- Mevzuat aktörler arası ilişkiler açısından kalkınma ve/veya yönetim kurullarına üye veren aktörlerle yetki ve görev dağılımı yerel ve bölgesel kalkınma açısından yeniden ele alınması gerekmektedir.
- Bölgesel kalkınma konusunda ajansın kalkınma kurulunda yer almayan ancak yerel bölgesel kalkınma konusunda faaliyette bulunan diğer aktörlerle ilişkiler açısından görev ve yetki açısından uyumlu olamadığı ifade edilmiştir.
- Kalkınma kurulu üyeleri Ajansın kalkınma faaliyetlerini desteklemede yeterli teknik ve mali kaynaklara sahip olduğunu ancak yerel düzeyde proje yararlanıcılarına sağlanan teknik ve mali desteklerin yeterli olmadığı sonucuna ulaşmıştır.
- Ajansın, yerel yönetimlerin ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının projelerine verilen mali desteklerin bölgenin içsel kaynaklarını harekete geçirmede yetersiz kalmaktadır. projelere yönelik desteklerin mali destekten öteye geçmemesinin ve özellikle kurul üyeleri arasında yönetim ilkeleri çerçevesinde istenen düzeyde kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştiremediği sonucu çıkarılabilir.
- Ajansın faaliyetleri ve bunların sonuçları konusunda yerel aktörler ve yöreye yatırım yapmayı düşünen yatırımcılar yeterli düzeyde bilgilendirilememektedir.
- GEKA olarak yürütülecek faaliyetlerde bölgedeki diğer yerel/bölgesel kalkınmayla ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve ortaklıklar kurulamamaktadır.
- Her bölgenin (Aydın, Denizli ve Muğla) kendine özgü sorunları, farklı sosyo-ekonomik özellikleri dikkate alınarak GEKA'nın örgütlenme yapısı gözden geçirilmelidir.
- Ajansın mali destek fonksiyonunun ön planda olması aktörler arasında katılımı ve işbirliğini zorlaştırmaktadır.
- Kalkınma kurulu üyeleri, genel olarak kalkınma ajanslarının ve Ajansın yerel dinamikleri ve içsel potansiyeli harekete geçirmede başarılı olmadığı düşüncesindedirler.
- Türkiye ve GEKA özelinde yapılan değerlendirmelerde İBBS (İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması) yeniden ele alınmalıdır.

- Düzey 2 bölgelerinin, oluşturulmasından itibaren geçen süreçte nüfus, ekonomik yapı, ulaşım altyapısı gibi pek çok alandaki değişimler dikkate alınarak, bölgesel gelişme politikalarının uygulanması ve bölge planlaması açısından fonksiyonel bölge niteliğine sahip olacak şekilde gözden geçirilmelidir.
- Kalkınma ajanslarının görevlerinin genişliği yerel düzeyde benzer görev ve yetkilere sahip (TKDK ve belediyeler gibi) diğer kuruluşlarla eşgüdüm ve işbirliğini olumsuz etkilemektedir.
- Kalkınma kurulu üyeleri, kalkınma ajanslarını ve Ajansı bölgesel sahiplenme bakımından yeterli olmadıkları düşüncesindedirler.
- Yerel düzeyde iyi yönetişimin gelişiminde kalkınma ajanslarının önemli işlevlere sahip oldukları değerlendirilmiştir.
- Kalkınma ajanslarının ve ajansın aşağıdan yukarıya katılımcı yaklaşımla bölgesel kalkınmaya katkılarının yeterli düzeyde olmadığı değerlendirilmiştir.
- Kurul üyeleri ilgili yasal mevzuatın ajans faaliyetlerinin yürütülmesi ve ajansa yüklenen işlevleri yerine getirmesi bakımından yeterli görmemektedir.
- Kalkınma ajanslarının başarısı açısından yerel ve bölgesel aktörlerin ajansların karar alma sürecine etkin katılımının sağlanmalı, kalkınma ajanslarının iyi yönetim modeli doğrultusunda katılım, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi alanları geliştirilmeli ve kalkınma kurullarının işlevlerinin artırılmalıdır.
- Kurumlar arasında koordinasyon ve eşgüdümün sağlanamadığı güven konusunda sıkıntıların yaşanmaktadır.
- Özellikle özel sektör ve STK'lara verilen sözlerin yerine getirilmemesinin kurumlar arasında güven duygusunu olumsuz yönde etkilemektedir.
- Kalkınma ajanslarının asıl amaçlarının ilgili aktörlere yeteri kadar anlatılmadığı ve özellikle kalkınma kurulu üyelerinin yeteri kadar bilgi sahibi olmaması işbirliği ve ortaklıkların kurulması noktasında zorlukların yaşanmasına yol açmaktadır.
- Birlikte hareket etme ve ortak çalışma ve sonuç odaklı planların yapılması gerekmekte ve ortak belirlenecek öncelikler çerçevesinde projelerin geliştirilmesi gerekmektedir.
- Bölge planlarının net ve anlaşılır olmadığı, planların uygulanma aşamalarında planlara bağlı kalınmadığı belirtilmiştir.

- Bölge planlarında belirtilen önceliklere uygun projelerin yeteri kadar geliştirilemediği, planların bölge önceliklerini yansıtması açısından kalkınma kurulunun bu yönde görüş ve önerilerinin yeteri kadar dikkate alınmamaktadır.
- Planların uygulanması aşamasında ilgili aktörler tarafından yeteri kadar sahiplenilmediği yönünde sorunlar belirtilmiştir.
- Bölge planlarının sahiplenilmesi, yerel aktörlerin ve ilgili tarafların desteğini almak için bölge planlarının kurul içinde yazılı, görsel ve geniş katılımlı toplantılarla tanıtımlar yapılmalıdır.
- Kalkınma kurulu çalışmalarının bir günle sınırlandırılması ve yoğun bir program dahilinde kurul üyelerinin bölgenin kalkınması konusunda bazı sonuçlara ulaşması istenmesi gerçekçi değildir.
- Kalkınma kurulu toplantılarının yetersiz olduğu, ayrıca toplantılarda alınan kararların tutarsız ve ihtiyaçlara cevap verme konusunda yetersiz kaldığı düşüncesiyle kurul üyeleri toplantılarına katılmayı zaman kaybı olarak değerlendirmektedir.
- Ajansın ilgili birimlerinin belirli periyotlarla kurul üyelerinin ziyaret edilerek kurul toplantılarında alınan kararların uygulanma bilirliliğinin sağlanabileceği vurgusu yapılmıştır.
- Kalkınma kurulu üyelerinin ve bölge aktörlerinin ortaklık, birlikte proje geliştirme, deneyim ve tecrübeleri paylaşma konusunda kendilerini geliştirme gerekliliği görülmüştür.
- Kurul üyeleri arasında iletişim kanalları arttırılmalı bunun içinde ajansın özellikle kurul üyeleriyle birebir görüşme sayılarını arttırması gerekmektedir.
- Kurul toplantılarının etkisi ve geri dönüşlerin sağlanacağı konusunda üyelere güven verilmelidir.
- Kalkınma Kurulunun danışma niteliğine rağmen alınan kararların Ajans faaliyetlerinde dikkate alınmadığı yönündeki olumsuz düşünce ve kanaatlerinde kurul toplantılarında katılımı düşürmektedir.
- Kurul toplantılarına katılımı arttırmak için toplantı öncesinde kurul gündemi ve toplantıda ele alınacak gündem konusunda hem kurul üyelerinden görüş alınması hem de gündem konusunda bilgilendirilmelidir.
- Kurul çalışmalarındaki bürokratik ve merkezi yönetim kontrolü azaltılarak üyelerin kendilerini daha rahat ifade etmeleri sağlanmalıdır.

- Kalkınma kurulu üyeleri proje hazırlamakta yeterli birikim ve tecrübeye sahip olmadıkları için fonlar'dan yeteri kadar destek sağlayamamaktadır. Bu konuda kurul üyeleri yeteri kadar destek alamamakta, projelerin başvuru aşamasında ve uygulama aşamalarında bürokratik engellerle karşılaşmaktadırlar.
- Tüm kesimlerin benimseye bileceği her bölgenin özelliklerinin göz önünde tutulduğu ve ekonomik yapısına uygun projelerin geliştirilmesi gerekmektedir.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kalkınma ajanslarının yürürlük alanı, ölçek olarak belirli bir bölgeyi kapsamaktadır. Bölge biriminin ifade ettiği mekân biriminin boyutu ve içeriği kullanıldığı alana göre farklılık göstermektedir. Örneğin AB'nin planlama bağlamında bölgeler, kent ve metropol alalarından daha geniş kırsal bölgeye kadar çeşitli boyutlardadır. Bir kısmı ekonomik, sosyal, kültürel açıdan homojen alanlar olarak göstermektedir. Küreselleşme sürecinde farklı anlamlar yüklenen bölge kavramı, ilişki ağı ile belirlenen, mekânsal süreklilik koşulu olmayan yerellerin oluşturduğu, uluslararası ilişkileri gelişmiş, sınırları değişken bir birim olarak karşımıza çıkmaktadır (Lagendijk, Kayasu ve Yaşar, 2009: 384). Özetle günümüzde planlama amaçlı bölge kentten daha geniş, ülkeden daha küçük, etkileşim açısından ulus yönetsel sınırlarını aşabilen, yerinden yönetim ilkelerinin uygulandığı, demokratik katılımcı bir yönetim ve bütçeye sahip bir planlama ve yönetim birimi olarak görülmektedir.

1980'lerden itibaren bölgesel kalkınmaya ilişkin yaklaşımlarda yaşanan dönüşümler beraberinde yukarıdan aşağıya merkezi örgütlenme içerisinde tasarlanan ve merkez odaklı bölgesel ve yerel kalkınma çabaları yerini aşağıdan yukarıya, yerel dinamiklerin ve içsel potansiyelin harekete geçirildiği etkileşimli ve çok karmaşık bir yapıya dönüşmüştür. Bundan dolayı, kalkınma, büyüme ve rekabet gücü gibi ekonomik ve istihdam olanaklarının, kentsel ve çevresel sorunların çözümü, bölge halkının yaşam standardının yükseltilmesi gibi sosyal amaçlara ulaşılmasında yerel, bölgesel ve ulusal unsurların içiçe geçtiği birbirini etkileyen ve destekleyen bir ağ yapısının varlığı söz konusu olmuştur.

Bu yapı bireysel girişimin yanında iyi yönetim anlayışı doğrultusunda katılımcılığı destekleyen ve ortak aklın ve kaynakların esnek ve dinamik bir yapı içerisinde kurumsal bir yapının oluşturulmasını gerekli kılmıştır. Bu nedenle, son dönemlerde kalkınma literatüründe çok düzlemli yönetim olarak ifade edilen bu yaklaşım ile gerek kamu kurumlarının gerekse diğer kesimlerin (özel sektör, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları vb.) kurumsal birikimlerini ve tecrübelerini paylaşmaya dönük diyaloga açık, iyi organize olmuş işbirliğine dayalı proaktif örgütlenme modellerinin gelişimine ve ortaya çıkmasına neden olmuştur. Devletler daha

fazla yabancı yatırım çekebilmek, uluslararası rekabet şartlarına ayak uydurabilmek için “küçülerek” ulusal yetkilerinden vazgeçmekte, ancak diğer taraftan da önceden ulusal düzeyde kullanılan bazı yetkiler, yönetim kavramına dayalı küreselleşmeye ayak uydurabilecek yerel-bölgesel kalkınma ajanslarına devredilmektedir. Yerel düzeyde sağlanacak iyi yönetim sadece bölgeler arası farklılıkların giderilmesi değil; ülkelerin sürdürülebilir kalkınma sağlaması açısından önemli bir yer tutmaktadır. Yerel yönetimlerin devraldıkları bazı görev, yetki ve sorumlulukların yereldeki paydaşlarla paylaşılması beklenmektedir. Böylelikle demokratik ve katılımcı bir yerel yönetim gerçekleştirilebilir.

AB politika üretme aşamalarına vatandaşların katılımını sağlamak amacıyla bölgesel ve yerel demokrasi yoluyla vatandaşlara ulaşmayı öngörmektedir. AB vatandaşlarının sağlıklı ve doğru bilgiye ulaşabilmesi için vatandaşların politika yapım aşamaları takip edebilmesi gerekmektedir (Commission of the European Communities, 2001: 11–12). Bu bağlamda, AB'nin ulaşmayı hedeflediği yönetsel model çok düzlemli yönetim (*multi-level governance*) modelidir. Bunun bir aracı olarak ve üye ülkeler arasında ve bölgeler arasında farklılıkların azaltılması amacıyla kamu kurumlarının gerekse diğer kesimlerin (özel sektör, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları vb.) kurumsal birikimlerini ve tecrübelerini paylaşmaya dönük diyaloga açık, iyi organize olan ve işbirliğine dayalı proaktif örgütlenme modeli olarak kalkınma ajansların oluşturulmasına olanak vermiş; üye ve aday ülkelere kurumsal altyapılarını oluşturulmasını talep etmiştir. Bunun bir parçası olarak yapısal fonlar oluşturarak bu süreci desteklemiştir.

Yerel politikaların belirlenmesinde AB'nin önemli bir aktör haline gelmesi, Avrupalılaştırma süreciyle birlikte yerel ve bölgesel yönetimler açısından “çok düzlemli yönetim” modelinin kuvvetlenmesi, yaşanan dönüşüm sürecinin önemli aşaması haline gelmiştir (Kösecik, 2010: 148–150). Çok düzlemli yönetim, AB organları (ulusüstü), ulus devlet ve ulusaltı yönetimler arasındaki yetki paylaşımını ve sonuç olarak klasik devlet yapısında değişikliklere yol açmış ve sonuç olarak iç ve dış politikaların belirlenmesinde diğer aktörlerin de etkin olmasıyla iç ve dış politika arasındaki ayrımı belirsizleştirmiştir.

AB'nin başlıca bölgesel politikaları; sosyal, ekonomik ve mekânsal bütünleşme, çevrenin korunması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, taşımacılık, telekomünikasyon ve enerjide Trans-Avrupa ağı kurularak birliğin çevre bölgelerinin merkez bölgelerine

bağlanması, bütünleşik bir sosyo-ekonomik ve coğrafi bilgi sisteminin kurulması şeklinde özetlenebilir. 1980'li yıllardan itibaren bölgeselleşme politikaları yapısal politikaların önemli bir aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgesel politikaların uygulanmasına yönelik gelişmeler AB kurucu antlaşmalarında da görülmektedir. Bu dönemde bölgesel politikanın AB'nin önemli politikalarından biri olarak bölgesel kalkınmayı hızlandırmak için Yapısal Fonlarla birlikte Uyum Fonları oluşturulmuştur. Merkezi Doğu Avrupa (MDA) Ülkelerinin, AB'ye katılım hazırlıklarına yönelik olarak, Katılım Öncesi Yardımlar başlığı altında, ISPA, SAPARD ve PHARE adlı programlar oluşturulmuştur. Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Birliğe üye olma sürecine paralel olmak üzere uyum politikasının işleyişinin ve prosedürlerinin basitleştirilmesi amacıyla bu programlar oluşturulmuştur.

Avrupa Birliğine üye ülkeler arasında bölgelerarası dengesizliği ortadan kaldırmak ve geri kalmış bölgelerin Birliğin sağladığı mali yardımlardan yararlanmalarını ortak bir zeminde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla üye ülkeler içerisinde bölge sistemi kurulmuştur. Bu çerçevede istatistikî bölge birimleri oluşturulmuş ve İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması (İBBS), Avrupa İstatistik Ofisi (EUROSTAT) tarafından bölgesel istatistiklerin sağlanması amacıyla taşımaktadır.

Avrupa'daki KA'ların kurumsal yapıları incelendiğinde; Almanya yarı özerk kamu şirketleri, İspanya özel hukuka tabi kamu kurumları, Fransa Karma ekonomi şirketleri, Belçika belediyeler arası ajanslar, Romanya, Danimarka vakıflar, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovakya, Polonya kamu-özel sektör ortaklığında şirketler, İsveç limitet şirket, Hollanda, İtalya, İrlanda, Portekiz kamu limitet şirketleri, İngiltere Bakanlık dışı kamu kurumu ve özerk örgütler olarak kurulmuştur. AB içindeki KA'lar arasında hem insan kaynakları hem de finansal varlıklar bakımından farklılıklar vardır. Bu nedenle birlik içinde kalkınma ajansları için tek tip örgütlenme modeli belirlenmemiş, ülkelerin ve bölgelerin ihtiyaçları dikkate alınarak farklı tip ve büyüklerde kalkınma ajansları kurulmuştur. Bazıları daha fazla özerkliğe sahipken bazıları daha güçlü bir yerel ağıyapı içinde yer almakta ve merkezi yönetime karşı güçlü ağlarını korumakta ayrıca devletin desteklediği programları yönetmektedirler.

Kalkınma ajansları; bir ülkenin belli bir coğrafi bölgesi içerisindeki özel ve kamu, yerel otoriteler ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlayarak, o bölgenin ekonomik kalkınmasını hedefleyen ve yasal bir hükme dayanarak kurulan yapılardır (Koçberber, 2006: 37). Kalkınma ajansları; merkezi hükümetten bağımsız

idari yapıda bir bölgenin girişimcilik ve yatırım potansiyelini geliştirip canlandırmak ve böylece ekonomik kalkınmaya katkı sağlamayı amaçlayan bölgesel aktörlerin katılımı ile oluşturulan yarı-özerk kuruluşlardır (Hughes, 1998: 620). Kalkınma ajanslarının amacı, bölgesel stratejileri uygulama, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, altyapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olma, özel sektörün yakın geleceği için yerel-bölgesel çözümler araştırma ve bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve hizmet üretimi için finansal garantiler ve çözümler aramak gibi hedefleri gerçekleştirmek üzere gelişimlerini yürütmektir (Halkier ve Danson, 1997: 241).

Avrupa Birliği içerisinde bölgesel kalkınma ajansları, bölgenin gelişme stratejilerinin oluşturulmasında önemli bir yere sahiptir. Bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasında bölgesel yönetim önem taşımaktadır. Bu çok düzlemli yönetim içerisinde sivil, kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşları yer almaktadır. Yerel düzeyde yer alan aktörler arasında aktörler, bölgeyi oluşturan anahtar unsurlar olarak; bölgesel işletmeler ve ticaret odaları, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, sendikalar yer almaktadır. Roberts ve Lloyd (1999: 519–520) göre, kalkınma ajansları bölgesel ekonomik politika ve bölgesel planlama ve gelişimini etkileyen pek çok diğer politika alanları arasındaki, devam eden farklılıkların azaltılması amacıyla bölgesel kalkınmada işbirliğinin oluşumunda katalizör kurumlar olarak kullanılmaktadır.

Türkiye’de idari yapılanmada bölge esaslı bulunmamakla beraber bölge kavramı, ülkenin topografya ve iklim koşulları esasına göre geliştirilmiştir. AB’de bölge tanımlaması kişi başına GSYİH, nüfus büyüklüğü ve nüfus yoğunluğu gibi istatistiki kriterlere dayanılarak yapılmaktadır. Katılım Öncesi süreçte AB Bölgesel Politikasına uyum sağlamak ve AB’nin bölgesel kalkınmaya sağladığı mali destekten yararlanabilmek için her aday ülke gibi Türkiye de AB kriterlerine uygun olarak yukarıda açıklandığı şekliyle bölgeler belirlemiştir.

2003 Katılım Ortaklığı Belgesi’nde bölgesel politika ve yapısal araçların koordinasyonu ile ilgili olan kısa vadeli hedefler; ulusal kalkınma planı ve NUTS 2 düzeyinde bölgesel kalkınma planları hazırlanması suretiyle, bölgesel farklılıkları azaltmayı amaçlayan bir ulusal ekonomik ve sosyal uyum politikasının geliştirilmesi; bu başlık altındaki müktesebatın uygulanmasını kolaylaştıracak yasal çerçevenin kabul edilmesi; bölgelere yönelik kamu yatırımlarına ilişkin öncelik kriterlerini ortaya koyan çok yıllık bütçeleme usullerinin oluşturulması; bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapıların güçlendirilmesi önerilmekteydi (Demir, 2009: 709; Kaya, vd., 2007: 386;

Turan, 2005: 161). Bu bağlamda bölgesel kalkınma planlarını uygulamak üzere, NUTS 2 düzeyinde birimlerin kurulması gerektiği belirtilmekteydi.

Bu gelişmelerden sonra kalkınma ajanslarının kurulmasıyla ilgili hukuki zemin hazırlanmış ve bir çerçeve yasa olarak nitelendirilen 5449 sayılı Kanun 08.02.2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Fakat bu Yasanın çıkmasıyla tüm kalkınma ajansları hemen veya kısa zamanda kurulmadı. Bu kapsamda dönemin hükümeti pilot bölge olarak seçtiği İzmir ile Adana ve Mersin illerinde kalkınma ajansları kurulmasını kararlaştırdı. 06.07.2006 tarih ve 26220 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kararla Adana ve Mersin illerinde Çukurova Kalkınma Ajansı ve İzmir ilinde İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA) kuruldu.

5449 sayılı Kanunun Genel Gereğesinde ulusal kalkınmanın, çeşitli toplum kesimleri ve bölgeler arasında dengeli bir işbölümü ile gerçekleştirilmesi ve buna paralel olarak kalkınmanın getirilerinin de kesimler ve bölgeler arasında dengeli dağılımı hükümet programları ve kalkınma planlarının en öncelikli konuları arasında yer almıştır. Ekonomik refahın, toplum kesimleri ve iller, bölgeler arasında dengeli dağılımının sağlanması, günümüz toplumlarında sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Bu politika, aynı zamanda ekonomik ve sosyal uyum ile toplumsal istikrarın önemli unsurları arasındadır.

Avrupa Birliği, her ülkenin bölgeler belirlemesini öngörmekte ve yapacağı yardımları bu çerçevede sağlamaktadır. Türkiye’de kalkınma ajanslarının kurulması Avrupa Birliğine üyelik sürecinde ortaya çıkan bölgesel farklılık ve gelişmişlik düzeylerinde dengesizlikleri azaltmayı amaçlamaktaydı. Türkiye’de yönetim ilkesi doğrultusunda kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere kalkınma ajansları kurulmuştur. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, kalkınma ajansları Türkiye’de de bölgesel dengesizliklerinin azaltılmasında önemli yapılar olup Avrupa Birliği de Türkiye’de bu yapılara ayrı bir önem vermektedir.

Türkiye’nin kapsamlı bölgesel planlamadaki başarısının düşüklüğü, planlama sistemi içinde bir bölge mevzuatına ve bütüncül bir bölge planlama anlayışına sahip olmayışı, Avrupa Birliği’ne (AB) uyum sürecinin önemli başlıkları arasında yer

almaktaydı. AB, sosyo-ekonomik kalkınma ve bölgesel dengesizliklerin çözümünde bölge ölçeğini öne çıkaran bütüncül bir politika anlayışını ortaya koymakta ve bu anlayışın temel aracını da kalkınma ajansları ile çeşitli uyum fonları olarak belirlemektedir. Avrupa Birliği'ne üye ve aday ülkeleri kapsayan bu süreç, Türkiye'nin AB'ye uyum aşamasında planlama anlamında özellikle bölge düzeyinde yapısal ve kurumsal düzenlemelerin yapılmasını sağlamıştır.

Türkiye'deki kuruluş sürecinde kalkınma ajansları yerleşmeyi artıracığı düşüncesiyle ülkenin üniter yapısına zarar vereceği düşüncesiyle merkezi devlet yapısının güçsüzleşeceği ve ülkemizin kalkınma ajansları temelinde ülkenin bölüneceği düşüncesi ajansların kuruluşundan itibaren dile getirilmiştir. Kalkınma ajanslarının Belçika ve Fransa gibi ülkelerin yaşadığı süreç örnek olarak verilerek Türkiye'nin üniter devlet yapısının federal bir yapıya dönüşümüne yol açacağı ve yeni bölgesel politikaları desteklemesi halinde devlet otoritesinin zayıflayacağı iddia edilmiştir (Kavruk, 2009: 136; Sayın, 2005: 265–280; Yılmaz, 2010: 193; Kılıç ve Burak, 2010: 218). Kalkınma ajanslarının görev alanlarının çok geniş tutulmasına ve kaynak açısından yetersiz olduğuna yönelik eleştiriler de bulunmaktadır. Bu görüşe göre ülkemizin en önemli meselelerinden biri olan bölgesel eşitsizlikleri gidermek salt bölgesel kalkınma ajanslarının üzerinden çözümlenemez.

Yerel aktörler arasında yaşanacak olan koordinasyon ve iletişim sorunları, ajansların işleyişlerinde sorunlar yaşanmasına neden olabilecektir. Ulusal kurumlar tarafından bölgelere yönelik olarak geliştirilen ve belirlenen kalkınma planlarının kalkınma ajansları tarafından hazırlanan programlarla farklılıklar içermesi bölgesel kaynakların yanlış kullanımına neden olabilmektedir.

Türkiye'de bölgesel farklılıkların azaltılması amacıyla uzun yıllardır bölgesel planlar hazırlanmıştır. Nüfus ve sanayi açısından aşırı bir biçimde yığılmanın yaşandığı bölgelerdeki gelişmeyi denetim altına almak, geri kalmış ancak yerel potansiyele sahip bölgeleri geliştirmek için hazırlanan kalkınma planları bu amaçla uygulanmış(makta)dır. Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Türkiye'de bölgesel farklılıkları azaltmak için, AB'nin üye devletlere kullandığı fonlardan yararlanmak ve bölgesel politikaların AB ile uyumlaştırmak için kalkınma ajanslarının kurulması konusunda önemli adımlar atılmıştır. AB bölgesel politikası, AB'nin kendi içindeki bölgesel gelişmişlik farklarını gidermeye dönük düzenleme ve araçlardan oluşurken, yakın gelecekte üyelikleri gerçekleşmesi beklenen aday ülkeler de bu yapı içerisinde

düşünülmektedir. Türkiye’de kalkınma ajanslarının görev alanının birçok kurumla çakışacağı da sıklıkla dile getirilmektedir. Bölgesel kalkınma farklarının azaltılması açısından kalkınma ajanslarının yararlı olabilmesi için ajansların merkezîyetçi yapının ve anlayışın dışında kalması gerekmektedir.

Avrupa’daki deneyimlerin ve eğilimlerin Türkiye’nin deneyimleri çerçevesinde, eleştirel yaklaşımla ele alınması gereklidir. Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmeyi ve ilgili tarafların karar alma ve uygulama süreçlerine daha etkin katılmalarını sağlamayı öngören kalkınma ajanslarının mali destekler ve bölge planlaması konusunda merkezin taşradaki uzantısı olarak algılanması ajansların klasik kamu kurumuna dönüşme tehlikesini de beraberinde getirmektedir. KA’lar ile bölgesel kalkınmaya yönelik diğer kurumlar arasında görev ve yetki sorunları bulunmaktadır. Bu kurumların amaçları (bölgesel kalkınma) ortak olsa bile kurumlar arası güç çatışmaları yaşanabilmektedir.

Çalışmanın literatür kısmında ve GEKA özelinde yapılan alan araştırmasının sonuçları değerlendirildiğinde ajansların özellikle yerel ve bölgesel aktörlerin katılımını sağlamada sorunlar yaşadığı açıkça görülmektedir. Kalkınma ajanslarının başta kalkınma kurulları olmak üzere organlarının işlevselliği sorunu ajansın nitelikli ve etkin kurumlar olabilmesi için yereldeki hedef kitlesi olan farklı kesimlere mensup paydaşlarca kaynakların en iyi şekilde kullanılmasını sağlamak üzere çok taraflı diyalog oluşturulamamaktadır.

Sonuç olarak; ajansların yönlendirme işlevini yerine getirmesi bakımından katılımcı anlayışla oluşturulmuş kalkınma kuruluna katılım yeterli düzeyde değildir. Bu duruma neden olarak kalkınma kurulu çalışmalarının bir günle sınırlandırılması ve yoğun bir program dahilinde kurul üyelerinin bölgenin kalkınması konusunda bazı sonuçlara ulaşması istenmesi gerçekçi görülmemektedir. Kalkınma kurulu toplantılarını yılda iki kez yapılmasının yetersiz olduğu, toplantılar sonunda alınan kararların tutarsız ve ihtiyaçlara cevap verme konusunda yetersiz kaldığı düşüncesiyle kurul üyeleri toplantılara katılmayı zaman kaybı görmektedir. Kurulun yapısındaki bürokratik yapı ağır basmakta, üyeleri kalkınma kurulu toplantılarında yapılan değerlendirmelerin mali ağırlıklı ve faaliyet raporlarıyla sınırlı kalmakta ve üyelerin beklentilerini karşılamada yetersiz görülmektedir. Bu durum Ajansın içinde kalkınma kurulunun yönetim özelliğini yerine getirmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle aktörler arası ilişkiler mevzuat uygun ve yeterli değildir, Yasanın tekrar ele alınması gerekmektedir.

Kalkınma ajanslarının asıl amaçlarının ilgili aktörlere yeteri kadar anlatılmadığı ve özellikle kalkınma kurulu üyelerinin bilgilerini eksik olması, işbirliği ve ortaklıkların kurulmasında zorlukların yaşanmasına yol açmaktadır. Bu çerçevede kurul üyeleriyle iletişim kanalları arttırılmalı, kurul kararlarının uygulamalarıyla ilgili geri dönüşler yapılmalıdır. Ajansların ilgili birimleri belirli periyotlarla kurul üyeleri tarafından ziyaret edilerek kurul toplantılarında alınan kararların uygulanabilirliği arttırılmalı, kurul toplantılarının etkisi ve geri dönüşlerin sağlanmasında üyelere güven verilmelidir. Kalkınma kurullarının işlevselliği arttırılmalıdır. Kalkınma kurulu kararlarının yönetim kurulu ve ajansı yönlendirmesine daha fazla olanak tanınmalıdır.

Kurul toplantıları öncesinde kurul gündemi ve toplantıda ele alınacak gündem konusunda hem kurul üyelerinden görüş alınması hem de gündem konusunda bilgi verilmesi toplantılara katılımı arttıracaktır. Kalkınma kuruluyla iletişim yılda iki defa gerçekleştirilen toplantılarla sınırlı kalmamalıdır. AB'deki uygulamalar dikkate alınarak oluşturulacak çalışma gruplarıyla ilgili aktörlerin daha sık ve yoğun katılımına olanak tanınmalıdır.

Kalkınma ajanslarındaki kalkınma kurulunun yapısı ve üye dağılımı sektörel bağlamda yeniden düzenlenebilir. Kurulun yapısı İngiltere'deki yerel girişim ortaklıklarındaki yapıya benzer şekilde STK ve özel sektör temsilcilerinin temsilinin arttırılması yönünde yeniden ele alınmalıdır. Bu yolla yerel düzeyde yönetim düzeyi arttırılabilir. Bu durum katılım düzeyini ve dolayısıyla yerel ve bölgesel aktörler arasındaki ortaklık ve işbirliğini arttıracaktır.

Yerel düzeyde kalkınma açısından önemli bir yere sahip bölge planlarının sahiplenilmesi ve başarısı açısından yerel aktörlerin bu konuda işbirliği ve ortaklıkları önemlidir. Bölgesel planlar ajansların öncülüğünde ve demokratik katılımcı bir yaklaşımla ilerlemesi beklenmiş ancak uygulamada istenen sonuçların alınamamıştır. Planların katılımcı bir yaklaşımla bölgenin öncelikleri ve ihtiyaçların tespit edilmesini sağlama amacını taşıyan bölge planlarının bu hazırlık aşamasında bu katılımcılığın sağlayamadığı görülmektedir. Bu durum bölge planların başarı düzeyini düşürecek ve istenen sonuçların alınmasını olumsuz yönde etkileyecektir. Bu durumun ana nedeni ilgili aktörlerin bölgesel kalkınma planları konusunda yeteri kadar bilgi sahibi olmamasıdır. Bölge plân ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunma noktasında eksiklikler yaşanmaktadır. Planların uygulanma aşamalarına bağlı kalınmadığı, bölge planlarında belirtilen

önceliklere uygun projelerin yeteri kadar geliştirilemediği, bölge önceliklerini yansıtması açısından kalkınma kurulunun bu yönde görüş ve önerilerinin yeteri kadar dikkate alınmadığı, planların uygulanması aşamasında ilgili aktörler tarafından yeteri kadar sahiplenilmediği yönünde sorunlar belirlenmiştir.

Ajanslar tarafından yerel aktörlerin ve ilgili tarafların desteğini almak için bölge planlarının kurul içinde yazılı, görsel ve geniş katılımlı toplantılarla tanıtımlar yapılarak bölge planlarının yerel ve bölgesel aktörler tarafından sahiplenilmesi sağlanmalıdır. Bölgesel gelişme politikalarının ve stratejilerinin oluşturulması, uygulamaya konulması ve izlenmesi açısından temel teşkil eden bölge planlaması konusundaki güncel veri temin edilmesinde yaşanan sıkıntıların ve planlama konusundaki tecrübe eksikliği ve yeterli insan kaynağı ihtiyacının giderilmesine yönelik somut adımlar atılması gerekmektedir.

Avrupa Birliği'nin bölgesel düzeyde uyguladığı müktesebata uyum çerçevesinde; DPT (bugünkü Kalkınma Bakanlığı) koordinasyonunda ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığının (bugünkü TÜİK'in) da katkılarıyla İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması çalışması tamamlanmıştır. Bu çalışma sonucunda; Düzey 1 olarak 12, Düzey 2 olarak 26 ve Düzey 3 olarak da 81 il İstatistikî Bölge Birimi tanımlanmıştır. Bölgesel farklılıkların azaltılmasını da amaçlayan ajansların o kentlerin ve bölgenin özellikleri dikkate alınarak oluşturulması gerekirken 5449 sayılı Yasada bu konuda güçlü düzenlemelere yer verilmemesi (Albayrak ve Erkut, 2010: 17) önemli bir eksiklik olmaya devam etmektedir.

Kalkınma ajanslarının sınırlarını belirleyen Düzey 2 bölgeleri, oluşturulmasından itibaren geçen süreçte nüfus, ekonomik yapı, ulaşım altyapısı gibi pek çok alandaki değişimler dikkate alınarak, bölgesel gelişme politikalarının uygulanması ve bölge planlaması açısından gözden geçirilmelidir. Beklenti ve öncelikleri bakımından farklılıkları olan Aydın, Denizli ve Muğla illerinin birarada yer alması bu iller arasında koordinasyon, ortaklık ve işbirliği kurulması zorlaştırırken aralarındaki kimi benzerlik ve bağlılıklar GEKA ajans sınırlarını anlamlı kılmaktadır. Ajansın bu noktada sorumluluk alanındaki iller arasında ortaklık ve uzlaşma sağlamada gerçekleştirdiği eylemlerin ve geliştirdiği projelerin yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. anketin açık uçlu sorularında Düzey 2 içinde yer alan illerin öncelik alanlarını Muğla ilinden katılan üyelerin öncelikleri içinde turizm, arıcılık ve tarım ön plana çıkarken Denizli ili açısından öncelik tekstil ve sanayi olurken Aydın açısından

bakıldığından tarım, turizm yenilenebilir enerji ve gıda olarak belirtilirken gerçekte bu iller turizm konusunda birbirleriyle olumlu anlamda bağlantılıdır. Aslında gıda tarım ve turizm üç ilde de öncelikli sektörlerdir. Bu nedenle ajansın bu noktada iller arasında koordinasyon ve uyumun sağlanmada kimi zorluklarla karşılaşabilir.

DDK'nın Türkiye'nin Kalkınma Ajansları Uygulamasının Değerlendirilmesine yönelik 2014 yılında hazırladığı araştırma ve inceleme raporunda kalkınma ajanslarını bölgesel farklılıklar dikkate alınarak tek tip örgütlenme modeli terk edilerek bölgelerin farklı özellikleri dikkate alınarak farklı örgütlenmelere gidilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. AB istatistikî bölge birimi çerçevesinde oluşturulan ve kalkınma ajanslarının faaliyet alanını belirten Düzey 2 bölgesinin günün koşulları da dikkate alınarak yeniden değerlendirilmesi gerekliliği vurgulanmakta olup bu vurgu elde edilen sonuçları destekler niteliktedir.

Sonuçta her bölgenin kendine özgü sorunları, potansiyeli, gelişme öncelikleri bulunduğu, farklı sosyo-ekonomik özellikler sergilediği hususları dikkate alınarak kalkınma ajanslarının faaliyet alanlarını belirleyen Düzey 2 bölgelerinin, oluşturulmasından itibaren geçen süreçte pek çok alandaki değişimler dikkate alınarak, bölgesel gelişme politikalarının uygulanması ve bölge planlaması açısından fonksiyonel bölge niteliğine sahip olacak şekilde gözden geçirilmelidir. Türkiye'deki kalkınma ajansları açısından yaşanan yönetim sorunlarının aşılabilmesi için Düzey 2 yapısının yeniden ele alınması gerekmektedir.

KA'ların temel amaçlarından birisi bölgesel kalkınmanın sağlanması için hem yerel aktörler hem de ulusal kurumlar arasında koordinasyonun sağlanmasıdır (Allen, 2002: 34–35). KA'lar ile bölgesel kalkınmaya yönelik olarak kurulmuş diğer kurumlar arasındaki görev ve yetki sorunlarıdır. Bu kurumların amaçları (bölgesel kalkınma) ortak olsa bile kurumlar arası güç çatışmaları yaşanabilmektedir. Bölgede kurulmuş diğer bölgesel kalkınma ile ilgili TKDK ve benzeri kurumların ajanslarla birlikte hareket ederek ilgili aktörlere daha fazla destek sağlanabilmesi mümkündür. Bu nedenle Ajanslarla yerel ve bölgesel kalkınmaya yönelik olarak kurulmuş diğer kurumlar arasındaki görev ve yetki sorunları dikkat çekmektedir.

KA'ların yönetilmesi sırasında yerel aktörler arasında koordinasyon sağlanması büyük önem taşımaktadır. Diğer kurumların hazırladığı bölgesel kalkınma planlarıyla ve KA'ların ortaya koyduğu planlar arasında farklılıklar içermesi bölgesel kaynakların yanlış kullanımına neden olabilmektedir. Bu nedenle hem bölgesel kalkınma ile ilgili

diğer kurum ve kuruluşlarla dikey ve yatay iletişim kanallarının geliştirilmesi sağlanmalıdır. KA'ların mevzuatta görev alanlarının netleştirilmesi gerekmektedir. Ajansların yönetim ilkesi doğrultusunda kamu, özel, STK'ları biraraya getiren, işbirliği, koordinasyon, diyalog ve ortaklık ortamı oluşturan; dinamik, esnek yapıya sahip ve katılımcı örgütlenmeye sahip destekleyici ve koordinatör kurum olma işlevine ağırlık vermesi gerekmektedir.

GEKA alan araştırmasında yerel ve bölgesel aktörlerin proje hazırlamada yeterli birikim ve tecrübeye sahip olmadıkları için fonlardan yeteri kadar yararlanamadıkları, bu konuda özellikle ajansların kurul üyelerine bu konuda yeteri kadar destek vermediği, projelerin başvuru aşamasında ve uygulama aşamalarında bürokratik engellerle karşılaştıkları, fonlardan kamu kurum ve kuruluşların daha fazla yararlandığı ve diğer kesimlere dönük projelerin yeterli olmadığı yönünde düşünceler kalkınma kurulu üyeleri tarafından ifade edilmiştir. Bu durum Ajansın bilinçli tercihi olmasa da kamu kurumları dışında diğer bölgesel aktörlerin proje hazırlama konusunda yeterli birikime sahip olmaması nedeniyle özellikle hem proje hazırlama döneminde hem de uygulama döneminde Ajansın teknik konuda desteklerini arttırması faydalı olacaktır. Bu nedenle Ajans tarafından yeterli birikimi ve tecrübesi olmayan yerel ve bölgesel aktörlere bu konuda hem teknik hem de başarılı projelerin paylaşıldığı toplantılar yaparak ilgili aktörleri bu konuda yönlendirilmesi önemlidir.

Türkiye'de ajansların proje odaklı çalışan ve merkezin taşra uzantısı olarak projelere mali kaynak aktaran klasik kamu kurumu olarak algılanmasına yol açmaktadır. Kalkınma ajanslarının kuruluşunda öngörülen amaç ve felsefesiyle olan uyumun gittikçe azalması sonucunda ajanslar mali destekler ve bölge planlaması konusunda merkezin taşradaki aracı kurumu şeklinde algılanmaktadır. Bu çerçevede ajansların katılımcı ve koordinatör kurumlar olarak görülmesi için gerekli önlemler alınmalıdır

Kalkınma ajanslarının bu işbirliğinin paydaşların kurum ve kişi olarak sahip oldukları uzmanlık, bilgi ve deneyim yerelin karmaşık ve yenilikçi yaklaşımlar gerektiren sorunlarının çözümünde önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir. Kalkınma ajanslarının yerel düzeyde sağlanacakları iyi yönetim sadece bölgelerarası farklılıkların giderilmesi değil; ülkelerin sürdürülebilir kalkınma sağlaması açısından önemli bir yer tutmaktadır. Kalkınma ajansları yerel düzeyde insan kaynağının geliştirilmesi, teknik kapasitesi yüksek vasıflı insan gücünün yetiştirilmesi, yeterli miktarda ve nitelikte projelerin geliştirilmesi, girişimciliğin desteklenmesi ve içsel

potansiyelin geliştirilmesi konusunda kalkınma ajanslarına önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu sorumlukların yerine getirilmesinde bölgesel kalkınma stratejilerinin katılımcı bir yaklaşımla yerelde hazırlanmasında, fonların kullanılmasında, kurumsal ve teknik kapasitenin güçlendirilmesinde, projecilik anlayışının yaygınlaştırılmasında ajansların nitelikli ve etkin kurumlar olması beklenmektedir.

Kalkınma politikalarının gelişimi ile yerel ve bölgesel iktisadi kalkınma faaliyetlerini *yönetişim* anlayışı doğrultusunda bir bütün olarak ele alan, kalkınmada Avrupa anlayışı çerçevesinde Türkiye’de bölgesel kalkınmaya yönelik kurumsal bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. 5449 sayılı Kanunun Genel Gereğesinde, ajansların yürüttüğü faaliyetler sadece yerel ve bölgesel kalkınma ile sınırlı kalmayacağı; ajansların bu alanda faaliyet gösteren kurumlarla aktif işbirliği ve koordinasyon içinde kritik destekler sağlayarak, bölgenin girişimcilik potansiyelini harekete geçirecek ve sürekli olarak gelişime katkıda bulunma beklentisi açıkça ifade edilmiştir. Ancak uygulamada kalkınma ajansları kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmede zayıf kalmaktadır.

Bu çalışmanın temel sonucu olarak şu noktalar vurgulanmalıdır. Ajansların yönlendirme işlevini yerine getirmesi bakımından katılımcı bir anlayışla oluşturulmuş kalkınma kuruluna katılım yeterli düzeyde değildir. Bu duruma neden olarak kalkınma kurulu çalışmalarının bir günle sınırlandırılması ve yoğun bir program dahilinde kurul üyelerinin bölgenin kalkınması konusunda birtakım sonuçlara ulaşması istenmesi gerçekçi görülmemektedir. Kalkınma ajanslarının asıl amaçlarının ilgili aktörlere yeteri kadar anlatılmadığı ve yeterli düzeyde bilgi sahibi olmaması işbirliği ve ortaklıkların kurulması noktasında zorlukların yaşanmasına yol açmaktadır. Bu çerçevede kurul üyeleriyle iletişim kanalları arttırılmalı, kurul kararlarının uygulamalarıyla ilgili geri dönüşler yapılmalıdır. Kalkınma ajanslarının başta kalkınma kurulları olmak üzere organlarının işlevselliği arttırılmalıdır. Kurul toplantıları öncesinde kurul gündemi ve toplantıda ele alınacak gündem konusunda hem kurul üyelerinden görüş alınması hem de gündem konusunda bilgi verilmesi toplantılara katılımı arttıracaktır.

Kalkınma ajanslarındaki kalkınma kurulunun yapısı ve üye dağılımı sektörel bağlamda yeniden düzenlenmelidir. Özellikle kurul içindeki yapı İngiltere’deki yerel girişim ortaklıklarındaki yapıya benzer şekilde STK ve özel sektör temsilcileri lehine yeniden ele alınmalıdır. Ajanslar tarafından yerel aktörlerin ve ilgili tarafların desteğini almak için bölge planlarının kurul içinde yazılı, görsel ve geniş katılımlı toplantılarla

tanıtımlar yapılarak yerel ve bölgesel aktörler tarafından sahiplenilmesi sağlanmalıdır. Ajanslar ile bölgesel kalkınmaya yönelik olarak kurulmuş diğer kurumlar arasında dikey ve yatay iletişim kanallarının geliştirilmesi sağlanmalıdır. KA'ların mevzuatta görev alanlarının netleştirilmesi bu konuda eksikler giderilmelidir. Ajansların proje odaklı çalışan ve merkezin taşra uzantısı olarak projelere mali kaynak aktaran klasik kamu kurumu algısından uzaklaşarak asıl işlevine geri dönmesi gerekmektedir. Kalkınma ajanslarının, Türkiye'nin yönetim ve ekonomik yapısı ile bütünleşmiş hale gelmesi zaman alacaktır. Bölgesel kalkınmanın açısından önemli sorumlulukların düştüğü kalkınma ajanslarının yararlı olabilmesi için mevcut merkeziyetçi yapıların dışında kalması gerekmektedir. Kalkınma ajanslarının faaliyet alanlarını belirleyen Düzey 2 bölgeleri, değişen koşullar ve öncelikler dikkate alınarak kalkınma politikalarının uygulanması ve bölge planlaması açısından fonksiyonel bölge niteliğine sahip olacak şekilde yeniden değerlendirilmelidir.

Ajansın kalkınma kurulu üyelerine uygulanan anket çalışmasıyla katılımcıların ajanslarla ilgili kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek ve ilgili tarafların karar alma ve uygulama süreçlerine daha etkin katılmaları gerektiğinden hareketle aktörler arasında yaşanan sorunların tespiti ve sorunların çözümüne yönelik olarak görüşlerin belirlenmesi ve yapılan analizlerle bu konuda yaşanan sorunların çözümüne yardımcı olabilir.

Ajanslarda yönetim bağlamında aktörler arası ilişkiler ve yaşanan sorunlarla ilgili yapılan bilimsel çalışmalar ajansların kuruluş dönemini kapsamış ve ajansların faaliyetleri açısından henüz yeterli deneyimlere yer verememiştir. Son dönemde yapılan çalışmalar daha çok literatür taraması ve mevzuat incelemeleri üzerine odaklanmıştır. Bu bağlamda kalkınma ajanslarının performansları, yönetim araçları ve düzeyleri konularında erken sayılabilecek bir dönemde çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışma, kalkınma ajanslarının yönetim bağlamında aktörler arasındaki ilişkilerin, ajansların kuruluşlarından itibaren geçen süreçte elde ettikleri deneyimler ve uygulamalar kapsamında bilimsel araştırma eksikliğinin olması nedeniyle konuyla ilgili yapılacak araştırmalar için, yol gösterici ipuçları da içermektedir.

Bundan sonra yapılacak çalışmalarda aktörler arası ilişkiler açısından kalkınma kurulu üyeleri dışında, ajansların proje faydalanıcılarıyla bölgesel kalkınma ile ilgili diğer kurum ve kuruluşları da içine alacak şekilde çalışmalar yapılabilir. Ayrıca bundan sonraki çalışmalarda seçilecek benzer özelliklere sahip kalkınma ajanslarının kalkınma

kurulu üyeleri, proje faydalanıcıları ve kalkınma ile ilgili diğer kurum ve kuruluşları da içine alacak şekilde yüzyüze görüşmeler ve katılımcı anket çalışmalarıyla farklı kalkınma ajanslarının özellikle aktörler arası ilişkiler açısından değerlendirilmesi yapılabilir.

Araştırmacıların söz konusu alanda araştırma yapmalarını teşvik etmek ve araştırma giderlerini karşılamak için ilgili kuruluşların (ajansların) bu konudaki araştırmaların yürütülmesi sırasında desteklerini sağlamaları oldukça önemlidir.

Bu çalışmada 2009 yılında kurulan GEKA'nın 2015 yılına kadar edindiği tecrübeler ve uygulama sonuçları DDK'nın 2014 yılında Türkiye'nin Kalkınma Ajansları Uygulamasının Değerlendirilmesine yönelik hazırladığı Araştırma ve İnceleme Raporunda tespit edilen önemli sorunlar bağlamında incelenmiştir. Özellikle söz konusu örnek kalkınma ajansının kalkınma kurulu üyelerine uygulanan anket çalışmasıyla katılımcıların ajanslarla ilgili kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek ve ilgili tarafların karar alma ve uygulama süreçlerine daha etkin katılmaları gerektiğinden hareketle aktörler arasında yaşanan sorunların tespiti ve sorunların çözümüne yönelik olarak görüşlerin belirlenmesi ve analizlerle bu konuda yaşanan sorunların çözümüne yardımcı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- 641 sayılı Kalkınma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
- Aalbert, T. E. (2004). “The Future of Sovereignty in Multilevel Governance Europe – A Constructivist Reading”, *JCMS: Journal of Common Market Studies*, Vol. 42, No. 1, p. 23–46.
- Akdoğan, A. A. (2008). *Türk Kamu Yönetimi ve Avrupa Birliği*, TODAİE, Ankara.
- Akgül, B., Uzay, N., Özsoy, O. ve Dağlı, A. (2010). “Yerel Aktörlerin Gölgesinde Kalkınma Ajansları: Yeni Bir Model Önerisi, Kalkınma A. Ş. Modeli”, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu -III*, DPT, Ankara, s. 23–41.
- Akın, N. (2006). “Bölgesel Kalkınma Araçları İle Kalkınma Ajanslarının Uyum, İşbirliği ve Koordinasyonu”, *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, TEPAV, Ankara, s. 295–304.
- Akın, S. ve Yıldız, F. (2005). “Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türk Tarımına Etkileri”, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, *Türk Tarım Dergisi*, Sayı 163, s. 38–44.
- Aktakas, B. (2006). *Bölgesel/Yerel Kalkınma, Bölgesel Gelişme İçin Bir Model*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Aktan, C. (2003). *Değişim Çağında Devlet*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Albayrak, N. A. ve Erkut, G. (2010). “Bölgesel Rekabet Gücü Perspektifinde Kalkınma Ajanslarının Öncelikleri İçin Öneriler”, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu-III*, DPT, Ankara, s. 1–22.
- Allen, G. (2002). *Regional Development Agencies*, House of Commons Research Paper, No. 02/50, (22 August).
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, 5. Baskı, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- Apan, A. (2007). “Türkiye’de Kalkınma Planları ve Sosyal Güvenlik Reformu”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı 5, s. 193–217.
- Arakon, M. (2002). *Avrupa Akdeniz Mali Aracı ve Türkiye*, İKV Yayınları, İstanbul.
- Arıkan, Y. E. (2004). “Bütünleşen Avrupa’da Yerel Yönetimler”, *Görüş Dergisi*, Mart Sayısı, s. 38–51.

- Assembly of European Regions (2012). *Common Strategic Framework 2014–2020*, Contribution by the AER to the EC Staff working document, <http://www.aer.eu/> (15.08.2014).
- Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği (AKTT). *AB-Türkiye İlişkileri*, <http://www.deltur.cec.eu.int/ei-prehel.html> (01.06.2014).
- Aydın, A. (2008). “İktisadi Açından Bölgesel Dengesizlik: Mardin İli Örneği”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 7, No. 24, s. 304–312.
- Aydın, Y., Aydemir, Ş., Şen, D. ve Öksüz, A. (2000). “DOKAP Bölgesel Gelişme Stratejileri”, *9. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi Bildiriler Kitabı*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, s. 41–50.
- Aygül, C. (1997). “Neo-Liberalizmin Başarısızlığı ve Yönetişim”, *Toplum ve Bilim*, Sayı 73, s. 231–256.
- Bache, I. (2010). “Europeanization and Multi-Level Governance: EU Cohesion Policy and Pre-Accession Aid in Southeast Europe”, *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 10, No: 1, p. 1–12.
- Bachtler, J., Downes, R., Helinska E., and Macquarrie, H. J. (1999). *Regional Development and Policy in the Transition Countries*, European Policies Research Centre, Glasgow, United Kingdom.
- Bailey, D., and De Propriis, L. (2002). “EU Structural Funds, Regional Capabilities and Enlargement: Towards Multi-Level Governance?”, *Journal of European Integration*, Vol. 24, No. 4, p. 303–324.
- Balcı, A. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı (2002). *Avrupa Birliği ve Türkiye*, 5. Baskı, Doğuşum Matbaacılık, Ankara.
- Bayramoğlu, S. (2005). “Türkiye’de Bölgesel Politikaların Gelişimi”, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, M. Turan (Editör), Paragraf Yayınevi, Ankara, s. 35–120.
- Berber, M. ve Celepçi, E. (2005). “Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, s. 149–157.
- Bhattacharjee, A. (2012). *Social Science Research: Principles, Methods, and Practices*, Textbooks Collection. Book 3, http://scholarcommons.usf.edu/oa_textbooks/3 (15.05.2015).
- Bilgili E. (2006). “Türkiye’nin Üyeliğinin Avrupa Birliği Bütçesine Muhtemel Etkisi”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, s. 61–80.

- Bilgin Romya, K., and Mercan, S. (2011). "European Financial Assistance Provided to Turkey and the CEECs: An Equity Shift", *Turkish Studies*, Vol. 12, No. 3, p. 491–510.
- Bilici, N. (2005). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri (Genel Bilgiler, İktisadi ve Mali Konular, Vergilendirme)*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Blackman, T., and Ormston, C. (2005). "Discourses of Accountability: Policy Scrutiny of an English Regional Development Agency", *Regional Studies*, Vol. 39, No. 3, p. 375–386.
- Bozkurt, Ö., Ergun, T. ve Sezen, S. (1998). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, TODAİE Yayınları, Ankara.
- Börzel, T. A., and Risse, T. (2000). "When Europe Hits Home: Europeanisation and Domestic Changes", *European Integration Online Papers (EIoP)*, Vol. 4, No. 15, p. 1–20.
- Bulut, Y. (2002a). "Bölgesel Planlama ve Kalkınma Projesi Olarak GAP Yönetimi", B. Parlak ve H. Özgür (Editörler), *Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Yerel Yönetimler*, Alfa Yayınları, İstanbul, s. 252–284.
- Bulut, Y. (2002b). "Türkiye'de Bölge Yönetimi Arayışları", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 35, Sayı 4, s. 17–42.
- Bulut, Y. (2005). *GAP Bölgesinde Kentleşme*, Nobel Yayınları, Adana.
- Caiden, G. (2006). "The Administrative State in a Globalizing World: Some Trends and Challenges", E. Otenyo and N. S. Lind (Editors), *Comparative Public Administration: The Essential Readings, Research in Public Policy Analysis and Management*, JAI Press, Oxford, p. 515–542.
- Can, E. ve Kocagül, D. (2008). *Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politika'nın Gelişimi ve Yapısal Fonlar*, TEPAV Yayını, İstanbul.
- CARDS: Community Assistance for Reconstruction, Development and Stability in the Balkans,
http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/western_balkans/r18002_en.htm, (18.06.2014).
- Christensen, T. and Lægveid, P. (2011). "Democracy And Administrative Policy: Contrasting Elements of New Public Management (NPM) and post-NPM", *European Political Science Review*, Vol. 3, No. 1, p. 125–146.
- Clark, G. (2005). City-Regional Development Agencies.
<http://www.gregclark.net/papers/CityRegional%20Development%20Agencies%20Greg%20Clark%20Autumn%202005%20Final.pdf>, p.1– 27, (26.07.2014).

- Coe, M., Hess, M., Yeung, H., Dicken, P., and Henderson, J. (2004). “Globalizing Regional Development: A Global Production Networks Perspective”, *Royal Geographical Society (with The Institute of British Geographers)*, Volume 29, No. 4, p. 468–484.
- Commission Decision C(2007)1835 of 30/04/2007, on a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2007–2009 for Turkey.
- Commission of the European Communities (2001). Regular Report on Turkey’s progress towards accession, Brussels, http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2001/tu_en.pdf (15.04.2014).
- Commission of the European Communities (2002). Regular Report on Turkey’s progress towards accession, Brussels, http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2002/tu_en.pdf (15.04.2014).
- Commission of the European Communities (2003). Regular Report on Turkey’s progress towards accession, http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2003/rr_tk_final_en.pdf (15.04.2014).
- Commission of the European Communities (2004). Regular Report on Turkey’s progress towards accession, Brussels, http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2004/rr_tr_2004_en.pdf (15.04.2014).
- Commission of the European Communities (2005). Turkey 2005 Progress Report, Brussels, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/Tur_En_Realitons/Progress/Turkey_Progress_Report_2005.pdf(15.04.2014).
- Commission of the European Communities (2006). Turkey 2006 Progress Report, Brussels, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/nov/tr_sec_1390_en.pdf (15.04.2014).
- Commission of the European Communities (2007). Turkey2007 Progress Report, Brussels. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/turkey_progress_reports_en.pdf (15.04.2014).
- Commission of the European Communities (2008). Turkey 2008 Progress Report, Brussels. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/keydocuments/reports_nov_2008/turkey_progress_report_en.pdf (15.04.2014).

- Commission of the European Communities (2009). Turkey 2009 Progress Report, Brussels.http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf (15.04.2014).
- Commission of the European Communities COM(2001). European Governance: A White Paper, Brussels, 25.7.2001 428 final.
- Convention of Association Between the European Economic Community and The African and Malagasy States Associated with That Community and Annexed Documents (Signed At Yaoundé On 20 July 1963), <http://aei.pitt.edu/4221/1/4221.pdf>, (22.06.2014).
- Conzelmann, T. (2008). *Towards a New Concept of Multi-Level Governance?*, University of Maastricht, <http://cor.europa.eu/en/activities/governance/Documents/Conzelmann.pdf> (17.04.2014).
- Cope, S., Leishman, F., and Storie, P. (1997). "Globalization, New Public Management and the Enabling State", *International Journal of Public Sector Management*, Vol. 10, No. 6, p. 444–460.
- Coşkun, S. (2003). "Kamu Yönetiminde Yönetişim Yaklaşımı", A. Balcı, N. Kemal Öztürk, A. Nohutçu ve B. Coşkun (Editörler), *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*, Seçkin Yayınları, Ankara, s. 39–55.
- Cox, A., and Chapman, J. (1999). *The European Community External Cooperation Programmes Policies, Management and Distribution*, Overseas Development Institute, London.
- Çavuşoğlu, T. (1992). "GAP Konusunda Bir Bölgesel Kalkınma Ajansı Kurulması", 3. *İzmir İktisat Kongresi*, 4–7 Haziran 1992, DPT, Ankara, s. 76–84.
- Çelikleş, İ. (2006). "2007–2013 Mali Perspektifi İçin Öngörülen Avrupa Birliği Katılım Öncesi Fonlarının Yapısı", *Sayıştay Dergisi*, Sayı 63, s. 39–49.
- Çiçekoğlu Oralalp F. (2001). "Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Politikalarının Gelişimi ve Aday Ülke Deneyimleri", 5. *Türkiye Şehircilik Kongresi: Avrupa Birliği Süreci ve Planlama*, TMMOB Şehir planları Odası, Ankara, s. 183–195.
- Çokgezen, J. ve Yıldırım E. (2007). "AB-Türkiye Mali İlişkilerinin Değerlendirilmesi", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 16, Sayı 2, s. 147–168.
- Çukurçayır, A. (2003). "Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Yönetişim", M. Acar ve H. Özgür (Editörler), *Çağdaş Kamu Yönetimi -I*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, s. 259–276.
- D.P.T. (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı*, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu. DPT Yay. No: 2502 – ÖİK: 523, Ankara.

- Dağdaş, S. (2009). “Türkiye’de Kalkınma Ajansları Ne Bekliyor?”, 4. *Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri, Cilt II*, TODAİE, Ankara, s. 687–703.
- Deas, I., Hincks, S., and Headlam, N. (2013) “Explicitly Permissive? Understanding Actor Interrelationships in the Governance of Economic Development: The Experience of England’s Local Enterprise Partnerships”, *Local Economy*, Vol. 28, No. 7–8, p. 718–737.
- Dede, D. (2012). “Çok Düzeyli Yönetişim Kavramı(nın) Bilimselliği Sorunu”, *Kuram ve Yönetim Açısından Türkiye’de Kamu Yönetimi (Bildiriler Kitabı)*, TODAİE, Ankara, s. 243–255.
- Dedeoğlu, E. ve Sertesene, S. (2011). “Yeni Nesil Bölgesel Planlama Deneyimi Üzerine Bir Yönetişim Çerçevesi Önerisi”, *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*, www.tepav.org.tr, (20.02.2014).
- Demirci, A. (2003). “Bölgesel Kalkınma Ajansları”, *Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi*, Yıl 4, Sayı 15, s. 16–20.
- Denhardt, J. V., and Denhardt, R. B. (2007). *The New Public Service: Serving, not Steering*, M. E. Sharpe, New York.
- Dinçer, B., Özasan, M. ve Kvasoğlu, T. (2003). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, DPT, Ankara.
- Dinçer, İ. (2001). “Türkiye’de Bölgesel Eşitsizlikler ve Avrupa Birliği Politikaları”, 5. *Türkiye Şehircilik Kongresi: Avrupa Birliği Süreci ve Planlama*, TMMOB Şehir planları Odası, Ankara, s. 197–205.
- Dinler, Z. (2001). *Bölgesel İktisat*, 5. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Dinler, Z. (2010). “Cumhuriyetimizin Kuruluşundan Günümüze İzlenen Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Kalkınma Ajansları”, *Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri: Kalkınma Ajansları*, B. Akgül ve N. Uzay (Editörler), Ekin Kitabevi, Bursa, s. 53–66.
- Doğan, A. ve Öztürk, N. (2010). “Yeni Kalkınma Kuramları”, *Bütçe Dünyası Dergisi*, Sayı 33, s. 35–55.
- Doğanay, H. (1993). *Coğrafya’ya Giriş I*, Gazi Büro Kitabevi, Ankara.
- Doğruel, F. (2006). “Türkiye’de Bölgesel Politikalar”, A. Eraydın (Derleyen), *Mekânsal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış: 1923–2003*, Dost Kitabevi, Ankara, s. 164–195.
- Doyle, J. (2013). “Local Enterprise Partnerships to Deliver Progressive Social Outcomes”, *Local Economy*, Vol. 28, No. 7–8, p. 921–926.

- DPT (1963–1967). I. Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/9/plan1.pdf>, (15.06.2014).
- DPT (1968–1973) II. Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/8/plan2.pdf>, (15.06.2014).
- DPT (1973). III. Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/7/plan3.pdf>, (15.06.2014).
- DPT (1979–1983) IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/6/plan4.pdf>, (15.06.2014).
- DPT (1985–1989) V. Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/5/plan5.pdf>, (15.06.2014).
- DPT (1990–1994) VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/4/plan6.pdf>, (15.06.2014).
- DPT (1996–2000) VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/3/plan7.pdf>, (15.06.2014).
- DPT (2000). *VII. Kalkınma Planı Öncesinde Bölgesel Gelişme (1996–2000)*, Ankara.
- DPT (2001–2005) VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/2/plan8.pdf>, (15.06.2014).
- DPT (2003). *Ön Ulusal Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Stratejileri*, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.
- DPT (2003). *Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi*, Avrupa Birliği İle İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- DPT (2004). *Bölgesel Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı*, Ankara.
- DPT (2007–2013) IX. Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/1/plan9.pdf>, (15.06.2014).
- DPT, *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001–2005)*, Ankara, s. 59–70.

- Dubois, A. (1999). "The Euro-Mediterranean Partnership", B. Dupuy (Editor), *Advanced Training for Agricultural and Food Managers in the Countries of the Mediterranean Area*, Montpellier: CIHEAM, p. 17–22.
- Dulupçu, M. A. (2006). "Bölgesel Politikalar Kopyalanabilir mi? Bölgeselleş(tir)me (Yönetim) Karşısında (Yeni) Bölge(sel)cilik (Yönetişim)", *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, ODTÜ-TEPAV, 7–8 Eylül, Ankara, s. 233–255.
- Dunleavy, P., Margetts, H., Bastow, S., and Tinkler, J. (2005). *New Public Management is Dead: Long Live Digital Era Governance*, EDS Innovation Research Programme, London School of Economics and Political Science, London.
- Eceral, T. (2006). *Ekonomik Coğrafyaya Kurumsal Yaklaşım: Denizli Örneği*, Dost Kitabevi Ankara.
- Ecevit, K., Kavalalı, Ö. ve Özdemir, S. (2004). *AB Sözlüğü*, DPT, ABİGM, Ankara.
- Eckerberg, K., and Joas, M. (2004). 'Multi-Level Environmental Governance: A Concept Under Stress?', *Local Environment*, Vol. 9, No. 5, p. 405–422.
- Emre, Y. Ö. (2010). *Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapılanması ve İşlevselliği: İzmir ve Çukurova Örnekleri*, Ekin Yayınları, Bursa.
- Ergüder, C. (2004). *Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları ve Yapısal Fonlar Uyum Sürecinde Türkiye için Bir Değerlendirme*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Erkal, M. E. (1990). *Bölge Açısından Az Gelişmişlik*, Der Yayınları, İstanbul.
- Erol, M. (1999). "GAP Nedir?, Nerededir? Amaçları Nedir?", *GAP İşletme, İktisat, Finans Dergisi*, Yıl 1, Sayı 1, s. 4–27.
- Eryılmaz, B. (2000). *Kamu Yönetimi*, Erkam Matbaası, İstanbul.
- Eryılmaz, B. ve Tuncer, A. (2013). "Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikaları: Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye Uygulaması", *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, s. 165–189.
- EURADA, Overview and Missions, http://www.eurada.org/index.php?option=com_content&view=article&id=60&Itemid=71&lang=en, (14.12.2014).
- EUROPA , The history of the European Union - 1967, http://europa.eu/about-eu/eu-history/1960-1969/1967/index_en.htm, (15.08.2014).
- Europa, Own Resources Mechanism, <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l34011.htm> (12.08.2014).
- European Commission (2008) *European Union Public Finance*, Belgium, http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/public_fin/EU_pub_fin_en.pdf, (20.07.2014).

- European Commission (2009) European Commission Financial Programming and Budget <http://ec.europa.eu/budget>, (12.06.2014).
- European Commission (2011). Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA) Revised Multi-Annual Indicative Financial Framework for 2012–2013, Com (2011) 641 Final, Brussels.
- European Commission (2013). *Directorate-General Enlargement Instrument for Pre-Accession Assistance (2014–2020)*, Roadmap, for Planning and Programming, Status Version: 0.2, Issue Date 14 January 2013.
- European Commission Com(2013) 700 Final, Communication From The Commission to The European Parliament and the council Enlargement Strategy and Main Challenges 2013–2014, Brussels.
- European Commission Regional Policy, History, http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/history/index2_en.htm (15.11.2013).
- European Commission, EUROSTAT, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1405939838475&uri=CELEX:32003R1059>, (20.08.2014).
- European Commission, the EU's Own Resources, http://ec.europa.eu/budget/mff/resources/index_en.cfm, (18.06.2014).
- European Union Regional Policy, Inforegio, Panorama (2008) *EU Cohesion Policy 1988–2008*, Investing in Europe's Future, No. 26, p. 1–30.
- Evaluation of the Council Regulation No 2698/2000 (*MEDA -II*) and Its Implementation Final Report, Volume III: Annexes (2009).
- Farrell, M. (2004). "Regional Integration and Cohesion Lessons from Spain and Ireland in the EU", *Journal of Asian Economics*, Vol. 1, p. 927–946.
- Feyzi, A. ve Varol, A. (2002). "Bölgesel Kalkınmada Doğu Anadolu Projesi (DAP) Yaklaşımı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2, s. 313–324.
- Furst, D. (2011). "Çok Katmanlı Yönetişim ve Bölgesel Yönetişim Üzerine" (çev. M. A. Çukurçayır), *Kamu Yönetiminde Yeni Vizyonlar*, B. Parlak (Derleyen), Alfa Aktüel Yayınları, Bursa, s. 149–174.
- Gant, F. (2006). "The Concept of Development Administration", *Comparative Public Administration: The Essential Readings, Research in Public Policy Analysis and Management*, E. Otenyo, N. S. Lind (Editors.), JAI Press, Oxford, Vol. 15, p. 257–285.
- Gavin, B. (2005). "The Euro-Mediterranean Partnership an Experiment in North-South-South Integration", *Intereconomics*, Vol. 40, No. 6, p. 353–360.

- Genç, F. N. (2010). “Yeni Kamu Hizmeti Yaklaşımı”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı 466, s. 145–159.
- Gençkol, M. (2003). *Avrupa Birliği Mali İşbirliği Politikaları ve Türkiye*, DPT Yayın No: 2679, Ankara.
- Gençyürek, L. (2006). Kalkınma Ajanslarının Geleceği, http://www.alomaliye.com/agustos_06/levent_gencyurek_kalkinma_ajans.htm, 14.02.2014.
- Gibson, R. (2011). *A Primer on Collaborative Multi-Level Governance*, Department of Geography, Memorial University, <http://cdnregdev.ruralresilience.ca/wp-content/uploads/2013/03/primercollaborativemultilevelgovernance-gibson.pdf> (15.04.2014).
- Gjorgjievski, M. (2008). “EU Instrument for Pre-Accession Assistance: The Path to a Successful Start, Using IPA and Other EU Funds to Accelerate Convergence and Integration in The Western-Balkans”, *Center for EU enlargement Studies (CEUENS)*, Budapest, p. 69–87.
- Göktürk, A. (2006). “Bölgesel Dengesizliğe Küreselleşme-Yerelleşme Penceresinden Bir Bakış”, A. Arı (Derleyen), *Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler*, Derin Yayınları, İstanbul, s. 23–44.
- Gösterici, H. ve Ormanoğlu, B. (2007) “Avrupa Birliği ‘IPA’ Mali Yardım Sistemi/2007–2013 Dönemi Uygulaması”, *Bütçe Dünyası*, Cilt 2, Sayı 25, s. 101–114.
- Göymen, K. (2000). “Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Yönetişim: Gereksinimler, Önermeler, Yönelimler”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 9, Sayı 2, s. 3–13.
- Göymen, K. (2005). *Türkiye’de Bölge Politikalarının Evrimi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Sabancı Üniversitesi ve İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul.
- Gray, A., and Jenkins, B. (2006). “From Public Administration to Public Management: Reassessing a Revolution?”, *Comparative Public Administration: The Essential Readings, Research in Public Policy Analysis and Management*, E. Otenyo, and N. S. Lind (Editors), JAI Press, Oxford, p. 543–572.
- Gros, D., and Micossi, S. (2005). “A Better Budget for the European Union: More Value for Money, More Money for Value”, *Centre for European Policy Studies*, No. 66, p. 1–18.
- Guoxian, B., Xuejun, W., Larsen, L., and Douglas, F. M. (2012). “Beyond New Public Governance: A Value-Based Global Framework for Performance Management, Governance, and Leadership”, *Administration & Society*, Vol. 45, No. 4, p. 443–467.
- Güler, B. A. (2009). *Türkiye’nin Yönetimi: Yapı, İmge*, Ankara.

- Gündüz, A. (2000). “Küreselleşen Dünyada Türkiye’nin Bölge Kalkınma Projeleri: GAP ve DAP”, *9. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi Bildiriler Kitabı*, Trabzon, s. 182–193.
- Gündüz, A. (2006). *Bölgesel Kalkınma Politikası*, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Güneşer Demirci, A. (2005). “Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları”, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, M. Turan (Editör), Paragraf Yayınevi, Ankara, s. 181–196.
- Güney Ege Kalkınma Ajansı 2014 Yılı Ara Faaliyet Raporu, <http://geka.org.tr/icerik/4/224/anasayfa.htm>, (15.04.2015).
- Güvenç, M. H. (2010). *Avrupa Birliği Bütçesi*, Maliye Bakanlığı AB Ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Araştırma ve İnceleme Serisi: 1, Ankara.
- Gwiazda, A. (2002). “Europeanisation in Candidate Countries from Central and Eastern Europe”, *Paper Presented at the EPIC Workshop*, EUI, 19–22 September, Florence, Italy.
- Halkier, H. (2006). “Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Çok Düzlemli Yönetişim”, *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, ODTÜ-TEPAV, 7–8 Eylül, Ankara, s. 17–28.
- Halkier, H., and Danson, M. (1997). “Regional Development Agencies in Western Europe: A Survey of Key Characteristics and Trends”, *European Urban and Regional Studies*, Vol. 4, No. 3, p. 241–254.
- Halkier, H., and Danson, M. (1998). “Regional Development Agencies in Europe: A Survey of Key Characteristics and Trends”, *Regional Development Agencies in Europe*, H. Halkier (Editor), Jessica Kingsley, London, p. 26–44.
- Harding, R. (2006). “İngiltere ve Romanya’da Bölgesel Kalkınma Ajansı Deneyimleri”, *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, ODTÜ-TEPAV, 7–8 Eylül, Ankara, s. 137–160.
- Hilhorst, G. M. (1998). “Industrialization and Local/Regional Development Revisited”, *Development and Chance*, Vol. 29, p. 1–26.
- Hood, C., and Peters, G. (2004). “The Middle Aging of New Public Management: Into the Age of Paradox?”, *Journal of Public Administration Research and Theory*, Vol. 14, No. 3, p. 267–282.
- Hooghe, L., Marks, G. (2001). “Types of Multi-Level Governance”, *European Integration Online Papers (EIOP)*, Vol. 5, No. 11, p. 1–24.
- Huggins, C. (2014). “Local Enterprise Partnerships and the Development of European Structural and Investment Fund Strategies in England”, *European Structural and Investment Funds Journal*, Volume 2, No. 2, p. 183–189.

- Hughes, J. T. (1998). "The Role of Development Agencies in Regional Policy: An Academic and Practitioner Approach", *Urban Studies*, Vol. 35, No. 4, p. 618–620.
- Ian, B. (2010). "Europeanization and Multi-Level Governance: EU Cohesion Policy and Pre-Accession Aid in Southeast Europe", *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 10, No. 1, p. 1–12.
- Ildırar, M. (2004). *Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Iozzo, A., Micossi, S., and Salvemini Maria T. (2008). "A New Budget for The European Union?", *Centre For European Policy Studies*, No. 159, p. 1–8.
- İncekara, A. ve Savrul, B. K. (2011). "Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Politikaları: Yapısal Fonlar ve Diğer Mali Araçlar Çerçevesinde Bir Değerlendirme", *International Conference on Eurasian Economies*, 12–14 Ekim, Bişkek, Kırgızistan, s.405–411.
- Jachtenfuchs, M., and Kohler K. B. (2004). "Governance and Institutional Development", *European Integration Theory*, A. Wiener and T. Diez (Editors), Oxford University Press, Oxford, p. 97–115.
- Jessop, B. (1995). "The Regulation Approach, Governance, and Post-Fordism: Alternative Perspectives on Economic and Political Change?", *Economy and Society*, Vol. 24, No. 3, p. 307–333.
- Jessop, B. (1998). "The Rise of Governance and the Risk of Failure: The Case of Economic Development", *International Social Science Journal*, Vol. 50, No. 155, p. 29–45.
- Joffé, G., and Vasconcelos, Á. (2000). "Towards Euro-Mediterranean Regional Integration", *Mediterranean Politics*, Vol. 5, p. 3–15.
- Kaboolian, L. (1998). "The New Public Management: Challenging the Boundaries of the Management vs. Administration Debate", *Public Administration Review*, Vol. 58, No. 3, p. 189–193.
- Kalfa, C. ve Ataay, F. (2008). "Yönetişim: Devlet-Toplum İlişkilerinde Yeni Bir Aşama", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 17, Sayı 3, s. 229–240.
- Karabacak, H. (2004). "Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İlişkiler", *Maliye Dergisi*, Sayı 146, s. 69–106.
- Karabulut, T. (2007). "Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Kurumsal Gelişmelerle İlgili Genel Bir Değerlendirme", *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar – II*, H. Özgür ve M. Kösecik (Editörler), Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara, s. 738–761.

- Karasu, K. (2005). “İngiltere’de Bölgesel Kalkınma Ajansları”, *Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, M. Turan (Editör), Paraf Yayınevi, Ankara, s. 197–238.
- Karluk, S. R. (2005). *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Beta Yayınları, 8. Baskı, İstanbul.
- Kavruk, H. (2009). “Türk Kamu Yönetiminde Bağımsız İdari Otoriteler ve Ajanslar”, *VII. Kamu Yönetimi Forumu; Küreselleşme Karşısında Kamu Yönetimi*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, s. 119–142.
- Kaya, E., Şentürk, H., Danış, O., Şimşek, S. (2007). *Modern Kent Yönetimi I*, Okutan Yayınları, İstanbul.
- Kayan, A. (2012). “Türkiye’de Bölge Planlaması: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 9, Sayı 20, 103–134.
- Kayasü, S. ve Yaşar, S. (2006). “Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Kalkınma Politikaları: Yasal ve Kurumsal Dönüşümler”, *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, ODTÜ-TEPAV, 7–8 Eylül, Ankara, s. 199–214.
- Keleş, R. (1998). “Bölge Gerçeği ve Avrupa”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 7, Sayı 2, s. 3–11.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Keleş, R. (2010). *Kentleşme Politikası, 11. Baskı*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Keleş, R. ve Erbay, Y. (1999). “Avrupa Konseyinin Bölge Olgusuna Bakışı”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 4, s. 3–29.
- Keleş, R. ve Mengi, A. (2013). *Avrupa Birliğinin Bölge Politikaları*, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Kesim, H. K. (2004). “Avrupa Birliği’nde Meşruiyet Sorununun Çözümüne İlişkin Bir Model Önerisi: Usul Meşruiyeti”, M. Acar ve H. Özgür (Editörler), *Çağdaş Kamu Yönetimi -II*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, s. 67–88.
- Keskin, N. E. (2009). “Mülki İdare Sistemi: Genel Yönetimden Esnek Gözetime”, B. Övgün (Editör), *Kamu Yönetimi: Yapı İşleyiş Reform*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No: 598, Ankara.
- Kılıç, E. S. ve Burak, M. B. (2010). “Kalkınma Ajanslarının Bölge Planlama Sürecindeki Yeri İzmir Kalkınma Ajansı Örneği”, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu (21–23 Ekim 2009)*, DPT Yayınları, Ankara, s. 208–221.
- Koçak, H. (2009). “Yerel Kalkınmaya Katkısı Bakımından Yerel ve Bölgesel Kalkınma Kuruluşlarının İşlevleri (Avrupa Örnekleri ve Türkiye)”, *4. Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri, Cilt II*, TODAİE, Ankara, s. 727–733.

- Koçak, Y., Ökmen, M. (2010). “Merkezi Planlamadan Bölgesel Planlamaya: Yunanistan ve Türkiye Örnekleri” *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 27, s. 149–158.
- Koçberber, S. (2006). “Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı 61, s. 37–55.
- Koeth, W. (2014). “The New Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA II): Less Accession, More Assistance?”, *European Institute of Public Administration*, working paper, 2014/W/01, p. 1–15.
- Kooiman, J., and Van Vilet, M. (1993). “Governance and Public Management”, K. Eliassen and J. Kooiman (Editors), *Managing Public Organizations*, Sage Publications, London, p. 240–267.
- Korte, J. (2013). “Better Aligning Pre-Accession Assistance to The Policy Agenda – Objectives of the High Level Strategic Planning Documents”, *IPA Conference*, Brussels, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/projects-in-focus/donor-coordination/25-january-2013/02-session_1-j.korte.pdf (21.07.2014).
- Kovács, I. P.(2006). “Macaristan’da Bölge İnşası, Güney Trans Tuna Bölgesi Örneği”, *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, ODTÜ-TEPAV, 7–8 Eylül, Ankara, s. 93–110.
- Köse, S. ve Konur, F. (2011). Avrupa Birliği v Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Farkların Azaltılmasındaki Rolü ve Etkililiği: Ülke Deneyimlerinin Karşılaştırılması, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, s. 95–137.
- Kösecik M. ve Akbaş İ. (2009). *AB Mali Yardımları ve Türkiye’de Desteklenen Yerel Yönetim Projeleri*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Kösecik, M. (2000). “Yerel Yönetim Teorileri ve Merkez-Yerel Yönetim İlişkilerindeki Merkezileşme: Thatcher Dönemi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 9, Sayı 1, s. 25–41.
- Kösecik, M. (2004). “Avrupa Birliği Entegrasyonu ve Ulusal Kamu Yönetimleri” M. Acar ve H. Özgür (Editörler), *Çağdaş Kamu yönetimi II*, Nobel yayınları, Ankara, s. 3–31.
- Kösecik, M. (2008). “Yerel Yönetimlerde ‘Avrupalılaştırma’”, *Yerel Siyaset*, Okutan Yayınları, İstanbul, s. 259–304.
- Kösecik, M. (2010). “Türk Yerel Yönetim Sistemi Açısından Avrupalılaştırma ve Çok Düzlemli Yönetişim”, A. Çukurçayır, H. Tuğba Eroğlu ve H. E. Uğuz (Editörler), *Yönetişim*, Çizgi Yayınevi, Konya, s. 149–195.

- Köseçik, M. ve Koçak, S. Y. (2004). “Avrupa Birliği Bölgesel Politikası ve Yapısal Fonlar”, DPT & Pamukkale Üniversitesi Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu -I, 10–12 Eylül 2003, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Cilt II*, Denizli, s. 1–19.
- Köstepen, C. (2001). *AYB ve Türkiye’ye Sağlanan Kredi İmkânları*, İKV Yayınları, No: 166, İstanbul.
- Kumral, N. (2006). “Bölgesel Rekabet Gücünü Artırmaya Yönelik Politikalar”, *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, ODTÜ-TEPAV, 7–8 Eylül, Ankara, s. 275–289.
- Ladrech, R. (2001). “Europeanisation and Political Parties: Towards a Framework for Analysis”, *Queen’s Paper on Europeanisation*, No. 2/2001.
- Lagendijk, A.; Kayasu, S., and Yasar, S. (2009). “The Role of Regional Development Agencies in Turkey from Implementing EU Directives to Supporting Regional Business Communities?”, *European Urban and Regional Studies*, Vol. 16, No. 4, p. 383–396.
- Leftwich, A. (1994). “Governance, the State and the Politics of Development”, *Development and Change*, Vol. 25, p. 363–386.
- Loughlin, J. (1996). “Europe of the Regions and the Federalization of Europe”, *Publius*, Vol. 26, No. 4, p. 141–162.
- Lynn, L. E. (2006). “The New Public Management as an International Phenomenon: A Skeptical View”, E. Otenyo and N. S. Lind (Editors), *Comparative Public Administration: The Essential Readings, Research in Public Policy Analysis and Management*, JAI Press, Oxford, p. 573–591.
- Lyon, P. (2000). “Partnership for Good Governance in the 21st Century”, *Australian Journal of Public Administration*, Vol. 59, No. 3, p. 87–93.
- Maliye Bakanlığı (2003). *İyi Yönetişimin Temel Unsurları*, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Marks, G., and Hooghe, L. (2004). “Contrasting Visions of Multi-level Governance”, I. Bache and M. Flinders (Editors), *Multi-Level Governance*, Oxford University Press, Oxford, p. 15–30.
- Martin, I., Byrne, I., and Poulsen, M. (2004). “Economic and Social Rights in the Euro-Mediterranean Partnership: The Missing Link?”, *Mediterranean Politics*, Vol. 9, No. 3, p. 307–318.
- Maurer, A.; Wessels, W., and Mittag, J. (2000). “Europeanisation in and of the EU System: Trends, Offers and Constraints”, *Paper for the DFG-Workshop Linking EU and National Governance*, Manheim.

- McCann, P., and Argiles, R. (2012). "Redesigning and Reforming European Regional Policy: The Reasons, the Logic and the Outcomes", *International Regional Science Review*, Vol. 36, No. 3, p. 424–445.
- Mcmaster, I. (2006). "Czech Regional Development Agencies in a Shifting Institutional Landscape", *Europe-Asia Studies*, Vol. 58, No. 3, p. 347–370.
- Mengi, A. (2001). "Avrupa Birliği'nde Bölge, Bölge Planlaması ve Türkiye", *GAP Dergisi*, Sayı 15, s. 30–34.
- Mengi, Ayşegül ve Algan, N. (2003). *Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Michelis, A., and Chantraine, A. (2003). *Memoirs of Eurostat Fifty Years Serving Europe*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- Morgan, K. (2002). "The English Question: Regional Perspectives on a Fractured Nation", *Regional Studies*, Vol. 36, No. 7, p. 1–38.
- Nikolova, P. (2008). "The Implementation of PHARE, ISPA and SAPARD in Using IPA and Other EU Funds to Accelerate Convergence and Integration in the Western-Balkans", *Center for EU Enlargement Studies (CEUENS)*, Bulgaria, p. 89–110.
- O'Flynn, J. (2007). "From New Public Management to Public Value: Paradigmatic Change and Managerial Implications", *The Australian Journal of Public Administration*, Vol. 66, No. 3, p. 353–366.
- Okçu, M. (2005). "Avrupa Yönetişel Alanına Doğru Türk Kamu Yönetimi: Çok Düzlemli Yönetişim", A. Nohutçu ve A. Balcı (Editörler), *Bilgi Çağında Türk Kamu Yönetimi'nin Yeniden Yapılandırılması -I*, Beta Yayınevi, İstanbul, s. 257–298.
- Okçu, M. (2007). "Yönetişim Tartışmalarına Katkı: Avrupa Birliği İçin Yönetişim Ne Anlama Geliyor?", *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 12, Sayı 3, s. 299–312.
- Ökmen, M., Baştan, S. ve Yılmaz, A. (2004). "Kamu Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar ve Bir Yönetişim Faktörü Olarak Yerel Yönetimler", M. Ökmen ve A. Yılmaz (Editörler), *Kamu Yönetimi: Kuramdan Uygulamaya*, Gazi Kitabevi, Ankara, s. 24–80.
- Övgün, B. (2010). *Devlet ve Planlama*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Özçağlar, A. (2003). "Türkiye'de Yapılan Bölge Ayrımları ve Bölge Planlama Üzerindeki Etkileri", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2–3, s. 3–18.
- Özdek, Y. (1999). "Globalizmin İdeolojik Hegemonyası", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 32, s. 25–47.

- Özdemir, K. (1999). “Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Türkiye’de Bölgesel Dengesizliği Azaltmada Teşvik Uygulamalarının Önemi”, *Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı 15, s. 121–130.
- Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2007). *Dokuzuncu Kalkınma Planı Kamuda İyi Yönetişim*, DPT, Ankara. <http://ekutup.dpt.gov.tr/kamuyone/%F6ik674.pdf>
- Özen, P. (2005). *Bölgesel Kalkınma Ajansları*, TEPAV, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271245092r8246.Bolgesel_Kalkinma_Ajanslari.pdf
- Özer, Y. E. (2009). *Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapılanması Ve İşlevselliği: İzmir ve Çukurova Örnekleri*, (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özmen, F. (2008). “AB Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Karşılaşabilecekleri Temel Sorun Alanları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, Sayı 3, s. 327–340.
- Özügürlü, S. B. (2009). “Bağımsız Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar”, *Kamu Yönetimi: Yapı İşleyiş Reformu*, B. Övgün (Editör), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi, Ankara, s. 93–115.
- Page, C. (1991). *Localism and Centralism in Europe: The Political and Legal Bases of Local Self-Government*, Oxford University Press, Oxford.
- Page, S. (2005). “What’s New about the New Public Management? Administrative Change in the Human Services”, *Public Administration Review*, Vol. 65, No. 6, p. 713–727.
- Palabıyık, H. (2001). “Yönetimden Yönetişime Geçiş ve Ötesi Üzerine Kavramsal Açıklamalar”, *Amme İdaresi Dergisi*, Sayı 3, s. 63–85.
- Peck, F., Connolly, S., Durnin, J., and Jackson, K. (2013). “Prospects for ‘Place Based’ Industrial Policy in England: The Role of Local Enterprise Partnerships”, *Local Economy*, Vol. 28, No. 7–8, p. 828–841.
- Peters, B. G., and Pierre, J. (1998). “Governance without Government? Rethinking Public Administration”, *Journal of Public Administration Research and Theory: J-PART*, Vol. 8, No. 2, p. 223–243.
- Peters, B., and Pierre, J. (2004). “Multi-Level Governance and Democracy: A Faustian Bargain”, *Multi-Level Governance*, I. Bache and M. Flinders (Editors), University Press, Oxford, p. 75–89.
- Piattoni, S. (2009). “Multi-level Governance: A Historical and Conceptual Analysis”, *Journal of European Integration*, Vol. 31, No. 2, p. 163–180.

- Pike, A. (2011). "İngiltere'de Ekonomik Kalkınmanın Yönetişimi (The Governance of Economic Development in England)", *6. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu: Bölgesel Rekabet Edebilirlik ve Yönetişim*, ODTÜ-TEPAV, Ankara, s. 73–96.
- Polat, N. (2004). "Avrupa Birliği - Türkiye Mali İşbirliği ve Sayıştay'ın Topluluk Kaynakları Üzerindeki Denetimi", *Sayıştay Dergisi*, Sayı 52, s. 61–84.
- Polatkan, T. (1968). *Bölgesel Gelişme Politikası*, DPT, Ankara.
- Pollitt, C. (2006). "Antistatist Reforms and New Administrative Directions: Public Administration in the United Kingdom", E. Otenyo and N. S. Lind (Editors), *Comparative Public Administration: The Essential Readings, Research in Public Policy Analysis and Management*, JAI Press, Oxford, p. 777–792.
- Pugalis, L. (2012). "The Governance of Economic Regeneration in England: Emerging Practice and Issues", *Journal of Urban Regeneration and Renewal*, Henry Stewart Publications, Vol. 5, No. 3, p. 235–252.
- Pugalis, L., and Bentley, G. (2013). "Economic Development under the Coalition Government", *Local Economy*, Vol. 28, No. 7–8, p. 665–678.
- Pugalis, L., Shutt, J., and Bentley, G. (2012). "Local Enterprise Partnerships: Living up to the Hype?", *Institute of Economic Development*, Vol. 4, p. 1–10.
- Radaelli, C. (2000). "Whither Europeanization? Concept Stretching and Substantive Change", *European Integration Online Papers*, Vol. 4, No. 8, p. 1–25.
- Radaelli, C. (2003). "The Europeanisation of Public Policy", K. Featherstone and C. Radaelli (Editors), *The Politics of Europeanisation*, Oxford University Press, Oxford, p. 27–56.
- Radaelli, C. (2004). "Europeanisation: Solution or Problem?", *European Integration online Papers (EIoP)*, Vol. 8, No. 16, p. 1–23.
- Reeves, T. (2006). "Regional Development in the EU and Turkey", *IV. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, ODTÜ-TEPAV, Ankara, s. 29–39.
- Rhodes, R.A.W. (1996). "The New Governance; Governing Without Government", *Political Studies*, Vol. XLIV, p. 652–667.
- Rhodes, R.A.W. (2000). "The Governance Narrative: Key Findings and Lessons from the ERC's Whitehall Programme", *Public Administration*, Vol. 78, No. 2, p. 345–363.
- Roberts, P. W., and Lloyd, M. G. (1999). "Institutional Aspects of Regional Planning, Management, and Development: Models and Lessons from the English Experience", *Environment and Planning B: Planning and Design*, Vol. 26, No. 4, p. 517–531.

- Roberts, P. W., and Lloyd, M. G. (2000) "Regional Development Agencies in England: New Strategic Regional Planning Issues?", *Regional Studies*, Vol. 34, No. 1, p. 75–79.
- Robson, B., Peck, J. and Holden, A. (2000). *Regional Agencies and Area-Based Regeneration*, The Policy Press, Bristol, The United Kingdom.
- Rodriguez-Pose, A., and Fratesi, U. (2004). "Between Development and Social Policies: The Impact of European Structural Funds in Objective 1 Regions", *Regional Studies*, Vol. 38, No. 1, p. 97–113.
- Rodrik, D. (2000). *Yeni Küresel Ekonomi ve Gelişmekte Olan Ülkeler: Dışa Açılma Nasıl Gerçekleşmeli?*, (Çev: Sultan Gül), Sabah Kitapları, İstanbul.
- Roe, M. (2009) "Multi-Level and Polycentric Governance: Effective Policymaking for Shipping", *Maritime Policy and Management*, Vol. 36, No. 1, p. 39–56.
- Romańczyk, A. (2012). *The Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA) 2014–2020, Analysis of the proposals for 2014–2020*, http://www.ecas.org/wp-content/uploads/2014/09/IPA-analysis_August2012.pdf (17.09.2014).
- Rosell, S. (1992). *Governing in an Information Society*, Institute for Research in Public Policy, Montréal.
- Rossiter, W., and Price, L. (2013). "Local Economic Strategy Development Under Regional Development Agencies and Local Enterprise Partnerships: Applying the Lens of the Multiple Streams Framework", *Local Economy*, Vol. 8, No. 7–8, p. 852–862.
- Ryan C., and Ng. C. (2000). "Public Sector Corporate Governance Disclosures: An Examination of Annual Reporting Practices in Queensland", *Australian Journal of Public Administration*, Vol. 59, No. 2, p. 11–23.
- Sanır, F. (2000). *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- SAPARD, How the Multi-annual Financing Agreement Works. (2000). file:///C:/Documents%20and%20Settings/Pau/Belgelerim/Downloads/MEMO-01-106_EN.pdf, (13.05.2014).
- Sarıca, İ. (2001). "Türkiye’de Bölgesel Gelişme Politikaları ve Projeleri", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı 1, s. 154–204.
- Savoie, D. J. (2006). "What is Wrong with the New Public Management?", *Comparative Public Administration: The Essential Readings, Research in Public Policy Analysis and Management*, E. Otenyo, and N. S. Lind (Editors), JAI Press, Oxford, p. 593–602.
- Sayın, D. (2005). "Hizmette Yerellik ve Bölgecilik", M. Turan (Editör), *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, Paragraf Yayınevi, Ankara, s. 265–280.

- Scharpf, F. W. (2009). "Legitimacy in the Multilevel European Polity", *Max Planck Institute for the Study of Societies Working Paper*, Vol. 9, No. 1, p. 1–37.
- Schumacher, T. (2004). "Riding on the Winds of Change: The Future of the Euro-Mediterranean Partnership", *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, Vol. 39, p. 89–102.
- Schuurman, J. (2000). "Paradigms Lost, Paradigms Regained? Development Studies in the Twenty-First Century", *Third World Quarterly*, Vol. 21, No. 1, p. 7–20.
- Sedelmeier, U. (2011). "Europeanisation in New Member and Candidate States", *Living Reviews in European Governance*, Vol. 6, No. 1, p. 1–52.
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2000). *Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, DPT, Ankara.
- Self, P. (1993). *Government by the Market? The Politics of Public Choice*, Westview Press, London.
- Smith, J. (2003). "The Puzzles and Paradoxes of Europeanisation: Lesson from the Scottish Experience", *Conference Paper University of Sheffield, ESRC/UACES Series of Seminars on EBPP*, 19 September, Sheffield, The United Kingdom.
- Sobacı, Z. M. (2013). "Politika Ağları: Aktörler Arası İlişkiler Üzerinden Kamu Politikasını Anlamak", M. Yıldız ve M. Z. Sobacı (Editörler), *Kamu Politikası: Kuram ve Uygulama*, Adres Yayınları, Ankara, s. 131–147.
- Stoker, G. (1998). "Governance as Theory: Five Positions", *International Social Science Journal*, Vol. 50, p. 17–29.
- Sutcliffe, J. B. (2012). "Multi-level Governance in a Canadian Setting: The Reform of the Detroit River Border Crossing", *Regional & Federal Studies*, Vol. 22, No. 2, p. 141–158.
- Tan, M., Belli, A. (2013). "Yerel Kalkınma Yerel Demokrasi Ve Katılım: Kahramanmaraş Örneği", M. Ökmen, U. Çağatay ve A. B. Görmez (Editörler), *Yerel ve Bölgesel Kalkınma: Kamu Yönetimi Perspektifi*, Orion Kitabevi, Ankara, s. 251–283.
- Taşdan, F. (2004). *Regional Disparities in Turkey and Decentralisation as an Approach Regional Economic Development*, (Unpublished Master's Thesis), University of Applied Sciences, Berlin.
- Taştekin, A. (2007). *Avrupa Birliği'nde Bölgeselleşme Politikaları ve Türkiye'de Bölgesel Stratejiler*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Tekeli, İ. (1972). *Bölge Planlama Üzerine*, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

- Tekeli, İ. (1996). “Yönetim Kavramı Yanısıra Yönetişim Kavramının Gelişmesinin Nedenleri Üzerine”, *Sosyal Demokrat Değişim Dergisi*, Sayı 3, s. 45–54.
- Tekeli, İ. (2004) “Bir Bölge Plancısının Çözmeğe Çalıştığı Sorunun Büyüklüğü Karşısında Yaşadığı İç Huzursuzlukları”, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, Cilt II*, Ankara, DPT ve PAÜ, s. 244–262.
- Tekeli, İ. (2008). *Türkiye’de Bölgesizlik ve Bölge Planlama Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- TEPAV, Polonya’da Kalkınma Ajansları, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1269868392r9967.Polonya_da_Kalkinma_Ajanslari.pdf, (13.04.2015).
- The European Association of Development Agencies, http://www.eurada.org/index.php?option=com_content&view=article&id=60&Itemid=71&lang=en (22.12.2013).
- The European Commission (2001). *Annual Report of the Instrument for Structural Policy for Pre-Accession (ISPA) 2000*, COM(2001) 616, Brussels.
- The LEP Network, <http://www.lepnetwork.net/about-us/faqs/>, 07.11.2014.
- The PHARE Programme Annual Report (2000). <http://www.esiweb.org/enlargement/wp-content/uploads/2009/02/ec-phare-annual-report-2000.pdf>, (14.06.2014).
- Tiftikçigil, B. (2010). *Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları*, Derin Yayınları, İstanbul.
- Trauner, F. (2008). “The Europeanisation of the Western Balkans: Deconstructing The EU’s Routes Of Influence in Justice And Home Affairs”, *Fourth Pan-European Conference on EU Politics*, p. 1–22, <http://www.jhubc.it/ecpr-riga/VIRTUALPAPERROOM.CFM>, (08.12.2014).
- Tuncel, C. ve Bakır, H. (2010). “Yenilik Temelli Bir Bölgesel Gelişme Sürecinde Kalkınma Ajanslarının Yeri”, *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 4, s. 19–41.
- Turan, M. (2005). “Bölgesel Kalkınma Programları”, *Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, M. Turan (Editör), Paraf Yayınevi, Ankara, s. 159–180.
- Tutar, E. ve Öztürk, N. (2003). “Türkiye’de Gerçekleştirilen Bölgesel Planlama Çalışmaları”, *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 17, Sayı 1–2, s. 1–20.
- Tutar, F. ve Demiral, M. (2007). “Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, s. 65–83.

- Türk, M. S. (2012). "Regional Development Policies in Turkey in the Integration Process of the European Union", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, s. 103–124.
- Türkey, M. (2005). "1945'den 2000'lere Söylem ve Gerçeklik Arasında 'Kalkınmanın' Halleri", *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Cilt 16, Sayı 55, s. 31–42.
- Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı = TEPAV, Polonya'da Kalkınma Ajansları,
http://www.tepav.org.tr/upload/files/1269868392r9967.Polonya_da_Kalkinma_Ajanslari.pdf, 14.06.2014.
- Tüylüoğlu, Ş. ve Çeştepe, H. (2004). "Kalkınma Teorilerinin Temelleri ve Gelişimi", *Kalkınma Ekonomisi: Seçme Konular*, S. Taban ve M. Kar (Editörler), Ekin Yayınevi, Bursa, s. 27–69.
- United Nations Development Programme (UNDP) (1997). *Human Development Report 1996*, Oxford University Press, New York.
- United Nations Development Programme (UNDP) (1997). *Reconceptualising Governance*, New York: Management Development and Governance Division, Discussion Paper 2, New York.
- Upper Alsace Development Agency, *Economic Indicators in Alsace*, <http://www.invest-alsace.com/economic-indicators-in-the-haut-rhin/>, (20.10.2014).
- Usta, A. (2013). "Kamu Politikaları Analizine Kuramsal Bir Bakış", *Yasama Dergisi*, Sayı 24, Parlamento Hukuku Özel Sayısı (I), s. 78–102.
- Uzay, N. (2005). *Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Üstüner, Y. (2003). "Siyasa Oluşturma Sürecinde Ağ Yönetişimi Kuramı", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 36, Sayı 3, s. 49–65.
- Wolfgang, K. (2014). "The New Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA II): Less Accession, More Assistance?" *European Institute of Public Administration [EIPA]*, Working Paper, p. 1–15.
- World Bank (1989). *Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Development*, World Bank, Washington D.C.
- World Bank (2000). *Reforming Public Institutions and Strengthening Governance. A World Bank Strategy*, World Bank, Washington D.C., <http://www1.worldbank.org/publicsector/Reforming.pdf>, (15.01.2014).
- Yaman, A., Derviş, D. ve Kındap, A. (2009). "Yerel ve Bölgesel Kalkınmanın Kurumsal Altyapısını Oluşturmada Kalkınma Ajanslarının Rolü", *Yerel Kalkınmanın Yönetişimi Uluslararası Konferansı*, 24–25 Ekim 2008, Sabancı Üniversitesi, İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul, s. 56–97.

- Yıldız, H. ve Yardımcıoğlu, F. (2005). “Türkiye’ye Yönelik Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Aday Ülkelerle Karşılaştırılması”, *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, s. 75–103.
- Yılmaz, A. (2010). “Kalkınma Ajansları ve Yerel Yönetişim”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı 466, s. 175–195.
- Yılmaz, S., Dericioğlu, T., Elliott, I. A. ve Özden, M. S. (2007). “Kalkınma Birliklerinden Kalkınma Ajanlarına Yönelirken”, *12. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi*, İTÜ Mimarlık Fakültesi, 25–26 Ekim, İstanbul, s. 157–163.
- Yüksel, M. (2000). “Yönetişim Kavramı Üzerine”, *Ankara Barosu Dergisi*, Cilt 58, Sayı 3, s. 145–159.
- Zabcı, F. (2002). “Dünya Bankası’nın Pazar İçin Yeni Stratejisi: Yönetişim”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 57, Sayı 3, s. 151–179.
- Zibel, E. (2009). “Küreselleşme, Bölgesel Gelişme ve Kalkınma Ajansları”, *4. Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri*, Cilt II, TODAİE, Ankara, s. 679–685.

EKLER

EK 1: ANKET FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu anket formu, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı doktora programında “Aktörler Arası İlişkiler, Sorunlar ve Sonuçlar Bakımından Türkiye’de Kalkınma Ajansları: Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA) Örneği” başlığı altında yürütülmekte olan doktora tezinde kullanılmak için hazırlanmıştır.

Kalkınma ajanslarının kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek ve ilgili tarafların karar alma ve uygulama süreçlerine daha etkin katılmaları gerektiğinden hareketle aktörler arasında yaşanan sorunların tespiti ve sorunların çözümüne yönelik olarak analizler amaçlanmaktadır. Anket kapsamında elde edilen bilgiler tamamen bilimsel amaçla kullanılacaktır.

Çalışmamıza sağladığınız katkı ve destekten dolayı teşekkür ederiz.

Saygılarımızla

İsmet Akbaş

Pamukkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetim Anabilim Dalı

Doktora Öğrencisi

E-mail: ismetakbas@gmail.com

Prof. Dr. Hüseyin Özgür

Pamukkale Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Yönetim Bilimleri

Anabilim Dalı Başkanı

Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kınıklı Kampüsü 20070 DENİZLİ
İlgili Kişinin

Kurumdaki Pozisyonunuz:	☐ Kalkınma Kurulu Üyesi ☐ Yönetim Kurulu Üyesi
Kalkınma Kuruluna Hangi İl Adına Katılmaktasınız	☐ Aydın ☐ Denizli ☐ Muğla
Kalkınma Kurulu Üyesiyseniz Hangi Sektörü Temsil Ediyorsunuz	☐ Kamu Kurumu ☐ Yerel yönetim ☐ Üniversite ☐ Sivil Toplum Kuruluşu ☐ Ticaret Odası veya Borsası
Eğitim Düzeyiniz:	
Kurumunuzda Kaç Yıldır Çalışmaktasınız?	

A. GEKA'NIN ÖRGÜTLENMESİ VE YEREL/BÖLGESEL KALKINMA KONUSUNDA DİĞER KURUMLARLA İLİŞKİLER

Kesinlikle katılmıyorum 1	Katılmıyorum 2	Ne katılıyorum ne katılmıyorum 3	Katılıyorum 4	Kesinlikle katılıyorum 5	
GEKA (DENİZLİ, AYDIN, MUĞLA) DÜZEYİ					
1. GEKA işbirliğini geliştirme ve destek sağlamada bölgedeki diğer projeleri desteklemektedir.	1	2	3	4	5
2. GEKA illerinin (Aydın, Denizli, Muğla) bir arada olması kalkınma ajansını olumlu etkilemektedir.	1	2	3	4	5
3. GEKA olarak bölgeyle ilgili güvenilir ve ihtiyaçlara cevap verebilecek verilere ulaşılmaktadır.	1	2	3	4	5
4. GEKA Kalkınma Kurulu toplantılarına katılım ve dolayısıyla iyi yönetim yüksek düzeydedir.	1	2	3	4	5
5. GEKA Kalkınma Kurulu üyeleri Ajans faaliyet alanı konularında işbirliği yapmaktadır.	1	2	3	4	5
6. GEKA Kalkınma Kurulu gündemi üyelerin / üye kuruluşların görüş ve önerileri de dikkate alınarak katılımcı yaklaşımla belirlenmektedir.	1	2	3	4	5
7. GEKA Kalkınma Kurulunda sivil ve özel sektör, üniversite, odalar, yerel yönetimlerden gelen üyelerin toplam içindeki dağılımı (temsili) uygundur.	1	2	3	4	5
8. GEKA Kalkınma Kurulu üyesi kamu-özel sektör aktörlerinin dağılımı dengelidir.	1	2	3	4	5
9. GEKA bölge planları ilgili aktörler ve yerel birimlerce dikkate alınmaktadır.	1	2	3	4	5
10. GEKA, bölge planlarının hazırlanmasında yerel kuruluş ve aktörlerden destek almaktadır.	1	2	3	4	5
11. GEKA'nın hazırladığı bölge planlarına yerel ve bölgesel aktörler etkin katılmaktadır.	1	2	3	4	5
12. GEKA'da bölge planlarının hazırlanması, uygulanmasında yerel aktörlerin planları sahiplenmesi ve ilgili tüm aktörlerin aktif işbirliği önemlidir.	1	2	3	4	5
13. GEKA'nın eylemleri kamu-sivil-özel sektör arasında ortaklık ve işbirliğini geliştirmektedir.	1	2	3	4	5
14. GEKA sorumluluk alanındaki iller arasında ortaklık ve uzlaşma sağlanmaktadır.	1	2	3	4	5
15. GEKA'nın çalışmalarında aktörler arası ilişkiler bakımından mevzuat uygundur ve yeterlidir.	1	2	3	4	5
16. GEKA'nın kalkınma ve/veya yönetim kurullarına üye veren diğer aktörlerle yetki ve görev dağılımı yerel ve bölgesel kalkınma açısından uyumludur.	1	2	3	4	5
17. GEKA'nın kalkınma ve/veya yönetim kurullarına üye vermeyen ancak yerel/bölgesel kalkınmayla ilgili diğer aktörlerle görev ve faaliyet alanları kalkınma açısından uyumludur.	1	2	3	4	5
18. GEKA kalkınma faaliyetlerini desteklemede yeterli teknik ve mali kaynaklara sahiptir.	1	2	3	4	5
19. GEKA'nın yerel düzeyde proje yararlanıcılarına sağladığı teknik ve mali destekler yeterlidir.	1	2	3	4	5
20. GEKA sorumluluk alanında yer alan illerdeki ilgili kurum ve kuruluşlar Ajansın mali desteklerden yararlanmada işbirliği ve/veya ortaklık iki taraf için de yeterli düzeydedir.	1	2	3	4	5
21. GEKA iyi yönetim anlayışı doğrultusunda ortak aklın ve kaynakların esnek ve dinamik biçimde harekete geçirilmesini sağlayan bir kurumdur.	1	2	3	4	5
22. GEKA küresel rekabette avantajlar sağlayacak stratejiler geliştirmeye katkı sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
23. GEKA kalkınma, büyüme, rekabet gücü, istihdam ve benzeri ekonomik gelişmeleri olumlu etkileyen ve destekleyen bir ağıdır / network kuruluşudur.	1	2	3	4	5
24. GEKA kentsel ve çevresel sorunların çözümü gibi bölgesel ve ulusal unsurların iç içe geçtiği alanlarda olumlu katkı veren ve destekleyen bir ağıdır / network kuruluşudur.	1	2	3	4	5
25. GEKA yerel yönetimlerin ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının projelerine verilen mali desteklerle bölgenin içsel kaynaklarını harekete geçirmektedir.	1	2	3	4	5
26. GEKA'nın faaliyetleri ve bunların sonuçları konusunda yerel aktörler ve yöreye yatırım yapmayı düşünen yatırımcılar etkin şekilde bilgilendirilmektedir.	1	2	3	4	5

27. GEKA olarak yürütülecek faaliyetlerde bölgedeki diğer yerel/bölgesel kalkınmayla ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği sağlanmaktadır.	1	2	3	4	5
28. Kalkınma ajanslarının odaklandığı konular yerel aktörlerin işbirliği ve koordinasyonlarını zorunlu kılar.	1	2	3	4	5
29. Her bölgenin (Aydın, Denizli ve Muğla) kendine özgü sorunları, farklı sosyo-ekonomik özellikleri dikkate alınarak GEKA'nın örgütlenme yapısı gözden geçirilmelidir.	1	2	3	4	5
30. Ajansın desteklediği projelerde satın alma ve ihale işlemleri proje yararlanıcıları açısından bürokratik yapı ve zorluklar yaşatmaktadır.	1	2	3	4	5
31. Ajansın mali destek fonksiyonunun ön planda olması aktörler arasında katılımı ve işbirliğini zorlaştırmaktadır.	1	2	3	4	5
TÜRKİYE VE GEKA (DENİZLİ, AYDIN, MUĞLA) DÜZEYİNDE AYNI UNSURU DEĞERLENDİRME					
32. Kalkınma ajansları yerel dinamikler ve içsel potansiyelin harekete geçirilmesinde başarılıdır.	1	2	3	4	5
33. GEKA yerel dinamikler ve içsel potansiyelin harekete geçirilmesinde başarılıdır.	1	2	3	4	5
34. Türkiye'de İBBS (İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması) yeniden gözden geçirilmelidir.	1	2	3	4	5
35. GEKA'da İBBS kapsamı (hangi illerin dahil olacağı) yeniden gözden geçirilmelidir.	1	2	3	4	5
36. Kalkınma ajanslarının görevlerinin genişliği yerel düzeyde benzer görev ve yetkilere sahip (TKDK ve belediyeler gibi) diğer kuruluşlarla eşgüdüm ve işbirliğini olumsuz etkilemektedir.	1	2	3	4	5
37. GEKA'nın görevlerinin genişliği yerel düzeyde benzer görev ve yetkilere sahip (TKDK ve belediyeler gibi) diğer kuruluşlarla eşgüdüm ve işbirliğini olumsuz etkilemektedir.	1	2	3	4	5
38. Kalkınma ajansları bölgesel sahiplenme bakımından yeterlidir.	1	2	3	4	5
39. GEKA bölgesel sahiplenme bakımından yeterlidir.	1	2	3	4	5
40. Yerel düzeyde iyi yönetişimin gelişiminde kalkınma ajansları önemli işlevlere sahiptir.	1	2	3	4	5
41. Yerel düzeyde iyi yönetişimin gelişiminde GEKA önemli işlevlere sahiptir.	1	2	3	4	5
42. Kalkınma ajansları yerel ve bölgesel kalkınma politikalarının ulusal düzeyde yürütülmesini olumlu etkiler.	1	2	3	4	5
43. GEKA yerel ve bölgesel kalkınmaya dair ulusal politikaların GEKA sorumluluk alanındaki illerde yürütülmesini olumlu etkiler.	1	2	3	4	5
44. Kalkınma ajansları aşağıdan yukarıya katılımcı yaklaşımla bölgesel kalkınmaya katkı sağlar.	1	2	3	4	5
45. GEKA aşağıdan yukarıya katılımcı yaklaşımla bölgesel kalkınma katkı sağlar.	1	2	3	4	5
46. Ajanslar ve GEKA açısından mevzuat uygundur ve yeterlidir. (5449 Sayılı Kanun)	1	2	3	4	5

B. KALKINMA AJANSLARININ BAŞARISI AÇISINDAN OLGULARIN ÖNEM DERECESİNİ DEĞERLENDİRİNİZ.

	Önem Derecesi				
	Çok önemsiz 1	Önemsiz 2	Ne Önemli Ne Önemsiz 3	Önemli 4	Çok Önemli 5
1. Rekabet ve iyi yönetim gibi temel konularda ortak ilgi ve farkındalığın artırılması	1	2	3	4	5
2. Bölgede kalkınmaya yönelik kurumsal yapının geliştirilmesi/güçlendirilmesi	1	2	3	4	5
3. Yerel veya bölgesel ortaklıkların kalkınma odaklı olarak gelişimine destek verilmesi	1	2	3	4	5
4. Projelerin seçim aşamasında daha bağımsız, kaliteli ve tarafsız değerlendirme yapılması	1	2	3	4	5
5. Ajanslardan beklenen işlevlerin yerine getirilmesinde insan kaynağı kalitesinin yükseltilmesi	1	2	3	4	5
6. Kalkınma ajanslarının performansa dayalı bir istihdam politikası benimsenmesi	1	2	3	4	5
7. Kalkınma ajanslarının özerk kuruluşlar olması	1	2	3	4	5
8. Kalkınma ajanslarının bölgesel kalkınma için yerel şirketlere danışmanlıklara odaklanması	1	2	3	4	5

9. Kalkınma ajanslarının iyi yönetim modeli doğrultusunda katılım, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi alanları geliştirmesi	1	2	3	4	5
10. Kalkınma kurullarının işlevlerinin artırılması	1	2	3	4	5
11. Yerel ve bölgesel aktörlerin ajansların karar alma sürecine etkin katılımının sağlanması	1	2	3	4	5

C) GENEL DEĞERLENDİRME SORULARI

- Projelerin yürütülmesinde ve bölge planlarında önceliklerin belirlenmesinde diğer kurum ve yerel aktörlerle işbirliğinin sağlanmasında yaşanan zorluklar nelerdir?

- Bölge planlarının uygulanması ve istenilen sonuçların alınmasında karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

- Kalkınma kurulu üyesi olarak katıldığınız ilin sizce öncelikleri neler olmalıdır?

- Türkiye’de ve GEKA özelinde ajansa dahil olan iller ve İBBS (İstatistikî Bölge Birimi Sınıflandırması) açısından önerileriniz nelerdir?

- Kalkınma kurulu üyelerinin katılımının ve kurul üyesi aktörlerle işbirliği ve ortaklıkların artırılması noktasında sizce neler yapılmalıdır?

- Kalkınma ajansı olarak AB’nin sağladığı, bölgesel kalkınma fonları önemli kaynaklar olarak öngörülmesine rağmen fonların kullanılmasında ne gibi zorluklarla karşılaşmaktasınız?

- Diğer eklemek istedikleriniz ve önerileriniz

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : İsmet AKBAŞ
Anne Adı : Alime
Baba Adı : Salih
Doğum Yeri ve Tarihi : Acıpayam/15.09.1981

Yüksek Lisans Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Mezuniyet Tarihi: 02.07.2008 **Mezuniyet Derecesi:** 87,37

Lisans Eğitimi Akdeniz Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Kamu Yönetimi Bölümü

Mezuniyet Tarihi: 27.05.2005 **Mezuniyet Derecesi:** 80,73

Yabancı Dil : İngilizce